

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ПОПАДЮК Ярослав Анатолійович

УДК 330.322:334.72:338.246.8

ДИСЕРТАЦІЯ

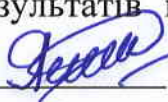
**ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО
МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ
В УМОВАХ ПОСТКОНФЛІКТНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ**

Спеціальність 051 Економіка

Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

 Я. А. Попадюк

Науковий керівник: Поліщук Наталія Володимирівна, доктор економічних наук, професор

Вінниця – 2026

АНОТАЦІЯ

Попадюк Я. А. Формування інвестиційного механізму розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка. – Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2026.

Дисертаційну роботу присвячено розробці теоретико-методичних положень і практичних рекомендацій щодо формування інвестиційного механізму розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки.

У розділі 1 «Теоретико-методологічні засади формування інвестиційного механізму розвитку підприємств» досліджено теоретичні підходи формування інвестиційного механізму розвитку підприємств; визначено вплив державного регулювання на формування інвестиційного механізму розвитку підприємств; узагальнено методологічні підходи до формування інвестиційного механізму розвитку підприємств.

Інвестиційний механізм розвитку підприємств запропоновано розглядати як цілісну систему взаємопов'язаних суб'єктів, об'єктів, принципів, методів, інструментів, джерел фінансування та управлінських рішень, спрямованих на залучення, розподіл і результативне використання інвестиційних ресурсів. Запропоноване визначення враховує адаптивність механізму до змін зовнішнього середовища та узгодженість інвестиційних рішень із довгостроковими стратегічними пріоритетами підприємств.

Систематизовано структуру інвестиційного механізму розвитку підприємств, основу якої становить взаємозв'язок входних детермінант, правового і нормативно-методичного забезпечення та функціонально-інструментального базису. Визначено, що мотиви інвестування, чинники інвестиційної активності та інвестиційна стратегія зумовлюють спрямованість інвестиційних процесів та вибір інструментів їх реалізації. Обґрунтовано, що результативне функціонування

механізму досягається через взаємодію інституційного забезпечення, яке охоплює регулятивну, контрольну і координаційну функції, та ресурсного забезпечення, представленого фінансовими, матеріальними, інформаційними і кадровими ресурсами. Встановлено значення безперервного оцінювання ресурсів і результатів діяльності за допомогою аудиту та ключових показників ефективності.

Узагальнено особливості впливу державного регулювання на формування інвестиційного механізму розвитку підприємств, що проявляються у забезпеченні взаємоузгодженості макро- та мікроекономічних параметрів інвестиційного середовища, мінімізації інвестиційних ризиків та активізації інноваційної діяльності шляхом застосування комплексу прямих і непрямих інструментів державної підтримки.

Удосконалено методологічні підходи до формування інвестиційного механізму розвитку підприємств, що передбачають комплексне застосування динамічного та статичного підходів. Динамічний підхід ґрунтується на дослідженні розвитку підприємств у часовій перспективі, врахуванні трансформацій зовнішнього та внутрішнього середовища, прогнозуванні потреби в капіталі та параметрів інвестиційних потоків, а також визначенні послідовності фінансових і організаційних рішень, спрямованих на забезпечення сталого розвитку підприємств. Статичний підхід орієнтований на оцінювання поточного фінансово-економічного стану підприємств і наявного ресурсного забезпечення, визначення оптимальних напрямів розподілу фінансових та матеріальних ресурсів з урахуванням поточних умов функціонування та результативності інвестиційної діяльності.

У розділі 2 «Діагностика інвестиційного механізму розвитку підприємств України» визначено сучасні тенденції розвитку підприємств та оцінено рівень їх інвестиційної привабливості; проаналізовано інвестиційне забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств; оцінено економічну ефективність інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Проведено комплексну діагностику розвитку сільськогосподарських підприємств України на основі аналізу макроекономічних, галузевих, фінансових

та інвестиційних показників. Встановлено стратегічне значення підприємств галузі для формування валового внутрішнього продукту, забезпечення експортних надходжень, зайнятості населення та продовольчої безпеки держави. Виявлено структурні зрушення у виробництві сільськогосподарської продукції, зокрема домінування рослинництва над тваринництвом, зумовлене відмінностями у рентабельності, інвестиційній місткості та чутливості до ризиків. Визначено, що нестабільність фінансових результатів підприємств відображає залежність їх діяльності від цінової кон'юнктури, макроекономічних коливань і наслідків воєнних дій.

За результатами SWOT-аналізу систематизовано сильні й слабкі сторони, можливості та загрози інвестиційного розвитку сільськогосподарських підприємств. Встановлено, що природно-ресурсний і експортний потенціал створює передумови для залучення інвестицій, тоді як інституційна нестабільність, недостатня державна підтримка, обмежений доступ до фінансових ресурсів, логістичні ускладнення та високі безпекові ризики стримують їх надходження. Обґрунтовано необхідність урахування зазначених чинників під час оцінювання інвестиційної привабливості підприємств і визначення пріоритетних напрямів вкладення капіталу.

Проаналізовано інвестиційне забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств, динаміку капітальних інвестицій та джерела їх фінансування. Встановлено, що результативність інвестиційної діяльності залежить від збалансованого поєднання альтернативних джерел капіталу.

Сформовано прикладний алгоритм оцінювання інвестиційної привабливості підприємств, який передбачає послідовний аналіз фінансово-економічного стану, ресурсного потенціалу, ризиків, структури капіталу, ринкових можливостей і стратегічних перспектив, що формалізує прийняття управлінських рішень і забезпечує порівнянність інвестиційних альтернатив.

У розділі 3 «Напрями удосконалення інвестиційного механізму розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки» запропоновано напрями модернізації інвестиційного механізму розвитку підприємств; розроблено

модель формування інвестиційного механізму розвитку підприємств у постконфліктних умовах; обґрунтовано стратегію інвестиційного розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки.

Запропоновано напрями модернізації інвестиційного механізму розвитку підприємств, що передбачають комплексне поєднання технологічно-інноваційних, партнерських, екологічних, інтеграційних і ризик-менеджментних компонентів. Визначено пріоритетність цифровізації, впровадження зелених технологій, хеджування ризиків та оптимізації ланцюгів вартості. Обґрунтовано, що взаємодія зазначених компонентів сприяє раціональному розподілу інвестиційних ресурсів, технологічному оновленню, зміцненню фінансової стійкості та підвищенню конкурентоспроможності підприємств.

Сформовано та обґрунтовано інтегровану модель формування інвестиційного механізму розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки, яка системно поєднує джерела фінансування, інструменти активізації, сценарне моделювання та оцінювання ефективності на основі інтегрального показника. Особливістю моделі є узгодження зазначених складових із завданнями відбудови та структурної трансформації підприємств, що дає змогу обґрунтовувати розподіл ресурсів, активізувати інноваційний розвиток і підвищувати адаптивність підприємств до зовнішніх шоків.

Запропоновано інтегральний показник ефективності інвестицій *IAEI* (Integrated Agricultural Efficiency Index), який, на відміну від наявних фінансових показників, враховує не лише прибутковість і тривалість окупності інвестицій, але й галузеві ризики, притаманні сільськогосподарському виробництву.

У дисертації виокремлено фінансові, інноваційні, інституційні та організаційно-економічні інструменти активізації інвестиційної діяльності підприємств, зокрема венчурне фінансування, краудфандинг, агротехнологічні інновації, державно-приватне партнерство, кооперацію, податкові стимули та інструменти зниження ризиків. Поєднання оптимістичного, базового і песимістичного сценаріїв створює можливості для врахування альтернативних умов реалізації інвестиційних проєктів та коригування рішень відповідно до змін середовища їх функціонування.

Сформовано систему стратегічних орієнтирів інвестиційного механізму розвитку підприємств, яка охоплює відновлювальний, стійкісний, інноваційно-цифровий, соціально-екологічний та інституційно-євроінтеграційний напрями. Встановлено, що їх реалізація передбачає відновлення виробничих потужностей та інфраструктури, повернення кадрів, розвиток переробки, підвищення продуктивності праці, цифровізацію управління й логістики та впровадження екологічних, соціальних і управлінських стандартів. Поєднання цих орієнтирів забезпечує взаємозв'язок першочергових відновлювальних заходів із довгостроковими цілями розвитку підприємств.

Розроблено стратегію інвестиційного розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки на основі структуризації інвестиційного процесу за трьома послідовними фазами: стабілізаційно-відновлювальною – до дванадцяти місяців, модернізаційно-структурною – від одного до трьох років – та інтеграційно-конкурентною – від трьох до семи років. Передбачено узгодження кожної фази зі спеціалізованими фінансовими інструментами, зокрема грантами, змішаним фінансуванням і зеленими облігаціями, та відповідними ключовими показниками ефективності. Запропонований підхід забезпечує послідовність інвестиційних рішень і перехід від відновлення виробничого потенціалу до технологічної модернізації, експортної диверсифікації та інтеграції підприємств у європейський економічний простір.

Ключові слова: інвестиції, іноземні інвестиції, «зелені» інвестиції, інвестиційна діяльність, інвестиційний потенціал, інвестиційні рішення, фінансові інструменти, інвестування, інвестиційні ризики, інвестиційна привабливість, економічний розвиток, відновлення економіки України.

ABSTRACT

Popadiuk Y. A. Formation of investment mechanism for the development of enterprises in post-conflict economic recovery. – Qualification scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 05 Social and Behavioral Sciences, specialty 051 Economics. – Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2026.

The dissertation is devoted to developing theoretical and methodological provisions and practical recommendations for forming an investment mechanism for enterprise development under conditions of post-conflict economic recovery.

Chapter 1, "Theoretical and Methodological Foundations of Forming an Investment Mechanism for Enterprise Development," examines theoretical approaches to forming an investment mechanism for enterprise development, identifies the influence of government regulation on its formation, and systematizes methodological approaches to forming this mechanism.

The investment mechanism for enterprise development is proposed to be understood as an integrated system of interconnected actors, objects, principles, methods, instruments, financing sources, and managerial decisions aimed at attracting, allocating, and effectively utilizing investment resources. The proposed definition accounts for the mechanism's adaptability to changes in the external environment and the alignment of investment decisions with enterprises' long-term strategic priorities.

The structure of the investment mechanism for enterprise development is systematized around the interrelationship between input determinants, the legal, regulatory, and methodological framework, and the functional and instrumental foundations. Investment motives, factors influencing investment activity, and investment strategy are found to determine the direction of investment processes and the choice of instruments for their implementation. The effective functioning of the mechanism is shown to depend on the interaction between institutional support, encompassing regulatory, oversight, and coordination functions, and resource provision, comprising

financial, material, information, and human resources. The importance of continuously assessing resources and performance through auditing and key performance indicators is established.

The specific ways in which government regulation influences the formation of an investment mechanism for enterprise development are systematized. These involve ensuring consistency between the macroeconomic and microeconomic parameters of the investment environment, minimizing investment risks, and stimulating innovation through a combination of direct and indirect government support instruments.

Methodological approaches to forming an investment mechanism for enterprise development are improved through the combined application of dynamic and static approaches. The dynamic approach is based on examining enterprise development over time, accounting for changes in the external and internal environments, forecasting capital requirements and investment flows, and determining the sequence of financial and organizational decisions aimed at ensuring sustainable enterprise development. The static approach focuses on assessing enterprises' current financial and economic conditions and available resources, and identifying optimal ways to allocate financial and material resources in view of current operating conditions and investment performance.

Chapter 2, "Diagnostic Assessment of the Investment Mechanism for Enterprise Development in Ukraine," identifies current trends in enterprise development and assesses enterprises' investment attractiveness, analyzes investment support for agricultural enterprise development, and evaluates the economic efficiency of agricultural enterprises' investment activities.

A comprehensive diagnostic assessment of agricultural enterprise development in Ukraine is conducted using macroeconomic, sectoral, financial, and investment indicators. The strategic importance of enterprises in the sector for generating gross domestic product, export earnings, employment, and national food security is established. Structural shifts in agricultural production are identified, particularly the predominance of crop production over livestock production, driven by differences in profitability, capital intensity, and sensitivity to risks. The instability of enterprises' financial results is

found to reflect their dependence on market prices, macroeconomic fluctuations, and the consequences of hostilities.

A SWOT analysis is used to systematize the strengths, weaknesses, opportunities, and threats associated with agricultural enterprises' investment development. Natural resource endowments and export potential are found to create opportunities for attracting investment, whereas institutional instability, insufficient government support, limited access to financial resources, logistical constraints, and high security risks impede investment inflows. The need to account for these factors when assessing enterprises' investment attractiveness and identifying priority areas for capital allocation is substantiated.

Investment support for agricultural enterprise development, capital investment trends, and financing sources are analyzed. The effectiveness of investment activity is found to depend on a balanced combination of alternative sources of capital.

An applied algorithm for assessing enterprises' investment attractiveness is developed. It involves a sequential analysis of financial and economic conditions, resource potential, risks, capital structure, market opportunities, and strategic prospects. The algorithm formalizes managerial decision-making and ensures the comparability of investment alternatives.

Chapter 3, "Directions for Improving the Investment Mechanism for Enterprise Development under Conditions of Post-Conflict Economic Recovery," proposes directions for modernizing the investment mechanism for enterprise development, develops a model for forming this mechanism in post-conflict conditions, and substantiates an enterprise investment development strategy for post-conflict economic recovery.

Directions for modernizing the investment mechanism for enterprise development are proposed through the comprehensive integration of technological and innovation, partnership, environmental, integration, and risk management components. Priority is given to digitalization, the introduction of green technologies, risk hedging, and the optimization of value chains. The interaction of these components is shown to promote

the rational allocation of investment resources, technological renewal, stronger financial resilience, and greater enterprise competitiveness.

An integrated model for forming an investment mechanism for enterprise development under conditions of post-conflict economic recovery is developed and substantiated. The model systematically combines financing sources, instruments for stimulating investment activity, scenario modelling, and performance assessment based on a composite indicator. Its distinctive feature is the alignment of these components with the objectives of reconstruction and enterprise structural transformation. This makes it possible to substantiate resource allocation, stimulate innovation-driven development, and improve enterprises' adaptability to external shocks.

A composite investment efficiency indicator, the *IAEI* (Integrated Agricultural Efficiency Index), is proposed. Unlike existing financial indicators, it accounts for both investment profitability and payback periods, as well as sector-specific risks inherent in agricultural production.

The dissertation identifies financial, innovation, institutional, organizational, and economic instruments for stimulating enterprise investment activity, including venture capital financing, crowdfunding, agricultural technology innovations, public-private partnerships, cooperation, tax incentives, and risk mitigation instruments. The combined use of optimistic, baseline, and pessimistic scenarios makes it possible to account for alternative conditions for implementing investment projects and to adjust decisions in response to changes in the operating environment.

A system of strategic priorities for the investment mechanism for enterprise development is formulated, encompassing recovery, resilience, innovation and digitalization, social and environmental responsibility, and institutional development and European integration. Their implementation is found to involve restoring production capacities and infrastructure, facilitating the return of personnel, developing processing activities, increasing labour productivity, digitalizing management and logistics, and adopting environmental, social, and governance standards. The combination of these priorities links immediate recovery measures with enterprises' long-term development objectives.

An enterprise investment development strategy for post-conflict economic recovery is developed by structuring the investment process into three consecutive phases: stabilization and recovery, lasting up to twelve months; modernization and structural transformation, lasting from one to three years; and integration and competitiveness, lasting from three to seven years. Each phase is aligned with dedicated financial instruments, including grants, blended finance, and green bonds, as well as corresponding key performance indicators. The proposed approach ensures consistency in investment decisions and supports the transition from restoring productive capacity to technological modernization, export diversification, and enterprise integration into the European economic area.

Keywords: investments, foreign investments, green investments, investment activity, investment potential, investment decisions, financial instruments, investing, investment risks, investment attractiveness, economic development, recovery of Ukraine's economy.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

1. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Теоретико-методичні аспекти інвестиційного механізму підприємства. *Бізнес Інформ*. 2023. № 11. С. 161–167. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-11-161-167>

Особистий внесок: систематизовано теоретичні підходи до визначення сутності інвестиційного механізму підприємства та уточнено його структурні складові.

2. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Сучасний стан розвитку та інвестування сільськогосподарських підприємств. *Економіка та суспільство*. 2024. № 68. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-49>

Особистий внесок: досліджено сучасний стан інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств та визначено основні тенденції їх розвитку.

3. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Оцінка рівня інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств в умовах воєнного стану. *Бізнес-Навігатор*. 2024. № 4(77). С. 217–222. DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.77-38>

Особистий внесок: здійснено оцінку чинників інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств в умовах воєнного стану та обґрунтовано напрями зниження інвестиційних ризиків.

4. Попадюк Я. А. Напрями модернізації інвестиційного механізму розвитку сільськогосподарських підприємств. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2025. № 5(102). С. 36–43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2025-5-5>

5. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Модель активізації інвестиційного механізму розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки. *Ефективна економіка*. 2026. № 3. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.3.46>

Особистий внесок: розроблено складові моделі активізації інвестиційного механізму розвитку сільськогосподарських підприємств і обґрунтовано її застосування в умовах постконфліктного відновлення економіки.

Публікації за матеріалами конференцій:

1. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Особливості формування інвестиційного механізму розвитку підприємств. *Актуальні проблеми розвитку фінансів в умовах цифровізації економіки України*: збірник матеріалів I Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої 55-річчю кафедри фінансів і банківської справи (м. Вінниця, 27 квітня 2023 р.). Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2023. С. 50–52.

Особистий внесок: досліджено теоретичні засади формування інвестиційного механізму розвитку підприємств.

2. Popadiuk Y. Developing the organizational and economic mechanism to stimulate increased investment activity of the enterprise. *Актуальні питання розвитку галузей науки*: матеріали II Міжнар. наук. конф. (м. Чернігів, 1 грудня, 2023 р.) / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2023. С. 30–32. DOI: <https://doi.org/10.36074/mcnd-01.12.2023>

3. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Управління інвестиціями як передумова формування інвестиційного механізму підприємства. *Пріоритетні напрями розвитку науки під час воєнного стану*: збірник наукових матеріалів CXXXIX міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Одеса, 8 березня 2024 р.). Одеса, 2024. С. 152–156.

Особистий внесок: обґрунтовано роль управління інвестиціями як базової передумови формування ефективного інвестиційного механізму підприємства.

4. Попадюк Я. А. Визначення джерел формування інвестиційних ресурсів на підприємстві. *Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень*: збірник наукових праць VII Міжнар. наук. конф. (м. Херсон, 29 березня 2024 р.) / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2024. С. 10–12. DOI: <https://doi.org/10.62731/mcnd-29.03.2024>

5. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Сутність інвестиційної привабливості підприємств. *Актуальні проблеми розвитку фінансів в умовах цифровізації економіки України*: праці II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця 25 квітня 2024 р.). Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2024. С. 52–54.

Особистий внесок: проаналізовано наукові підходи до визначення сутності інвестиційної привабливості підприємств.

6. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Збільшення інвестиційної активності підприємств. *Імперативи економічного зростання в контексті реалізації Глобальних цілей сталого розвитку*: матеріали V Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Київ, 23 квітня 2024 р.). Київ: КНУТД, 2024. С. 265–266. DOI: <https://dx.doi.org/10.30857/123456789.26759>

Особистий внесок: визначено основні напрями та чинники збільшення інвестиційної активності підприємств в сучасних умовах господарювання.

7. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Інвестиційна стратегія підприємства. *Сучасні пріоритети розвитку науки та суспільства*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 11–12 квітня 2024 р.). У 2 т. Т. 1, ч. 1 / за заг. ред. В. І. Мельник. Тернопіль: Крок, 2024. С. 202–204.

Особистий внесок: досліджено теоретичні підходи до формування інвестиційної стратегії підприємства та визначено етапи її розроблення.

8. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Правове регулювання інвестиційної діяльності підприємств. *Економічний та соціальний вплив конфліктів на сучасний світ*: матеріали Міжнар. наук. конф. (м. Седльце, 23 травня 2024 р.). Седльце, 2024. С. 146–148.

Особистий внесок: систематизовано нормативно-правові засади регулювання інвестиційної діяльності підприємств.

9. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Управління інвестиційною діяльністю як ключовий елемент інвестиційного механізму. *Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання*: XXIV Міжнар. наук. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Вінниця, 03 грудня 2024 р.). Том II. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2024. С. 131–133.

Особистий внесок: обґрунтовано місце управління інвестиційною діяльністю у структурі інвестиційного механізму підприємства.

10. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Шляхи вдосконалення інвестиційного механізму розвитку сільськогосподарських підприємств на рівні держави. *Актуальні питання розвитку науки, економіки та соціуму в умовах війни та повоєнного відновлення*: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 16–

17 жовтня 2025 р.). У 2 т. Т. 1, ч. 1 / за заг. ред. В. І. Мельник. Тернопіль: Крок, 2025. С. 228–231.

Особистий внесок: запропоновано шляхи вдосконалення інвестиційного механізму розвитку сільськогосподарських підприємств на державному рівні.

11. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Інвестиційне забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств. *Фінансово-управлінські інновації як драйвер сталого розвитку в умовах сучасних викликів*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 7 листопада 2025 р.). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2025. Частина 1. С. 187–188.

Особистий внесок: досліджено особливості інвестиційного забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВВП	Валовий внутрішній продукт
ЄС	Європейський Союз
НБУ	Національний банк України
ЄБРР	Європейський банк реконструкції та розвитку
SWOT	Метод стратегічного аналізу сильних і слабких сторін, можливостей і загроз
ROI	Return on Investment (рентабельність інвестицій)
NPV	Net Present Value (чиста приведена вартість)
IRR	Internal Rate of Return (внутрішня норма прибутковості)
IAEI	Integrated Agricultural Efficiency Index (інтегральний показник оцінки ефективності інвестицій сільського господарства)
RAI	Agricultural Risk Index (індекс аграрного ризику)
KPI	Ключові показники результативності
ESG	Environmental, Social, and Governance (екологічні, соціальні та управлінські критерії)

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	2
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	16
ВСТУП.....	19
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ.....	28
1.1. Теоретичні підходи до формування інвестиційного механізму розвитку підприємств	28
1.2. Вплив державного регулювання на формування інвестиційного механізму розвитку підприємств	53
1.3. Методологічні підходи до формування інвестиційного механізму розвитку підприємств	64
Висновки до розділу 1	81
РОЗДІЛ 2 ДІАГНОСТИКА ІНВЕСТИЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ.....	83
2.1. Сучасні тенденції розвитку підприємств та оцінка рівня їх інвестиційної привабливості.....	83
2.2. Аналіз інвестиційного забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств	109
2.3. Оцінка економічної ефективності інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств	123
Висновки до розділу 2	138
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ПОСТКОНФЛІКТНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ	141
3.1. Напрями модернізації інвестиційного механізму розвитку підприємств ...	141
3.2. Модель формування інвестиційного механізму розвитку підприємств у постконфліктних умовах	157

3.3. Стратегія інвестиційного розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки	195
Висновки до розділу 3	213
ВИСНОВКИ	216
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	220
ДОДАТКИ	242

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасний етап розвитку національної економіки характеризується глибокими структурними трансформаціями, що суттєво ускладнюють функціонування підприємств і обмежують їх інвестиційну активність. Руйнування виробничої і логістичної інфраструктури, зростання інвестиційних ризиків, обмежений доступ до фінансових ресурсів і висока невизначеність економічного середовища знижують здатність підприємств до сталого розвитку та актуалізують потребу у формуванні нових підходів до управління інвестиційними процесами.

За таких умов особливої актуальності набувають питання формування інвестиційного механізму розвитку підприємств, який має забезпечувати не лише залучення інвестиційних ресурсів, а й ефективне їх використання з урахуванням воєнних ризиків, інституційних обмежень та пріоритетів постконфліктного відновлення економіки. Вагомого значення ця проблема набуває для сільськогосподарських підприємств, які виконують важливу економічну, соціальну та продовольчу функцію. Сільське господарство залишається одним із ключових секторів національної економіки, що формує експортний потенціал держави, забезпечує зайнятість населення, підтримує розвиток сільських територій та впливає на продовольчу безпеку. Водночас функціонування сільськогосподарських підприємств ускладнюється високою залежністю від природно-кліматичних умов, цінової волатильності, логістичних обмежень, нестабільності фінансового середовища, недостатнього рівня державної підтримки та підвищених безпекових ризиків, що зумовлює необхідність формування ефективного інвестиційного механізму, здатного забезпечити залучення, розподіл і результативне використання інвестиційних ресурсів.

Питання інвестиційної діяльності, інвестиційного забезпечення, інвестиційної привабливості та формування інвестиційних механізмів розвитку підприємств досліджувалися у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних учених, дослідників: І. Бланк [11], Л. Вдовенко [15], О. Гривківська [30], О. Гудзь [35],

П. Іжевський [57], С. Козловський [58], Н. Клименко [97], Т. Майорова [77], Т. Орехова [96], Н. Трусова [155], Т. Черничко [163], Л. Юрчишена [170] та інші. У наукових працях розкрито сутність інвестицій, підходи до управління інвестиційною діяльністю, методи оцінювання ефективності інвестицій, проблеми залучення капіталу та формування інвестиційної політики підприємств. Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання формування інвестиційного механізму розвитку підприємств саме в умовах постконфліктного відновлення економіки, коли інвестиційні рішення мають прийматися з урахуванням підвищеної невизначеності, інституційних обмежень, потреби у структурній трансформації, пріоритетів сталого розвитку та необхідності мінімізації галузевих ризиків. Водночас в умовах воєнного стану залишаються актуальними питання формування інвестиційного механізму розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Донецького національного університету імені Василя Стуса: «Стратегія розвитку складних соціально-економічних систем в новій економіці» (номер державної реєстрації 0122U201632, 2023–2024 рр.), в межах якої автором обґрунтовано теоретико-методологічні положення та практичні рекомендації щодо формування інвестиційного механізму розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування та розробка теоретико-методологічної бази, науково-методичних основ і практичних рекомендацій для ефективного формування інвестиційного механізму розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки. Реалізація мети дослідження обумовила необхідність вирішення таких завдань:

- дослідити теоретичні підходи до формування інвестиційного механізму розвитку підприємств;
- розкрити вплив державного регулювання на формування інвестиційного механізму розвитку підприємств;
- узагальнити методологічні підходи до формування інвестиційного механізму

розвитку підприємств;

- визначити сучасні тенденції розвитку підприємств і рівень їх інвестиційної привабливості;
- проаналізувати інвестиційне забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств;
- оцінити економічну ефективність інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств;
- запропонувати напрями модернізації інвестиційного механізму розвитку підприємств;
- розробити модель формування інвестиційного механізму розвитку підприємств у постконфліктних умовах;
- обґрунтувати стратегію інвестиційного розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки.

Об’єктом дослідження є процес формування інвестиційного механізму розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних засад формування інвестиційного механізму розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: діалектичний метод – для розкриття змісту інвестиційного механізму розвитку підприємств як складної, динамічної та багатокомпонентної системи; методи аналізу і синтезу – для узагальнення теоретичних підходів до визначення сутності інвестицій, інвестиційної діяльності, інвестиційної привабливості та інвестиційного механізму; індукції та дедукції – для формування висновків щодо закономірностей інвестиційного розвитку підприємств у нестабільному середовищі; системний підхід – для обґрунтування взаємозв’язку фінансових, організаційних, інституційних, регуляторних та аналітичних складових інвестиційного механізму; структурно-функціональний аналіз – для визначення ролі окремих елементів інвестиційного механізму в забезпеченні розвитку

підприємств.

Економіко-статистичні методи використано для аналізу сучасних тенденцій розвитку сільськогосподарських підприємств, оцінювання динаміки капітальних інвестицій, фінансових результатів, продуктивності праці, урожайності та інших показників ефективності. Метод порівняння застосовано для зіставлення джерел інвестиційного забезпечення, фінансових інструментів і підходів до оцінювання інвестиційної привабливості. SWOT-аналіз використано для систематизації сильних і слабких сторін, можливостей і загроз інвестиційного розвитку сільськогосподарських підприємств. Методи економетричного та сценарного моделювання застосовано для оцінювання впливу факторів на інвестиційну активність і прогнозування результатів інвестиційних рішень. Метод інтегрального оцінювання використано для розроблення показника IAEI, що поєднує фінансові індикатори та галузеві ризики. Абстрактно-логічний метод застосовано для формулювання висновків і науково-практичних рекомендацій, а графічний метод – для наочного подання результатів дослідження.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти України з питань інвестиційної діяльності, державного регулювання та підтримки підприємництва; офіційні статистичні матеріали Державної служби статистики України, Національного банку України, міжнародних організацій та фінансових інституцій; наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених; монографії, статті у фахових виданнях, матеріали міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій; аналітичні звіти, результати власних розрахунків і узагальнень автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленні теоретико-методологічних засад і розробленні науково-практичних рекомендацій щодо формування інвестиційного механізму розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки, з урахуванням воєнних ризиків, інституційних обмежень та пріоритетів сталого розвитку:

вперше:

запропоновано інтегровану модель формування інвестиційного механізму

розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки, яка, на відміну від існуючих, системно поєднує джерела фінансування, інструменти активізації, сценарне моделювання та оцінку ефективності на основі інтегрального показника *IAEI*, забезпечуючи узгодження інвестиційних процесів із завданнями відбудови, структурної трансформації підприємств, що дає змогу оптимізувати розподіл ресурсів, активізувати інноваційний розвиток і підвищити їх адаптивність до зовнішніх шоків;

удосконалено:

науково-методичні підходи до формування інвестиційного механізму розвитку підприємств, що полягають у їх застосуванні у симбіозі: перший – динамічний підхід – заснований на аналізі розвитку підприємств у часі, врахуванні змін зовнішнього та внутрішнього середовища, прогнозуванні потреб у капіталі та інвестиційних потоків у перспективі, а також визначенні послідовності фінансових і організаційних рішень для забезпечення сталого розвитку підприємств, другий – статичний підхід – базується на оцінці поточного стану підприємств та їх ресурсів, визначенні оптимального розподілу наявних фінансових і матеріальних ресурсів, без урахування змін у майбутньому, із зосередженням на ефективності інвестицій у поточному періоді;

концептуальні підходи до стратегії інвестиційного розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки, які, на відміну від традиційних, ґрунтуються на поетапній структуризації інвестиційного процесу за трьома послідовними фазами (стабілізаційно-відновлювальною, модернізаційно-структурною та інтеграційно-конкурентною) з релевантною прив'язкою спеціалізованих фінансових інструментів (грантів, змішаного фінансування, зелених облігацій) і таргетованих показників ефективності (KPI) на кожному етапі, що дало змогу обґрунтувати ключові напрями інвестиційної політики, пріоритети фінансової підтримки, забезпечуючи формування умов для їх сталого економічного зростання у постконфліктному середовищі функціонування;

науково-методичний підхід до оцінки економічної ефективності інвестиційної діяльності підприємств, який, на відміну від нині прийнятого порядку, поряд з аналізом фінансових показників, рентабельності, ризиків та строків окупності інвестицій, передбачає застосування мультиплікативної факторної моделі розкладання ефективності капітальних інвестицій на взаємопов'язані складові, що дає змогу визначати вплив зміни прибутковості виробництва та інвестиційної віддачі на кінцевий результат;

дістали подальшого розвитку:

визначення сутності інвестиційного механізму розвитку підприємств, який розглядається як цілісна система взаємопов'язаних суб'єктів, об'єктів, принципів, методів, інструментів та джерел фінансування, спрямована на формування, залучення, розподіл і ефективне використання інвестиційних ресурсів, що, на відміну від традиційних підходів, дає змогу трактувати даний механізм не лише як сукупність інструментів впливу, а динамічну систему, здатну адаптуватися до змін зовнішнього середовища та забезпечувати узгодженість інвестиційних рішень із довгостроковими стратегічними пріоритетами підприємств;

напрями модернізації інвестиційного механізму розвитку підприємств, що, на відміну від існуючих, передбачають комплексне поєднання технологічно-інноваційних, партнерських, екологічних (ESG), інтеграційних та ризик-менеджментних компонентів, із фокусом на цифровізацію, впровадження зелених технологій, хеджування ризиків та оптимізацію ланцюгів вартості, що дають змогу оптимізувати розподіл інвестиційних ресурсів, стимулювати інноваційний розвиток, підвищити фінансову стійкість підприємств та забезпечити довгострокове зростання їх конкурентоспроможності;

оцінювання інвестиційного забезпечення розвитку підприємств, який адаптований до умов постконфліктного відновлення економіки, що передбачає врахування специфіки ризиків та обмежень фінансових ресурсів, оцінки ефективності залучення державних та приватних інвестицій, пріоритизацію стратегічних проєктів і забезпечення узгодження інвестиційної діяльності з цілями відновлення та структурної трансформації підприємств;

узагальнення особливостей впливу державного регулювання на формування інвестиційного механізму розвитку підприємств, які полягають у системному узгодженні макро- та мікроекономічних параметрів для створення сприятливого інвестиційного середовища, зниженні ризиків для інвесторів та стимулюванні інноваційної діяльності через застосування прямих і непрямих механізмів державної підтримки.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що основні положення, висновки та рекомендації дисертації доведено до рівня методичних розробок і практичних пропозицій, які можуть бути використані підприємствами під час формування інвестиційних стратегій, обґрунтування інвестиційних програм, оцінювання інвестиційної привабливості, вибору джерел фінансування та прийняття управлінських рішень щодо модернізації виробництва.

Основні наукові положення, висновки та практичні результати виконаного дослідження впроваджено:

- у діяльність ТОВ «БІЛОПІЛЛЯ АГРОСВІТ» (№ 187 від 24.11.2025) – практичні рекомендації, імplementовані в модернізацію інвестиційного механізму розвитку підприємств у постконфліктних умовах, зокрема алгоритм оцінювання інвестиційної привабливості, що передбачає послідовний аналіз фінансово-економічного стану, ресурсного потенціалу, рівня ризиків, структури джерел фінансування та стратегічних перспектив розвитку, що дало змогу формалізувати процес підготовки інвестиційних рішень і підвищити їх обґрунтованість;

- у діяльність ТОВ «ЄВРО-2012» (довідка № 1201 від 12.01.2026) – модель формування інвестиційного механізму розвитку підприємств для узгодження джерел фінансування, інструментів активізації та стратегічних орієнтирів розвитку підприємств у постконфліктних умовах, що дало змогу оптимізувати структуру джерел фінансування, підвищити рівень інвестиційної привабливості та мінімізувати фінансові ризики в умовах макроекономічної нестабільності;

- у діяльність ТОВ «ВП “ВЕЛСО”» (довідка № 02/03-26 від 02.03.2026) – системи стратегічних орієнтирів інвестиційного механізму розвитку підприємств у постконфліктний період, використання якої сприяє підвищенню обґрунтованості

стратегічного планування, визначенню пріоритетів залучення інвестицій та формуванню передумов для зміцнення конкурентоспроможності підприємства в умовах відновлення економіки.

Результати дослідження також використовуються у навчальному процесі Донецького національного університету імені Василя Стуса під час викладання дисципліни «Інвестування» (для здобувачів ОС «Бакалавр», спеціальність 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок, 4 курс) (№ 57-26/12.0-24 від 26.06.2026).

Особистий внесок здобувача. Усі положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, ґрунтуються на власних наукових дослідженнях здобувача щодо формування інвестиційного механізму розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки. Наукові результати та висновки, винесенні на захист, є результатами самостійних досліджень.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові результати дослідження були представлені на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: I Всеукраїнській науково-практичній конференції, присвяченій 55-річчю кафедри фінансів і банківської справи «Актуальні проблеми розвитку фінансів в умовах цифровізації економіки України» (м. Вінниця, 2023); II Міжнародній науковій конференції «Актуальні питання розвитку галузей науки» (м. Чернігів, 2023); СХХХІХ Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Пріоритетні напрями розвитку науки під час воєнного стану» (м. Одеса, 2024); VII Міжнародній науковій конференції «Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень» (м. Херсон, 2024); II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми розвитку фінансів в умовах цифровізації економіки України» (м. Вінниця, 2024); V Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Імперативи економічного зростання в контексті реалізації глобальних цілей сталого розвитку» (м. Київ, 2024); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні пріоритети розвитку науки та суспільства» (м. Вінниця, 2024); Міжнародній науковій конференції «Економічний та соціальний вплив конфліктів на сучасний світ» (м. Седльце, 2024);

XXIV Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання» (м. Вінниця, 2024); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання розвитку науки, економіки та соціуму в умовах війни та повоєнного відновлення» (м. Вінниця, 2025); Міжнародній науково-практичній конференції «Фінансово-управлінські інновації як драйвер сталого розвитку в умовах сучасних викликів» (м. Хмельницький, 2025).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження знайшли відображення у 16 наукових працях, у тому числі 5 статтях у наукових фахових виданнях категорії «Б» та 11 публікаціях за матеріалами міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 258 сторінок. Робота містить 34 таблиці і 58 рисунків. Список використаних джерел налічує 189 найменувань. Дисертація включає 8 додатків. Обсяг основного тексту дисертації становить 219 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Теоретичні підходи до формування інвестиційного механізму розвитку підприємств

Інвестиції традиційно розглядаються як ключовий чинник економічного розвитку як на рівні національної економіки, так і на рівні окремого підприємства. В умовах структурних змін, зростання невизначеності та обмеженості ресурсів інвестиції формують фінансово-економічну основу для зростання, оновлення виробничого потенціалу та підвищення стійкості бізнесу. Ефективний розвиток підприємства потребує чіткого розуміння джерел залучення фінансових ресурсів і підходів до їх використання, що зумовлює значущість інвестиційної діяльності у системі управління розвитком. Відповідно, дослідження економічної сутності інвестицій набуває прикладного значення в контексті обґрунтування інвестиційного механізму розвитку підприємств [44].

Під інвестиціями зазвичай розуміють вкладення коштів у різноманітні об'єкти з метою отримання прибутку або досягнення позитивного соціального ефекту. Поняття «інвестиції» має походження від латинського слова «investio», що означає «вкладати», а дослівним перекладом з англійської мови (investment) та німецької (investition) – капітальні вкладення або інвестиції [19].

У широкому розумінні термін «інвестиції» означає процес вкладення капіталу з метою отримання прибутку або збільшення його величини у майбутньому. Інвестиції є найважливішим елементом господарської діяльності підприємств в умовах ринкових перетворень, тому що складають матеріальну основу для розвитку підприємства [43].

Визначення категорії «інвестиції» розкрито у чинному законодавстві (Додаток В) [103; 130].

Аналіз законодавчих визначень категорії «інвестиції» свідчить про відсутність уніфікованого підходу до її трактування, що зумовлено різними цілями правового регулювання (загальноекономічними, господарсько-правовими та фіскальними). У контексті даного дослідження доцільно виходити з комплексного розуміння інвестицій як вкладення ресурсів у різні об'єкти господарської діяльності підприємства з метою отримання економічного прибутку та/або соціального ефекту. Такий підхід є методологічно обґрунтованим, оскільки створює передумови для переходу від аналізу інвестицій як економічної категорії до дослідження інвестиційного механізму розвитку підприємства як системи суб'єктів, інструментів та процедур, що забезпечують формування, залучення й ефективне використання інвестиційних ресурсів у межах стратегічних цілей розвитку підприємств.

Узагальнення положень нормативно-правової бази України дає змогу систематизувати роль інвестицій підприємств у забезпеченні економічного розвитку, що відображено на рис. 1.1.

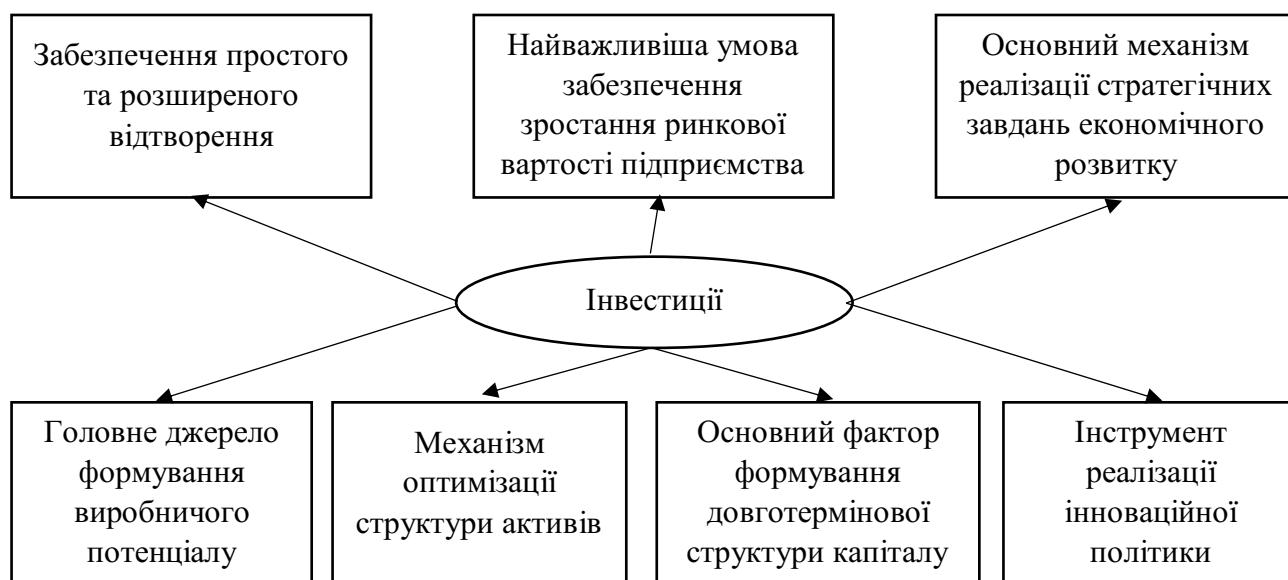

Рис. 1.1. Роль інвестицій підприємств у забезпеченні їх економічного розвитку

Джерело: складено автором

У галузі економічних наук існує різні тлумачення сутності «інвестиції». Вчені, економісти та практики мають дискусійні точки зору визначення даного

терміну, з огляду на його багатогранність і велике значення для економічного розвитку. Узагальнення наукових підходів дає змогу виокремити фінансово-економічний, ресурсний та соціально-орієнтований напрями трактування інвестицій, які відрізняються акцентами на об'єктах вкладення, часових характеристиках та очікуваних результатах інвестування.

Для узагальнення наукових підходів до трактування категорії «інвестиції» доцільно подати порівняльну характеристику позицій окремих вітчизняних дослідників (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Наукові підходи до трактування категорії «інвестиції»

Автор(и)	Трактування інвестицій
Н. Дем'яненко [40]	Інвестиції є ключовими елементами ринкової економіки, що дають змогу господарюючим суб'єктам нарощувати виробничі потужності та обсяги виробництва
І. Вініченко, Т. Самілик, В. Олексюк [19]	Під інвестиціями треба розуміти приріст вартості суспільного капіталу в результаті виробничої діяльності господарюючих суб'єктів та економічної політики держави, що спрямовується на реалізацію виробничих, соціальних, інноваційних, екологічних програм для перетворення частини нагромадженого капіталу в альтернативні види активів, збільшення прибутку, нарощування обсягів виробництва, впровадження інноваційних розробок, поліпшення соціально-побутових умов проживання людей і екологічних параметрів навколишнього середовища
І. Падерін, К. Жадько, Ю. Горященко [98]	Поняття інвестиції охоплює всі види майнових та інтелектуальних цінностей, вкладених в об'єкти підприємницької діяльності, тобто кошти, цільові банківські вклади, паї, цінні папери, рухоме і нерухоме майно, майнові права інтелектуальної власності, права користування землею, водою, ресурсами, «ноу-хау» тощо
Ю. Дзюрах [43]	Інвестиції – це термінове (короткострокове або довгострокове) вкладення капіталу (коштів) та інших активів у різні сегменти суспільного життя, внаслідок чого досягається отримання прибутку, значущих соціальних і екологічних результатів чи досягнення лідерських позицій суб'єктами інвестиційної діяльності
К. Дідур [45]	Під інвестиціями розуміють «грошові (або ж еквівалентні їм) кошти, які потенційний інвестор (тобто власник фінансових засобів), бажає вкласти в проєкт, з ціллю збільшення ефективності діяльності будь-якої сфери діяльності даного проєкту (з врахуванням існуючих ризиків) та одержання прибутку (доходу) або ж соціального ефекту в майбутньому»

На основі систематизації наведених підходів сформульовано авторське визначення поняття «інвестиції», зокрема, під дефініцією «інвестиція» треба розуміти вкладення коштів в різноманітні об'єкти господарської діяльності підприємства, з метою отримання прибутку або досягнення позакоекономічного

ефекту. Водночас варто зауважити, що нині багато іноземних країн та міжнародних організацій, більше звертають увагу саме на позакоекономічний ефект від інвестування, наприклад, на екологічний, культурний, соціальний, політичний тощо.

У багатьох визначеннях категорія «інвестиції» розглядається як синтетична, яка поєднує основні елементи: заощадження, кошти, майно чи цінності, процеси здійснення витрат, отримання прибутку, доходу, ефекту. Водночас визначальним чинником такої єдності є віддача від здійснених вкладень, досягнення поставленої інвестиційної мети. Тобто інвестиції є системним поняттям, що формує закономірності функціонування та саморегуляції інвестиційної діяльності.

Під час дослідження інвестицій підприємства важливого значення має їх класифікація. Поділ інвестицій на окремі класифікаційні групи дає змогу наперед визначити приблизний обсяг передінвестиційних досліджень і правильно сформулювати цільові настанови, необхідні для ранжування численних альтернативних проєктів за ступенем їх значущості в процесі складання інвестиційного бюджету на середньострокову та довгострокову перспективу [71].

Окремі види інвестицій підприємства відповідно до їх класифікації за основними характеристиками наведено в Додатку Г.

Узагальнення класифікаційних ознак інвестицій дає змогу не лише систематизувати їх різновиди, а й глибше розкрити функціональну роль інвестицій у процесі розвитку підприємства. Саме через виконання відповідних функцій інвестиції забезпечують відтворення виробничого потенціалу, структурні зрушення та досягнення економічних, соціальних і екологічних результатів, формуючи основу для сталого розвитку підприємств у сучасних умовах.

Важливість інвестицій у розвитку підприємств проявляється через функції, які вони виконують у процесі господарської діяльності підприємств [93] (рис. 1.2).

1. Відтворювальна функція інвестицій полягає у створенні необхідних умов для безперервного здійснення виробничого процесу. За рахунок інвестицій підприємства здійснюють модернізацію, оновлення та розширення виробничих потужностей, що забезпечує відтворення основного капіталу та підвищення продуктивності.

2. Розподільча функція інвестицій проявляється у перерозподілі фінансових ресурсів між різними суб'єктами та сферами господарювання, що сприяє формуванню доходів інвесторів, емітентів і фінансових посередників та оптимізації структури капіталу.

3. Екологічна функція інвестицій визначається тим, що інвестиції у виробництво є одним з найважливіших факторів, що сприяють збереженню, відновленню та поліпшенню навколишнього середовища.

4. Соціальна функція інвестицій реалізується через створення передумов для автоматизації праці, підвищення рівня зайнятості, покращення умов праці та розвитку людського капіталу, що має позитивний вплив на соціальну стабільність та якість життя населення.

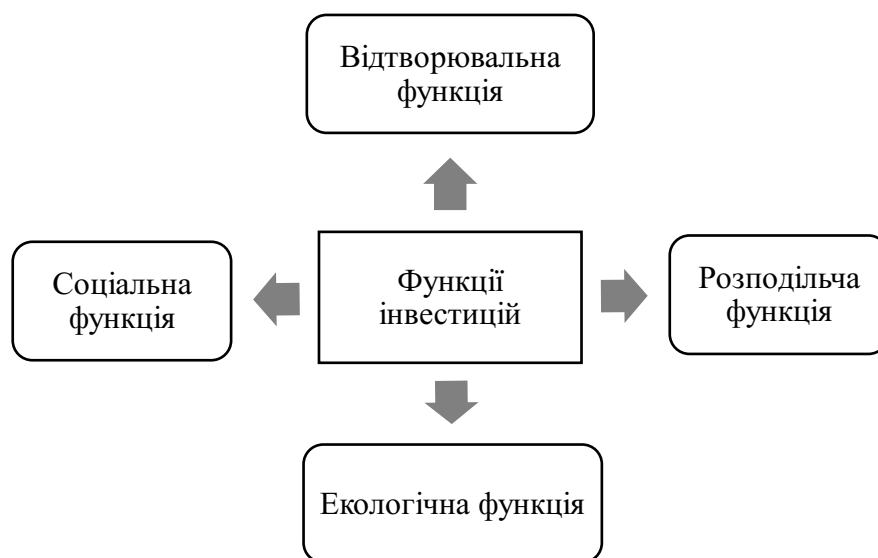

Рис. 1.2. Основні функції інвестицій у розвитку підприємств

Джерело: складено автором

Реалізація цих функцій відбувається через організовану інвестиційну діяльність, що передбачає узгодження цілей інвестування, вибір інструментів та ефективне використання інвестиційних ресурсів у процесі розвитку підприємства.

Інвестиційна діяльність є формою практичної реалізації інвестиційного механізму розвитку підприємства та відображає сукупність управлінських рішень і дій, спрямованих на залучення, розподіл і використання інвестиційних ресурсів.

Саме в межах інвестиційної діяльності відбувається узгодження цілей інвестування з фінансовими можливостями підприємства, вибір напрямів вкладення капіталу та оцінка очікуваних результатів інвестування знаходять відображення у працях вітчизняних і зарубіжних науковців. Для систематизації наукових підходів до визначення категорії «інвестиційна діяльність» узагальнено ключові трактування в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Наукові підходи до визначення категорії «інвестиційна діяльність»

Автор(и)	Трактування інвестицій
С. Харчук [159]	Інвестиційна діяльність стає найважливішою складовою світових економічних відносин, що впливає на інтереси все більшої кількості підприємств як тих, які приймають інвестиції, так і тих, які є їх джерелами
М. Гуменний [38]	Під інвестиційною діяльністю необхідно розуміти систему заходів і дій підприємства із здійснення інвестицій шляхом виконання взаємопов'язаних між собою практичних дій, які систематизовані залежно від поставлених цілей та завдань
Л. Сакун, Л. Петрухненко, Г. Дорожкіна [143]	Інвестиційна діяльність визначається як процес, у ході якого здійснюється перетворення ресурсів у витрати з урахуванням цільових установок інвесторів – одержання доходу
К. Дідур [45]	Інвестиційна діяльність є частиною господарської діяльності підприємства та/або держави як економічного суб'єкта щодо цільового формування й розпорядження власними та позичковими джерелами фінансових ресурсів і капіталу, а також амортизацією, які забезпечують його розширене відтворення та зростання вартості капіталу
М. Крижанівська, А. Степанова [71]	Інвестиційна діяльність – це цілеспрямована діяльність щодо вкладення капіталу в різні об'єкти з метою його збереження, примноження та отримання доходу в майбутньому
О. Атамас [1]	Інвестиційна діяльність відіграє роль основоположного елементу формування пріоритетних складових економічного процесу відновлення та прогресивного розвитку економічної системи країни в цілому

Узагальнення наведених наукових підходів свідчить, що інвестиційна діяльність розглядається дослідниками як цілеспрямований процес мобілізації та використання інвестиційних ресурсів, спрямований на забезпечення розвитку підприємства та досягнення економічних і позаекономічних результатів. Відмінності у трактуванні інвестиційної діяльності пов'язані з акцентуванням уваги на її ресурсному, процесному або результативному аспектах, що обумовлює доцільність формування комплексного авторського підходу до її визначення.

Отже, інвестиційну діяльність підприємств можна представити так (рис. 1.3):

Рис. 1.3. Розуміння інвестиційної діяльності підприємств

Джерело: складено автором

Залежно від джерел формування інвестиційних ресурсів, напрямів їх використання та рівня залучення зовнішніх суб'єктів інвестування, інвестиційна діяльність підприємства може здійснюватися у різних формах. Такий поділ дає змогу більш чітко окреслити механізми прийняття інвестиційних рішень, інструменти фінансування та рівень впливу зовнішнього середовища на інвестиційні процеси підприємств.

Інвестиційну діяльність підприємств як процес обґрунтування та реалізації найбільш ефективних форм вкладення капіталу, спрямованих на розширення економічного потенціалу підприємств, можна поділити на два основні типи, а саме внутрішню та зовнішню (Додаток Д).

Внутрішня інвестиційна діяльність підприємств пов'язана з використанням власних фінансових ресурсів та спрямована на підтримку і розвиток внутрішнього економічного потенціалу. Натомість зовнішня інвестиційна діяльність передбачає залучення зовнішніх інвестиційних ресурсів і характеризується вищим рівнем взаємодії підприємств з фінансовими ринками, інвесторами та іншими економічними агентами, що зумовлює підвищені вимоги до управління інвестиційними ризиками.

Особливу увагу варто приділити дослідженню економічної сутності «інвестиційний механізм», його змістовних характеристик та місця у системі управління розвитком підприємств.

Визначення терміну «інвестиційний механізм» ґрунтується на встановленні поняття «механізм» як економічної категорії. У перекладі з грецької «*mechane*» означає «зброя», «машина». З точки зору економіки механізм розуміють як сукупність елементів, станів і процесів, розташованих в певній послідовності, які перебувають у певних відносинах, зв'язках та визначають порядок певного виду діяльності [115].

Поняття «механізм», запозичене з техніки, широко використовується у різних сферах знань. В економічних науках термін «механізм» почав використовуватись в процесі дослідження взаємозв'язків та взаємодії між соціальними та виробничими процесами. Елементи простих механізмів, які застосовувались у механіці, такі як важелі, стали прототипом інструментарію економічних механізмів. Важливою відмінністю використання терміну «механізм» в технічних науках та економіці є те, що в першому випадку застосовують ресурсний підхід, а в другому – процесний або системний підходи [33].

Так, з економічної точки зору, механізм – це специфічна сукупність елементів, станів і процесів, розташованих в даній послідовності, що перебувають у певних зв'язках, відносинах і визначають порядок якого-небудь виду діяльності. Доцільно виділити два аспекти, що розкривають змістовність поняття «механізм»:

- механізм – це внутрішній пристрій економічної системи, який є її рушійною силою;
- механізм – це сукупність станів і процесів, які формують у сукупності вид управління підприємствами.

Для узагальнення наукових підходів до трактування поняття «інвестиційний механізм» систематизуємо ключові визначення в табл. 1.3.

На основі систематизації наведених підходів до визначення поняття «інвестиційний механізм» можна навести таке визначення.

Таблиця 1.3

Наукові підходи до трактування поняття «інвестиційний механізм»

Автор(и)	Трактування інвестиційного механізму
О. Юрченко [169, с. 183]	Сукупність методів та форм, інструментів і важелів впливу на відтворювальний процес, завданням яких є забезпечення зростання ефективності інвестування в процесі функціонування підприємства
І. Манаєнко [80, с. 20]	Сукупність комплексно взаємодіючих факторів, принципів, цілей, завдань, важелів впливу на соціально-економічний розвиток органічно взаємопов'язаних елементів системи функціонування підприємства
Н. Бевзюк [7, с. 19]	Процес цілеспрямованого інвестування у різні галузі економіки та соціально-економічні програми, як усередині країни, так і за її межами для покращення рівня життя у результаті економічного зростання шляхом отримання максимального прибутку, соціального результату або досягнення іншого корисного ефекту в результаті реалізації інвестиційних проєктів в поточному та перспективному періодах
Д. Семенчук [146, с. 54]	Складна економічна система, що супроводжує його інвестиційну діяльність, реагує на зміни макро- та мікросередовища та інвестиційні важелі через реалізацію функцій управління у центрах відповідальності на всіх етапах інвестиційного процесу
П. Іжевський, Н. Потапова [57]	Інвестиційний механізм – це сукупність суб'єктів, об'єктів, принципів, функцій, завдань, методів та інструментів, які забезпечують ефективне функціонування системи управління інноваційним розвитком суб'єкта господарювання
Р. Качур [64]	Сукупність форм та методів формування і використання фінансових ресурсів з метою забезпечення відповідних потреб державних структур, суб'єктів господарювання та населення для реалізації інвестиційних проєктів, реконструкції і модернізації підприємств, окремих виробництв, запровадження новітніх технологій та будівництва житла
К. Крамаренко [70]	Цілеспрямовано створена, взаємодіюча сукупність форм і джерел інвестицій, методів, інструментів та важелів впливу на процес розробки і реалізації інвестиційних рішень підприємства
І. Вініченко, Т. Самілик, В. Олексюк [19, с. 71]	Інвестиційний механізм як елемент інвестиційного процесу (джерела інвестиційних коштів, важелі, фактори і умови їх мобілізації), суб'єкт інвестиційного процесу та механізм формування ними інвестиційних коштів, інструмент та об'єкт вкладення

Джерело: узагальнено автором

Під інвестиційним механізмом розвитку підприємств необхідно розуміти цілісну систему взаємопов'язаних суб'єктів, об'єктів, принципів, методів,

інструментів та джерел фінансування, функціонування якої спрямоване на формування, залучення, розподіл і ефективне використання інвестиційних ресурсів з метою забезпечення стійкого розвитку підприємств, підвищення їх інвестиційної привабливості та досягнення стратегічних цілей в умовах динамічного зовнішнього середовища. На відміну від існуючих підходів, у даному визначенні інвестиційний механізм розглядається не лише як сукупність інструментів впливу на інвестиційні процеси, а як активний елемент системи управління розвитком підприємств, що забезпечує узгодження інвестиційної діяльності з фінансовими можливостями, ризиками та довгостроковими орієнтирами економічного зростання.

Інвестиційна діяльність посідає значне місце в розвитку та ефективному функціонуванні підприємств, адже саме інвестиції забезпечують розширення підприємницької діяльності та освоєння нових галузей бізнесу й технологій. Для досягнення цілей інвестування, такого роду діяльність повинна базуватись та дотримуватися сукупності багатьох принципів, які визначають порядок формування та реалізації інвестиційних рішень [159] (рис. 1.4).

Наведені принципи в сукупності формують підхід до інвестиційної діяльності підприємств як до законної, цілеспрямованої, системної та відповідальної діяльності, що базується на оптимальному та ефективному використанні інвестиційних ресурсів і спрямована на досягнення збалансованого економічного, соціального та екологічного розвитку. Їх дотримання забезпечує системність, узгодженість і ефективність прийняття інвестиційних рішень, що є необхідною передумовою формування та функціонування інвестиційного механізму розвитку підприємств.

Основною метою роботи інвестиційного механізму розвитку підприємств є підвищення ефективності використання та залучення інвестиційних ресурсів для покращення функціонування підприємств.

Принципи інвестиційного механізму розвитку підприємств	
<i>принцип обґрунтованості</i> – напрями інвестиційної діяльності повинні бути чітко окреслені та економічно обґрунтовані	<i>принцип узгодженості</i> – передбачає узгодження інвестиційних рішень із загальною стратегією розвитку підприємства, його фінансовими можливостями та умовами зовнішнього середовища
<i>принцип ефективності</i> – результатом інвестиційної діяльності має бути певний ефект (економічний, соціальний, інноваційний, технологічний, тощо)	<i>принцип строкowości</i> – інвестиції завжди обмежені у часі
<i>принцип економічної доцільності</i> – передбачає орієнтацію інвестиційної діяльності на досягнення економічного, соціального або іншого результату, що відповідає стратегічним цілям підприємства	<i>принцип системності</i> – передбачає підхід до процесу реалізації інвестиційного проєкту як до системи, яка містить ряд підсистем і елементів для досягнення цілей
<i>принцип законності</i> , тобто здійснення інвестиційної діяльності на основі й відповідно до норм права	<i>принцип кооперування</i> – передбачає плідну співпрацю учасників під час розробки та реалізації інвестиційного проєкту
<i>принцип цілеспрямованості</i> – обумовлює застосування програмно-цільового методу до розробки та реалізації інвестиційного проєкту	<i>принцип оптимальності</i> – передбачає необхідність вибору із можливих варіантів інвестиційних проєктів оптимального, виходячи з умов та факторів середовища підприємства, його стратегічних орієнтирів тощо
<i>принцип розподілу</i> – базується на розподілі фінансових потоків між різними сферами діяльності як підприємства, так і галузями в межах країни	<i>принцип відповідальності сторін</i> – передбачає необхідність дотримання усіма учасниками інвестиційного проєкту договорних положень та вимог

Рис. 1.4. Основні принципи інвестиційного механізму розвитку підприємств

Джерело: складено автором

Під час організації інвестиційної діяльності підприємства використовують певні комбінації економічних, організаційних і правових методів з відповідною різноманітністю форм, стимулів і обмежень господарської діяльності, тому важливим завданням є глибоке розуміння внутрішнього устрою інвестиційного механізму та його складових елементів (рис. 1.5). У сукупності зазначені елементи формують внутрішню структуру інвестиційного механізму розвитку підприємств, яка визначає логіку прийняття та реалізації інвестиційних рішень.

Інвестиційний механізм розвитку підприємств відображає комплексну, цілісну систему регулювання та забезпечення інвестиційних процесів на мікрорівні.

Формування та функціонування даного механізму відбувається під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників, а саме чинників інвестиційної активності та конкретних мотивів ведення інвестиційної діяльності підприємств. Базовим фундаментом усього механізму є фундаментальні принципи: законність, прозорість, ефективність, системність, відповідальність та науковість.

Структурно інвестиційний механізм розкривається через три ключові підсистеми. Перша підсистема – це правове регулювання та методичне забезпечення, яке спирається на законодавчий і нормативно-методичний блоки, створюючи нормативне поле для інвестування.

Друга підсистема охоплює інституційне забезпечення суб'єктів регулювання, яка реалізується через регулятивну, контрольну та координаційну функції за допомогою прямих і непрямих методів. Інструментарій цієї підсистеми включає організаційні, кадрові, фінансові, нормативно-правові, ІТ-інструменти та контрольні-наглядові елементи.

Третя підсистема – це ресурсне забезпечення інвестиційної діяльності, що класифікується за видами ресурсів (фінансові, матеріальні, інформаційні і кадрові) та джерелами їх формування (внутрішні, зовнішні, змішані). Для моніторингу і ефективного використання ресурсів передбачено систему їх оцінки, що включає кількісні та якісні показники, аудит і KPI.

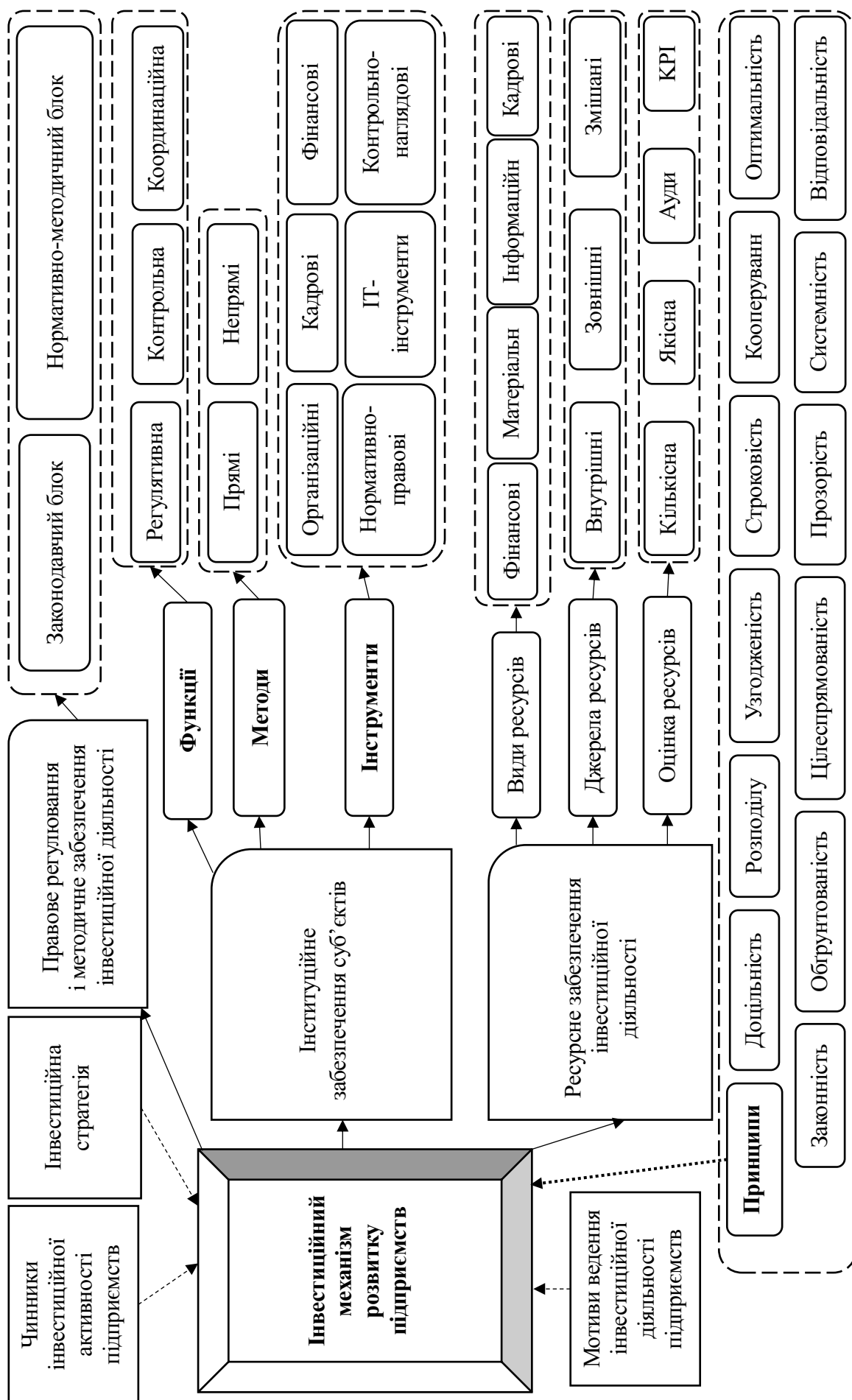

Рис. 1.5. Складові елементи інвестиційного механізму розвитку підприємств

Джерело: удосконалено автором

Підприємства функціонують в умовах відкритого економічного середовища, у межах якого формуються правила, обмеження та стимули здійснення інвестиційної діяльності. Відповідно, інвестиційний механізм розвитку підприємств не є автономною системою, а зазнає постійного впливу чинників макро- та мікросередовища, які визначають можливості залучення інвестиційних ресурсів, напрями їх використання та рівень інвестиційних ризиків. На нашу думку, на інвестиційний механізм підприємств впливають такі чинники макросередовища, що представлені у табл. 1.4.

Таблиця 1.4

**Макроекономічні чинники впливу
на інвестиційний механізм розвитку підприємств**

Назва чинника	Дія та значення чинника
Геополітичні події	Конфлікти та геополітичні напруження мають вплив на географію інвестицій та ринків
Політичні чинники	Стабільність політичного середовища, податкова та регуляторна політика впливають на інвестиційний клімат
Правове середовище	Законодавство, регуляторні вимоги і правила діяльності можуть створювати перешкоди або стимулювати інвестиції
Економічні чинники	Споживча активність, інфляція, процентні ставки, фіскальна політика та інші макроекономічні показники впливають на рішення щодо інвестицій
Фінансові ринки	Зміни на фінансових ринках, такі як коливання курсів валют і ставок, впливають на доступність і вартість інвестиційного капіталу
Ринкові ризики	Чинники, такі як коливання цін на сировину, валютні курси і інші ринкові ризики, впливають на вартість та прибутковість інвестицій
Технологічний прогрес	Рівень технологічного розвитку та інновацій впливає на конкурентоспроможність підприємств та необхідність в інвестиціях у нові технології
Соціокультурні чинники	Зміни попиту та поведінці споживачів, демографічні тенденції і культурні особливості визначають ринковий попит
Соціальна відповідальність бізнесу	Зростаюча увага до етичних та соціальних питань впливає на інвестиційні рішення підприємств
Екологічні та природні чинники	Зміни в екологічних нормах і стандартах вимагають інвестицій у стале та екологічно безпечне виробництво

Джерело: складено автором

Отже, інвестиційний механізм розвитку підприємств формується в контексті макроекономічних чинників, які визначають загальні умови інвестування, рівень інвестиційної безпеки, доступність фінансових ресурсів та ступінь державного впливу на інвестиційні процеси.

Мікроекономічні чинники впливу на інвестиційний механізм розвитку підприємств наведено у табл. 1.5.

Таблиця 1.5

Мікроекономічні чинники впливу
на інвестиційний механізм розвитку підприємств

Назва чинника	Дія та значення чинника
Конкурентне середовище	Рівень конкуренції на ринку визначає, наскільки складно буде реалізувати інвестиційні проєкти та досягти вигоди в даному сегменті
Постачальники та покупці	Умови співпраці з постачальниками і покупцями, їхні вимоги та партнерські відносини впливають на інвестиційні рішення
Споживачі	Потреби та вимоги споживачів, їхні переваги і зміни в споживчому попиті визначають, куди варто вкладати ресурси
Публічна думка	Громадська думка і публічна реакція на діяльність підприємств впливають на імідж компанії та її можливість залучати інвестиції
Фінансове середовище	Доступність фінансових ресурсів, процентні ставки і умови кредитування впливають на можливість фінансування інвестиційних проєктів

Джерело: складено автором

Мікроекономічні чинники інвестиційного механізму розвитку підприємств безпосередньо впливають на прийняття інвестиційних рішень, оскільки визначають рівень ризиків, очікувану ефективність інвестиційних проєктів та здатність підприємств до реалізації стратегічних інвестиційних ініціатив.

Чинники інвестиційної активності визначають рівень інтересу інвестора на ринку, тобто впливають на інвестиційну привабливість підприємств, що являє собою як оціночну властивість підприємств, яка характеризує міру доцільності інвестування у їх діяльність з точки зору потенційних інвесторів [74]. Інвестиційна привабливість підприємств є комплексним багатогранним поняттям характеризує не лише можливу ефективність вкладених інвестиційних ресурсів, а й здатність підприємств забезпечувати їх результативне використання в межах інвестиційного механізму розвитку [34].

Інвестиційна привабливість є однією з ключових складових інвестиційного механізму, оскільки саме вона визначає рівень зацікавленості потенційних інвесторів у вкладенні капіталу в конкретне підприємство, галузь чи регіон. У рамках інвестиційного механізму інвестиційна привабливість виконує функцію «фільтра» або «сигнального маяка», який:

- сигналізує інвестору про рівень ризику та можливий дохід;
- впливає на рішення щодо вибору об'єкта інвестування;
- стимулює підприємства до підвищення конкурентоспроможності та ефективності;
- формує базу для розробки стратегічних управлінських рішень.

М. Гуменний зазначає, що інвестиційна привабливість характеризує наявні економічні (ресурсні) можливості підприємства на сучасний момент та потенційну організаційно управлінську спроможність у майбутньому. Інвестиційна привабливість – це властивість підприємства, зумовлена його наявними економічними ресурсами, залучати внутрішні і зовнішні інвестиційні кошти для досягнення цілей інвестування [39]. Схожі думки дотримуються М. Кравченко, Т. Павленко стверджуючи, що інвестиційна привабливість підприємства – це сукупність економічних і фінансових показників підприємства, які визначають можливість отримання максимального прибутку за рахунок вкладення капіталу за мінімального інвестиційного ризику [69].

Цілком виправданою є думка Н. Навольської та Б. Блащак, що інвестиційна привабливість – це інтегральна величина, яка характеризує не тільки платоспроможність, фінансову стійкість, а й ефективність використання фінансового потенціалу, здатність розвиватися та підвищувати прибутковість капіталу, оновлювати матеріально-технічну базу виробництва, підвищувати якість і конкурентоспроможність продукції підприємства [86]. Складність та багатогранність інвестиційної привабливості підприємств породжують різноманіття її видів, які можна класифікувати за різними ознаками, що дає змогу комплексно оцінити її вплив на інвестиційні рішення. Узагальнену класифікацію видів інвестиційної привабливості підприємств наведено у Додатку Е [74].

Отже, інвестиційна привабливість підприємств виступає інтегральним показником результативності інвестиційного механізму, який відображає ступінь узгодженості фінансових можливостей підприємств, інвестиційних ризиків та очікуваних результатів інвестування. Саме через рівень інвестиційної привабливості реалізується зв'язок між інвестиційною діяльністю підприємств та їх стратегічними цілями розвитку.

Однак наявність інвестиційної привабливості ще не гарантує активізації інвестиційної діяльності підприємства. Реальні інвестиційні рішення формуються під впливом системи мотивів, які спонукають підприємства до вкладення капіталу, визначають напрями інвестування та інтенсивність інвестиційних процесів. Саме мотиви інвестиційної діяльності виступають важливим елементом інвестиційного механізму розвитку підприємств, оскільки трансформують потенційні можливості інвестування у конкретні управлінські рішення, їх можна поділити на дві основні групи – економічні та інституціональні (неекономічні) (рис. 1.6).

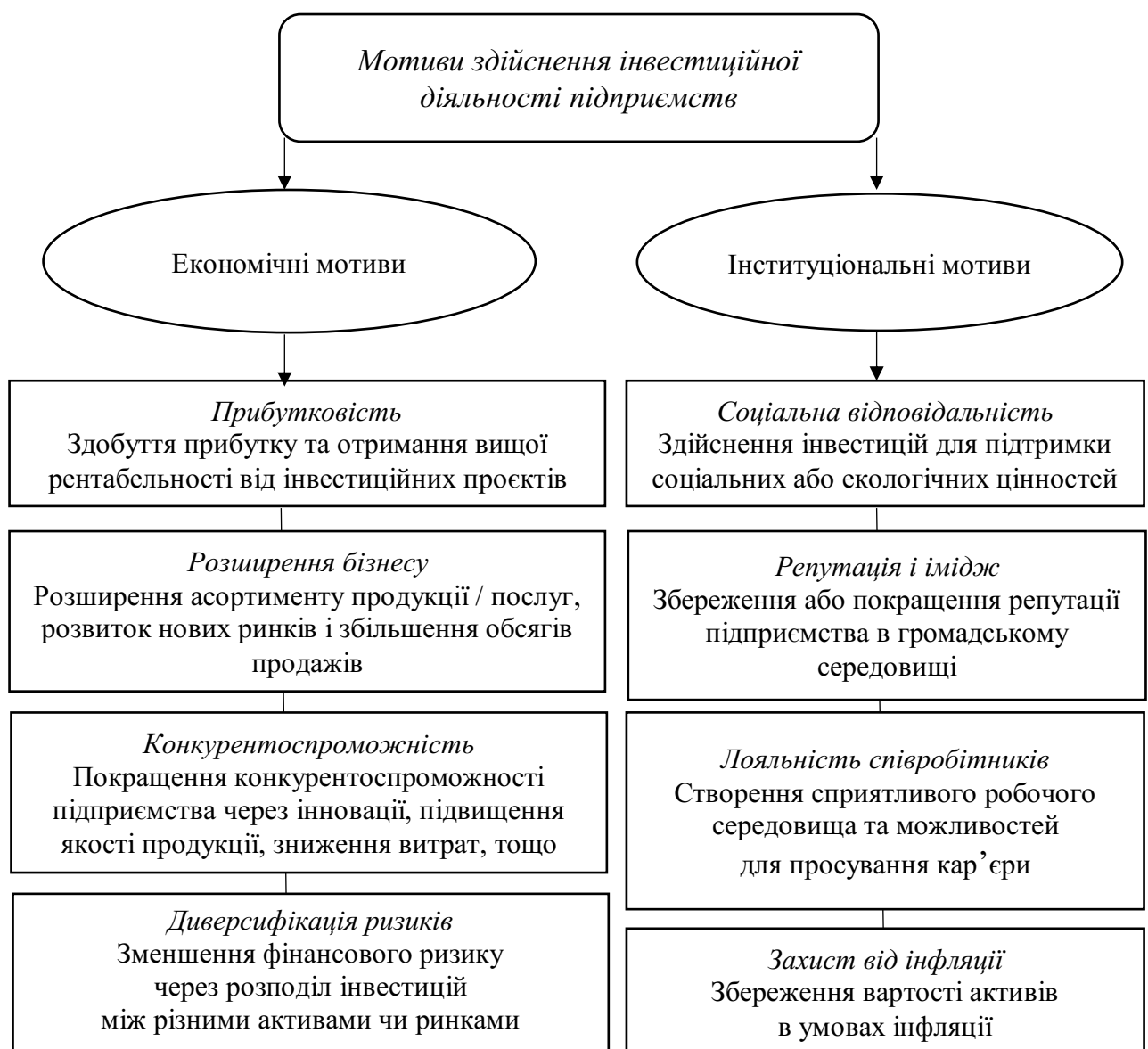

Рис. 1.6. Мотиви здійснення інвестиційної діяльності як елемент інвестиційного механізму підприємств

Джерело: складено автором

Сукупність економічних та інституціональних мотивів формує індивідуальну інвестиційну поведінку підприємств та визначає специфіку функціонування їх інвестиційного механізму в конкретних умовах господарювання. Зазначені мотиви впливають на інвестиційні рішення підприємств і визначають його стратегію розвитку. Балансування економічних та неекономічних мотивів є необхідною умовою забезпечення результативності інвестиційної діяльності підприємств.

На думку О. Горячої, Ю. Федоренко, інвестиційна стратегія може бути наведена у виді перспективного плану інвестиційної діяльності підприємств, у якому визначено пріоритетні напрямки здійснення інвестицій, форми інвестування, джерела інвестиційних ресурсів, критерії до відбору інвесторів, а також послідовність етапів забезпечення довгострокових інвестиційних цілей підприємств [26].

У своїх дослідженнях Н. Бурлака акцентує увагу, що інвестиційна стратегія – це комплексна система довгострокових цілей інвестиційної діяльності, які визначені, виходячи із загальних завдань розвитку господарюючого суб'єкта, а також обрання найбільш ефективних шляхів їх досягнення [12]. Потрібно зазначити, що інвестиційна стратегія неодмінно має враховувати місію та цілі суб'єкта господарювання, зовнішні та внутрішні чинники впливу і спиратися на стратегічні пріоритети конкретної національної економічної системи.

Згідно з трактуванням С. Бестужевої та В. Козуб, інвестиційна стратегія підприємства є системною концепцією, яка відображає сутність інвестиційної діяльності підприємства і спрямовує на її розвиток [9].

Схожої думки дотримується Л. Добриніна описуючи інвестиційну стратегію як комплекс взаємопов'язаних довгострокових цілей і завдань у сфері реального і фінансового інвестування, найбільш принципових установок і намірів у сфері капіталовкладень та вкладень у фінансові активи, розвитку виробництва, формування оптимальної структури напрямів інвестування та джерел їх фінансування, а також сукупність дій та їх досягнення [46].

Узагальнюючи наведені підходи, інвестиційну стратегію підприємств доцільно розглядати як системну концепцію довгострокового управління

інвестиційною діяльністю, спрямовану на досягнення стратегічних цілей розвитку підприємств в умовах динамічного зовнішнього середовища.

Ефективність розробки інвестиційної стратегії підприємств залежить від певних умов, зокрема динамічності факторів зовнішнього інвестиційного середовища як прямої, так і непрямої дії. Постійна зміна основних зовнішніх чинників, які впливають на можливості інвестиційної діяльності підприємств, динамічність розвитку технологій, коливання кон'юнктури ринку інвестиційних ресурсів, мінливість інвестиційної політики держави, зміна форм та інструментів регулювання інвестиційної діяльності ускладнюють процес ефективного управління інвестиціями підприємств на основі лише традиційних методів та раніше накопиченого досвіду. Розуміння взаємозв'язку інвестиційної стратегії з іншими найважливішими елементами загальної стратегії розвитку підприємств, такими як: маркетингова стратегія, ринкова стратегія підприємств, фінансова стратегія, рекламна стратегія, дає змогу зробити більш ефективним процес її розробки. У цьому контексті інвестиційна стратегія виступає концептуальною основою формування інвестиційного механізму розвитку підприємств, оскільки саме вона визначає пріоритети інвестування, вимоги до джерел фінансування, інструментів та методів управління інвестиційними процесами [26].

Розробка інвестиційної стратегії підприємств передбачає складний та комплексний аналіз усіх елементів внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємств, а також узгодження вказаних цілей та заходів їх досягнення з загальною стратегією підприємств.

Процес її розробки є ключовою складовою частиною загальної системи стратегічного вибору підприємств, яка включає в себе формулювання місії, встановлення загальних стратегічних цілей розвитку, розробку функціональних стратегій для різних видів діяльності, способи формування і розподілу ресурсів.

Основними компонентами інвестиційної стратегії підприємств є:

- цілі та завдання інвестиційної стратегії;
- обсяг ресурсів, необхідних для реалізації стратегії, та джерела їх формування;
- система управління інвестиційною стратегією.

У процесі формування інвестиційної стратегії здійснюється оцінка альтернативних інвестиційних рішень і відбір найбільш відповідних цілям підприємства. З огляду на динамічність зовнішнього середовища стратегія має регулярно переглядатися та коригуватися відповідно до змін ринкових умов і появи нових можливостей розвитку. Інвестиційна стратегія завжди повинна відповідати таким цілям [46]:

- максимізації прибутку від інвестиційної діяльності;
- мінімізації інвестиційних ризиків;
- забезпеченню поліпшення стану підприємства за рахунок ефективної інвестиційної діяльності.

Під час процесу розробки інвестиційної стратегії потрібно дотримуватися певної етапності, що подані на рис. 1.7. Подана послідовність та зміст основних етапів формування інвестиційної стратегії розвитку підприємств загалом відображають загальновизнані принципи та методичні підходи, що використовують в економічній теорії та практиці.

Очевидно, що необґрунтоване здійснення інвестицій ще не дає підприємству гарантії ринкового успіху, особливо якщо відсутня узгодженість дій у сфері інвестування, основу якої становить інвестиційна стратегія. Тим часом, інвестиційна стратегія виходить з основної стратегії економічного розвитку підприємства та має узгоджуватися з нею за цілями та етапами розвитку. Урахування взаємозв'язку інвестиційної стратегії з іншими складовими стратегічного набору дасть змогу значно підвищити ефективність її розробки [39].

Послідовна реалізація наведених етапів допомагає забезпечити системність та узгодженість інвестиційних рішень, що є необхідною умовою ефективного функціонування інвестиційного механізму підприємства.

Важливим аспектом інвестиційного механізму є його структура, яка визначає взаємозв'язок та функціональне призначення основних елементів забезпечення інвестиційної діяльності підприємства. До ключових структурних складових інвестиційного механізму доцільно віднести правове, управлінське та ресурсне забезпечення.

Рис. 1.7. Етапи розробки інвестиційної стратегії розвитку підприємств

Джерело: складено автором на основі [39]

Правове регулювання інвестиційних відносин визначає формування та становлення інвестиційного права як підгалузі господарського права та його нормативної основи – інвестиційного законодавства як системи нормативних актів, що регулюють суспільні відносини, пов’язані з інвестуванням. Методичне забезпечення окремого підприємства чи інвестиційного проєкту визначається суб’єктами інвестиційної діяльності, тобто використовуються методики і норми, розроблені ними самостійно згідно з власними вимогами та цілями.

Законодавчий блок інвестиційної діяльності визначає правові рамки та норми, які регулюють процес інвестування. Включає в себе різноманітні нормативні акти, закони, постанови та інші юридичні документи, які встановлюють порядок та умови залучення та використання інвестицій. Основні компоненти законодавчого блоку інвестиційної діяльності наведені в Додатку Ж.

Нормативно-методичний блок інвестиційної діяльності відноситься до системи правил та стандартів, які регулюють інвестиційні процеси та визначають

методи їх виконання (Додаток И). Цей блок є важливим для забезпечення ефективного та законного ведення інвестиційної діяльності, зменшення ризиків і забезпечення стабільності інвестиційного середовища.

Отже, правове та нормативно-методичне забезпечення інвестиційного механізму формує інституційні рамки інвестиційної діяльності підприємств, визначає правила доступу до інвестиційних ресурсів, рівень захисту інтересів інвесторів та ступінь регуляторних ризиків.

Ресурсне забезпечення виступає матеріально-фінансовою основою функціонування інвестиційного механізму підприємств, оскільки саме від структури, обсягу та доступності інвестиційних ресурсів залежить можливість реалізації інвестиційної стратегії, рівень інвестиційної активності та ефективність інвестиційних процесів у цілому.

Визначальний вплив на ефективність інвестиційної діяльності надають процеси формування і використання інвестиційних ресурсів підприємств. Інвестиційні ресурси – це, перш за все, ресурси, спрямовані на покращення продуктивних сил підприємств, що представляють економічні ресурси, що збільшують економічний капітал підприємств. Це будь-які вкладення (грошові, майнові, інтелектуальні та ін., включаючи права на них, та мають грошову оцінку) в підприємницьку, господарську та іншу діяльність для отримання прибутку, з метою зміни фінансово-господарських результатів підприємств, отримання можливості участі в управлінні підприємствами і (або) повного контролю над нею. Будь-які вкладення, незалежно від джерела: національні – кошти з держбюджету, регіональні – кошти з бюджету суб'єктів певного регіону, муніципальні – кошти з міських бюджетів, а також корпоративні, приватні, колективні, іноземні [75].

Отже, інвестиційні ресурси визначаються як цінності, що вкладаються в ті або інші інвестиційні проєкти з метою приросту багатства в тому або іншому вигляді. Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність» визначено, що інвестиційні ресурси здебільшого позиціонуються як джерела фінансування інвестиційної діяльності [130].

Л. Олійник описує інвестиційні ресурси як частину фінансових ресурсів, а також всі види грошових і інших активів, залучених в якості вкладень в об'єкти (інструменти) його господарської діяльності, що забезпечують його розвиток, для отримання прибутку і досягнення іншого економічного або іншого ефекту від інвестування [94]. Отже, інвестиційні ресурси розглядаються як ключова складова загальних фінансових ресурсів підприємства, спрямована безпосередньо на забезпечення його розвитку.

Інвестиційні ресурси представляють собою всі види цінностей, що вкладаються в об'єкти діяльності підприємств з метою зростання економічних результатів, а саме приросту прибутку, ринкової вартості підприємств та доходів його власників [27].

У сучасній економічній науці джерела формування інвестиційних ресурсів підприємств поділяються на три основні групи: власні, боргові та залучені. Вибір конкретного джерела фінансування інвестицій дає змогу розрахувати пропорції в структурі визначених джерел формування інвестиційних ресурсів. Створення ж самої структури джерел фінансування залежить від чинників факторів, зокрема від оподаткування доходів підприємств, темпів зростання реалізації товарної продукції та їх стабільності, структури активів підприємств, стану ринку капіталу, відсоткової політики банків, рівня управління фінансовими ресурсами підприємств.

Джерела формування інвестиційних ресурсів підприємств наведено на рис. 1.8. Під час систематизації джерел формування інвестиційних ресурсів підприємств за триблоковою класифікацією: власні, боргові та залучені. Варто зазначити, що до складу власних джерел віднесено грошові кошти амортизаційного фонду як сформований грошовий ресурс від реалізації, а не бухгалтерську категорію витрат, а до залучених джерел – зовнішні пайові, акціонерні та безповоротні надходження, які розширюють капітал підприємства без виникнення боргових зобов'язань перед кредиторами.

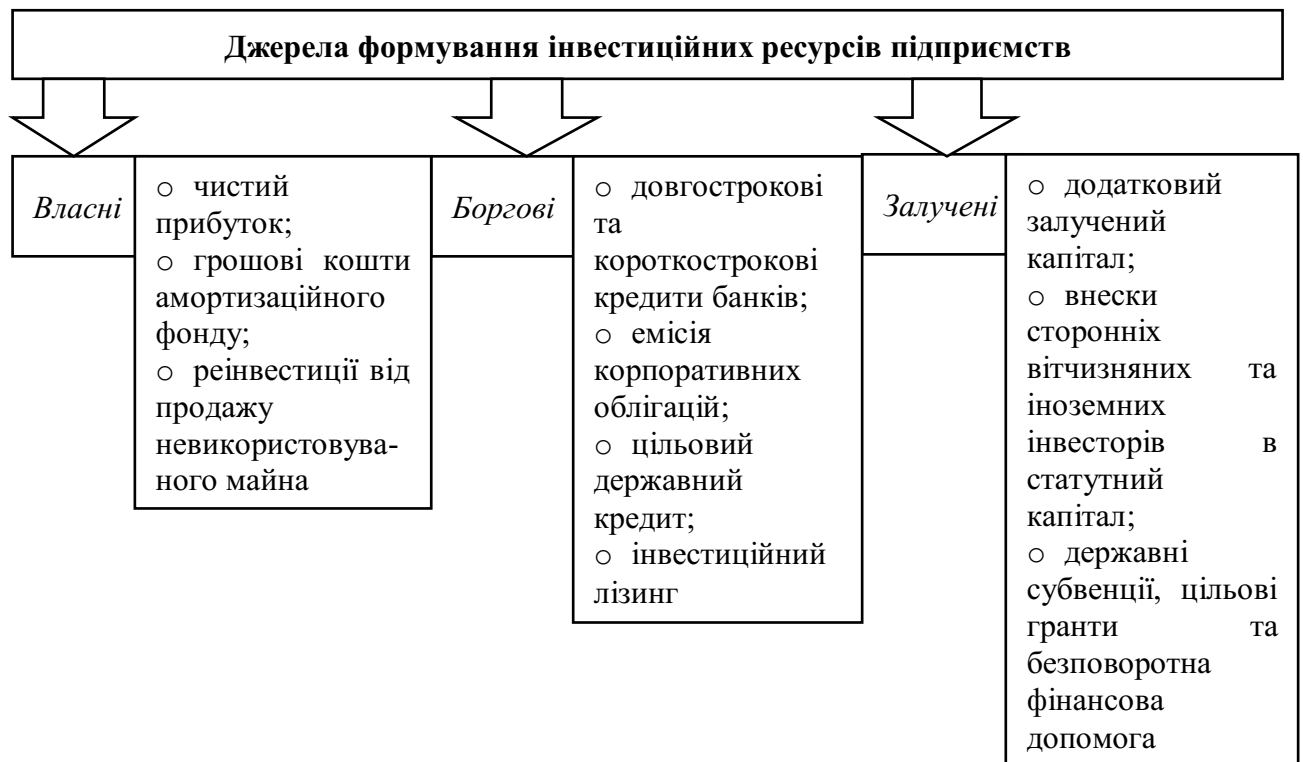

Рис. 1.8. Джерела формування інвестиційних ресурсів підприємств

Джерело: складено автором на основі [27]

Також доцільно відмітити різницю між регіональним та загальними напрямками формування базової забезпеченості підприємств інвестиційних ресурсів. На регіональному рівні доцільно врахувати територіальне розміщення підприємств, рівень індустріалізації регіону та оцінку інвестиційних ризиків, а на макроекономічному рівні пріоритетна увага приділяється стимулюванню приросту прямих іноземних інвестицій.

Загальна класифікація основних форм інвестиційних ресурсів підприємств представлена на рис. 1.9. Основною метою формування інвестиційних ресурсів підприємств є задоволення його потреб у придбанні необхідних інвестиційних активів та оптимізація їх структури з позицій забезпечення ефективних результатів інвестиційної діяльності.

Інвестиційні ресурси є матеріально-фінансовою основою функціонування інвестиційного механізму підприємств, оскільки саме їх структура, обсяг і доступність визначають можливість реалізації інвестиційної стратегії та досягнення цілей інвестиційного розвитку.

Рис. 1.9. Форми інвестиційних ресурсів підприємств

Джерело: складено автором

Отже, узагальнюючи теоретичні підходи визначення інвестиційного механізму розвитку підприємств, на нашу думку, під інвестиційним механізмом розвитку підприємств доцільно розуміти комплексну систему взаємопов'язаних суб'єктів, об'єктів, принципів, методів, інструментів і джерел фінансування, функціонування якої спрямоване на формування, залучення, розподіл та ефективне використання інвестиційних ресурсів задля забезпечення стійкого розвитку підприємств, підвищення їх інвестиційної привабливості та досягнення стратегічних цілей в умовах мінливого зовнішнього середовища. Таке розуміння інвестиційного механізму відрізняється від існуючих підходів тим, що розглядає його не як статичну сукупність окремих інструментів фінансування, а як динамічну управлінську систему, здатну адаптуватися до змін зовнішнього середовища та забезпечувати узгодженість інвестиційних рішень із стратегічними пріоритетами розвитку підприємств.

1.2. Вплив державного регулювання на формування інвестиційного механізму розвитку підприємств

Державне регулювання інвестиційної діяльності підприємств – діяльність держави, що спрямована на створення умов для функціонування підприємництва шляхом використання податкових важелів, засобів грошово-кредитного та фінансового регулювання для стимулювання або стримування розвитку національного виробництва [4].

Державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється з метою реалізації економічної, науково-технічної та соціальної політики, а державна підтримка для реалізації інвестиційних проєктів надається шляхом [169]:

- 1) співфінансування реалізації інвестиційних проєктів за рахунок коштів державного бюджету;
- 2) кредитування за рахунок коштів державного бюджету суб'єктів господарювання для реалізації інвестиційних проєктів;
- 3) надання відповідно до законодавства для реалізації інвестиційних проєктів державних гарантій з метою забезпечення виконання боргових зобов'язань за запозиченнями суб'єкта господарювання;
- 4) повної або часткової компенсації за рахунок коштів державного бюджету відсотків за кредитами суб'єктів господарювання для реалізації інвестиційних проєктів і застосування інших форм.

Водночас роль держави у сфері інвестиційної діяльності не обмежується лише створенням сприятливих умов для інвестування. Державне регулювання також виконує коригуючу функцію, спрямовану на усунення інвестиційних дисбалансів, що виникають внаслідок ринкових провалів, асиметрії інформації, надмірних ризиків або недостатньої інвестиційної активності у стратегічно важливих галузях та регіонах [129].

Варто зауважити, що Законом України «Про інвестиційну діяльність» передбачено, що держава повинна стимулювати залучення інвестицій у галузі економіки, спрямовані на забезпечення потреб суспільства у високотехнологічній,

конкурентоспроможній, екологічно чистій продукції, високоякісних послугах, які реалізують державну політику щодо розвитку виробничого та експортного потенціалу, створення нових робочих місць [130].

Державне регулювання інвестиційної діяльності підприємств здійснюється двома шляхами [171]:

1) пряме або адміністративно-правове втручання (наприклад, нові законодавчі акти, які несуть за собою зміни для підпорядкування й розвитку відносин в рамках ринку);

2) непряме втручання (наприклад, заходи, які направлені на посилення та збільшення інвестиційного потоку; заходи, що стимулюють потік експорту й імпорту робочої сили, капіталу, товарів; встановлення цінового «коридору» тощо).

В Україні державне регулювання інвестиційної діяльності підприємств здійснюється в рамках прямого й непрямого втручання, що носить загальний характер і розповсюджується на всі галузі економіки, а, отже, відбувається за допомогою використання основних інструментів, які в разі ефективного впровадження можуть набувати таких форм [169]:

- субсидіювання окремих регіонів, галузей, виробництв;
- введення стандартів національного характеру;
- антимонопольна політика;
- забезпечення захисту інвестицій;
- податкова політика, в тому числі й амортизаційна тощо.

Державне регулювання інвестиційної діяльності підприємств може здійснюватися за допомогою різноманітних інструментів. З огляду на системний характер державного впливу, доцільно структурувати інструменти регулювання за функціональними блоками (рис. 1.10).

Зазначені інструменти можуть застосовуватися окремо або спільно для досягнення певних цілей у регулюванні інвестиційної діяльності підприємств на рівні держави.

Рис. 1.10. Інструменти державного регулювання інвестиційного механізму розвитку підприємств

Джерело: складено автором

Водночас ефективність державного регулювання інвестиційної діяльності підприємств не може бути забезпечена шляхом ізольованого застосування окремих інструментів. Фіскальні, монетарні, фінансові та інституційні важелі державного впливу дають очікуваний результат лише за умови їх комплексного та узгодженого використання. Несистемне або фрагментарне застосування інструментів державного регулювання може призводити до викривлення інвестиційних стимулів, зростання ризиків та зниження результативності інвестиційної діяльності

підприємств. Саме тому інвестиційний механізм підприємств виступає інтеграційною ланкою, яка забезпечує трансформацію сукупності державних регуляторних впливів у цілісну систему управлінських рішень на мікрорівні [162].

В умовах обмеженості бюджетних ресурсів, зростання потреб у модернізації виробничої та інфраструктурної бази, а також підвищених інвестиційних ризиків особливого значення набувають форми взаємодії держави та бізнесу, засновані на поєднанні публічних і приватних інтересів. Однією з таких форм є публічно-приватне партнерство (ППП), яке виступає інструментом інтеграції державного регулювання та інвестиційного механізму підприємств в межах реалізації стратегічно важливих проєктів розвитку [70].

Публічно-приватне партнерство (ППП) потрібно розглядати як довгострокову інституційну модель співпраці між органами державної влади та підприємствами, спрямовану на залучення приватних інвестицій до реалізації проєктів, що мають суспільну значущість. У межах PPP держава забезпечує формування нормативно-правових, фінансових та організаційних умов реалізації інвестиційних проєктів, тоді як приватний партнер бере на себе функції фінансування, управління, експлуатації та частково – інвестиційних ризиків [48].

З позиції інвестиційного механізму підприємств участь у проєктах публічно-приватного партнерства передбачає адаптацію внутрішніх управлінських процесів до специфічних умов державного регулювання, що стосується, зокрема, особливостей структурування джерел фінансування, розподілу ризиків між сторонами, формування інвестиційного портфеля, а також узгодження корпоративних цілей із державними пріоритетами соціально-економічного розвитку. Отже, інвестиційний механізм підприємств у межах PPP набуває змішаного характеру, поєднуючи ринкові стимули з регуляторними вимогами публічного сектора [70].

Важливою перевагою PPP є можливість зниження інвестиційних ризиків для підприємств за рахунок державних гарантій, механізмів співфінансування, податкових пільг або довгострокових контрактних зобов'язань. Водночас участь у PPP вимагає від підприємств високого рівня інституційної спроможності,

прозорості управління та здатності працювати в умовах жорсткого регуляторного контролю, що зумовлює необхідність вдосконалення внутрішніх елементів інвестиційного механізму підприємств, зокрема системи управління ризиками, фінансового планування та стратегічного контролю [136].

У контексті воєнного стану та постконфліктного відновлення економіки роль ППП істотно зростає. ППП стає одним із ключових інструментів мобілізації інвестиційних ресурсів для відбудови критичної інфраструктури, модернізації підприємств та реалізації інноваційних проєктів розвитку. За таких умов інвестиційний механізм підприємства виступає не лише засобом реалізації власних економічних інтересів, а й елементом загальнонаціональної системи відновлення та структурної трансформації економіки [25].

Отже, ППП необхідно розглядати як особливу форму взаємодії державного регулювання та корпоративного інвестиційного механізму, в межах якої відбувається узгодження макроекономічних цілей держави з мікроекономічними інтересами підприємств. Ефективність реалізації ППП-проєктів значною мірою залежить від здатності підприємств сформувати гнучкий та адаптивний інвестиційний механізм, здатний інтегрувати державні стимули, обмеження та стратегічні орієнтири у власну систему управління інвестиційною діяльністю [48].

Державне регулювання інвестиційної діяльності реалізується на різних рівнях управління та по-різному впливає на формування інвестиційного механізму підприємств. На макроекономічному рівні держава формує загальні інституційні умови інвестування шляхом податкової, бюджетної, грошово-кредитної та регуляторної політики. На мезорівні державне регулювання проявляється через реалізацію цільових програм розвитку, стимулювання пріоритетних галузей та територій. На мікрорівні вплив держави трансформується у конкретні управлінські рішення підприємств щодо вибору інвестиційних проєктів, джерел фінансування та інструментів управління ризиками [86].

Зазначені шляхи та інструменти відповідають принципам державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні (табл. 1.6.).

Таблиця 1.6

Принципи державного регулювання інвестиційної діяльності

Принцип	Мета
Збільшення частки власних (внутрішніх) джерел інвестування національної економіки	Збільшення обсягів власних інвестицій
Вдосконалення законодавчої бази	Збільшення обсягів залучення інвестицій
Забезпечення позитивних, інноваційних мікро структурних зрушень	Збільшення обсягів залучення інвестицій
Децентралізація інвестиційного процесу	Передача функції забезпечення інвестиціями господарюючим суб'єктам
Фінансування державних пріоритетів, програм та проєктів	Забезпечення структурних змін в економіці держави
Потік інвестицій відповідно до стратегічних цілей	Розвиток стратегічних цілей держави
Будівництво, технічне переоснащення, реконструкція діючих підприємств	Поновлення народного господарства
Обов'язкова державна експертиза кожної інвестиційної програми і проєкту (для визначення її відповідності цілям і пріоритетам ДЕП і соціально-економічної ефективності)	Визначення найкращої державної програми
Перехід від бюджетного фінансування до кредитування інвестиційних проєктів	Регулювання та контроль державні інвестиції в рамках дефіцитного фінансування
Розширення джерел фінансування інвестиційних проєктів	Надання можливості залучення змішаного фінансування
Здійснення відповідними державними організаціями контролю над цільовим використанням централізованих інвестицій	Контроль за доцільністю використання ресурсу

Джерело: складено автором на основі [136]

Наведені принципи державного регулювання інвестиційної діяльності виконують подвійне функціональне призначення. З одного боку, вони обмежують дискреційні повноваження держави, встановлюючи рамки допустимого втручання у інвестиційні процеси та запобігаючи надмірному адміністративному тиску на підприємств. З іншого боку, дотримання зазначених принципів сприяє зниженню регуляторної невизначеності для бізнесу, підвищенню передбачуваності інвестиційної політики та формуванню стабільних умов для прийняття довгострокових інвестиційних рішень підприємствами. У цьому контексті принципи державного регулювання виступають інституційною основою узгодження інтересів держави та підприємств у межах інвестиційного механізму розвитку.

Незважаючи на наявність розгалуженої системи інструментів і принципів державного регулювання інвестиційної діяльності, ефективність їх практичної реалізації значною мірою визначається якістю інституційного середовища. У цьому контексті особливого значення набувають інституційні ризики, які супроводжують інвестиційну діяльність підприємств та впливають на формування й функціонування їх інвестиційних механізмів.

До ключових інституційних ризиків у сфері інвестування належать нестабільність нормативно-правового регулювання, часті зміни податкового законодавства, непослідовність державної інвестиційної політики, асиметрія інформації між державою та суб'єктами господарювання, а також вибірковість застосування регуляторних та стимулюючих інструментів. Зазначені чинники знижують передбачуваність інвестиційного середовища, ускладнюють довгострокове планування інвестиційної діяльності та підвищують рівень інвестиційних ризиків для підприємств [132].

Інституційна невизначеність змушує підприємства скорочувати горизонти інвестиційного планування, віддавати перевагу короткостроковим або менш капіталомістким проєктам, а також закладати додаткові ризикові премії у розрахунки ефективності інвестицій. У таких умовах зростає роль внутрішнього інвестиційного механізму підприємств як адаптаційного інструменту, що дає змогу пом'якшувати негативний вплив регуляторних змін, коригувати інвестиційну стратегію та забезпечувати гнучкість управлінських рішень.

Окремої уваги потребує проблема обмеженого доступу підприємств до державних інструментів підтримки інвестицій, що може бути зумовлена складністю адміністративних процедур, високими трансакційними витратами, недостатнім рівнем інституційної спроможності органів влади або нерівними умовами доступу для різних суб'єктів господарювання. У результаті навіть формально наявні стимули не завжди трансформуються у реальне зростання інвестиційної активності на мікрорівні.

Отже, інституційні ризики та обмеження державного регулювання інвестиційної діяльності формують зовнішні рамкові умови, в межах яких

підприємства змушені вибудовувати власні інвестиційні механізми. Ефективний інвестиційний механізм підприємств в таких умовах виконує компенсаторну функцію, спрямовану на узгодження державних регуляторних впливів із внутрішніми можливостями розвитку, рівнем допустимого ризику та стратегічними пріоритетами підприємств.

В умовах воєнного стану та постконфліктного відновлення економіки роль державного регулювання інвестиційної діяльності суттєво зростає. Держава змушена брати на себе не лише функцію стимулювання інвестицій, а й частково компенсувати підвищені ризики, забезпечувати інституційні гарантії для інвесторів та спрямовувати інвестиційні потоки у стратегічно важливі напрями відновлення економіки. За таких умов інвестиційний механізм підприємств формується з урахуванням підвищеної невизначеності, обмеженості фінансових ресурсів і необхідності поєднання економічних та соціально-орієнтованих цілей розвитку [13].

Сутність державного регулювання інвестиційної діяльності підприємств досить складна, оскільки вона передбачає широкий комплекс заходів, включаючи встановлення формату інвестиційного механізму. Багато дослідників, як-от: Т. Майорова [76], Н. Бевзюк [7], Д. Семенчук [147] та М. Слатвінська [152], використовують разом такі поняття, як «інвестиційний процес» та «інвестиційний механізм», вважаючи ці терміни невід'ємною частиною один одного. Інвестиційний процес як рух інвестицій різних форм і рівнів здійснюється за допомогою інвестиційного механізму та складається із послідовно здійснюваних фаз.

З метою наочного відображення ролі держави у формуванні інвестиційного механізму підприємств та трансляції регуляторного впливу у практичні управлінські рішення доцільно розглянути взаємозв'язок між державним регулюванням, інвестиційним механізмом та інвестиційною діяльністю підприємств (рис. 1.11).

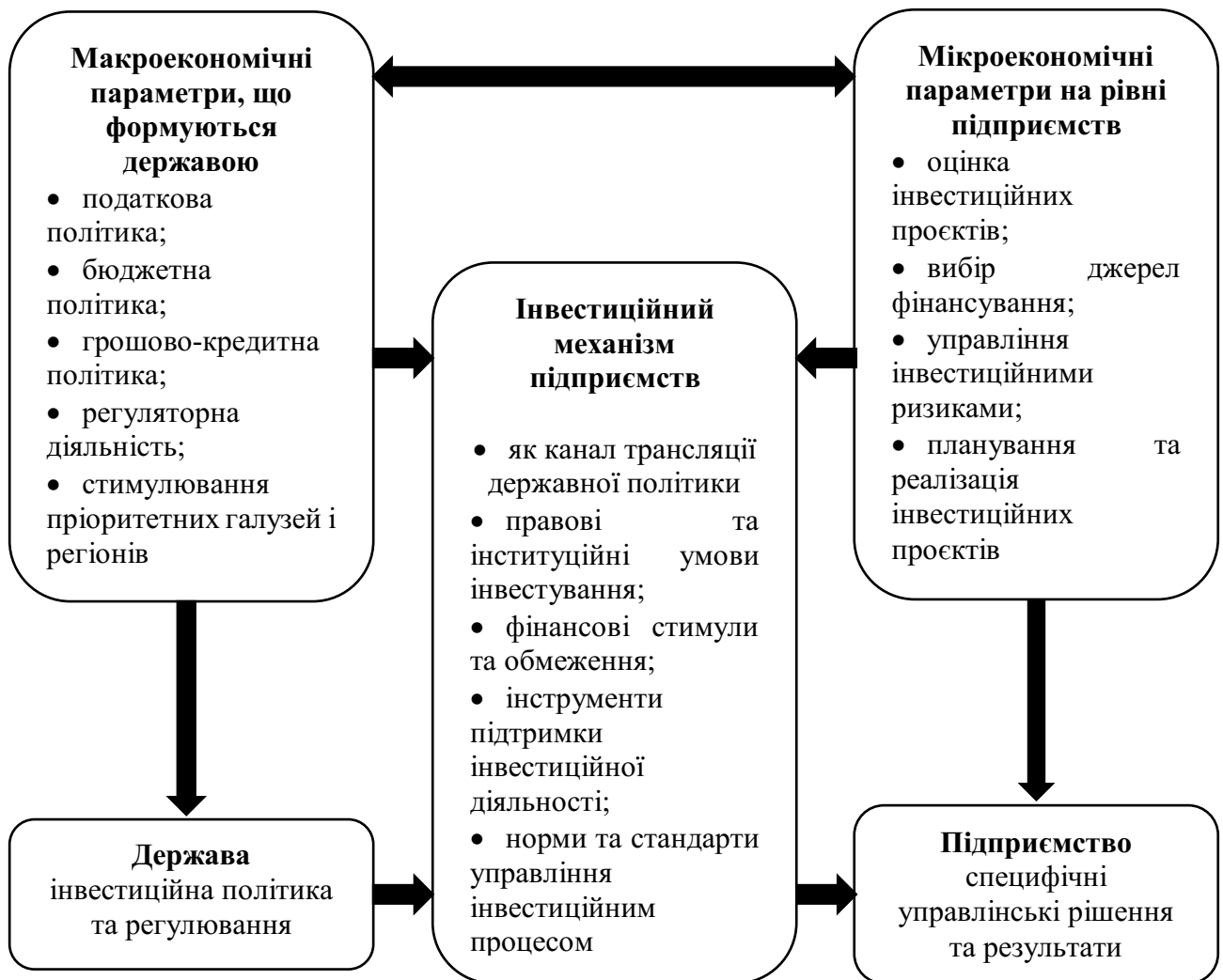

Рис. 1.11. Вплив державного регулювання на формування інвестиційного механізму розвитку підприємств

Джерело: складено автором

У межах даного підходу держава формує нормативно-правові, фінансово-економічні та інституційні умови інвестування, які через систему інструментів державного регулювання трансформуються в параметри функціонування інвестиційного механізму підприємства. Останній забезпечує прийняття та реалізацію інвестиційних рішень на рівні підприємств з урахуванням стратегічних цілей розвитку, рівня ризиків та ресурсних обмежень.

Державна інвестиційна політика не передбачає прямого заміщення інвестиційної діяльності підприємств або прийняття інвестиційних рішень замість суб'єктів господарювання. Роль держави у цій сфері полягає у формуванні інституційних, нормативно-правових та економічних параметрів інвестиційного

середовища, в межах яких підприємства самостійно здійснюють інвестиційну діяльність, обирають напрями вкладення капіталу та формують власні інвестиційні механізми розвитку [169].

Зазначені інструменти формують систему стимулів і обмежень, які впливають на інвестиційні очікування суб'єктів господарювання, рівень інвестиційних ризиків, доступність фінансових ресурсів та пріоритетність окремих напрямів інвестування. Водночас держава через механізми підтримки, гарантування та партнерства спрямовує інвестиційні потоки у стратегічно важливі галузі та сфери економіки.

На мікроекономічному рівні зазначені державні впливи трансформуються у внутрішні управлінські рішення підприємств щодо формування інвестиційної стратегії, вибору джерел фінансування, структури інвестиційного портфеля та методів управління інвестиційними ризиками. Саме на цьому рівні інвестиційний механізм підприємств виконує адаптаційну функцію, узгоджуючи державні регуляторні вимоги та стимули з внутрішніми цілями розвитку, ресурсними можливостями та інвестиційними пріоритетами суб'єкта господарювання.

У цьому контексті інвестиційний механізм підприємств доцільно розглядати як інструмент реалізації державної інвестиційної політики, що забезпечує трансляцію її цілей, принципів та інструментів у практичну інвестиційну діяльність на рівні підприємств. Через інвестиційний механізм відбувається інтеграція державних стратегічних орієнтирів із корпоративними інтересами, що створює передумови для узгодженого розвитку економіки загалом та окремих підприємств зокрема.

Ефективність державної інвестиційної політики значною мірою залежить від здатності підприємств сформувати дієвий інвестиційний механізм, який забезпечує адекватну реакцію на зміни інституційного середовища, ефективне використання державних стимулів та мінімізацію регуляторних ризиків. За таких умов інвестиційний механізм підприємств виступає інституційно-управлінською основою узгодження державних стратегічних орієнтирів із практичними результатами господарської діяльності на рівні суб'єкта господарювання.

У підсумку інвестиційний механізм у складі державного регулювання доцільно розглядати як системно організовану сукупність методів, форм, джерел інвестування, інструментів та важелів впливу на відтворювальні процеси на макро- і мікроекономічних рівнях. Такий механізм виступає інституційно впорядкованим середовищем взаємодії держави, бізнесу та інших учасників інвестиційного процесу, в межах якого формуються правила, норми та стандарти інвестиційної поведінки. Порушення узгодженості цих елементів призводить до дестабілізації регуляторної системи, зниження ефективності інвестиційних процесів та втрати цілісності функціонування інвестиційного механізму як системи.

Отже, державне регулювання інвестиційної діяльності підприємств виступає багаторівневою системою впливу, що поєднує нормативно-правові, фінансово-економічні та інституційні інструменти з метою формування сприятливих умов для інвестиційних процесів та реалізації стратегічних цілей соціально-економічного розвитку. Застосування прямих і непрямих методів державного впливу, а також використання фіскальної, монетарної, інноваційної та структурної політики дає змогу державі коригувати інвестиційні дисбаланси, зменшувати ринкові провали та спрямовувати інвестиційні потоки у пріоритетні напрями розвитку економіки.

Інвестиційний механізм розвитку підприємств у складі державного регулювання доцільно розглядати як системний інструмент узгодження макроекономічних цілей держави з мікроекономічними результатами діяльності підприємств. Ефективність державної інвестиційної політики значною мірою визначається не лише змістом та інтенсивністю регуляторного впливу, а й здатністю підприємств адаптувати зовнішні стимули та обмеження у межах власної системи управління інвестиційною діяльністю. У цьому контексті інвестиційний механізм підприємства виступає ключовою ланкою, що забезпечує інтеграцію державних інструментів регулювання з внутрішніми стратегічними цілями, ресурсними можливостями та інвестиційними пріоритетами суб'єктів господарювання. В умовах воєнного стану та постконфліктного відновлення економіки роль такого механізму суттєво зростає, оскільки він забезпечує

трансформацію державних інвестиційних пріоритетів у практичні управлінські рішення, спрямовані на збереження, відновлення та розвиток виробничого потенціалу підприємств [6], що створює теоретичне підґрунтя для подальшого аналізу ефективності інвестиційного механізму та обґрунтування напрямів його удосконалення в умовах трансформаційної економіки.

Важливо підкреслити, що ефективність державного регулювання інвестиційної діяльності підприємств залежить не лише від повноти та якості застосовуваних інструментів, а й від послідовності та системності державної інвестиційної політики в цілому.

1.3. Методологічні підходи до формування інвестиційного механізму розвитку підприємств

Однією з необхідних умов розвитку підприємств є наявність у цьому процесі інвестиційної складової, яка має свої специфічні особливості залежно від етапу розвитку, стадії життєвого циклу, стратегічних цілей підприємств та інших чинників. Задля забезпечення результативності та ефективності інвестиційної діяльності виникає потреба в окресленні методологічних підходів формування інвестиційного механізму розвитку підприємств, який забезпечить комплексний підхід до практичного управлінських рішень для їх подальшого розвитку. Формування інвестиційного механізму розвитку підприємств – це складний процес, що вимагає систематичного та обґрунтованого підходу, саме тому особливого значення набуває обґрунтування методологічних підходів до формування інвестиційного механізму розвитку підприємств, які визначають логіку, інструментарій та послідовність прийняття управлінських інвестиційних рішень [168]. У табл. 1.7 систематизовано ключове подання деяких методів, що слугують підґрунтям формування ефективного інвестиційного механізму розвитку підприємств.

Таблиця 1.7

Ключові методи інвестиційного механізму розвитку підприємств

Методи	Зміст та ключові характеристики
Стратегічне планування	Розробка стратегії розвитку є ключовим етапом у формуванні інвестиційного механізму, що означає визначення мети, визначення цілей розвитку, аналіз внутрішніх та зовнішніх факторів, що впливають на підприємство та визначення стратегій досягнення цих цілей
Фінансове планування	Ретельне фінансове планування є важливою складовою інвестиційного механізму інвестування, що включає в себе прогнозування потреб у фінансах для реалізації стратегії розвитку, аналіз доступних джерел фінансування та оптимізацію структури капіталу
Оцінка ризиків	Проведення оцінки ризиків дає змогу зрозуміти можливі загрози та небезпеки, які можуть виникнути під час реалізації інвестиційних проєктів, що допомагає визначити стратегії мінімізації ризиків і розробити план дій у випадку їх виникнення
Оцінка інвестиційних проєктів	Оцінювання ефективності інвестиційних рішень за показниками прибутковості, окупності та відповідності стратегічним цілям підприємства
Метод відбору інноваційних інвестицій	Оцінка технологічного потенціалу та впровадження інноваційних рішень, що виступають ключовим драйвером зростання, технічного переозброєння та довгострокової конкурентоспроможності підприємства

Джерело: складено автором

Наведені методологічні підходи відображають різні аспекти формування інвестиційного механізму та можуть застосовуватись як окремо, так і у взаємодії, їх можна комбінувати та адаптувати відповідно до конкретних умов та потреб залежно від стратегічних цілей і стадії розвитку підприємств. Послідовність формування інвестиційного механізму розвитку підприємств наведено на рис. 1.12.

Подана схема ілюструє, що методологічні підходи виступають вихідною основою формування інвестиційного механізму, визначаючи його структуру, інструментарій та рівні управління. Реалізація сформованого механізму через систему управління інвестиційною діяльністю забезпечує досягнення запланованих результатів розвитку підприємств, зокрема підвищення інвестиційної привабливості, ефективності та стійкості в умовах динамічного зовнішнього середовища.

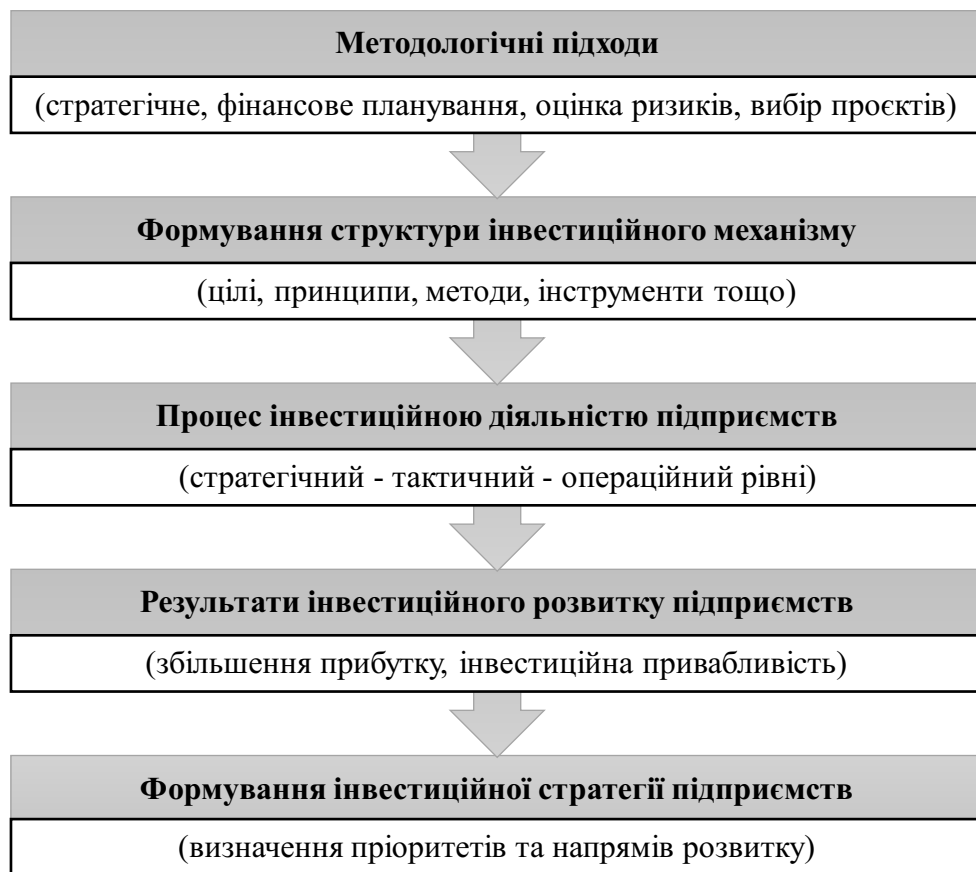

Рис. 1.12. Послідовність формування інвестиційного механізму розвитку підприємств

Джерело: складено автором

Управлінське забезпечення інвестиційного механізму є ключовим елементом структури, оскільки управління інвестиційною діяльністю – це системно-інтегрований процес, який ґрунтується на системі принципів, організаційно-економічних методів та техніки розробки й реалізації управлінських рішень та пов’язаний з цілеспрямованим регулюванням руху капіталу, що вкладається в інвестиційні об’єкти з метою отримання прибутку (доходу) або досягнення іншого корисного ефекту [116].

З теоретичної точки зору існує кілька підходів до визначення сутності процесу управління інвестиційною діяльністю підприємства.

О. Паньков пропонує трактувати процес управління інвестиційною діяльністю як відносини, які виникають у процесі формування інвестиційних ресурсів з метою підвищення ефективності виробництва, зростання науково-технічного розвитку для

узгодження інтересів усіх учасників інвестиційного процесу [99]. Такий підхід дає змогу оптимізувати структуру інвестиційного капіталу та забезпечити високий рівень доходності за умови контрольованого рівня ризику.

Поділяємо думку К. Крамаренка, який вважає що управління інвестиційною діяльністю підприємства можна визначити як сукупність інституціональних та організаційних структур і комплекс методів управління інвестиційною діяльністю, які ними використовуються, та послідовність застосування цих методів [70].

І. Маковецька та І. Вознюк розуміють управління інвестиційною діяльністю сучасного підприємства як складний процес, що виходить з ефективності прийняття управлінських рішень, де на сам процес можуть вплинути фактори внутрішнього та зовнішнього середовища, даний процес проходить через чітку послідовність і регламентацію важливих дій управлінського процесу [78]. Систематизація зазначених підходів свідчить про те, що ключовим завданням управління є досягнення балансу між прибутковістю інвестицій та рівнем безпеки підприємства.

Під час формування інвестиційного механізму розвитку підприємств можна виділити три рівні управління інвестиційною діяльністю підприємств [116]:

1 рівень – стратегічний (моделювання інвестиційної поведінки підприємств, обґрунтування інвестиційних можливостей підприємств);

2 рівень – тактичний (пошук та вибір інвестиційно-привабливих активів, формування портфелю підприємств за наявних бюджетних обмежень);

3 рівень – оперативний (реалізація окремих інвестиційних проєктів та реструктуризація портфелю фінансових інвестицій, забезпечення поточного контролю та оцінки ефективності інвестиційних рішень).

Взаємодія рівнів управління забезпечує цілісність інвестиційного механізму розвитку підприємств та узгодженість інвестиційних рішень у коротко- і довгостроковій перспективі, гарантуючи безперервний процес інвестиційної діяльності (рис. 1.13).

Рис. 1.13. Процес інвестиційної діяльності підприємств

Джерело: складено автором

Процес інвестиційної діяльності підприємств забезпечує виконання таких функцій [78]:

1) планування та прогнозування – формування стратегії інвестиційного розвитку, визначення потреб та перспектив у розрізі загального фінансово-економічного розвитку підприємств;

2) організація – формування інвестиційного портфеля, розрахунок обсягів інвестицій та джерел їх формування;

3) мотивація – мотивація працівників до спільної організації зусиль для досягнення спільної мети;

4) облік та аналіз – ведення обліку та аналізу капітальних інвестицій, дослідження інвестиційного середовища, аналіз показників фінансово-господарської діяльності підприємств, оцінка ефективності інвестиційних проєктів та інвестицій;

5) контроль та моніторинг – постійний нагляд за процесом освоєння інвестицій, проведення коригування у разі необхідності.

Реалізація наведених функцій дає змогу трансформувати інвестиційну політику підприємств у конкретні інвестиційні рішення та забезпечити контроль за їх результативністю (рис. 1.14).

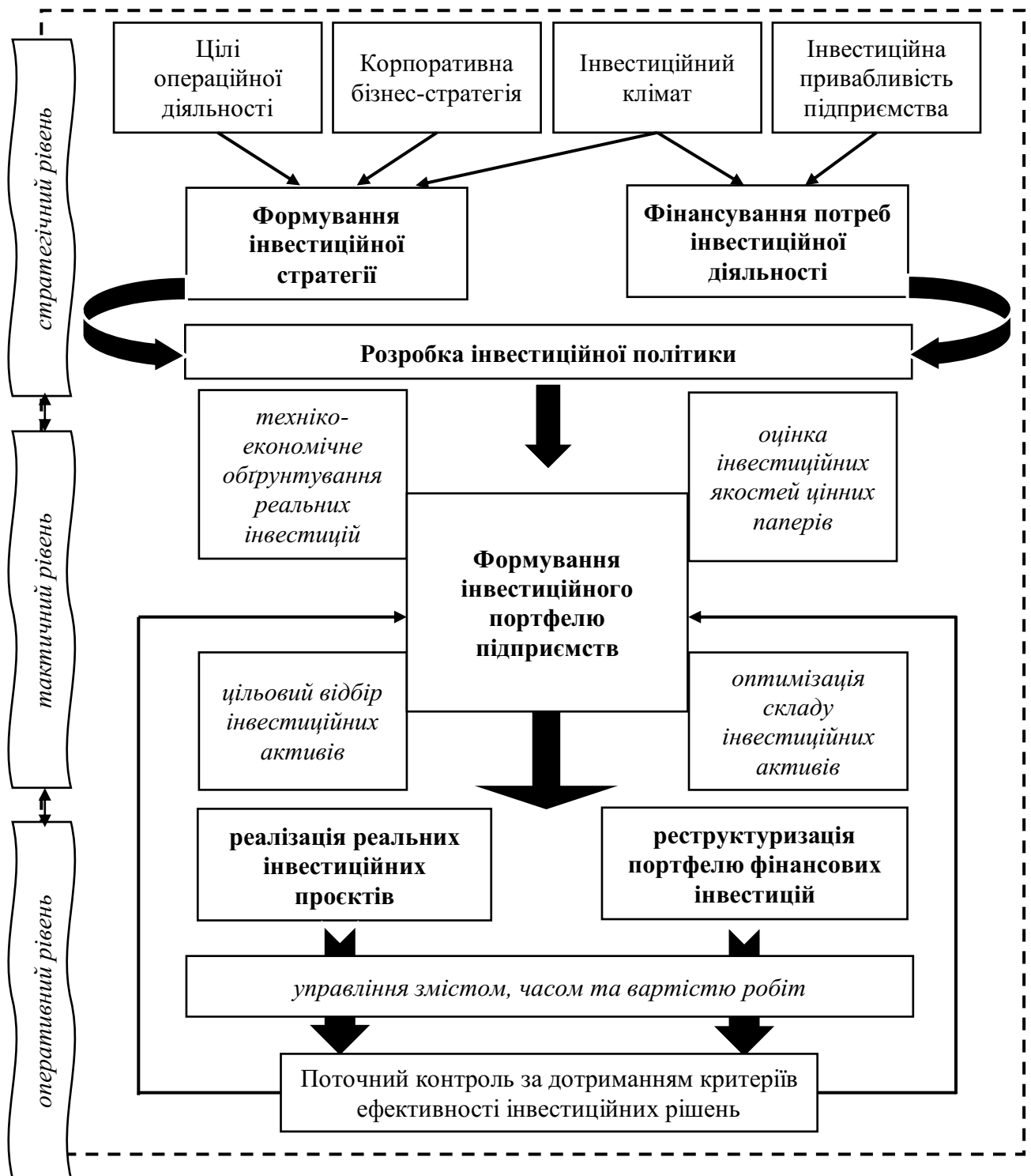

Рис. 1.14. Структурно-логічна схема провадження інвестиційної діяльності підприємств

Джерело: складено автором на основі [21]

Комплексна система інвестиційного регулювання підприємств описує принципи, порядок та послідовність дій щодо впливу суб'єктів прийняття рішень стосовно об'єктів шляхом реалізації відповідних функцій через оперування

процесуальними елементами, а також використання інструментів і методів забезпечення інвестиційної діяльності, спрямованих на досягнення головної мети підприємств – одержання прибутку в умовах динамічних змін внутрішнього та зовнішнього середовища.

До інструментів регулювання інвестиційної діяльності належить кадрове, правове, інформаційно-технічне, організаційне, методичне, фінансово-економічне її забезпечення на підприємствах.

Кадрове забезпечення інвестиційної діяльності передбачає регулювання взаємовідносин управлінських і виробничих служб підприємств в процесі її провадження, визначення їх прав і обов'язків, розподіл відповідальності між виконавцями, а також підготовка відповідних фахівців, формування мотиваційного механізму для належного виконання персоналом своїх функцій.

Правове забезпечення передбачає нормативно-правове регулювання інвестиційної діяльності підприємств (законодавчі та нормативні акти держави), створення системи даних нормативної документації, яка регламентує економічну та інвестиційну діяльність підприємств; розширення юридичної підтримки інвестиційної діяльності.

Інформаційно-технічне забезпечення регулювання інвестиційної діяльності включає в себе сукупність технічних інструментів та збір потрібної інформації, її обробку, оптимізацію потоків даних в межах підприємств, аналіз інформаційних показників, які необхідні для планування, ухвалення нових рішень, а також підготовку різних сценаріїв здійснення інвестиційної діяльності підприємств.

Організаційне забезпечення інвестиційної діяльності охоплює взаємопов'язану структуру внутрішніх підрозділів підприємств, які відповідають за розробку та ухвалення рішень щодо регулювання інвестиційних процесів і несуть повну відповідальність за їх реалізацію.

Методичне забезпечення інвестиційної діяльності включає в себе набір методик, правил та рекомендацій, які спрямовані на формування облікової

політики підприємств для оптимального здійснення інвестиційної діяльності, розробку посадових інструкцій інвестиційних менеджерів і формування звітності про діяльність.

До фінансово-економічного забезпечення інвестиційної діяльності підприємств входить система заходів, спрямованих на оптимізацію фінансових потоків підприємств (амортизаційні відрахування, ставки податків, валютні курси, ціна, відсоткові ставки, фінансові санкції та ін.).

Ефективність здійснення інвестиційної діяльності підприємств забезпечується завдяки реалізації таких принципів:

- цілісність із загальною системою управління підприємством;
- загальний та системний підхід до формування управлінських рішень;
- динамізм управління, що враховує зміну факторів зовнішнього середовища підприємств, темпів економічного розвитку, фінансового стану підприємств, форм організації виробництва і фінансової діяльності тощо;
- багатоваріантність підходів до розробки управлінських рішень, тобто облік альтернативних можливостей дій;
- ефективність та економічна обґрунтованість управлінських рішень;
- направленість управління інвестиційною діяльністю на стратегічні цілі розвитку підприємств, а також узгодженість із ними;
- наявність зворотного зв'язку.

Методи управління інвестиційними процесами – це сукупність інвестиційних способів, які застосовуються в інвестиційній діяльності господарських суб'єктів (як-от держава або підприємства) для виконання їх функцій [70].

Одним з комплексних підходів до формування інвестиційного механізму розвитку підприємств є стратегічне планування – це процес розробки і виконання стратегії, яка допомагає підприємствам досягати своїх довгострокових цілей і місії на основі принципів (рис. 1.15).

Рис. 1.15. Принципи стратегічного планування інвестиційної діяльності підприємств

Джерело: складено автором

З позиції інвестиційної діяльності, процес стратегічного планування включає низку цілей [21]:

- максимізація ринкової вартості підприємств і доходів їх власників;
- підвищення виробничо-економічного потенціалу підприємств в довгостроковому аспекті;
- збільшення ефективності інвестиційних вкладень підприємств;
- моніторинг впливу інвестиційної діяльності на фінансову стійкість, ліквідність і платоспроможність підприємств і його подальше управління;
- максимізація позитивної чистої поточної вартості інвестиційних проєктів;
- мінімізація й управління інвестиційними ризиками.

До методів забезпечення інвестиційної діяльності підприємств можна віднести оцінку його фінансового стану, прогнознi моделі стану ринку, моделі

оцінки інвестиційних ресурсів або інвестиційних проєктів, методи контролінгу, бюджетування тощо.

У межах методологічного підходу стратегічне планування інвестиційної діяльності розглядається не як декларація цілей, а як послідовний алгоритм формування інвестиційного механізму розвитку підприємств. Процедура стратегічного планування інвестиційної діяльності включає в себе послідовність із кількох взаємопов'язаних етапів:

Етап 1. Аналіз та оцінка зовнішнього та внутрішнього середовища підприємств (результат: інформація про інвестиційний клімат у державі, інвестиційну привабливість галузі економіки, у якій функціонують підприємства, а також дані про рівень розвитку підприємств).

Етап 2. Визначення стратегічних цілей інвестиційної діяльності (результат: вибір найефективніших напрямів фінансування та визначення бажаних параметрів, що дасть змогу направляти та оцінювати інвестиційну діяльність у перспективі).

Етап 3. Стратегічний аналіз та визначення стратегічних альтернатив (результат: порівняння інвестиційних потреб підприємств і їх інвестиційних можливостей, та, на основі цього, формування декількох альтернатив розвитку подій).

Етап 4. Вибір стратегії інвестиційної діяльності (результат: підприємства визначають напрям інвестування в межах обраної стратегії – концентрація (зосередження інвестицій в одному регіоні або галузі) або диверсифікація (розміщення інвестицій у різних регіонах або галузях з метою їх захисту від неспецифічних інвестиційних ризиків).

Етап 5. Підготовка остаточного стратегічного плану інвестиційної діяльності (результат: документ, у якому містяться основні стратегічні напрями інвестиційної діяльності, її форми, джерела фінансування інвестиційної діяльності у перспективному періоді).

Методологічні підходи до формування інвестиційного механізму розвитку підприємств реалізуються на стратегічному, тактичному та операційному рівнях реалізації. Методи аналізу, що застосовуються в межах стратегічного планування даного механізму, систематизовано в табл. 1.8.

Таблиця 1.8

Методи аналізу стратегічного планування
інвестиційного механізму розвитку підприємств

Ознайомлення зі звітністю	Вивчення та аналіз фінансових показників
Горизонтальний аналіз	Порівняння відповідних показників досліджуваного періоду з попереднім
Вертикальний аналіз	– Характеристика структури фінансових показників, визначення впливу різних чинників на остаточний результат; – визначення питомої ваги окремих груп показників фінансової звітності
Аналіз фінансових коефіцієнтів та прогнозування	– Здійснюється розрахунок відношення між окремими позиціями фінансової звітності; – розрахунок взаємозв'язків показників; – моделювання та розробка стратегічних прогнозів фінансового стану підприємства
Порівняльний аналіз	– Внутрішньогосподарський аналіз зведених показників фінансової звітності за окремими показниками організації, філій, розділів, цехів; – порівняння показників підприємств з аналогічними конкурентами, з показниками по галузі
Факторний аналіз	визначення окремих чинників (причин), які мають вплив на кінцевий результат
SWOT-аналіз	дає можливість проаналізувати сильні та слабкі сторони підприємств, загрози та можливості розвитку

Джерело: складено автором

Застосування наведених методів аналізу дає змогу не лише оцінити поточний фінансово-економічний стан підприємств, а й сформувати інформаційну базу для прийняття інвестиційних рішень у межах інвестиційного механізму, зокрема щодо вибору проєктів, джерел фінансування та рівня допустимого ризику.

Фінансове планування на підприємствах здійснюється за допомогою загально вживаних методів. До найпоширеніших належать: нормативний, розрахунково-аналітичний, оптимізації планових розрахунків, економіко-математичне моделювання, кореляційне моделювання, економіко-статистичний, прогнозування обсягів реалізації, балансовий метод, бюджетування, бюджетування додаткових вкладень капіталу, метод визначення потреб у зовнішньому фінансуванні, регресійний аналіз, коефіцієнтний (метод відсотка від реалізації) та інші.

Інвестиційна діяльність пов'язана із різними видами ризику, які в тій чи іншій мірі впливають на процес інвестування. Оцінка ризиків як методологічний підхід допомагає підприємствам визначати та оцінювати ризики, що допомагає уникати

можливих проблем у майбутньому та раціонально розподіляти інвестиційні ресурси. В умовах постконфліктного відновлення економіки методологічні підходи до формування інвестиційного механізму розвитку підприємств мають враховувати підвищений рівень невизначеності, інституційні ризики, обмеженість фінансових ресурсів, а також необхідність поєднання економічних і соціально орієнтованих цілей інвестування. Для узагальнення підходів до оцінювання інвестиційних ризиків доцільно подати їх у структурованому вигляді, що дає змогу відобразити аналітичну логіку та сферу застосування кожного інструменту (рис. 1.16).

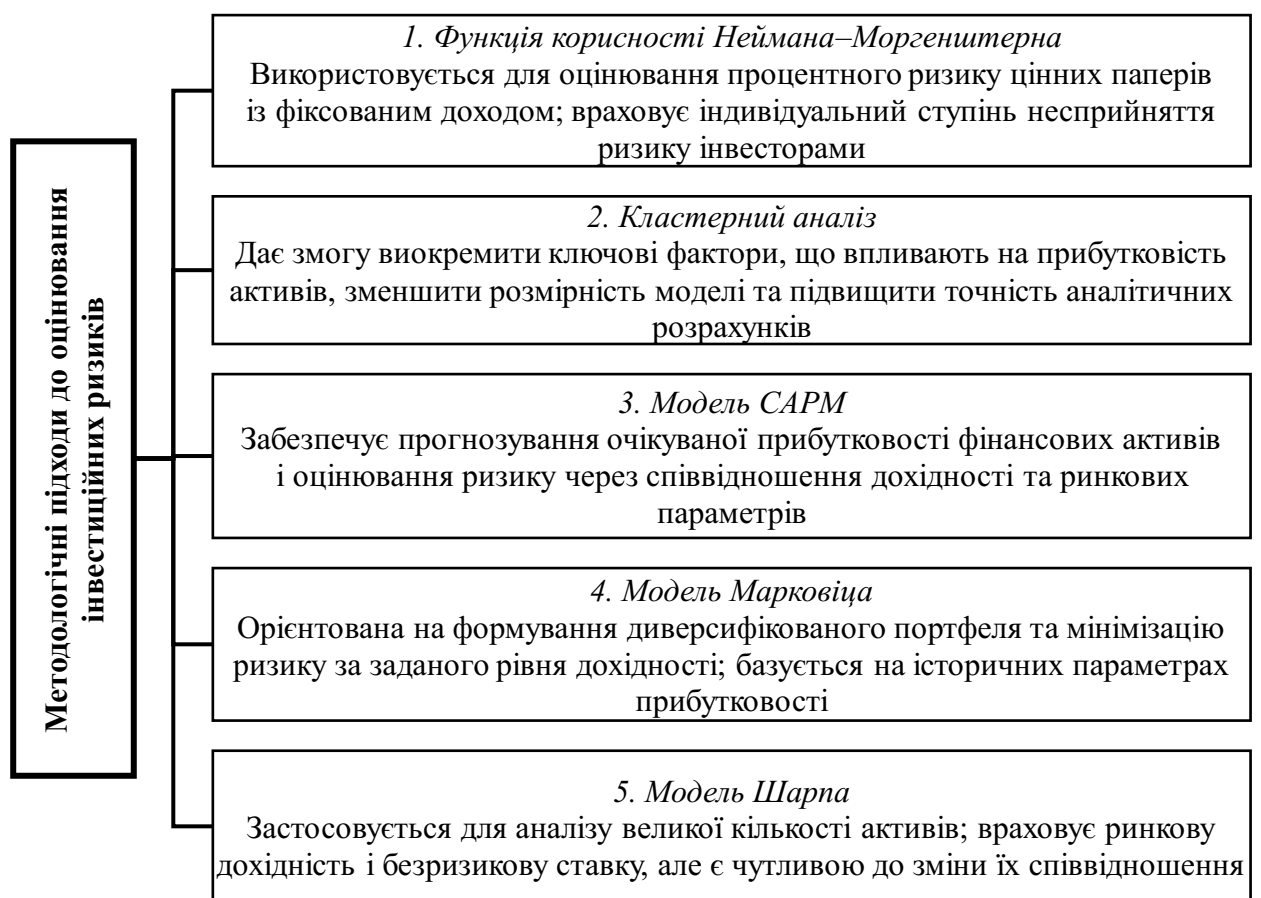

Рис. 1.16. Методологічні підходи до оцінювання інвестиційних ризиків

Джерело: систематизовано автором на основі [8]

Отже, наведені підходи формують аналітичну основу оцінювання інвестиційних ризиків і можуть застосовуватися як окремо, так і в комбінації, залежно від цілей аналізу, структури інвестиційного портфеля та рівня невизначеності зовнішнього середовища.

Водночас більшість існуючих методологічних підходів орієнтовані переважно на оцінювання окремих аспектів інвестиційної діяльності (фінансових результатів, ризиків або ефективності проєктів) і не забезпечують комплексного бачення інвестиційного механізму розвитку підприємств як цілісної системи, що обмежує можливості їх використання в умовах стратегічних трансформацій та постконфліктного відновлення економіки.

Існує ряд методів оцінювання інвестиційних проєктів, які дають змогу оцінити їх фінансову доцільність та ефективність (табл. 1.9), зокрема, до основних методів віднесено чисту теперішню вартість, внутрішню норму дохідності, період окупності, індекс рентабельності.

Таблиця 1.9

Методи оцінювання інвестиційних проєктів

Метод	Сутність і критерій інтерпретації
Чиста теперішня вартість (<i>NPV</i>)	Базується на обчисленні чистого дисконтованого прибутку з урахуванням часової цінності грошей, а також усіх витрат і доходів, пов'язаних із проєктом; додатне значення <i>NPV</i> свідчить про його економічну доцільність
Внутрішня норма дохідності (<i>IRR</i>)	Визначає ставку дисконту, за якої чистий дисконтований прибуток дорівнює нулю; чим вища <i>IRR</i> відносно вартості капіталу, тим ефективнішим вважається проєкт
Період окупності (<i>PP</i>)	Відображає час, за який інвестиційні витрати повертаються за рахунок грошових надходжень від реалізації проєкту; коротший період окупності підвищує інвестиційну привабливість
Індекс рентабельності (<i>PI</i>)	Характеризує співвідношення між дисконтованими грошовими надходженнями та початковими інвестиційними витратами; за умови $PI > 1$ проєкт вважається ефективним

Джерело: складено автором на основі [44; 175; 176; 184]

Застосування цих методів дає змогу комплексно оцінити співвідношення між очікуваними доходами та витратами інвестиційного проєкту з урахуванням фактору часу. Їх поєднане використання підвищує обґрунтованість управлінських рішень щодо відбору та реалізації найбільш ефективних інвестиційних альтернатив.

Інвестиційний механізм також розуміють як певну модель конкретного виду діяльності, яка потребує деталізації, що сприятиме можливості застосування в практичній діяльності. Неправильним і занадто звуженим є зведення

інвестиційного механізму до процесів залучення інвестиційних ресурсів чи до механізмів фінансування та мобілізації коштів. Зазвичай тлумачні словники та енциклопедичні видання трактують механізм зі структурного погляду (як певну систему, що має внутрішню будову, будемо вважати це статичним підходом до трактування), а також як певне явище, що характеризується різними процесами – тут вже йдеться про динамічне бачення механізму, яке очевидно передбачає наявність циклічних процесів та їх здійснення за певними сценаріями.

Формування інвестиційного механізму розвитку підприємств пропонується розглядати з позицій поєднання статичного та динамічного підходів (рис. 1.17), що дає змогу враховувати як структурні елементи механізму, так і процеси, цикли та сценарії інвестування в умовах мінливого середовища.

Рис. 1.17. Підходи до формування інвестиційного механізму розвитку підприємств

Джерело: складено автором на основі [115]

Статичний підхід відображає структуру механізму, складові якого мають бути задіяні для забезпечення цільового інвестиційного процесу, а також він має містити ті функціонально-цільові елементи, на які спрямований даний інвестиційний процес (рис. 1.18).

Згідно даного підходу до першої структурної групи віднесено суб'єктно-об'єктні складові, а саме: об'єкти інвестування; суб'єкти розроблення, прийняття та виконання інвестиційних рішень, де першочергово приділяється увага людському кадровому чиннику; суб'єкти інвестування, де йдеться про суб'єкти підприємництва, інвестиційні та фінансові установи, зокрема державні, та

населення – це також людський чинник, який часто діє опосередковано, вимагає професійного кадрового рівня, але він під'єднується до даного механізму після прийняття інвестиційно-інноваційних рішень. Засоби інвестування, як сукупність джерел інвестиційних ресурсів, мають одночасно суб'єктно-об'єктний характер.

Рис. 1.18. Статичний (структурний) підхід до формування інвестиційного механізму розвитку підприємств

Джерело: складено автором на основі [7]

Важливим елементом статистичного (структурного) підходу формування інвестиційного механізму є функціонально-цільова складова, що включає сукупність методологічних та методичних підходів до управління інвестиціями, до здійснення та регулювання інвестиційних процесів; ринкове, внутрішньогосподарське та державне регулювання діяльності підприємств.

Задля забезпечення процесів інвестування розвитку до механізму відносимо також функціонально-цільові елементи, які містять врахування регулятивних складових та функціональних, пов'язаних з регламентацією процесів управління та регулювання інвестиційної діяльності.

Розглянемо динамічні підходи більш детально. Перший, процесно-циклічний підхід, як елемент динамічного бачення інвестиційного механізму, ґрунтується на

процесі, який пов'язаний з етапами його життєвого циклу, де для кожного етапу характерні специфічні проекти та різні можливості їх інвестування (рис. 1.19).

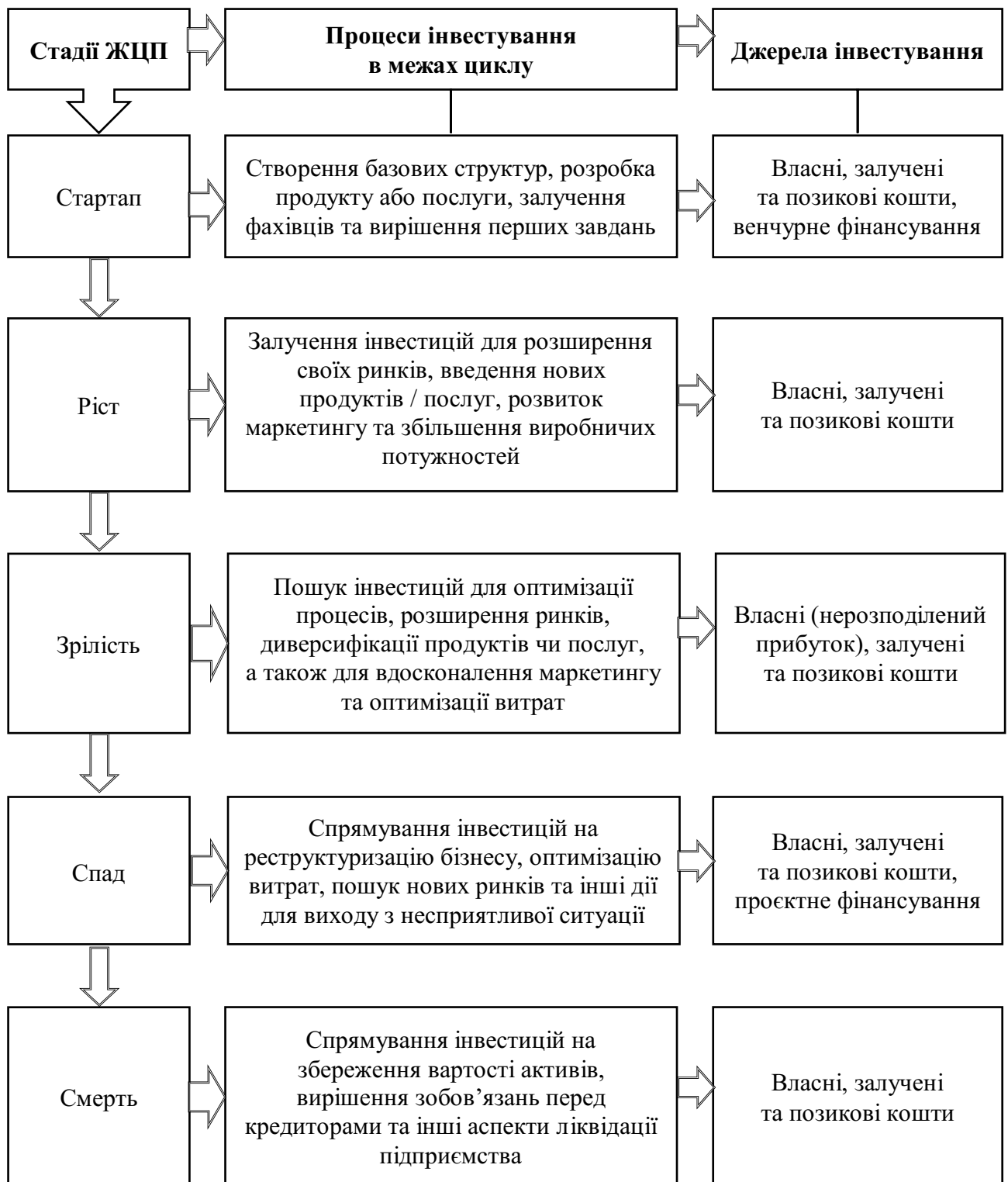

Рис. 1.19. Процесно-циклічний підхід до формування інвестиційного механізму розвитку підприємств

Джерело: складено автором на основі [115]

Другим динамічним підходом є сценарний підхід (рис. 1.20). Сценарний підхід – це намагання показати взаємодію статичного (структурного) та процесно-циклічного підходів в єдиному «алгоритмі» інвестиційного механізму розвитку підприємств. Цей підхід є практичним інструментом прийняття рішень щодо інвестування розвитку.

Рис. 1.20. Сценарний підхід до формування інвестиційного механізму розвитку підприємств

Джерело: складено автором на основі [153]

Узагальнюючи підходи, слід відмітити, що процесно-циклічний підхід до формування інвестиційного механізму розвитку підприємств охоплює п'ять стадій життєвого циклу – від старту та росту до зрілості, спаду і ліквідації. Кожна стадія супроводжується специфічними інвестиційними процесами (створення структур, розширення ринків, реструктуризація чи ліквідація активів) та реалізується за допомогою відповідних джерел фінансування, до яких належать власні, залучені,

позикові кошти, а також венчурне чи проєктне фінансування.

Звісно, що підприємства здійснюють певний циклічний розвиток і їх діяльність є загалом інвестиційним проєктом, але задля розвитку і досягнення цілей протягом усього життєвого циклу будь-який суб'єкт підприємницької діяльності реалізує певні проєкти розвитку, які вимагають інвестиційного забезпечення. Стадії життєвого циклу підприємства (ЖЦП), цільове позиціонування інноваційних процесів розвитку, специфіка інноваційних проєктів та відповідних процесів інвестування знаходяться у певному співвідношенні та взаємозв'язку, що і визначає процесно-циклічне бачення інвестиційного механізму інноваційного розвитку підприємств.

Отже, інвестиційний механізм розвитку підприємств доцільно розглядати як складну системну конструкцію, формування якої потребує використання як статичних, так і динамічних методологічних підходів. Статичний підхід дає змогу ідентифікувати структурні елементи механізму та їх функціональне призначення, тоді як динамічні підходи акцентують увагу на процесах, циклах і сценаріях інвестування в контексті інноваційного розвитку. Поєднання зазначених підходів створює методологічну основу для адаптації інвестиційного механізму до змін зовнішнього середовища та забезпечення сталого розвитку підприємств.

Висновки до розділу 1

Узагальнено теоретико-методологічні засади формування інвестиційного механізму розвитку підприємств, що дало змогу системно визначити його сутність, структуру та умови функціонування на мікро- і макрорівнях.

1. Встановлено, що інвестиції поєднують ресурсний, процесний і результативний аспекти та формують матеріально-фінансову основу розвитку підприємств. Узагальнення наукових підходів дало змогу трактувати інвестиції як вкладення ресурсів для досягнення економічного, соціального, інноваційного та екологічного ефекту.

2. Доведено, що інвестиційна діяльність є практичною формою реалізації інвестиційного механізму розвитку підприємств та охоплює рішення щодо формування, залучення, розподілу і використання інвестиційних ресурсів, забезпечуючи відтворення виробничого потенціалу та підвищення конкурентоспроможності підприємств.

3. Уточнено сутність інвестиційного механізму розвитку підприємств як цілісної системи взаємопов'язаних суб'єктів, об'єктів, принципів, методів, інструментів, джерел фінансування та управлінських рішень, спрямованих на залучення, розподіл і результативне використання інвестиційних ресурсів для забезпечення стратегічного розвитку підприємств.

4. Узагальнено особливості впливу державного регулювання на формування інвестиційного механізму розвитку підприємств, що проявляються у забезпеченні взаємоузгодженості макро- та мікроекономічних параметрів інвестиційного середовища, мінімізації інвестиційних ризиків та активізації інноваційної діяльності шляхом застосування комплексу прямих і непрямих інструментів державної підтримки.

5. Удосконалено методичні підходи до формування інвестиційного механізму розвитку підприємств, що передбачають комплексне застосування динамічного та статичного підходів. Динамічний підхід ґрунтується на дослідженні розвитку підприємств у часовій перспективі, врахуванні трансформацій зовнішнього та внутрішнього середовища, прогнозуванні потреби в капіталі й параметрів інвестиційних потоків, а також визначенні послідовності фінансових та організаційних рішень, спрямованих на забезпечення сталого розвитку підприємств. Статичний підхід орієнтований на оцінювання поточного фінансово-економічного стану підприємств і наявного ресурсного забезпечення, визначення оптимальних напрямів розподілу фінансових та матеріальних ресурсів з урахуванням поточних умов функціонування та результативності інвестиційної діяльності.

Результати дисертаційного дослідження, подані в цьому розділі, опубліковано в наукових працях [107; 110; 112; 115; 116; 117; 118].

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА ІНВЕСТИЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

2.1. Сучасні тенденції розвитку підприємств та оцінка рівня їх інвестиційної привабливості

У сучасному економічному просторі підприємства України функціонують в умовах безпрецедентних викликів, зумовлених воєнним станом, руйнуванням логістичних ланцюгів та дефіцитом енергоресурсів, що вимагає від них максимальної гнучкості та адаптивності. Головними тенденціями їх розвитку є активна релокація бізнесу в безпечніші регіони, прискорена цифровізація управлінських і виробничих процесів, а також переорієнтація на європейські та світові ринки збуту. У контексті оцінки інвестиційної привабливості українських підприємств спостерігається чітка поляризація: попри високі системні та безпекові ризики, які стримують класичний довгостроковий капітал, вітчизняний бізнес залишається привабливим завдяки низькій вартості виробничих факторів, значному потенціалу в секторах ІТ, агропромислового комплексу (АПК) та військових технологій (DefenseTech), а також очікуваним масштабним програмам повоєнного відновлення.

З огляду на аграрну спеціалізацію України, стратегічну роль сільського господарства у формуванні експортного потенціалу, забезпеченні продовольчої безпеки та підтримці економічної стійкості, подальший аналіз доцільно зосередити саме на сільськогосподарських підприємствах, оскільки саме ця галузь акумулює значний інвестиційний потенціал, потребує модернізації виробничої та логістичної інфраструктури і залишається однією з ключових сфер залучення інвестицій у процесах воєнної адаптації та постконфліктного відновлення економіки [18].

У нинішніх економічних умовах, коли обсяги промислового виробництва скорочуються, а експорт орієнтується на споживчі товари, сільське господарство стає своєрідним рушієм економічного зростання, тому важливо створити

сприятливі умови для розвитку даної галузі, збільшуючи її інвестиційний потенціал, стимулюючи вкладення у виробництво та забезпечуючи стабільне зростання капітальних інвестицій [122].

Сільське господарство України також має величезний потенціал для розвитку інноваційних технологій, як-от цифрове землеробство та технології, що допомагає підвищити ефективність виробництва, зменшити витрати та покращити якість продукції. До того ж іноземні інвестиції сприяють модернізації інфраструктури та покращенню логістики, що є критичними для подальшого зростання експорту українських сільськогосподарських товарів. Отже, інвестиції в сільськогосподарську галузь не лише допомагають зміцнити економіку країни, а й сприяють її інтеграції у світову торговельну систему, забезпечуючи довгостроковий розвиток та стабільність [148].

Протокол останніх десяти років економіка України дедалі більше орієнтується на сільськогосподарську модель розвитку. Показники діяльності сільськогосподарського сектору постійно покращуються, а його частка у створенні валового внутрішнього продукту постійно збільшується. Для визначення загальних тенденцій розвитку сільськогосподарських підприємств проаналізовано динаміку ВВП та валової доданої вартості сільського господарства (рис. 2.1).

У 2016–2025 рр. валовий внутрішній продукт України зріс з 2385 млрд грн до 8 931 млрд грн, тобто майже у 3,7 рази, що свідчить про загальну тенденцію до економічного зростання попри значні виклики досліджуваного періоду. Після стабільного зростання протягом 2016–2021 рр., у 2022 р. внаслідок воєнного конфлікту відбулося скорочення ВВП до 5 239 млрд грн. Водночас уже у 2023–2025 рр. економіка України демонструвала поступове відновлення, про що свідчить збільшення обсягу ВВП до 8 931 млрд грн у 2025 р.

Сектор сільського, лісового та рибного господарства загалом характеризувався позитивною динамікою в абсолютному вимірі: його валова додана вартість зросла з 280 млрд грн у 2016 р. до 517 млрд грн у 2025 р. Найвищого значення показник досяг у 2021 р. (593 млрд грн), після чого у 2022 р. відбулося його суттєве скорочення до 449 млрд грн під впливом воєнного

конфлікту, порушення логістичних ланцюгів та тимчасового скорочення виробничих потужностей. У наступні роки спостерігалось часткове відновлення галузі, однак у 2025 р. її обсяг залишався нижчим за максимальне значення, досягнуте у 2021 р.

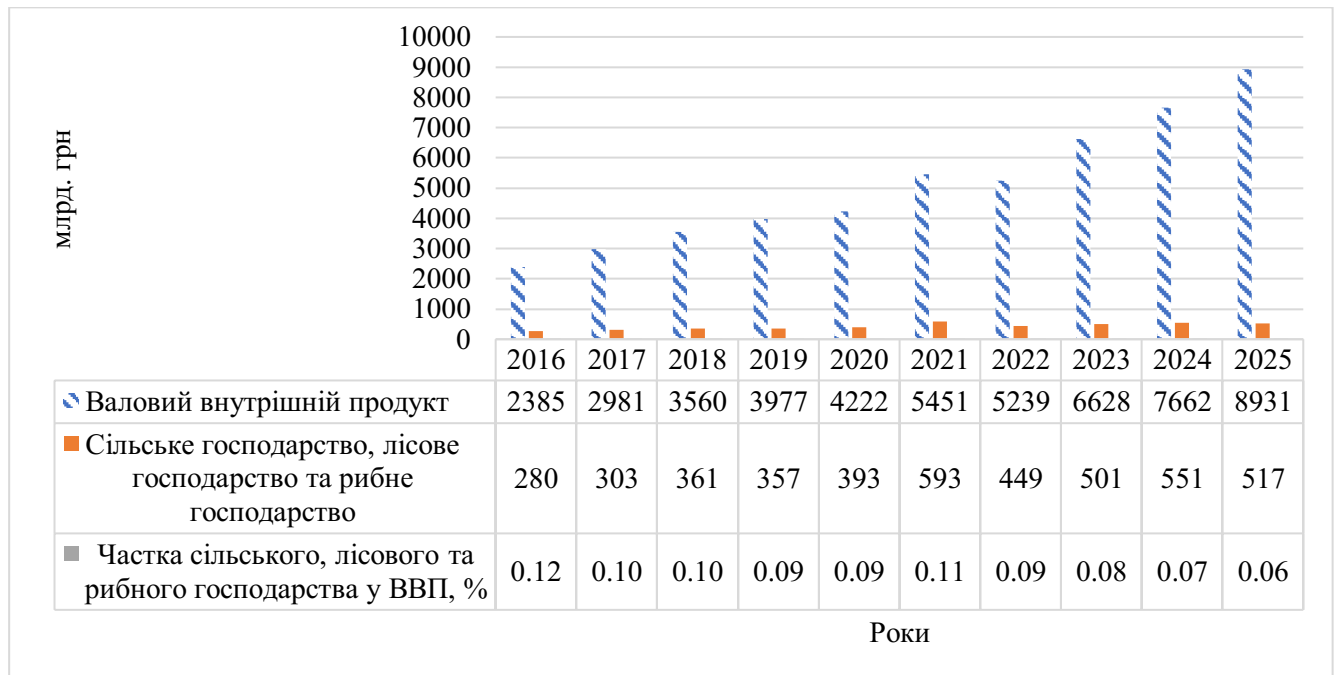

Рис. 2.1. Ключові макроекономічні показники 2016–2025 рр., млрд грн

Джерело: розроблено автором на основі [42]

Частка сільського, лісового та рибного господарства у структурі ВВП протягом аналізованого періоду мала тенденцію до поступового зниження – з 12 % у 2016 р. до 6 % у 2025 р. Винятком став 2021 р., коли показник тимчасово зріс до 11 %, що було зумовлено високими результатами аграрного виробництва. Загалом така динаміка свідчить про те, що, незважаючи на збереження стратегічної ролі аграрного сектору в економіці України, його відносна частка у формуванні ВВП скорочується внаслідок випереджального розвитку інших секторів економіки та структурних змін у національному господарстві.

Виробництво валової продукції сільського господарства України за 2015–2025 рр. наведено на рис. 2.2. Дані показують, що у 2016–2025 рр. виробництво валової продукції сільського господарства України характеризувалося

нестабільною динамікою, що було зумовлено природно-кліматичними умовами, економічними чинниками та наслідками воєнного конфлікту.

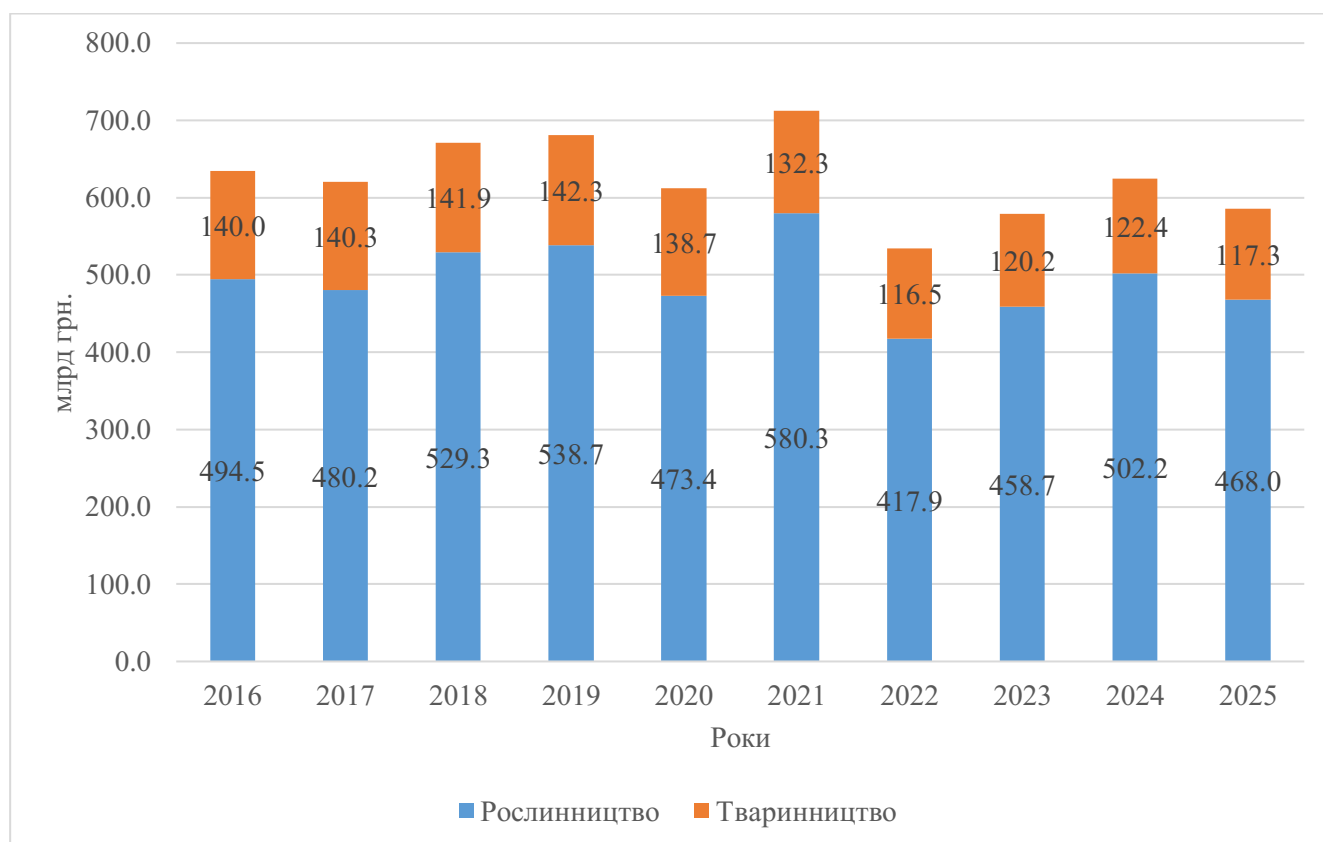

Рис. 2.2. Виробництво валової продукції сільського господарства України протягом 2016–2025 рр., млн грн

Джерело: розроблено автором на основі [42]

Рослинництво залишалося провідною галуззю аграрного сектору. Його обсяги коливалися в межах 417,9–580,3 млрд грн, досягнувши максимального значення у 2021 р. (580,3 млрд грн). Найбільше скорочення було зафіксовано у 2022 р. (417,9 млрд грн) під впливом повномасштабного вторгнення на територію України, зменшення посівних площ та порушення логістичних ланцюгів. У 2023–2024 рр. спостерігалось поступове відновлення виробництва, однак у 2025 р. його обсяг знову скоротився до 468,0 млрд грн, що свідчить про збереження нестабільності у розвитку галузі.

Тваринництво протягом усього досліджуваного періоду характеризувалося відносно стабільними, але нижчими обсягами виробництва, порівняно з

рослинництвом. Після незначного зростання у 2016–2019 рр. галузь перейшла до тенденції скорочення: із 142,3 млрд грн у 2019 р. до 117,3 млрд грн у 2025 р. Найнижчий показник зафіксовано у 2022 р. (116,5 млрд грн), після чого відбулося часткове відновлення протягом 2023–2024 рр., однак у 2025 р. обсяг виробництва знову дещо зменшився.

Починаючи з 2016 р., обсяги виробництва продукції тваринництва поступово скорочувалися, що зумовлено такими факторами:

- впливом воєнного конфлікту, який призвів до втрати частини виробничих потужностей, скорочення поголів'я худоби та ускладнення господарської діяльності підприємств;
- зміною структури сільськогосподарського виробництва, у якій пріоритет надавався рослинництву як більш рентабельному напрямку;
- зростанням виробничих витрат, зокрема на корми, енергоносії та матеріально-технічні ресурси, що негативно позначилося, насамперед, на малих і середніх підприємствах.

Однією з основних причин скорочення виробництва продукції тваринництва залишається зменшення поголів'я великої рогатої худоби, свиней та овець. В умовах економічної нестабільності значна частина невеликих господарств була змушена скоротити масштаби виробництва або припинити діяльність, що сприяло подальшій концентрації галузі у великих сільськогосподарських підприємствах.

Воєнний конфлікт, що загострився у 2022 р., суттєво ускладнив функціонування тваринницької галузі. Порушення виробничої та транспортної інфраструктури, дефіцит матеріально-технічних ресурсів і логістичні труднощі негативно вплинули на виробничі процеси та можливості забезпечення господарств необхідними ресурсами. Попри складні умови, великі сільськогосподарські підприємства продовжують впроваджувати сучасні технології автоматизації, селекції та годівлі тварин, що сприяє підвищенню продуктивності виробництва. Водночас масштаби такого технологічного оновлення поки що не компенсують загальне скорочення обсягів виробництва продукції тваринництва.

Загалом структура аграрного виробництва України у 2016–2025 рр. зберігала чітке домінування рослинництва, на яке припадало понад три чверті валової продукції сільського господарства. Тваринництво, незважаючи на стратегічне значення для забезпечення продовольчої безпеки, характеризувалося нижчими темпами розвитку та стійкою тенденцією до скорочення, що обумовлює необхідність реалізації ефективних заходів державної підтримки та стимулювання розвитку галузі.

Рівень рентабельності операційної діяльності сільськогосподарських підприємств України протягом 2016–2025 рр. характеризувався значними коливаннями (рис. 2.3), що відображають вплив як зовнішньоекономічних чинників, так і внутрішніх викликів розвитку аграрного сектору.

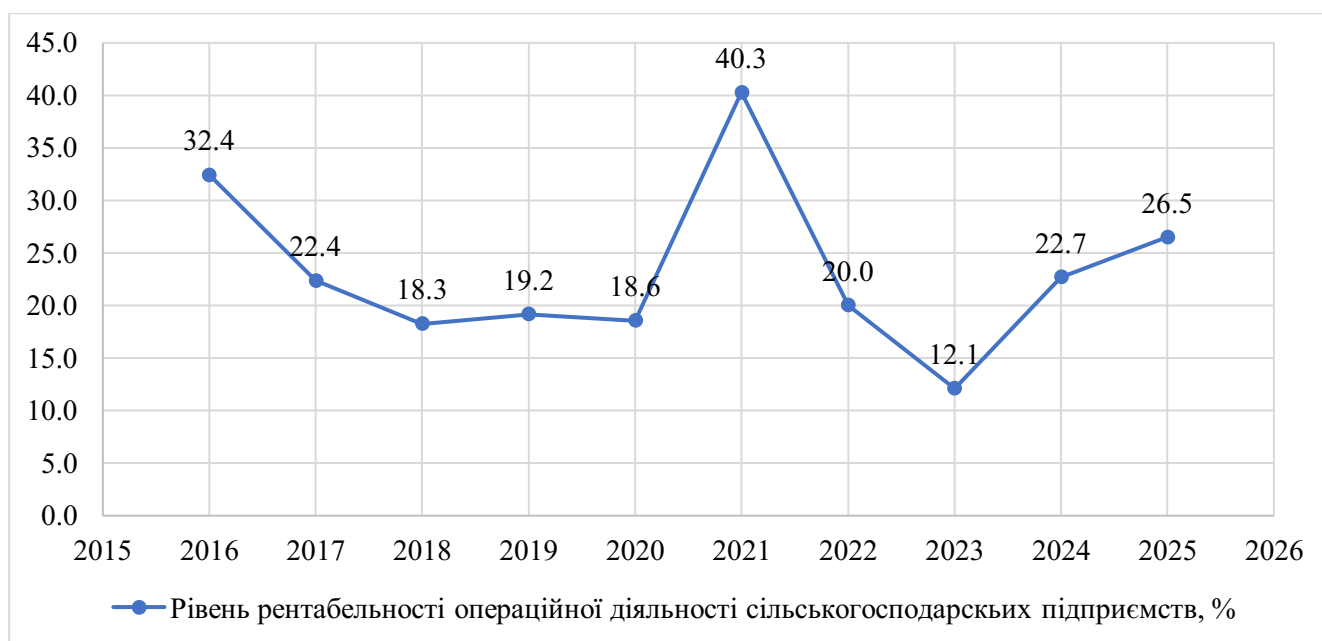

Рис. 2.3. Динаміка рентабельності операційної діяльності сільськогосподарських підприємств, 2016–2025 рр., %

Джерело: розроблено автором на основі [42]

Найвищий рівень рентабельності за досліджуваний період зафіксовано у 2021 р. (40,3 %), що було зумовлено сприятливою кон'юктурою світових аграрних ринків, високими врожаєми та значним експортним потенціалом галузі. Високим залишався показник і у 2016 р. (32,4 %), однак упродовж 2017–2020 рр.

спостерігалось його поступове зниження до 18–22 %, що пояснюється зростанням виробничих витрат, коливанням цін на сільськогосподарську продукцію та зміною ринкової кон'юнктури.

У 2022 р., незважаючи на воєнний конфлікт, рівень рентабельності становив 18,6 %, що свідчить про відносну стійкість аграрного сектору в умовах кризових явищ. У 2023 р. зафіксовано найнижче значення показника за весь аналізований період – 12,1 %, що було зумовлено логістичними обмеженнями, скороченням експортних можливостей та підвищенням виробничих ризиків.

У 2024–2025 р. простежується поступове відновлення ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств. Рівень рентабельності зріс до 22,7 % у 2024 р. та 26,5 % у 2025 р., що свідчить про адаптацію аграрного бізнесу до нових умов функціонування, часткове відновлення експортної діяльності та підвищення ефективності виробничих процесів.

Загалом динаміка рівня рентабельності операційної діяльності свідчить, що аграрний сектор залишається одним із найбільш прибуткових секторів економіки України. Водночас його ефективність значною мірою залежить від кон'юнктури світових аграрних ринків, розвитку зовнішньої торгівлі, рівня виробничих витрат і стабільності економічного середовища, що обумовлює необхідність формування дієвих механізмів підвищення стійкості сільськогосподарських підприємств до зовнішніх і внутрішніх викликів.

Експорт сільськогосподарської продукції в Україні є одним із ключових напрямів розвитку аграрного сектору та важливим джерелом валютних надходжень для національної економіки. Завдяки сприятливим природно-кліматичним умовам, значному ресурсному потенціалу та наявності великих площ сільськогосподарських угідь Україна традиційно займає важливе місце на світових аграрних ринках.

Україна зберігала позитивне сальдо зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією впродовж 2016–2025 рр., що свідчить про високу експортну орієнтацію аграрного сектору та його вагомий внесок у формування зовнішньоторговельного потенціалу країни (рис. 2.4).

Експорт сільськогосподарської продукції зростає протягом більшої частини досліджуваного періоду – з 15,3 млрд дол. США у 2016 р. до 22,5 млрд дол. США у 2025 р. Найбільш активне зростання спостерігалось у 2018–2021 рр., коли обсяги експорту збільшилися з 18,6 млрд дол. США до 27,7 млрд дол. США. У 2022–2023 рр., незважаючи на вплив воєнного конфлікту, експорт зберігав відносну стабільність, а у 2024 р. досяг максимального значення за аналізований період. У 2025 р. експорт становив 22,5 млрд дол. США, що свідчить про збереження зовнішньоторговельної активності аграрного сектору.

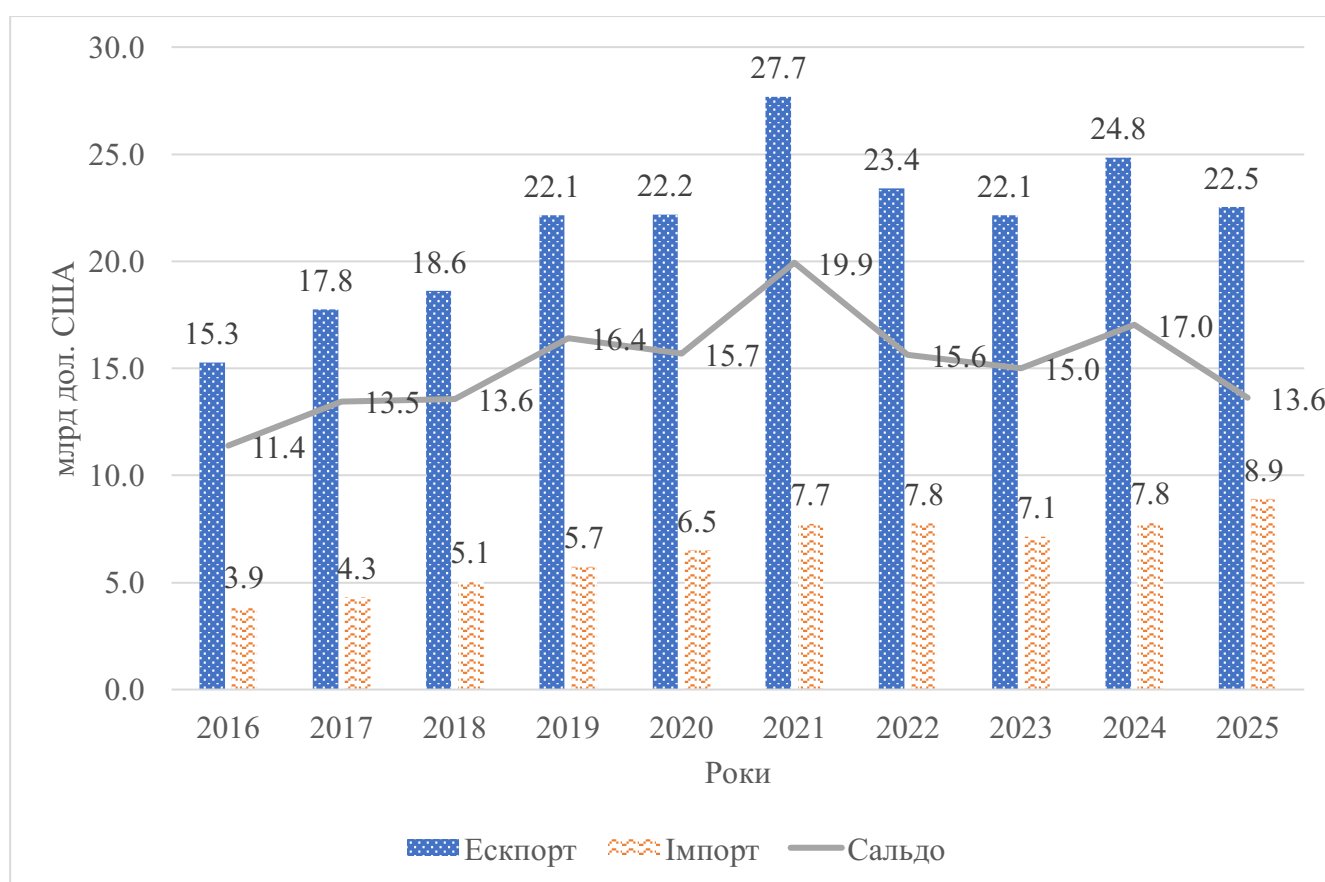

Рис. 2.4. Динаміка експорту та імпорту продукції сільського господарства України у 2016–2025 рр, млрд дол. США

Джерело: розроблено автором на основі [42]

Імпорт сільськогосподарської продукції протягом 2016–2025 рр. мав поступову тенденцію до зростання – із 3,9 млрд дол. США у 2016 р. до 7,8 млрд дол. США у 2024 р. та приблизно 8,9 млрд дол. США у 2025 р. Його

збільшення пов'язане з розширенням внутрішнього попиту, потребою у продукції, виробництво якої в Україні є недостатнім, а також із необхідністю забезпечення окремих напрямів харчової промисловості.

Сальдо зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією протягом усього періоду залишалося позитивним та зростало – із 11,4 млрд дол. США у 2016 р. до 13,6 млрд дол. США у 2025 р., що свідчить про збереження конкурентоспроможності аграрного сектору та його здатність забезпечувати значний внесок у формування експортного потенціалу України.

Отже, у 2016–2025 рр. аграрний сектор України залишався одним із найбільш експортно орієнтованих секторів економіки, демонструючи зростання обсягів експорту, контрольовану динаміку імпорту та стабільне позитивне зовнішньоторговельне сальдо. Водночас збереження цієї тенденції залежить від здатності сільськогосподарських підприємств адаптуватися до змін зовнішнього середовища, удосконалення логістичних механізмів та формування ефективного інвестиційного забезпечення розвитку галузі.

Так, Європейський Союз є одним із головних ринків збуту для української сільськогосподарської продукції, і це значною мірою обумовлено Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, яка включає розділ про глибоку та всеосяжну зону вільної торгівлі (DCFTA). Ця угода значно спростила доступ української продукції до європейського ринку, зменшивши тарифи та інші торговельні бар'єри, що сприяло зростанню експорту [170].

Основними аграрними продуктами, які Україна експортує до ЄС, є зернові культури (пшениця, кукурудза), олійні культури (соняшникова олія), а також м'ясо, мед, молочна продукція та інші товари.

Крім ЄС, важливими ринками збуту є Китай, Індія, країни Близького Сходу та Африки. Зокрема, зазначенні регіони мають великий попит на продовольство, а саме: зернові, олію та інші продукти. Китай, наприклад, є одним із найбільших покупців української кукурудзи та соняшникової олії, тоді як країни Близького Сходу (наприклад, Саудівська Аравія) і Північна Африка (Єгипет) традиційно імпортують великі обсяги української пшениці.

Український аграрний сектор має великий потенціал для подальшого зростання на світовому ринку, оскільки попит на сільськогосподарську продукцію продовжує зростати, особливо в країнах, що розвиваються. Розширення географії експорту та зміцнення торговельних відносин з партнерами сприяють збільшенню обсягів продажів і валютних надходжень в економіку України.

Збройна агресія РФ проти України у 2022 р. мала значний вплив на аграрний сектор. Незважаючи на це, завдяки «зерновій угоді» та підтримці міжнародних організацій, Україні вдалося частково відновити експорт зерна через чорноморські порти [183].

Також важливим показником, який відображає роль галузі сільського господарства в економіці країни, є частка працівників, зайнятих у цьому секторі, відносно загальної кількості зайнятих в економіці. Аналіз цього показника допомагає урядам і економістам визначати стратегії розвитку секторів економіки, покращувати продуктивність праці та ефективність використання ресурсів у аграрному секторі, а також сприяє диверсифікації економіки шляхом розвитку інших галузей, зокрема промисловості й сфери послуг.

У 2016–2025 рр. кількість працівників, зайнятих у сільському господарстві України, характеризувалася загальною тенденцією до скорочення як в абсолютному вимірі, так і за часткою у структурі загальної зайнятості населення.

У 2016 р. в аграрному секторі було зайнято 658,7 тис. осіб, що становило 8 % від загальної кількості зайнятих. Протягом 2017–2021 рр. спостерігалось поступове зниження кількості зайнятих працівників – до 576,1 тис. осіб, водночас частка сільськогосподарської зайнятості скоротилася до 6 %. Така динаміка пов'язана із процесами механізації та автоматизації виробництва, структурними змінами в аграрному секторі, а також переходом частини трудових ресурсів до інших сфер економіки. Важливу роль у цьому процесі відіграє також розвиток цифрових технологій, систем точного землеробства, дистанційного моніторингу, роботизованої техніки, які підвищують продуктивність праці та зменшують потребу в значній кількості ручної робочої сили.

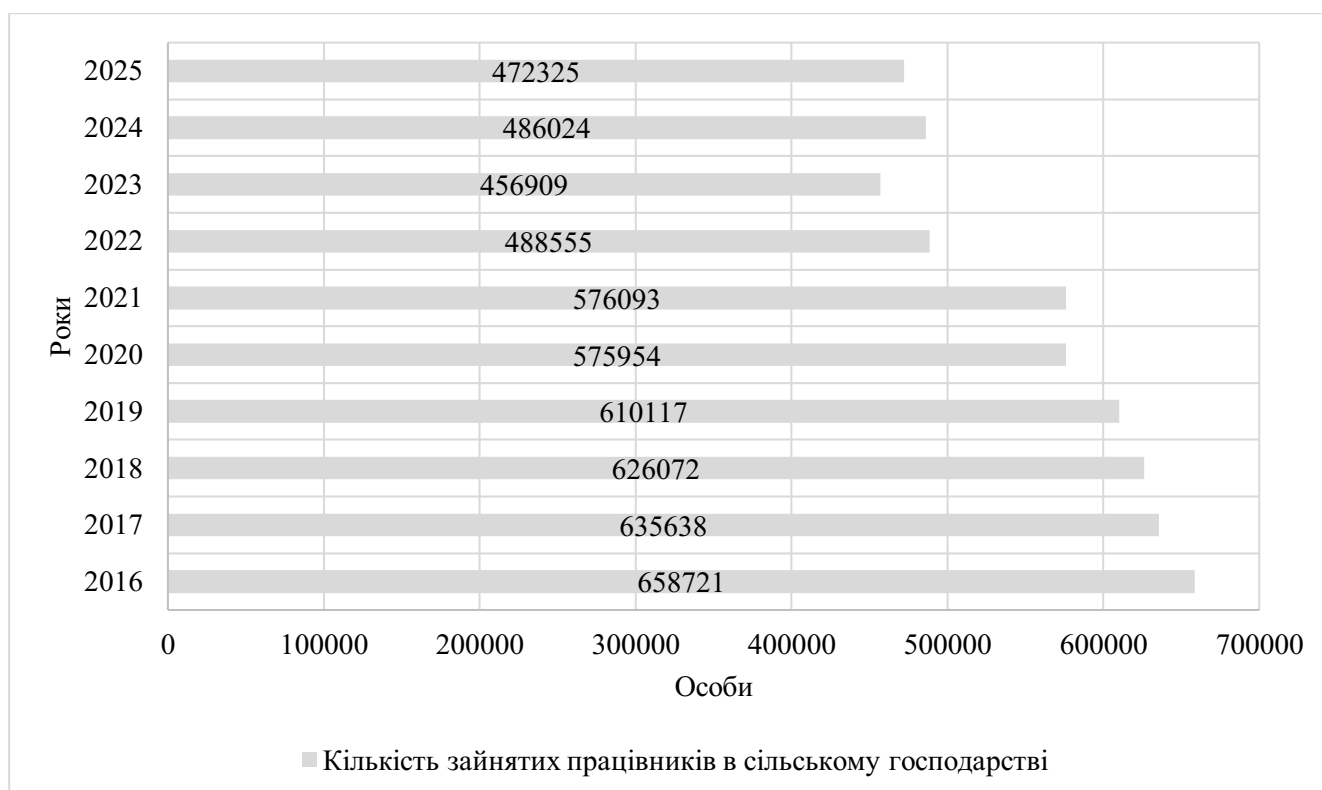

Рис. 2.5. Зайнятість у сільському господарстві, 2016-2025 рр.

Джерело: розроблено автором на основі [42]

Найбільш суттєве скорочення зайнятості відбулося у 2022 р., коли кількість працівників у сільському господарстві зменшилася до 488,6 тис. осіб, що зумовлено впливом воєнного конфлікту, ускладненням умов ведення господарської діяльності, переміщенням частини робочої сили та скороченням виробничої активності в окремих регіонах.

У 2023 р. кількість зайнятих у сільському господарстві продовжила скорочуватися і становила 456,9 тис. осіб. Водночас у 2024 р. відбулося часткове відновлення показника до 486,0 тис. осіб, а у 2025 р. він становив 472,3 тис. осіб. Незважаючи на певну стабілізацію, частка зайнятих у сільському господарстві залишилася на рівні 6 % від загальної кількості працюючих.

Отже, у 2016–2025 рр. спостерігалось скорочення кількості зайнятих у сільському господарстві майже на 186 тис. осіб, а частки аграрної зайнятості – з 8 % до 6 %, що свідчить про структурні трансформації національної економіки, підвищення рівня технологізації аграрного виробництва, активне впровадження інновацій, цифрових рішень, що модернізують виробничі процеси та зменшують

потребу в трудових ресурсах у сільському господарстві. Водночас така тенденція підтверджує необхідність формування ефективних механізмів розвитку людського потенціалу аграрного сектору, зокрема через підготовку кадрів до роботи з сучасними технологіями та новими цифровими інструментами управління виробництвом.

Рис. 2.6. Кількість підприємств у сільському, лісовому та рибному господарстві України

Джерело: розроблено автором на основі [42]

Кількість діючих суб'єктів господарювання в аграрному секторі України протягом 2016–2025 рр. характеризувалася загальною тенденцією до скорочення, хоча у 2023–2025 рр. спостерігалася часткове відновлення підприємницької активності (рис. 2.6).

У 2016 р. в аграрному секторі функціонувало 74 620 суб'єктів господарювання, що становило 4 % від загальної кількості підприємств України. Протягом 2017–2021 рр. їх кількість поступово зменшувалася – до 70 803 суб'єктів, що було пов'язано з процесами консолідації аграрного виробництва, укрупненням підприємств та припиненням діяльності частини малих господарств.

У 2022 р. кількість суб'єктів господарювання аграрного сектору скоротилася

до 53 281 підприємства, а їх частка у загальній кількості підприємств знизилася до 3 % під впливом воєнного конфлікту, ускладнення логістики та порушення виробничої діяльності. У 2023–2025 рр. відбулося поступове відновлення: у 2024 р. кількість підприємств становила 58 703, а у 2025 р. – 59 821 підприємство, що свідчить про адаптацію аграрного бізнесу до нових умов функціонування.

Отже, у 2016–2025 рр. кількість діючих суб'єктів господарювання в аграрному секторі скоротилася майже на 20 %, що зумовлено процесами концентрації виробництва, пандемією COVID та впливом воєнного конфлікту. Водночас аграрний сектор зберігає стратегічну роль у забезпеченні продовольчої безпеки, формуванні експортного потенціалу та розвитку економіки України.

Протягом 2016–2025 рр. підприємства в агросекторі демонстрували стабільно вищий рівень прибутковості, порівняно з іншими підприємствами економіки України загалом, що свідчить про відносну стійкість аграрного сектору до зовнішніх викликів (рис. 2.7).

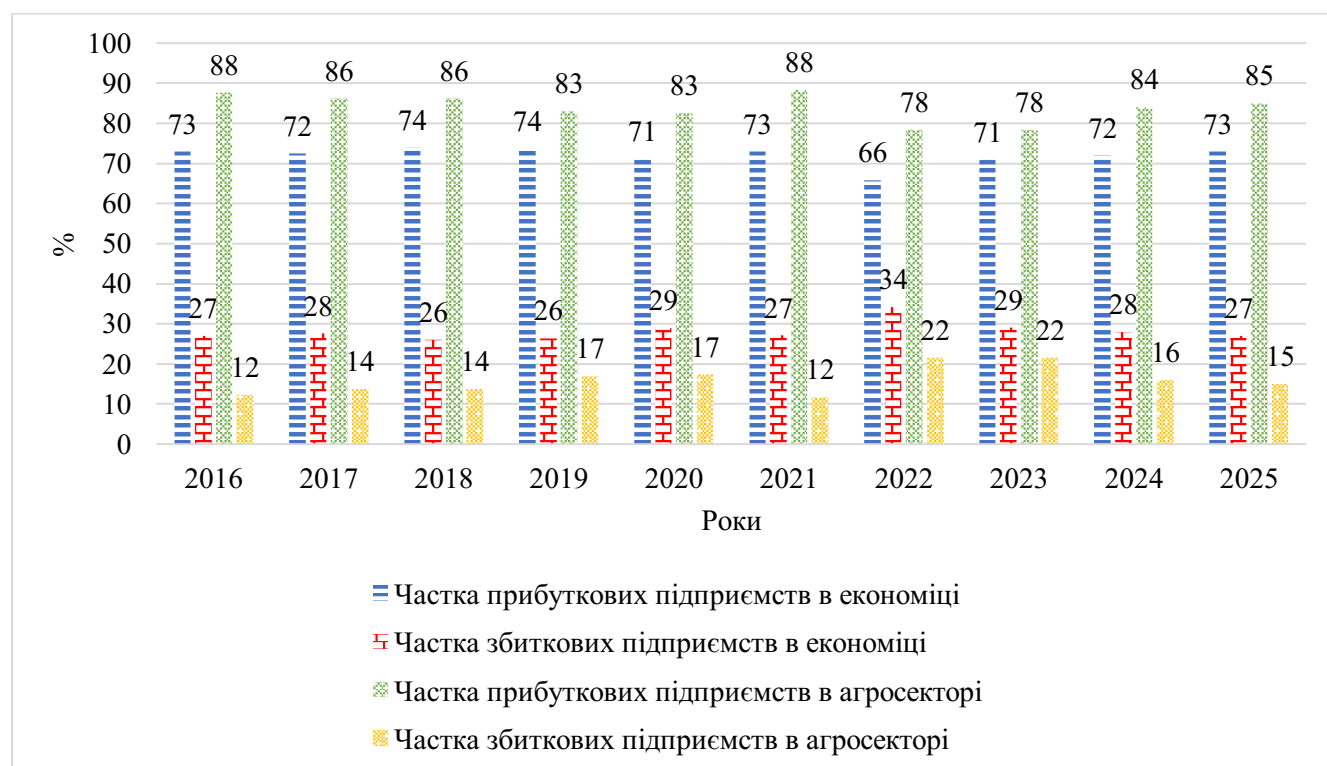

Рис. 2.7. Частка підприємств, які одержали прибуток та збиток в сільському господарстві та економіці в цілому

Джерело: розроблено автором на основі [42]

Частка прибуткових підприємств у сільськогосподарській галузі протягом 2016–2021 рр. залишалася на високому рівні – у межах 83–88 %, перевищуючи середньоекономічні показники (71–74 %), що свідчить про ефективність функціонування аграрних підприємств, їх здатність адаптуватися до змін ринкового середовища та забезпечувати позитивні фінансові результати.

Протягом 2022–2023 рр. відбулося погіршення фінансових результатів діяльності підприємств. Частка прибуткових підприємств аграрного сектору знизилася до 78 %, а частка збиткових зросла до 22 %. Проте навіть у цей період показники аграрного сектору залишалися кращими, порівняно із загальною економікою, де частка прибуткових підприємств становила 66–71 %, а збиткових – 29–34 %.

У 2024–2025 рр. спостерігалось поступове відновлення фінансової стійкості підприємств аграрного сектору. Частка прибуткових сільськогосподарських підприємств зросла до 84 % у 2024 р. та 85 % у 2025 р., тоді як частка збиткових скоротилася відповідно до 16 % та 15 %, що свідчить про адаптацію аграрного бізнесу до нових умов господарювання, відновлення виробничої активності та підвищення ефективності управління ресурсами.

Отже, у 2016–2025 рр. аграрний сектор залишався одним із найбільш стійких секторів економіки України. Вища частка прибуткових підприємств та нижчий рівень збитковості, порівняно із середньоекономічними показниками підтверджують стратегічну роль аграрного сектору у забезпеченні економічної стабільності, формуванні експортного потенціалу та підтриманні стійкості національної економіки в умовах значних викликів.

Інвестиційна привабливість підприємств, що визначає його інвестиційний потенціал є важливим показником, який відображає його загальну оцінку з точки зору фінансового стану, перспектив розвитку техніко-економічного та організаційного рівня, соціальної стабільності й інформаційної підтримки. Під час ухвалення рішення щодо інвестування капіталу в той чи інший об'єкт, інвестор розглядає його привабливість у комплексі. Важливо, щоб на всіх етапах інвестиційного процесу – від вибору країни для інвестування до конкретного проєкту – зберігався високий рівень інвестиційної привабливості [102].

Методологія оцінки інвестиційної привабливості повинна базуватися на логіці ухвалення інвестиційних рішень (рис. 2.8), яка полягає у спрямуванні капіталу в ті сфери, де умови для інвестування є більш вигідними. Оскільки ідеальних умов в реальному світі не існує, рішення зазвичай приймаються шляхом вибору найбільш прийняттого варіанту з наявних альтернатив. Відповідно до цього принципу, розроблено послідовну схему ухвалення інвестиційних рішень, яка будується на порівнянні можливостей і виглядає як алгоритм. Спершу інвестор обирає країну на основі оцінки її інвестиційної привабливості, потім визначає галузь через міжгалузеве порівняння, після цього аналізує регіон і далі – конкретний проєкт. Така модель ухвалення рішень є оптимальною для інвесторів з різними цілями, оскільки дає змогу оцінювати привабливість інвестицій на всіх рівнях – від країни до окремого підприємства чи проєкту [39].

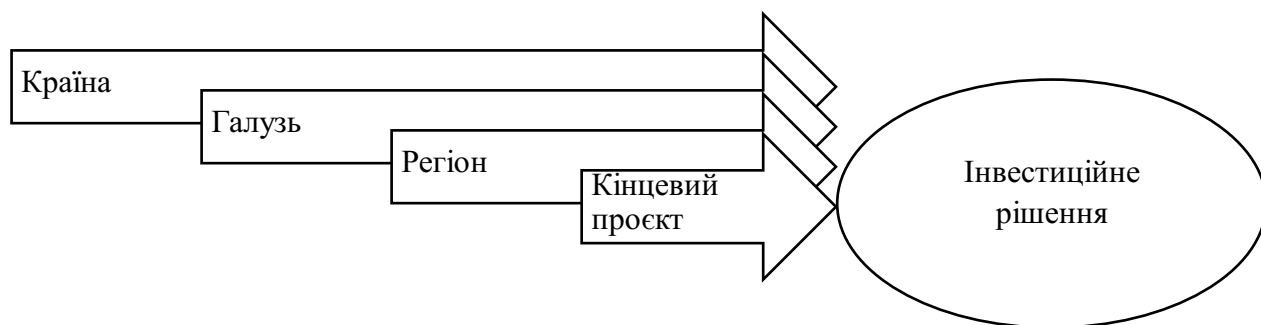

Рис. 2.8. Алгоритм ухвалення інвестиційних рішень на основі оцінки інвестиційної привабливості підприємств

Джерело: складено автором

Інвестиційна привабливість підприємств є багаторівневою і комплексною характеристикою. Вона являє собою економічну категорію, що охоплює сукупність фінансово-економічних, соціальних, інформаційних та техніко-організаційних показників, на основі яких можна прийняти обґрунтоване рішення щодо доцільності інвестування у конкретний об'єкт.

В умовах браку власних фінансових ресурсів у вітчизняних підприємств, інвестиції набувають все більшої значущості, а в умовах фінансової нестабільності особливу роль відіграють іноземні інвестиції. Саме закордонний капітал став

рушійною силою інвестиційної активності у більшості розвинених європейських держав під час їх розвитку та економічної трансформації. Економісти зазвичай виділяють такі ключові чинники, що впливають на притік іноземних інвестицій: внутрішня політична стабільність; характер і темпи проведення ринкових реформ; стабільність економічного законодавства; гарантії захисту приватної власності та іноземних інвестицій; сприятливі зовнішньоекономічні умови [90].

Залучення інвестицій в економіку є динамічним і нестабільним процесом, який визначається багатьма чинниками, як сприятливими, так і несприятливими (рис. 2.9).

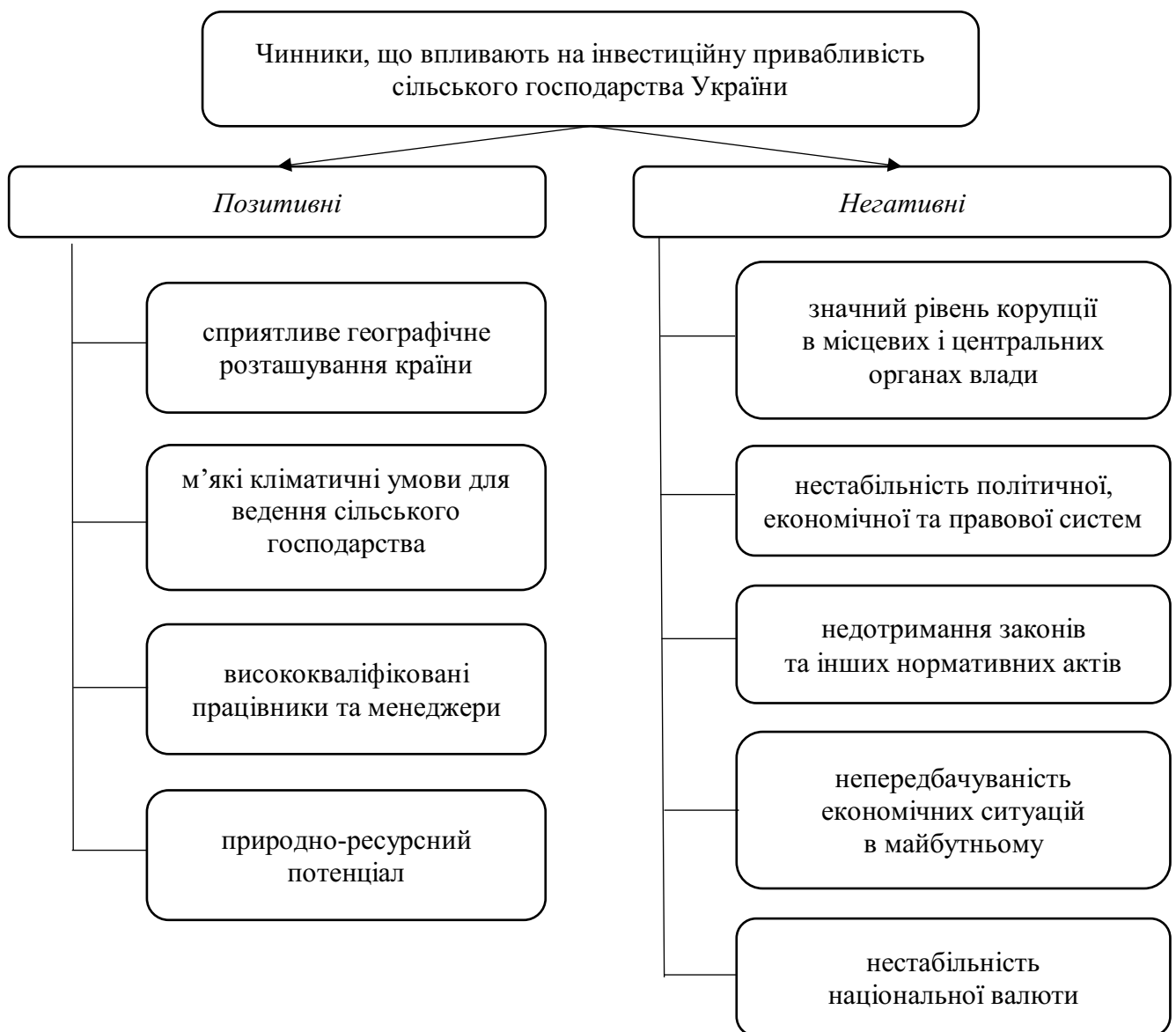

Рис. 2.9. Позитивні та негативні чинники, що впливають на інвестиційну привабливість сільського господарства України

Джерело: складено автором

З огляду на наведені чинники впливу доцільно провести SWOT-аналіз інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств України (рис. 2.1) який є корисним інструментом, оскільки дає змогу [97]:

1. Виявити сильні сторони допомагає зрозуміти, які конкурентні переваги має сільське господарство, що приваблює інвесторів.

2. Визначити слабкі сторони, оскільки дає змогу ідентифікувати проблеми, які можуть стримувати розвиток підприємств, такі як недостатня інфраструктура, низький рівень технологій або недосконала законодавча база.

3. Оцінити можливості, зокрема SWOT-аналіз допомагає визначити потенційні можливості для росту і розвитку підприємств, наприклад, через запровадження інноваційних технологій, вихід на нові ринки або залучення іноземних інвестицій.

4. Ідентифікувати загрози – аналіз загроз, як-от політична нестабільність, воєнний конфлікт, зростання цін на енергоресурси або відтік кадрів, допомагає інвесторам підготуватися до можливих ризиків і прийняти зважені рішення.

Таблиця 2.1

Результати SWOT-аналізу інвестиційної привабливості
сільськогосподарських підприємств України

Сильні сторони	Слабкі сторони
Географічне розташування та сприятливі природно-кліматичні умови. Наявність значних ресурсних та сировинних резервів. Різноманітність форм власності серед суб'єктів господарювання в аграрному секторі. Прибутковий характер галузі. Доступна робоча сила. Низькі витрати на вихід на відповідні ринки збуту продукції. Можливість оренди земельних ділянок. Розвинена транспортна інфраструктура. Наявність потужного наукового та інноваційного потенціалу	Нестабільна та неефективна правова система. Недостатня державна підтримка сільськогосподарських підприємств. Низький рівень капіталізації доходів. Слабкий розвиток системи страхування інвестиційних ризиків, особливо в сільському господарстві. Негативний інвестиційний імідж країни. Недостатній правовий захист інвесторів. Надмірне державне втручання у бізнес. Високий рівень корупції. Брак висококваліфікованих фахівців у сфері інвестування. Недостатнє технологічне забезпечення сільськогосподарських підприємств, а також моральний і фізичний знос наявного обладнання

Продовження таблиці 2.1

Можливості	Загрози
Збільшення темпів розвитку сільськогосподарських підприємств завдяки впровадженню інноваційних технологій у виробництво та модернізації обладнання.	Низька прогнозованість політичної та економічної ситуації в країні, включаючи рівень інфляції, валютний курс, розвиток банківського сектору та макроекономічні коливання.
Потенціал зростання споживання сільськогосподарської продукції на внутрішньому ринку.	Зменшення купівельної спроможності населення.
Покращення інвестиційного іміджу українських сільськогосподарських підприємств.	Підвищення вартості енергоресурсів.
Створення міжнародних транзитних коридорів.	Відтік кваліфікованих кадрів за кордон.
Запровадження екологічних інновацій	Негативний вплив воєнного конфлікту на інвестиційний клімат, зокрема руйнування інфраструктури, нестабільність ринкових умов та ризику для інвесторів

Джерело: складено автором

Інвестування завжди пов'язане з високим рівнем ризику для будь-якого інвестора. Для мінімізації інвестиційних ризиків інвестори детально аналізують можливі об'єкти для вкладення, враховуючи також макроекономічні показники як регіону, так і країни загалом. У цьому контексті важливу роль відіграють оцінки, які надаються незалежними міжнародними експертами та відображаються в глобальних економічних рейтингах.

Сьогодні існує приблизно 40 основних глобальних індексів, що дають об'єктивну оцінку економічного розвитку різних країн. Однак часто Україна посідає не дуже вигідні позиції в таких рейтингах, що деякі експерти вважають свідченням їх необ'єктивності та упередженості [90].

Міжнародні економічні рейтинги варто розглядати як додатковий інструмент для прийняття будь-яких рішень, зокрема інвестиційних, і враховувати не менше як єдиний фактор під час вибору країни для вкладення капіталу. Одним із важливих індексів оцінки інвестиційної привабливості є інвестиційний індекс.

Інвестиційний індекс – дослідження, що відображає настрої бізнесу щодо поточного стану інвестклімату країни (рис. 2.10). Європейська Бізнес Асоціація проводить дослідження «Індекс інвестиційної привабливості України» з 2008 р.

Для розрахунку індексу використовують шкалу Лайкерта, яка має 5 градацій, де: 1 – це вкрай негативно, 5 – вкрай позитивно, 3 – нейтрально.

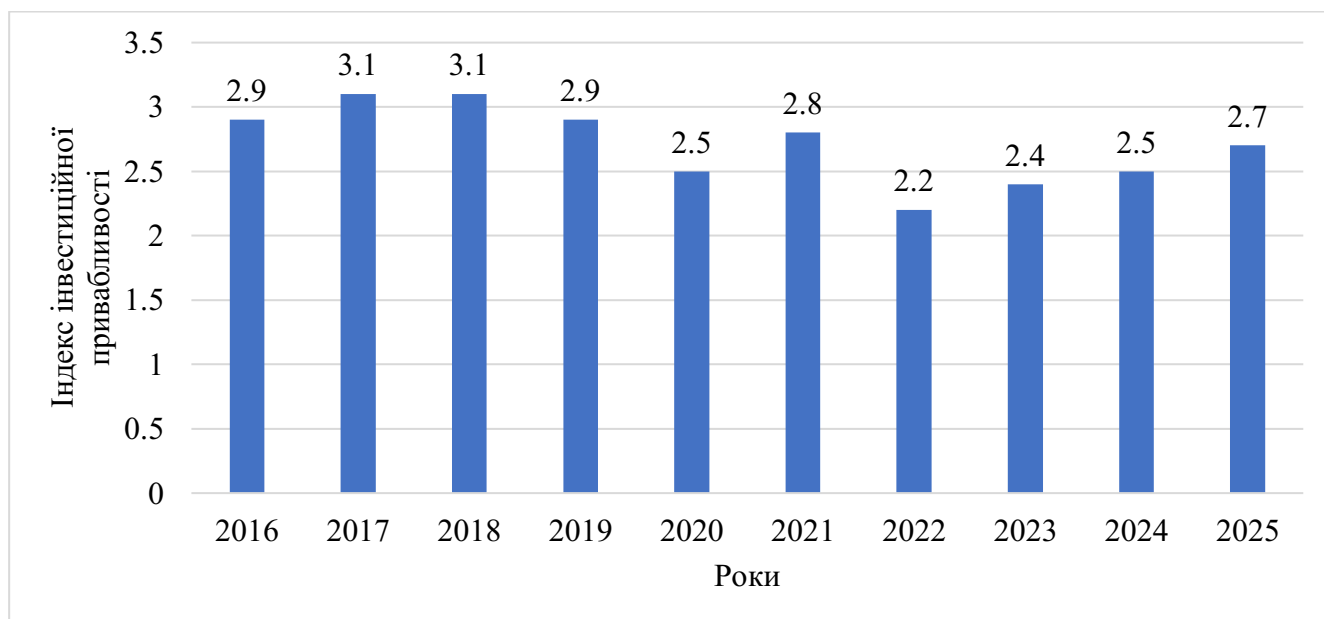

Рис. 2.10. Індекс інвестиційної привабливості України протягом 2016–2025 рр.

Джерело: складено за даними [49]

Індекс інвестиційної привабливості України упродовж 2016–2025 рр. жодного разу не досяг позитивної зони (вище 4 балів), що свідчить про переважно нейтральне або негативне сприйняття інвестиційного клімату міжнародними та вітчизняними інвесторами. Упродовж аналізованого періоду значення індексу коливалося: після зростання до 3,1 балів у 2017–2018 рр. відбулося його поступове зниження, а найнижчий рівень був зафіксований у 2022 р. – 2,2 бала. У 2023–2025 рр. спостерігалось поступове покращення показника: з 2,4 балів у 2023 р. до 2,5 балів у 2024 р. та 2,7 балів у 2025 р.

Динаміка індексу свідчить, що інвестори оцінювали економічне середовище України як нестабільне, а рівень інвестиційної привабливості значною мірою залежав від внутрішніх економічних процесів, регуляторної політики та впливу воєнного конфлікту. Попри поступове покращення оцінок у 2025 р., значення індексу залишається нижчим за нейтральний рівень у 3 бали, що свідчить про збереження суттєвих ризиків для інвестиційної діяльності підприємств.

Для подальшого підвищення інвестиційної привабливості України необхідними залишаються продовження структурних економічних реформ, забезпечення макроекономічної та інституційної стабільності, розвиток інфраструктури, удосконалення механізмів захисту прав інвесторів і створення сприятливих умов для реалізації інвестиційних проєктів.

Не менш важливою є позиція України в рейтингу інвестиційних ризиків за версією Euromoney, що відображає як виклики, так і можливості для інвесторів. Унаслідок тривалого воєнного конфлікту зростають ризики, зумовлені воєнними та політичними чинниками, що робить інвестиції в Україну більш ризикованими. Однак, незважаючи на це, у 2023 р. Україна залучила приблизно 1,2 млрд дол. США іноземних інвестицій, що свідчить про стійкий інтерес до таких секторів, як ІТ, оборона та сільське господарство [176].

Ключові сектори для інвестування, які мають значний потенціал зростання, включають енергетику, транспорт, сільське господарство та «зелені» технології, кожен з яких є критично важливим для відновлення економіки України [189].

Незважаючи на високий рівень ризику, Україна пропонує чіткі механізми захисту інвесторів і значні можливості для розвитку в стратегічно важливих галузях.

Також оцінку інвестиційної привабливості України проводить Institutional Investor, вона формується на основі оцінок експертів провідних світових банків. Цей рейтинг зосереджується на аналізі кредитоспроможності країн, яка включає макроекономічні показники, політичну стабільність та загальну інвестиційну привабливість.

Україна має складну ситуацію через воєнний конфлікт, що значно впливає на інвестиційний клімат. Рейтингові агенції, як-от Moody's, підвищили рейтинг України до В3, що свідчить про позитивні зміни завдяки міжнародним програмам фінансової підтримки, зокрема співпраці з МВФ [49].

Важливо проаналізувати прямі іноземні інвестиції в економіку України для оцінки економічного розвитку та інтеграції країни у світові ринки (табл. 2.2). Прямі іноземні інвестиції стимулюють зростання виробництва, створюють нові робочі місця та сприяють технологічному прогресу. Розуміння джерел інвестицій дає

змогу уряду України ефективніше впроваджувати економічні реформи та підтримувати партнерські відносини з міжнародними інвесторами.

Таблиця 2.2

Прямі іноземні інвестиції країн світу в економіку України
(наведені країни з найбільшими інвестиціями), млн дол. США

Прямі інвестиції в Україну за країнами світу, млн дол. США	2021	2022	2023	2024	2025
Всього	7 320,0	531,4	4 717,7	3 305,1	2 602,0
Австрія	167,8	121,1	276,8	129,6	153,7
Іспанія	63,7	4,2	27,7	25,0	16,9
Італія	42,3	7,2	1,3	10,1	7,0
Кіпр	1 674,4	77,7	1 134,9	958,6	753,3
Люксембург	321,1	262,4	284,5	155,9	0
Нідерланди	1 435,2	532,4	1 190,2	725,8	0
Німеччина	695,3	284,0	61,0	135,5	34,8
Польща	227,9	96,7	191,6	91,0	197,7
Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії	245,5	266,0	297,0	201,5	146,3
США	326,6	215,4	361,9	180,6	475,1
Туреччина	109,7	33,2	59,7	51,5	25,4
Угорщина	128,0	150,3	101,9	65,4	152,1
Франція	177,2	191,4	263,7	140,8	223,8
Швейцарія	693,3	361,7	189,2	254,0	218,7
Швеція	160,9	43,6	26,5	20,6	13,0

Джерело: складено за даними [88]

Аналіз динаміки прямих іноземних інвестицій в економіку України свідчить про значні коливання їх обсягів упродовж 2021–2025 рр. У 2021 р. зафіксовано найбільший приплив прямих іноземних інвестицій – 7,32 млрд дол. США. Проте у 2022 р. внаслідок воєнного конфлікту їх обсяг різко скоротився до 531,4 млн дол. США. У 2023 р. спостерігалось суттєве відновлення інвестиційної активності (4,72 млрд дол. США), однак у 2024–2025 рр. обсяги інвестицій знову зменшилися – до 3,31 млрд дол. США та 2,60 млрд дол. США відповідно, що свідчить про збереження високого рівня інвестиційних ризиків.

Основними інвесторами в економіку України залишаються Кіпр, Нідерланди, США, Швейцарія, Велика Британія, Німеччина та Франція. Водночас у 2025 р. спостерігалось суттєве скорочення обсягів інвестицій, таких країн: Кіпр (753,3 млн дол. США), Велика Британія (146,3 млн дол. США), Швейцарія (218,7 млн

дол. США) та Туреччина (25,4 млн дол. США). Натомість зросли обсяги інвестицій у 2025 р. зі США (до 475,1 млн дол. США), Франції (до 223,8 млн дол. США), Польщі (до 197,7 млн дол. США), Австрії (до 153,7 млн дол. США) та Угорщини (до 152,1 млн дол. США), що свідчить про збереження інтересу окремих іноземних інвесторів до української економіки навіть в умовах підвищених ризиків.

Особливе місце серед країн-інвесторів посідає Кіпр. Інвестиції з Кіпру, часто розглядаються не лише як зовнішні вкладення, а й як спосіб українського капіталу «повернутися» в країну, що пояснюється тим, що Кіпр є популярною юрисдикцією для реєстрації підприємств через сприятливі податкові умови, тому значна частина інвестицій з Кіпру насправді може бути українськими коштами, які спочатку були виведені з країни в офшорні зони для оптимізації податкових зобов'язань, а потім знову інвестовані в економіку України.

Кіпр тривалий час був відомий як офшорний центр завдяки низьким ставкам податків і гнучкому фінансовому законодавству, що приваблювало підприємство з багатьох країн, включно з Україною, що давало змогу підприємствам скорочувати податкові витрати та захищати свої активи, використовуючи структури, зареєстровані в Кіпрі, для ведення бізнесу за межами України. Хоча з часом Кіпр почав втрачати статус класичного офшору через посилення міжнародних регуляцій і вимоги прозорості, він залишається популярним для українських бізнесменів як зручна податкова юрисдикція.

Загалом аналіз свідчить, що приплив прямих іноземних інвестицій в Україну залишається нестабільним і значною мірою залежить від безпекової ситуації, макроекономічної стабільності та інвестиційного клімату. Попри скорочення обсягів інвестицій у 2024–2025 рр., інтерес з боку стратегічних інвесторів із країн Європи та Північної Америки зберігається, що створює передумови для активізації інвестиційної діяльності після стабілізації економічної ситуації.

Динаміка структури прямих іноземних інвестицій в економіці України за видами економічної діяльності протягом 2016–2025 рр. наведена на рис. 2.11.

Упродовж досліджуваного періоду обсяги прямих іноземних інвестицій характеризувалися значною мінливістю. Найвищі показники зафіксовано у 2021 р.,

коли відбулося післякризове відновлення економіки, а найбільший обсяг інвестицій було спрямовано в промисловість (4 039 млн дол. США). Суттєве скорочення інвестиційної активності спостерігалось у 2022 р., після чого у 2023–2025 рр. відбувалося нерівномірне відновлення прямих іноземних інвестицій в окремі види економічної діяльності.

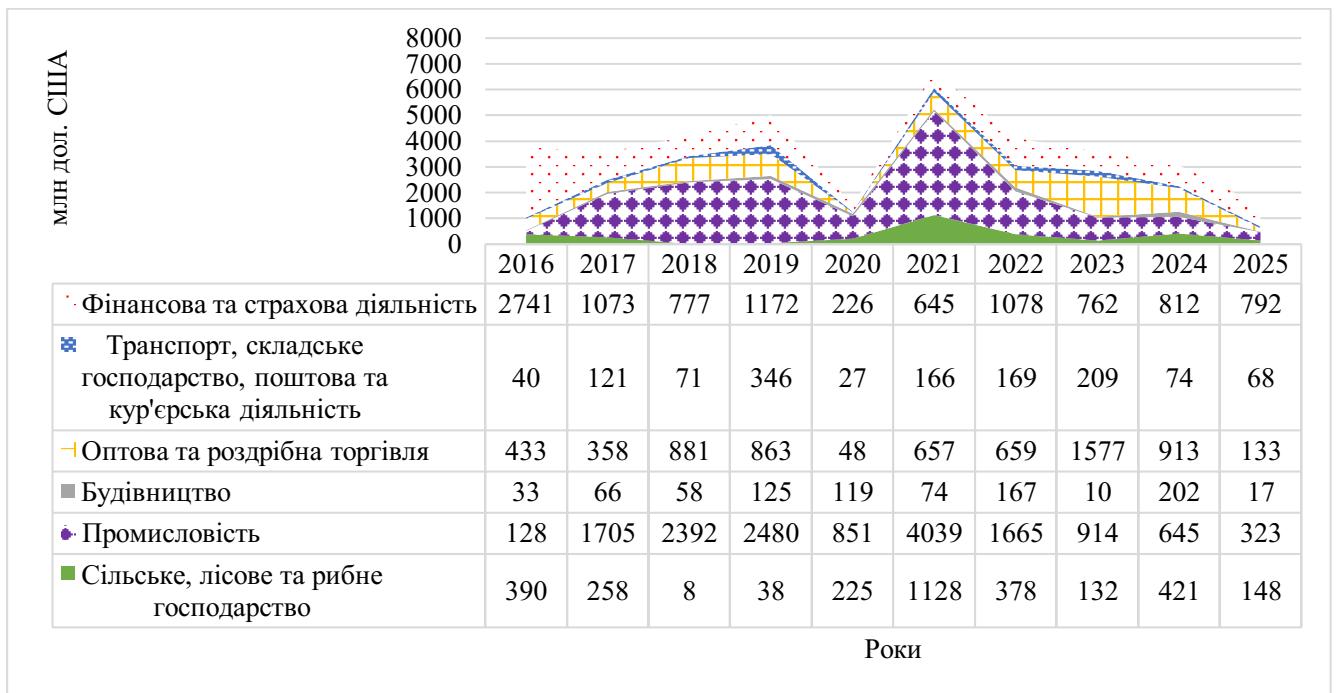

Рис. 2.11. Динаміка структури прямих іноземних інвестицій в економіці України за видами економічної діяльності за період 2016–2025 рр., млн дол. США

Джерело: складено за даними [88; 176]

Промисловість та фінансова і страхова діяльність упродовж усього періоду залишалися основними реципієнтами прямих іноземних інвестицій. Водночас у 2025 р. обсяги інвестицій у промисловість скоротилися до 323 млн дол. США, тоді як фінансовий сектор зберіг відносно високий рівень залучення капіталу – 792 млн дол. США. Інвестиції в сільське, лісове та рибне господарство характеризувалися значними коливаннями: після пікового значення у 2021 р. (1 128 млн дол. США) у 2025 р. вони становили лише 148 млн дол. США. Інвестиції у будівництво, транспорт, а також оптову й роздрібну торгівлю також залишалися нестабільними, що пов'язано з підвищеним рівнем інвестиційних ризиків та ускладненням економічної діяльності.

Загалом структура прямих іноземних інвестицій свідчить про концентрацію інвестиційних потоків у найбільш капіталомістких секторах економіки, тоді як інвестиційна активність у сільському господарстві, будівництві та транспорті значною мірою залежала від макроекономічної ситуації, інвестиційного клімату та впливу воєнного конфлікту.

Для визначення рівня інвестиційної привабливості конкретного суб'єкта господарювання було розроблено спеціальний алгоритм, що представлено на рис. 2.12. Алгоритм визначення рівня інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств допомагає структуровано зібрати різноманітні фінансові показники підприємств. Завдяки включенню показників фінансового ризику, як-от коефіцієнт автономії чи покриття, алгоритм допомагає інвесторам оцінити ступінь ризику, пов'язаного з вкладенням у конкретне підприємство, що знижує можливість помилкових рішень. Групування об'єктів за рівнем інвестиційної привабливості дає змогу порівнювати кілька аграрних підприємств між собою, що корисно для інвесторів, які хочуть вибрати найбільш привабливі для вкладення об'єкти, ґрунтуючись на об'єктивних даних. Результати аналізу можуть слугувати основою для прогнозування майбутніх фінансових показників підприємств, зокрема, їх здатності збільшити рентабельність, активність і фінансову стійкість. Алгоритм є досить гнучким і може бути адаптований для різних типів сільськогосподарських підприємств, враховуючи специфіку їх діяльності та ринкові умови, що забезпечує його універсальність і придатність до різних умов аграрного сектору.

Сільське господарство України є важливим сегментом економіки, що стабільно зростає та має значні конкурентні переваги на світовому ринку. Інвестиції відіграють ключову роль у його розвитку, оскільки сприяють модернізації виробництва та впровадженню інноваційних технологій. Незважаючи на виклики, такі як економічна нестабільність, збройний конфлікт та зниження виробництва в тваринництві, аграрний сектор залишається привабливим для інвесторів. Створення сприятливих умов для інвестицій є критичним для подальшого зростання та стабільного розвитку українських сільськогосподарських підприємств.

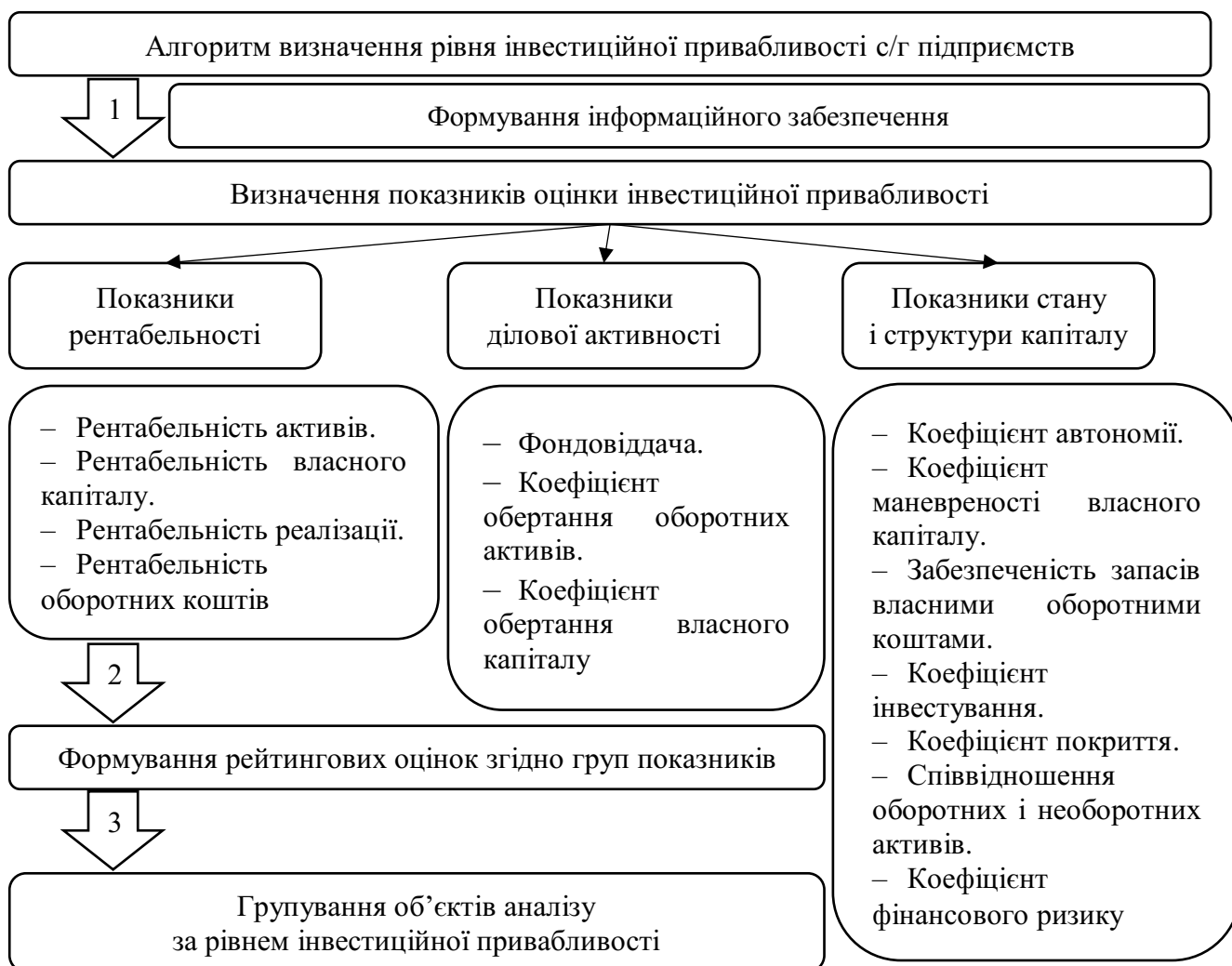

Рис. 2.12. Алгоритм визначення рівня інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств

Джерело: складено автором

Сільське господарство України демонструє стійке зростання, особливо в експорті сільськогосподарської продукції, який значно перевищує імпорт, формуючи позитивне торговельне сальдо. Хоча кількість зайнятих у галузі зменшується через автоматизацію та інші чинники, сільськогосподарська галузь залишається важливою частиною економіки. Інвестиції, модернізація виробництва та впровадження новітніх технологій сприяють підвищенню продуктивності та конкурентоспроможності. Повномасштабне вторгнення на територію України в 2022 р. створила значні виклики, але підтримка експорту, зокрема через «зернову угоду», дає змогу частково відновлювати сектор і забезпечувати його важливу роль у розвитку економіки України.

Зростання капітальних інвестицій в сільське господарство України, яке значно прискорилося в 2015–2017 рр., суттєво підвищило його привабливість для інвесторів. Попри економічні труднощі та вплив збройного конфлікту, капіталовкладення продовжують підтримувати розвиток галузі, особливо в частині модернізації та впровадження інновацій. Основними перевагами сільськогосподарської галузі є її природно-кліматичні умови та потенціал для впровадження нових технологій, але ризики, пов'язані з політичною нестабільністю, корупцією та недостатнім правовим захистом інвесторів, залишаються серйозними викликами.

Інвестування в Україну супроводжується високими ризиками, зумовленими безпековими загрозами та політичною нестабільністю. Однак капіталовкладення в такі сектори, як сільське господарство, ІТ та оборона, продовжують приваблювати іноземних інвесторів, незважаючи на виклики. Індeksi інвестиційної привабливості та економічні рейтинги, такі як «Індекс інвестиційної привабливості України» та рейтинг Euromoney, демонструють обережне або нейтральне ставлення до інвестицій в Україну. Проте залучення 4,72 млрд дол. США інвестицій у 2023 р. свідчить про відновлення інтересу, особливо з боку таких країн, як Нідерланди, Люксембург та Велика Британія.

Прямі іноземні інвестиції в економіку України протягом 2015–2024 рр. в основному спрямовані на промисловість і фінансовий сектор, які залишаються найбільшими реципієнтами капіталу. Сільське господарство демонструє нестабільну динаміку через політичні та економічні ризики, а інвестиції в будівництво та транспорт знизилися через руйнування інфраструктури унаслідок воєнних дій. Застосування алгоритм оцінки інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств дає змогу інвесторам комплексно аналізувати їх фінансові показники, що сприяє ухваленню виважених рішень, мінімізація ризиків та об'єктивному визначенню потенціалу для подальшого інвестування.

2.2. Аналіз інвестиційного забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств

Інвестиційне забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств є ключовим чинником підвищення їх конкурентоспроможності, продуктивності та стійкості в умовах сучасного економічного середовища. Ефективне залучення та використання інвестицій сприяє впровадженню інновацій, модернізації виробничих процесів, покращенню якості продукції та розширенню ринкових можливостей підприємств.

Рейтинг регіонів України за рівнем інвестування в сільське господарство станом на кінець 2025 р. наведено у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Рейтинг регіонів України за рівнем інвестування
в сільське господарство станом на кінець 2025 р. [88]

Область	Обсяг іноземних інвестицій в сільське господарство, млн дол. США	Рейтинг станом на 31.12.2025
Київська	341,3	1
Хмельницька	308,9	2
Черкаська	296,1	3
Чернігівська	161,7	4
м.Київ	154,3	5
Сумська	134,3	6
Вінницька	118,2	7
Полтавська	111,2	8
Івано-Франківська	109,9	9
Кіровоградська	87,6	10
Дніпропетровська	84,9	11
Житомирська	82,8	12
Миколаївська	69,0	13
Львівська	64,9	14
Тернопільська	57,4	15
Харківська	50,9	16
Одеська	25,3	17
Рівненська	24,0	18
Волинська	11,4	19
Закарпатська	3,3	20
Чернівецька	2,7	21
Донецька	відсутні дані	—
Запорізька	відсутні дані	—
Луганська	відсутні дані	—
Херсонська	відсутні дані	—

Джерело: складено автором

Розподіл прямих іноземних інвестицій у сільське господарство України залишається нерівномірним, що зумовлено природно-ресурсним потенціалом регіонів, рівнем розвитку аграрного виробництва, логістичною інфраструктурою та впливом воєнного конфлікту. Станом на кінець 2025 р. найбільші обсяги іноземних інвестицій були зосереджені в центральних регіонах України.

Лідерами за обсягом залучених іноземних інвестицій стали Київська область (341,3 млн дол. США), Хмельницька область (308,9 млн дол. США) та Черкаська область (296,1 млн дол. США). До першої десятки також увійшли Чернігівська, Сумська, Вінницька, Полтавська, Івано-Франківська та Кіровоградська області, що свідчить про високий інвестиційний потенціал центральних, північних і частини західних регіонів України. Окрему позицію займає м. Київ, де обсяг інвестицій становив 154,3 млн дол. США, що пов'язано з концентрацією головних офісів міжнародних компаній та фінансових установ.

Найменші обсяги іноземних інвестицій зафіксовано у Волинській, Закарпатській та Чернівецькій областях. Для Донецької, Запорізької, Луганської та Херсонської областей статистичні дані відсутні, що пов'язано з наслідками воєнних дій та обмеженими можливостями здійснення інвестиційної діяльності.

Отже, аналіз регіонального розподілу іноземних інвестицій свідчить про їх концентрацію у регіонах із розвиненим аграрним виробництвом, сприятливим інвестиційним середовищем та відносно нижчим рівнем безпекових ризиків, що підтверджує необхідність реалізації державної регіональної інвестиційної політики, спрямованої на активізацію інвестиційної діяльності в областях із нижчим рівнем залучення іноземного капіталу.

Також доцільно проаналізувати структуру капітальних інвестицій в розрізі різних за розмірами (за класифікацією Державної служби статистики України) сільськогосподарських підприємств (рис. 2.13).

Загалом аналіз інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств виявив відмінності у динаміці інвестування залежно від їх розмірів. Найбільші темпи зростання капітальних інвестицій зафіксовано у середніх підприємствах, які завдяки своїм масштабам діяльності й організаційній гнучкості

демонструють високий рівень адаптації до економічних викликів. Вони виступають основними драйверами модернізації аграрного сектору, впроваджуючи інноваційні технології, які забезпечують ефективне використання ресурсів і збільшення продуктивності.

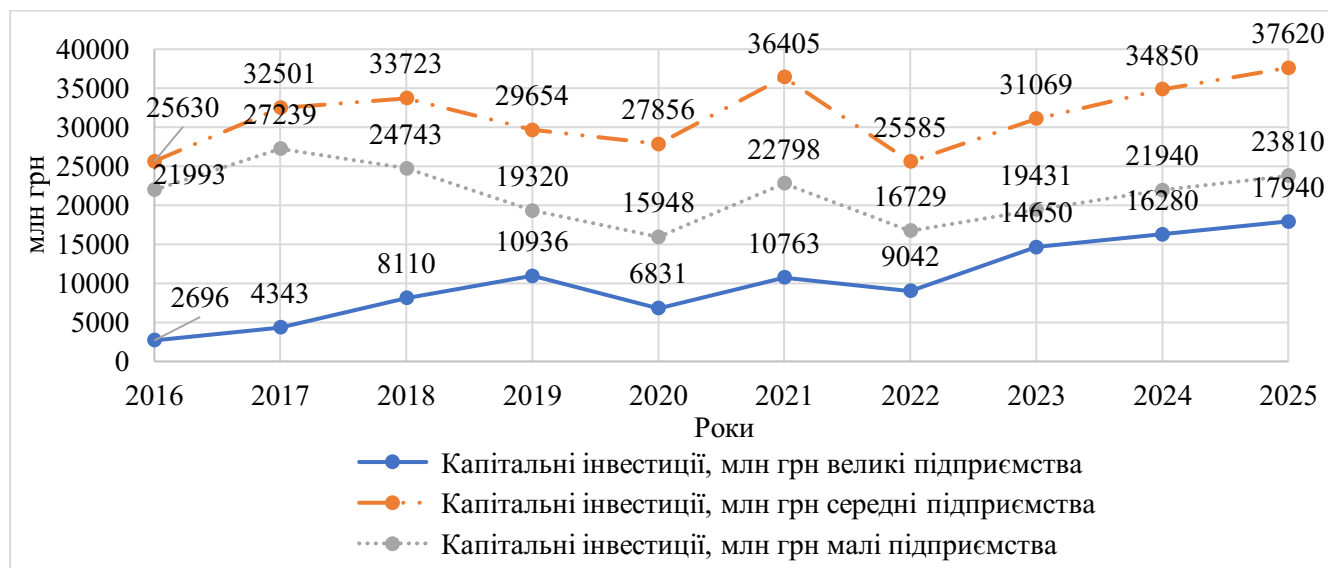

Рис. 2.13. Динаміка обсягів капітальних інвестицій у сільськогосподарських підприємствах різного розміру, млн грн

Джерело: складено за даними [42]

Великі підприємства зберігають стабільні темпи розвитку, поступово нарощуючи обсяги інвестицій після кризових років. Їх здатність залучати значні фінансові ресурси дає змогу реалізовувати масштабні проєкти, спрямовані на розширення виробничих потужностей і зміцнення конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках. Водночас їх інвестиційна активність може залежати від макроекономічних чинників та державної політики у сфері сільськогосподарського комплексу [59].

Малі підприємства демонструють нестабільність у динаміці інвестицій, що свідчить про більшу вразливість до ринкових і фінансових ризиків. Їх потенціал значною мірою обмежений доступом до джерел фінансування, а також браком масштабів діяльності, що ускладнює реалізацію довгострокових інвестиційних проєктів, що підкреслює необхідність розробки спеціальних програм підтримки для малих підприємств, зокрема через пільгове кредитування, субсидії чи

інвестиційні гранти, які дадуть змогу підвищити їх стійкість і забезпечити поступовий розвиток [105].

Отже, стратегія інвестування в галузь сільського господарства має враховувати специфіку розвитку кожної категорії підприємств, що передбачає створення стимулів для великих підприємств у залученні капіталу для масштабних інновацій, активізацію середніх підприємств як основних рушіїв сектору, а також комплексну підтримку малих підприємств для зміцнення їх ролі у локальній економіці та розвитку сільських територій.

Обсягів капітальних інвестицій у сільське господарство за видами активів, що представлений в табл. 2.4, є важливим для розуміння пріоритетів та ефективності використання фінансових ресурсів у галузі.

Дані табл. 2.4 свідчать, що у 2021–2025 рр. динаміка капітальних інвестицій у сільське господарство України була нестабільною та зазнала суттєвого впливу зовнішніх чинників. У 2021 р. загальний обсяг інвестицій становив 49 127 млн грн, після чого у 2022 р. відбулося різке скорочення до 32 604 млн грн, що зумовлено наслідками воєнних дій та загальною економічною невизначеністю. У 2023 р. обсяг інвестицій залишався майже на тому самому рівні (31 642 млн грн), однак у 2024 р. спостерігалось відновлення інвестиційної активності – до 42 885 млн грн. У 2025 р. позитивна тенденція посилилася, а загальний обсяг капітальних інвестицій зріс до 59 095 млн грн, що стало найвищим показником за досліджуваний період.

Таблиця 2.4

Обсяг капітальних інвестицій у сільське господарство України
за видами активів у 2021–2025 рр., млн грн

Роки	Капітальні інвестиції: усього	У тому числі					
		капітальні інвестиції у матеріальні активи	з них				капітальні інвестиції у нематеріальні активи
			у землю	в існуючі будівлі	у будівництво та перебудову будівель	у машини та обладнання	
2021	49 127	48 199	4 848	7 584	3 190	32 576	929
2022	32 604	32 100	4090	5 004	2 180	20 826	504
2023	31 642	30 644	4 942	4 769	2 580	18 353	998
2024	42 885	41 601	5 321	6 576	2 841	26 863	1 284
2025	59 095	57 799	6 452	6 594	3 014	41 739	1 296

Джерело: складено за даними [42]

Протягом усього аналізованого періоду основна частка капітальних інвестицій стабільно спрямовувалася у матеріальні активи, які формували переважну більшість вкладень. Найбільшу частку серед них займали інвестиції у машини та обладнання: 32 576 млн грн у 2021 р., 20 826 млн грн у 2022 р., 18 353 млн грн у 2023 р., 26 863 млн грн у 2024 р. та 41 739 млн грн у 2025 р., що свідчить про збереження стратегічного курсу на технічне переоснащення, модернізацію виробництва та підвищення продуктивності аграрного сектору.

Інвестиції у будівництво та перебудову будівель також залишалися важливою складовою капіталовкладень, хоча їх обсяги після скорочення у 2022 р. поступово відновлювалися і у 2025 р. досягли 3 014 млн грн. Аналогічна позитивна динаміка спостерігалася щодо вкладень у землю та існуючі будівлі, що свідчить про поступове відновлення інвестиційної активності у сфері матеріально-технічного забезпечення.

Частка інвестицій у нематеріальні активи протягом аналізованого періоду залишалася порівняно незначною: від 504 млн грн у 2022 р. до 1 296 млн грн у 2025 р. Незважаючи на поступове зростання, це свідчить про недостатній рівень інвестування у цифровізацію, програмне забезпечення, інтелектуальну власність та інші інноваційні напрями розвитку аграрного виробництва.

Загалом структура капітальних інвестицій у 2021–2025 рр. характеризується домінуванням вкладень у матеріальні активи, насамперед у машини та обладнання, що підтверджує орієнтацію аграрного сектору на модернізацію виробництва та підвищення його ефективності. Суттєве зростання інвестицій у 2025 р. свідчить про поступове відновлення інвестиційної активності, адаптацію підприємств до сучасних умов господарювання та формування передумов для подальшого розвитку сільського господарства України.

Повномасштабна воєнна агресія проти України суттєво впливає на інвестиційне забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств, адже активні бойові дії, окупація частини територій, мінування сільгоспугідь та руйнування інфраструктури створюють значні ризики для інвесторів. Інвестиції в аграрний сектор стають більш обмеженими, а підприємства стикаються з

труднощами доступу до капіталу, що гальмує модернізацію виробництва, знижує конкурентоспроможність та обмежує можливості розвитку [137].

Збитки, завдані сільському господарству, оцінює Центр досліджень продовольства та землекористування Київської школи на основі вторинних даних, зібраних з різних джерел, щодо вартості повністю знищених або викрадених фізичних активів або капіталу, а також фізичних активів, частково пошкоджених, але все ще придатних для реконструкції. Збитки поділяються на такі групи: сільськогосподарська техніка та обладнання, складські приміщення, тваринництво, аквакультура, ключові багаторічні культури, а також викрадені або втрачені ресурси (рис. 2.14). Збитки, яких зазнало сільське господарство України, оцінюються в 10,3 млрд дол. США, або більше третини всього капіталу накопиченого в українському сільському господарстві до 2022 р. Найбільшими збитки були в українських областях на сході і півдні, це безпосередньо ті області, які постраждали від бойових дій.

Найбільшою категорією збитків є сільськогосподарська техніка, що становить майже 57 % усіх збитків, або 5,8 млрд дол. США. Пошкодження тракторів лідирують у підкатегоріях із втратою до 1,6 млрд дол. США. Загалом понад 21 % весь наявний в Україні парк сільськогосподарської техніки та обладнання повністю або частково пошкоджено.

Другою за величиною категорій пошкоджень є запаси зернових та олійних культур. З цією категорією пов'язані не тільки фізичні руйнування, а й систематичне розкрадання зерна державою-агресором, що набуло висвітлення у провідних світових ЗМІ. Розрахункові збитки, пов'язані зі знищенням і крадіжкою продуктів, що зберігалися, становлять 1,9 млрд дол. США, включаючи приблизно 4 млн метричних тонн зерна та олійних культур.

Третьою за обсягом пошкоджень категорією активів є складські приміщення, на які припадає 17,5 % усіх збитків, або 1,8 млрд дол. США. Згідно з оцінкою, з початкових сховищ України в 75 млн тонн до вторгнення, майже 11,3 млн тонн сховищ було повністю знищено, а ще 3,3 млн тонн пошкоджено частково. Вплив на ємність зберігання стає ще більш вираженою, якщо врахувати деякі об'єкти, що

фізично цілі, однак, знаходяться на окупованих територіях і тому недоступні для українських сільгоспвиробників.

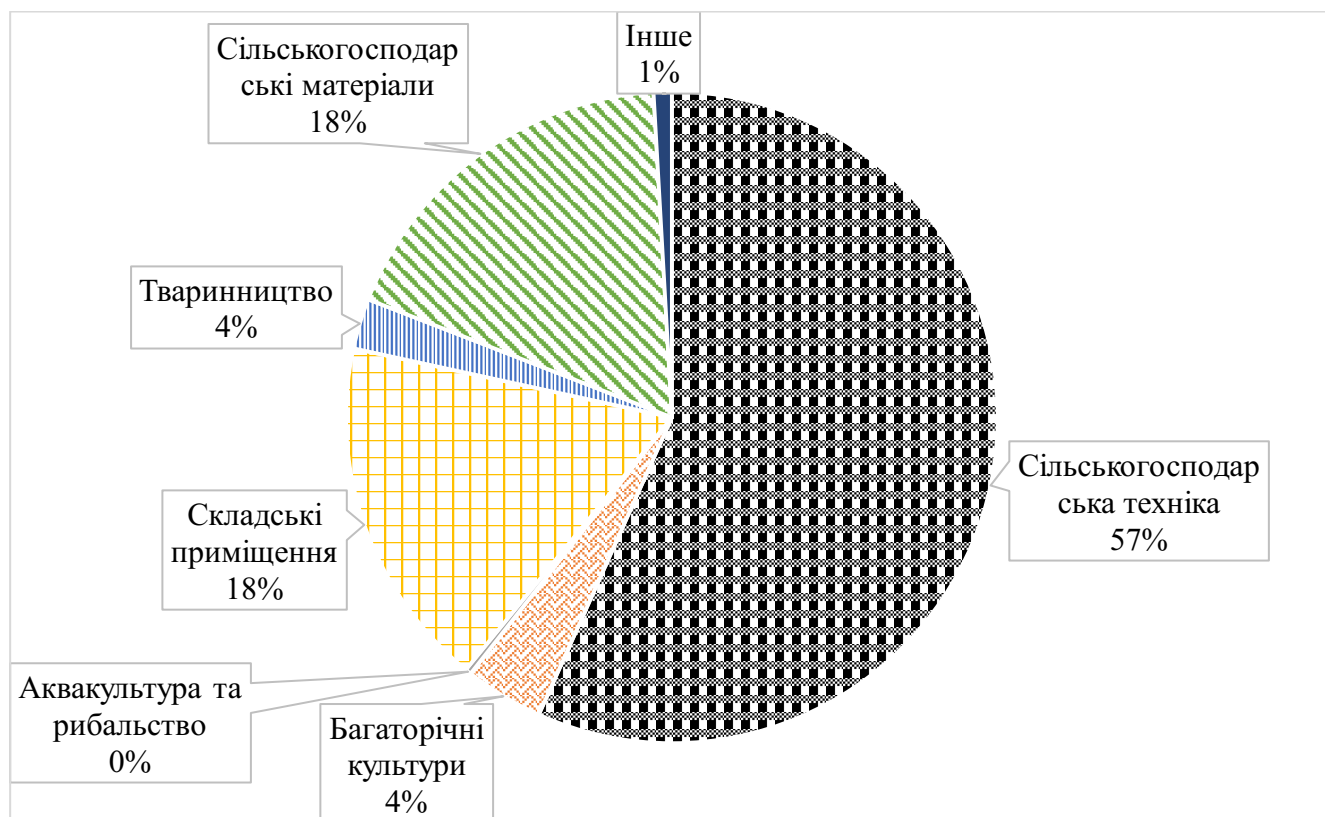

Рис. 2.14. Структура збитків сільськогосподарських підприємств внаслідок воєнних дій, станом на грудень 2024 р.

Джерело: розроблено автором на основі [183]

Вищезазначені збитки сільського господарства не враховують шкоду, завдану сільськогосподарським угіддям мінуванням та іншими чинниками забруднення внаслідок бойових дій. Зараз Україна зіткнулася з величезним викликом у цьому відношенні, оскільки приблизно 16 млн га знаходяться під загрозою забруднення мінами, що становить більше чверті загальної площі країни. З цих 16 млн га приблизно 11,2 млн га є сільськогосподарськими угіддями.

Потрібні величезні та постійні зусилля для розмінування цих земель, щоб знову забезпечити їх безпечну обробку. Загальна вартість розмінування сільськогосподарських угідь в Україні наразі оцінюється в діапазоні 12,8–26,6 млрд дол. США.

Загальні втрати сільського господарства України оцінюються в 69,8 млрд дол. США, для орієнтування ця цифра значно перевищує весь ВВП сільського господарства України за 2021 рік.

Для оцінки потреб в реконструкції та відновленні сільського господарства використано методологію з Керівних принципів оцінки потреб після стихійних лих, розроблених Глобальним фондом зі зменшення наслідків стихійних лих та відновлення, Групою Світового банку, Європейським Союзом та Сполученими Штатами Америки, а також враховано результати консультацій з Міністерством аграрної політики та продовольства України, Міністерством фінансів України (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Оцінки потреб в реконструкції та відновленні сільського господарства України
в повоєнний період (2025 – 2035 рр.)

Категорія	Компоненти	Млрд дол. США
Потреби у реконструкції	Складські приміщення	2,163
	Сільськогосподарське обладнання та техніка	6,415
	Багаторічні насадження	477
	Тваринництво, рибальство та аквакультура	346
Потреби у відновленні	Компенсація процентів за сільськогосподарськими кредитами	3,370
	Гарантії сільськогосподарських кредитів через Фонд часткового гарантування кредитів для сільського господарства	631
	Дотації та внески для сільськогосподарського виробництва малих фермерських господарств	1,071
	Рекультивація пошкоджених сільгоспугідь	1,050
Потреби в майбутніх інвестиціях	Інвестиційні гранти на просування кліматично-інноваційних технологій для вирощування культур	15
	Інвестиційні гранти для інвестування в садівництво	2,513
	Інвестиційні гранти на розвиток тваринництва	9
	Інвестиційні гранти для інтегрованих харчово-енергетичних систем, включаючи розвиток біогазу	8
	Інвестиційні гранти для рибальства та аквакультури	1
Підтримка сільськогосподарських підприємств, включаючи заходи з реструктуризації та відповідності для прискорення вступу до ЄС		5,020
РАЗОМ		56,057

Джерело: складено автором [183]

Загальний необхідний обсяг фінансування оцінюється в 56,1 млрд дол. США протягом наступних 10 років. До того ж потреби у відновленні та реконструкції, наведені в табл. 2.5, доповнюють регулярні фіксовані потреби для фінансування оборотного капіталу сільгоспвиробників. Це означає, що незважаючи на значну та

постійну підтримку з боку донорів, щоб допомогти Україні мобілізувати необхідні кошти для відновлення та реконструкції потрібно буде сприяти залученню інвестицій у приватний сектор, які є важливими не лише для реконструкції, а й для довгострокового розвитку галузі. З точки зору уряду, для України важливо залучити обмежені державні / донорські ресурси та здійснити необхідні реформи, які покращили б інвестиційний клімат у країні, зменшили специфічні сільськогосподарські ризики, і сприяли залученню приватних інвестицій, які б натомість сприяли подальшому розвитку та зростанню.

Фінансування інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств є ключовим фактором їх економічного розвитку та стійкості в сучасному ринковому середовищі [93]. Для реалізації інвестиційних проєктів підприємства використовують як внутрішні, так і зовнішні джерела фінансування, кожне з яких має свої переваги і недоліки представлені на рис. 2.15.

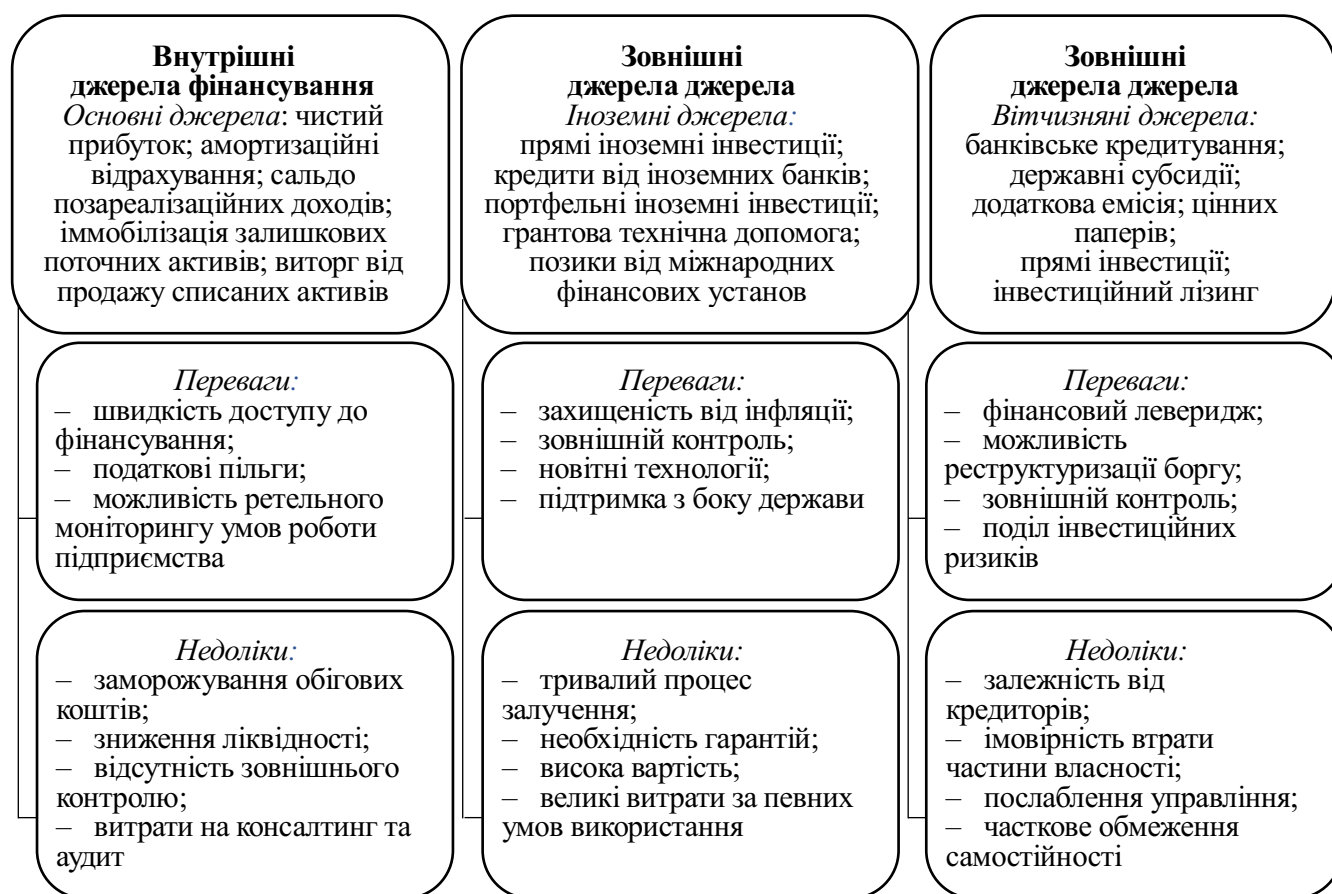

Рис. 2.15. Джерела фінансування інвестиційного забезпечення економічного розвитку сільськогосподарських підприємств

Джерело: складено автором

Аналіз структури капітальних інвестицій за джерелами фінансування у 2025 р. дає змогу оцінити загальні тенденції їх формування в Україні (рис. 2.16).

У 2025 р. структура капітальних інвестицій за джерелами фінансування засвідчує домінування внутрішніх фінансових ресурсів підприємств. Найбільшу частку у загальному обсязі інвестицій (73,7 %) становили власні кошти підприємств та організацій, що свідчить про збереження практики самофінансування інвестиційної діяльності в умовах обмеженого доступу до зовнішніх джерел фінансування.

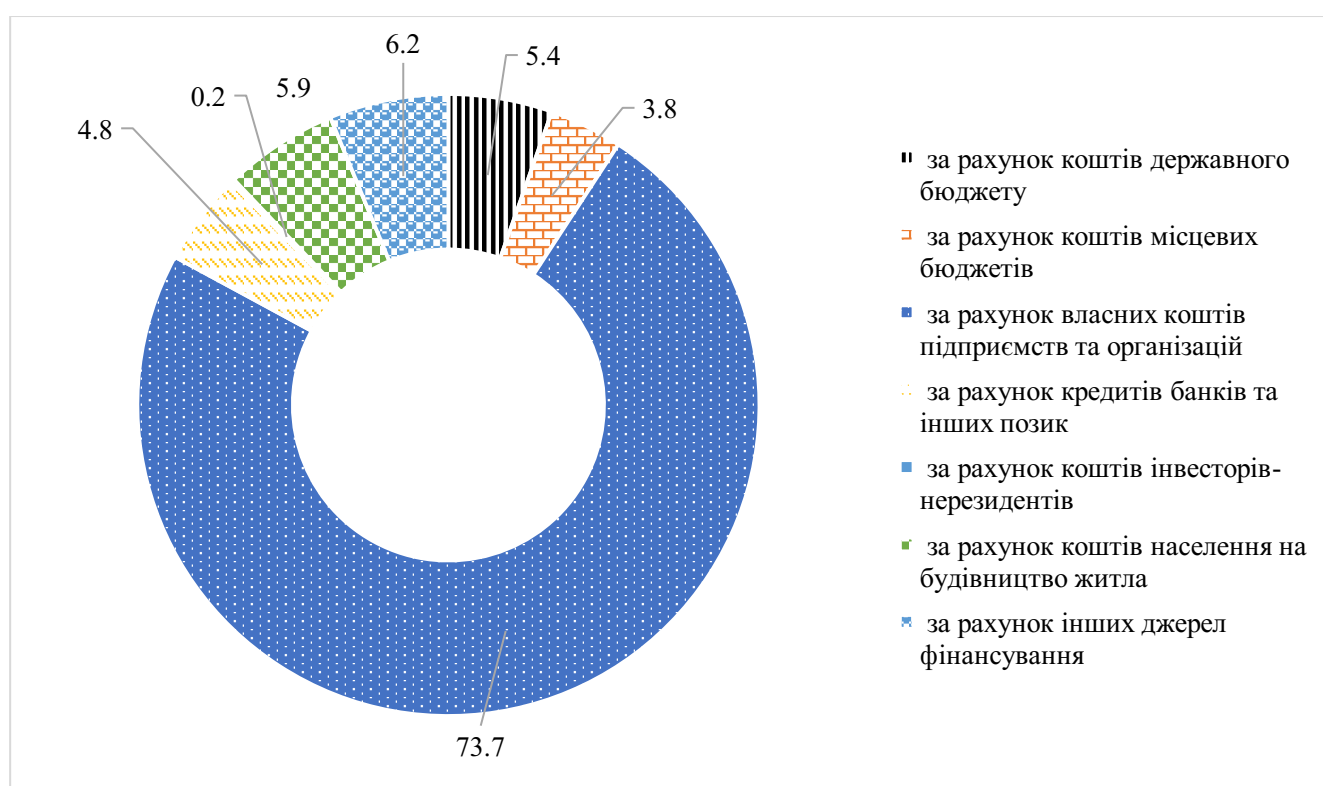

Рис. 2.16. Структура капітальних інвестицій за джерелами фінансування підприємств України за 2025 р.

Джерело: розроблено автором на основі [42]

За рахунок коштів державного бюджету було профінансовано 5,4 % капітальних інвестицій, тоді як частка місцевих бюджетів становила 3,8 %, що свідчить про збереження участі держави та органів місцевого самоврядування у фінансуванні інвестиційних проєктів, хоча їх внесок залишається порівняно невеликим.

Частка кредитів банків та інших позик становила 4,8 %, що свідчить про поступове відновлення ролі банківського кредитування, однак його рівень все ще є недостатнім для забезпечення потреб підприємств в інвестиційних ресурсах. Інвестиції нерезидентів залишалися на критично низькому рівні – лише 0,2 %, що підтверджує стриману інвестиційну активність іноземного капіталу в умовах воєнного конфлікту та збереження високих інвестиційних ризиків.

Кошти населення на будівництво житла становили 5,9 %, а інші джерела фінансування – 6,2 % загального обсягу капітальних інвестицій, що свідчить про певну диверсифікацію джерел фінансування, хоча їх роль залишається другорядною.

Загалом структура джерел фінансування капітальних інвестицій у 2025 р. характеризується високою залежністю від власних коштів підприємств та недостатнім рівнем залучення банківського й іноземного капіталу, що підтверджує необхідність удосконалення інвестиційного механізму, розвитку фінансових інструментів підтримки бізнесу та створення сприятливіших умов для залучення зовнішніх інвестицій, зокрема у сільське господарство.

У цьому контексті дослідимо державну підтримку аграрного сектору України (рис. 2.17).

Державна підтримка аграрного сектору України протягом 2021–2025 рр. характеризується значними коливаннями. У 2021 р. загальний обсяг підтримки становив 4 665 млн грн, у 2022 р. він зріс до 6 146 млн грн, що було пов'язано з необхідністю підтримки аграрних підприємств в умовах воєнного стану. У 2023–2024 рр. спостерігалось суттєве скорочення фінансування – відповідно до 927 та 1 001 млн грн. Водночас у 2025 р. обсяг державної підтримки зріс до 5 931 млн грн, що свідчить про активізацію державних механізмів стимулювання аграрного виробництва.

Підтримка фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції у 2022 р. становила 1 546 млн грн, у 2024 р. – 796 млн грн, а у 2025 р. зросла до 4 726 млн грн. Така динаміка свідчить про посилення уваги держави до підтримки малих і середніх сільськогосподарських виробників після періоду обмеженого фінансування.

Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві було започатковано у 2022 р. із фінансуванням 200 млн грн, а у 2023 р. обсяг підтримки становив до 726 млн грн, однак у 2024–2025 рр. фінансування за цим напрямом не здійснювалося. Попри це, створення такого інструменту є важливим елементом розвитку кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств, оскільки сприяє зниженню ризиків для фінансових установ та розширенню доступу виробників до позикового капіталу.

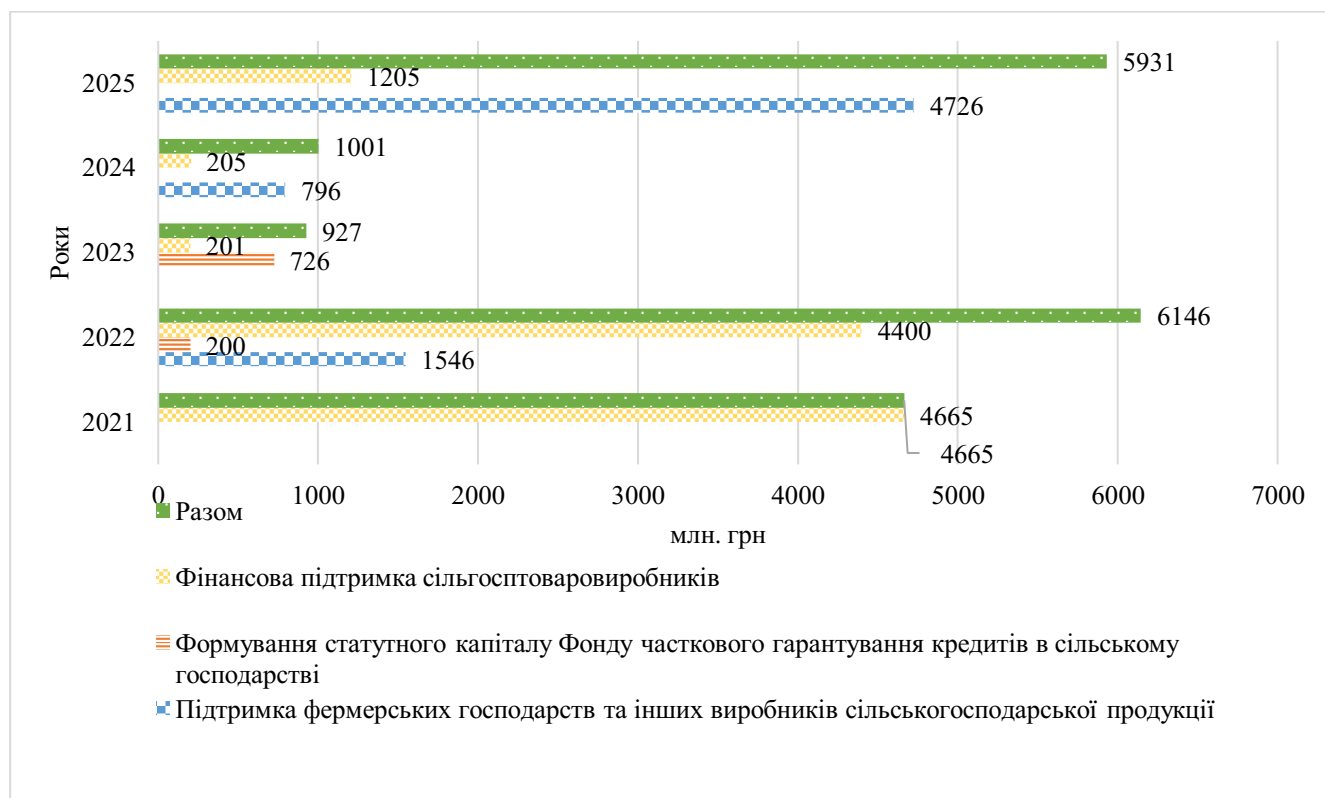

Рис. 2.17. Підтримка сільськогосподарських підприємств у 2021–2025 рр.

Джерело: складено на основі [124; 125; 126; 127; 128]

Фінансова підтримка сільськогосподарських товаровиробників залишалася одним із основних напрямів державного стимулювання. У 2021 р. її обсяг становив 4 665 млн грн, у 2022 р. – 4 400 млн грн, після чого відбулося різке скорочення до 201 млн грн у 2023 р. та 205 млн грн у 2024 р. У 2025 р. цей напрям частково відновився – до 1 205 млн грн, що свідчить про поступове посилення фінансової підтримки аграрного сектору.

Отже, у 2021–2025 рр. державна підтримка аграрного сектору характеризувалася нестабільністю, що була зумовлена економічними обмеженнями та впливом воєнного стану. Водночас суттєве збільшення обсягів фінансування у 2025 р. свідчить про відновлення ролі держави у стимулюванні розвитку сільського господарства. Подальше вдосконалення механізму державної підтримки має передбачати стабільність фінансування, розвиток кредитно-гарантійних інструментів та спрямування ресурсів на модернізацію й підвищення інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств.

Як свідчить міжнародний досвід, багато країн світу вже давно відмовились від політики надання прямих субсидій сільськогосподарським виробникам. Так, наприклад, у Новій Зеландії взагалі не підтримують галузь сільського господарства (для навчання сільськогосподарських виробників Нової Зеландії працювати без державної підтримки знадобилось майже 20 років), у США та Австралії державна підтримка надається у формі страхових платежів, у Канаді – шляхом здешевлення кредитів, у Нідерландах – через підтримку науково-дослідної діяльності. Водночас, незважаючи на активне застосування моделі прямого субсидіювання галузі сільського господарства країнами Євросоюзу, експерти вважають її неефективною та застарілою, і зберігають її лише тому, що скасування такої моделі може негативно вплинути на діяльність фермерських господарств країн Євросоюзу [54].

Дослідження зарубіжного досвіду державної підтримки аграрного бізнесу засвідчує, що моделі мають як переваги так і недоліки, які представлені в табл. 2.6.

Ознайомлення з підходами до державної підтримки аграрного сектору в різних країнах свідчить, що такі моделі, здебільшого, залежать від рівня економічного розвитку конкретної держави. В українських реаліях – за умов обмежених фінансових можливостей, нормативних недосконалостей і нечіткості стратегічних напрямів розвитку галузі – запровадження окремих зарубіжних моделей у чистому вигляді є малореалістичним.

Таблиця 2.6

Ключові моделі підтримки сільського господарства в світі,
їх переваги та недоліки для України

Модель підтримки	Переваги та перспективи	Недоліки та обмеження
Прямі субсидії (ЄС)	Забезпечення державного контролю за обсягами виробництва, регулювання ціни, забезпечення продовольчої безпеки, а також підтримка фінансової стабільності фермерських господарств. Як наслідок, зменшення цінових коливань та підвищення доступності продукції для споживачів	Проте така система потребує значних бюджетних витрат, що може створювати надмірне податкове навантаження. До того ж, вона сприяє деформації конкурентного середовища та породжує ризики корупційних зловживань, пов'язаних з перерозподілом державних коштів
Повна відмова від субсидій (Нова Зеландія)	Скорочення видатків, зниження фіскального тиску на економіку та стимулювання конкурентоспроможності сільгоспвиробників. Результатом стало підвищення продуктивності та переорієнтація на більш ефективні види діяльності	В короткостроковій перспективі спостерігалось масове банкрутство господарств, втрата робочих місць у сільській місцевості, а сама реформа викликала опір серед фермерів
Страхова модель підтримки (США)	Забезпечення фінансової стабільності у періоди несприятливих умов (наприклад, посухи чи цінових криз) та зниження ймовірності банкрутств. Така система дає змогу виробникам планувати виробничу діяльність на довгострокову перспективу	Розподіл страхових виплат часто є нерівномірним – переваги отримують великі аграрні компанії. До того ж виникає проблема морального ризику: наявність гарантій може знижувати мотивацію до підвищення ефективності виробництва
Кредитна підтримка (Канада)	Оновлення технічного парку, зростанню продуктивності праці та розвитку людського капіталу, оскільки підвищується попит на висококваліфікованих фахівців.	Боргове навантаження сільськогосподарської галузі зростає, що може ускладнити фінансову стійкість підприємств у довгостроковій перспективі. До того ж скорочується зайнятість серед малокваліфікованих працівників, що може призводити до посилення міграції з сільських територій
Інвестиції в наукові розробки (Нідерланди)	Підвищення врожайності, зменшення залежності від зовнішніх технологій, розвиток переробки та створення продукції з високою доданою вартістю	В короткостроковій перспективі ефект від інвестування в дослідження є менш помітним. Також існує ризик зниження зацікавленості приватного бізнесу у фінансуванні науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, якщо основна частина коштів надходитиме від держави

Джерело: складено автором на основі узагальнення міжнародного досвіду державної підтримки галузі сільського господарства (ЄС, Нова Зеландія, США, Канада, Нідерланди) [154]

Саме тому більш обґрунтованим підходом є інтеграція найуспішніших елементів закордонного досвіду в єдину комплексну систему підтримки сільського господарства України, що передбачає, зокрема, запровадження страхових механізмів, розвиток доступного кредитування та стимулювання наукових і прикладних досліджень.

2.3. Оцінка економічної ефективності інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств

Інвестиційна діяльність є ключовим чинником забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств, що дає змогу підвищувати їх конкурентоспроможність, продуктивність і фінансову стійкість. Ефективне стимулювання інвестицій у цьому секторі сприяє модернізації виробничих процесів, впровадженню інноваційних технологій і створенню доданої вартості, що особливо важливо в умовах зростаючої глобальної конкуренції та нестабільності на аграрних ринках [44].

Ефективність інвестиційної діяльності необхідно аналізувати диференційовано, враховуючи діалектичний взаємозв'язок між мікрорівнем сільськогосподарських підприємств, мезорівнем регіонів та макрорівнем національної економіки. Важливо зазначити, що досягнення комплексного ефекту від інвестиційної діяльності, зокрема економічного, значною мірою визначатиметься наявністю чіткої та обґрунтованої політики регулювання інвестиційних процесів на державному, регіональному та галузевому рівнях.

Для оцінки ефективності інвестиційної діяльності в сільському господарстві необхідно застосовувати систему як вартісних, так і натуральних показників, які дадуть змогу динамічно відображати результати інвестиційної активності у галузі. Аналіз ефективності ускладнюється обмеженістю статистичних даних, що зумовлює необхідність формування системи показників впливу інвестицій на окремі виробничі фактори.

Доречно проаналізувати ефективність інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств на основі коефіцієнта інвестиційної активності (рис. 2.18), який характеризує рівень спрямування фінансових ресурсів на розвиток матеріально-технічної бази підприємств. Даний показник дає змогу оцінити, наскільки активно підприємства здійснюють інвестиції відносно наявного виробничого потенціалу, а також визначити тенденції щодо розширення, модернізації та оновлення основних засобів.

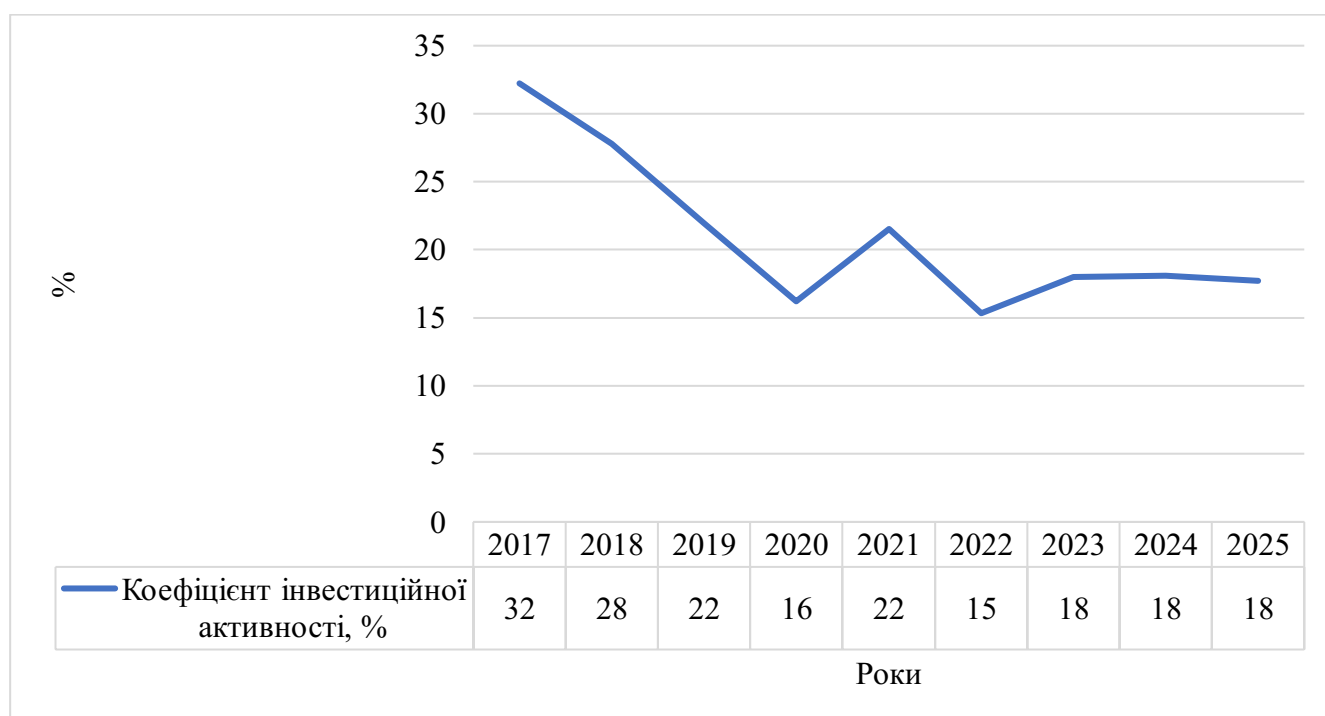

Рис. 2.18. Динаміка коефіцієнта інвестиційної активності сільськогосподарських підприємств

Джерело: складено на основі [42]

Коефіцієнт інвестиційної активності сільськогосподарських підприємств України у 2017–2025 рр. характеризувався нерівномірною динамікою, що відображає зміну інвестиційних можливостей підприємств та вплив зовнішніх економічних чинників.

Найвищий рівень інвестиційної активності спостерігався у 2017 р., коли коефіцієнт становив 32 %, що свідчить про значну концентрацію інвестиційних ресурсів у розвиток та оновлення виробничої бази підприємств. У 2018–2020 рр.

відбулося поступове зниження показника з 28 % до 16 %, що вказує на скорочення темпів оновлення основних засобів та обмеження інвестиційної діяльності.

У 2021 р. коефіцієнт становив 22 %, що свідчить про активізацію інвестиційних процесів у сільському господарстві та збільшення вкладень у модернізацію виробництва. У 2022 р. спостерігалось повторне зниження показника до 15 %, що було пов'язано зі скороченням інвестиційної активності підприємств через вплив повномасштабного вторгнення на територію України, порушення виробничих процесів та підвищення невизначеності.

Коефіцієнт інвестиційної активності у 2023–2025 рр. стабілізувався на рівні 18 %, що свідчить про поступову адаптацію сільськогосподарських підприємств до нових умов функціонування та збереження інвестиційної спрямованості, хоча рівень активності залишається нижчим, порівняно з докризовими роками.

Загалом динаміка коефіцієнта інвестиційної активності свідчить, що сільськогосподарські підприємства продовжують здійснювати вкладення у виробничий розвиток, однак обсяги інвестицій значною мірою залежать від економічної стабільності, доступності фінансових ресурсів та зовнішніх ризиків.

Для оцінки ефективності інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств доцільно також проаналізувати термін окупності інвестицій, адже цей показник показує, за скільки років підприємства зможуть повернути вкладені кошти, якщо щороку отримуватимуть стабільний прибуток. Чим менше років, тим швидше інвестиції повернуться. Формула для розрахунку терміну окупності інвестицій визначає, скільки років потрібно для повернення вкладених коштів за рахунок отриманого прибутку. Для цього загальну суму капітальних інвестицій поділяють на річний чистий прибуток підприємств.

Зважаючи на ряд об'єктивних і суб'єктивних чинників, сучасне сільськогосподарське виробництво характеризується зростанням інвестиційних ризиків, що спонукає потенційних інвесторів спрямовувати фінансові ресурси на проекти з коротким періодом окупності (рис. 2.19).

Термін окупності інвестицій сільськогосподарських підприємств у 2016–2025 рр. коливався від 0,3 до 1,0 року, що свідчить про достатньо високу

ефективність капіталовкладень. Найшвидше окупалися інвестиції у 2021 р., коли термін окупності становив лише 0,3 року. У 2025 р., порівняно з 2016 р., термін окупності збільшився на 0,4, що зумовлено суттєвим зростанням вартості залучених фінансових ресурсів.

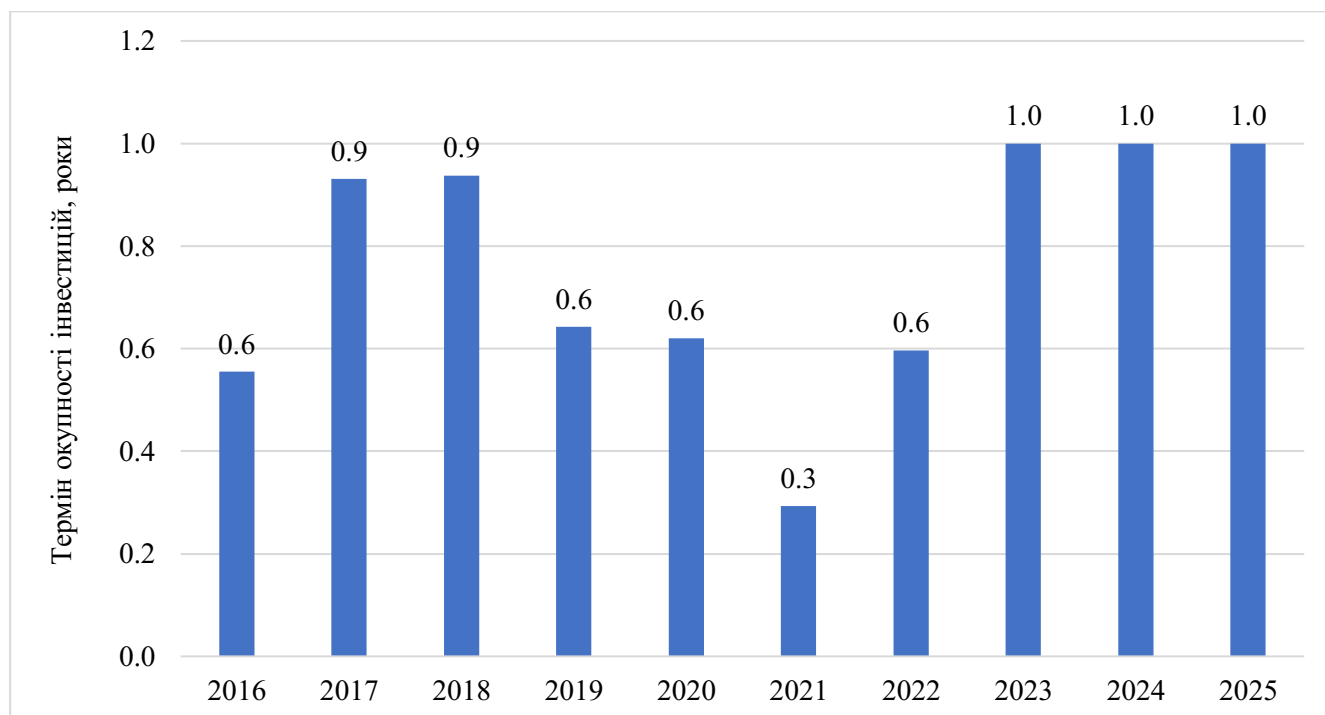

Рис. 2.19. Динаміка терміну окупності інвестицій в сільськогосподарських підприємствах

Джерело: складено на основі [42]

Протягом 2016–2025 р. окупність капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств не перевищувала одного року, що свідчить про високу ефективність інвестиційних вкладень та орієнтацію підприємств на реалізацію проєктів із швидкою віддачею. Насамперед, це стосується придбання сучасної техніки, обладнання, модернізації виробничих процесів та оновлення матеріально-технічної бази.

Інвестиційні проєкти, що потребують значних капіталовкладень і мають триваліший термін окупності, реалізуються значно рідше через високий рівень інвестиційних ризиків. Отже, сучасні умови функціонування аграрного сектору зумовлюють переважання короткострокових інвестиційних рішень, що дають

змогу підприємствам швидше адаптуватися до змін економічного середовища та мінімізувати ризики інвестування.

Оскільки основними об'єктами інвестування сільгоспідприємств слугують реальні інвестиції, звідси доцільно провести оцінку ефективності використання основних фондів сільського господарства. До такої оцінки застосовується ряд показників, серед яких найпоширенішим є фондovіддача. У цьому показнику знаходять відображення практично всі чинники, які безпосередньо впливають на використання основних фондів і нарощування виробництва продукції.

Фондовіддача розраховується як співвідношення обсягу продажів (виручка) до середньорічної суми основних засобів. Результати розрахунків представлено на рис. 2.20.

Динаміка коефіцієнта фондovіддачі сільськогосподарських підприємств України у 2015–2024 рр. демонструє значні коливання, що відображають вплив економічних, технологічних та воєнних чинників на ефективність використання основних фондів.

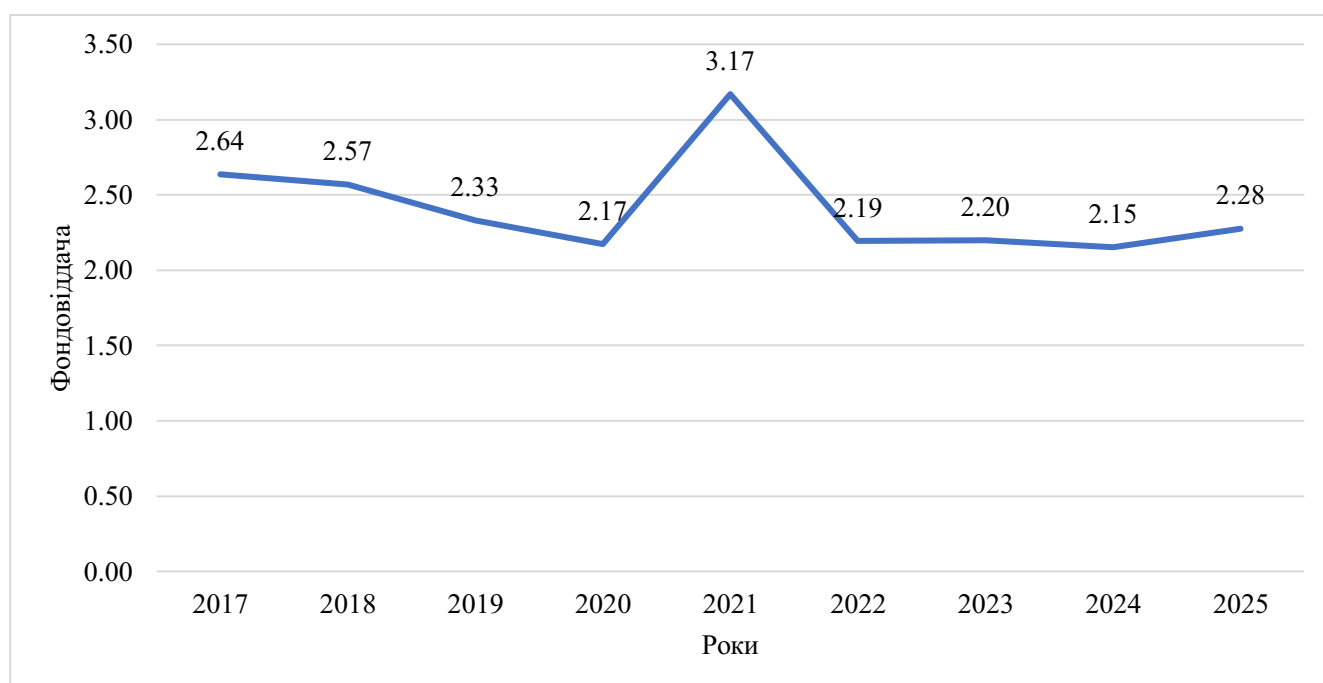

Рис. 2.20. Динаміка коефіцієнта фондovіддачі сільськогосподарських підприємств

Джерело: складено на основі [42]

Коефіцієнт фондovіддачі протягом 2017–2020 рр. мав тенденцію до поступового зниження – з 2,64 до 2,17, що свідчить про зменшення ефективності використання основних засобів у сільському господарстві. Така динаміка пов’язана зі зростанням вартості основних фондів, недостатніми темпами їх оновлення та впливом економічної нестабільності.

У 2021 р. коефіцієнт фондovіддачі суттєво зріс до 3,17, що стало найвищим показником за весь досліджуваний період, що свідчить про підвищення ефективності використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств, зростання обсягів виробництва та сприятливу ринкову кон’юнктуру.

Проте у 2022 р. відбулося зниження показника до 2,19, що було зумовлено впливом воєнного конфлікту, ускладненням логістичних процесів, порушенням виробничої діяльності окремих підприємств та зниженням ефективності використання матеріально-технічної бази.

Рівень фондovіддачі у 2023–2024 рр. залишався стабільним на рівні 2,20–2,15, що свідчить про поступову адаптацію сільськогосподарських підприємств до нових умов функціонування та збереження ефективності використання основних засобів. У 2025 р. показник зріс до 2,28, що вказує на поступове покращення результативності використання капітальних ресурсів.

Загалом, динаміка фондovіддачі у 2017–2025 рр. свідчить, що ефективність використання основних засобів у сільському господарстві залежить від рівня інвестиційної активності, технічного оновлення виробництва та впливу зовнішніх економічних чинників. Попри негативний вплив воєнного стану, сільськогосподарські підприємства продемонстрували здатність адаптуватися до змінених умов та поступово відновлювати ефективність використання виробничого потенціалу.

Подальший аналіз передбачає дослідження тенденцій зміни продуктивності праці в сільському господарстві (рис. 2.21), адже вона безпосередньо впливає на ефективність інвестиційної діяльності, оскільки інвестиції у виробничі ресурси стають більш вигідними за умов високого рівня використання трудового потенціалу. Висока продуктивність забезпечує швидше повернення вкладених

коштів, що знижує інвестиційні ризики та підвищує привабливість галузі для потенційних інвесторів.

Ефективне використання ресурсів – земельних, матеріально-технічних та трудових – підвищує обсяг виробництва на одиницю вкладених інвестицій. Наприклад, впровадження сучасних агротехнологій, автоматизація процесів і модернізація техніки дають змогу скоротити витрати часу і зусиль працівників, підвищуючи водночас врожайність і якість продукції.

Важливим чинником є також рівень кваліфікації працівників. Інвестиції у підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня персоналу дають змогу максимально ефективно використовувати новітні технології, що сприяє зростанню продуктивності праці та, відповідно, підвищенню рентабельності. Значущим є матеріальне стимулювання працівників, зокрема, підвищення заробітної плати, впровадження бонусів і створення сприятливих умов праці мотивують працівників до більшої віддачі, що позитивно впливає на загальний результат інвестиційної діяльності. Отже, продуктивність праці й інвестиційна ефективність взаємопідсилюють одна одну, створюючи цикл сталого розвитку в сільському господарстві.

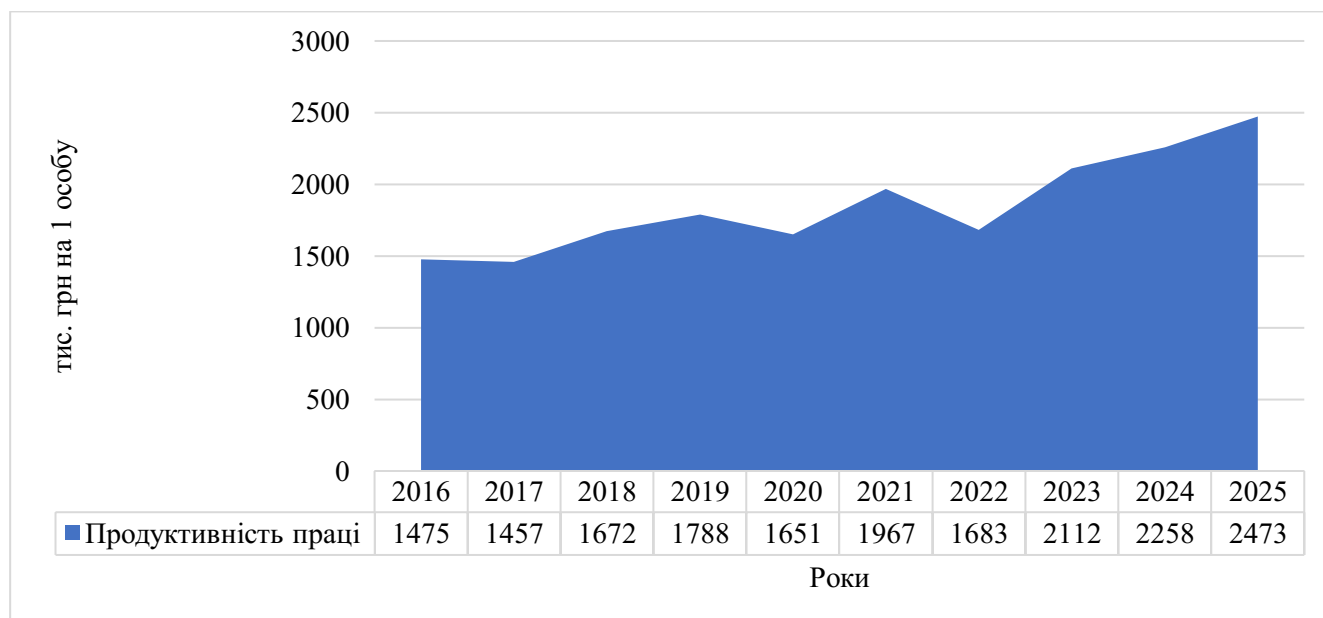

Рис. 2.21. Динаміка продуктивності праці на сільськогосподарських підприємствах

Джерело: складено на основі [42]

Продуктивність праці у сільському господарстві України у 2016–2025 рр. характеризувалася загальною тенденцією до зростання, незважаючи на вплив економічних викликів та воєнного стану.

Продуктивність праці у 2016 р. становила 1 475 тис. грн на одного працівника. Після незначного зниження у 2017 р. до 1 457 тис. грн показник зростав і у 2019 р. досяг 1 788 тис. грн, що свідчить про підвищення ефективності використання трудових ресурсів, удосконалення організації виробництва та оновлення матеріально-технічної бази підприємств.

У 2020–2022 рр. продуктивність праці мала нестабільний характер: у 2020 р. вона становила 1 651 тис. грн, у 2021 р. зросла до 1 967 тис. грн, а у 2022 р. знизилася до 1 683 тис. грн під впливом воєнного конфлікту та ускладнення виробничої діяльності.

У 2023–2025 рр. спостерігалось стійке зростання продуктивності праці. У 2023 р. вона досягла 2 112 тис. грн на одного працівника, у 2024 р. – 2 258 тис. грн, а у 2025 р. – 2 473 тис. грн, що свідчить про поступове відновлення аграрного сектору, активізацію інвестиційної діяльності, впровадження сучасних технологій та підвищення ефективності використання виробничих ресурсів.

Загалом у 2016–2025 рр. продуктивність праці сільськогосподарських підприємств зросла майже на 68 % – з 1 475 до 2 473 тис. грн на одного працівника. Така динаміка підтверджує підвищення ефективності використання трудових ресурсів, модернізацію виробництва та посилення ролі інвестицій у розвитку матеріально-технічної бази аграрного сектору.

Результуючим показником процесів інвестування стає урожайність сільськогосподарських культур, оскільки вона безпосередньо відображає ефективність вкладених ресурсів у виробництво. Інвестиції в аграрному секторі спрямовуються на покращення матеріально-технічної бази, впровадження сучасних агротехнологій, підвищення родючості ґрунтів, закупівлю якісного насіння, засобів захисту рослин та мінеральних добрив. Усі ці заходи спрямовані на підвищення врожайності, яка натомість визначає рівень виробничої віддачі, прибутковості підприємства та загальну інвестиційну привабливість аграрного

виробництва. Отже, урожайність (табл. 2.7) виступає як інтегральний індикатор результативності інвестиційних рішень у сільському господарстві.

Урожайність сільськогосподарських культур сільськогосподарських підприємств України у 2010–2025 рр. загалом характеризується позитивною динамікою, хоча окремі культури демонструють різні тенденції залежно від природно-кліматичних умов та рівня технологічного забезпечення.

Таблиця 2.7

Динаміка урожайності сільськогосподарських культур
на агропідприємствах, ц з 1 га зібраної площі

Сільськогосподарські культури	Роки						Відносне відхилення, %	
	2010	2021	2022	2023	2024	2025	2025 р. до 2010 р.	2025 р. до 2024 р.
Культури зернові та зернобобові	26,9	53,9	46,0	55,4	50,7	52,5	195,2	103,6
Буряк цукровий фабричний	279,5	479,1	541,2	526,2	504,8	578,3	206,9	114,6
Соняшник	15,0	24,6	21,6	24,5	21,8	19,8	132,0	90,8
Картопля	132,5	166,4	173,5	176,5	159,6	163,9	123,7	102,7
Культури овочеві	173,6	215,4	200,3	209,2	199,5	202,8	116,8	101,7
Культури плодові та ягідні	78,2	117,3	116,0	118,8	110,7	106,2	135,8	95,9

Джерело: складено автором на основі [42]

Урожайність зернових і зернобобових культур зросла з 26,9 ц/га у 2010 р. до 52,5 ц/га у 2025 р., що майже вдвічі більше (195,2 % від рівня 2010 р.), а також порівняно з 2024 р., показник збільшився на 3,6 %, що свідчить про відновлення продуктивності виробництва.

Найвищі темпи зростання спостерігалися у виробництві цукрових буряків. У 2025 р. їх урожайність досягла 578,3 ц/га, що становить 206,9 % від рівня 2010 р. та на 14,6 % перевищує показник 2024 р., що свідчить про високу ефективність застосування сучасних технологій вирощування та оновлення матеріально-технічної бази підприємств.

Урожайність соняшнику у 2025 р. становила 19,8 ц/га, що на 32,0 % перевищує рівень 2010 р., однак на 9,2 % поступається показнику 2024 р. Аналогічна тенденція спостерігається і для плодових та ягідних культур, урожайність яких у 2025 р. була на 4,1 % нижчою, ніж у 2024 р., хоча перевищувала рівень 2010 р. на 35,8 %.

Картопля та овочеві культури характеризувалися відносно стабільною динамікою. Урожайність картоплі у 2025 р. становила 163,9 ц/га, що на 23,7 % більше, порівняно з 2010 р., та на 2,7 % вище рівня 2024 р. Урожайність овочевих культур досягла 202,8 ц/га, перевищивши показник 2010 р. на 16,8 % та 2024 р. – на 1,7 %.

Отже, у 2025 р. загальна тенденція зміни урожайності сільськогосподарських культур залишається позитивною. Для більшості культур спостерігається підвищення врожайності як у довгостроковому періоді, так і порівняно з 2024 р., що свідчить про поступове підвищення ефективності аграрного виробництва, впровадження сучасних технологій та адаптацію підприємств до сучасних економічних умов. Водночас зниження врожайності окремих культур підтверджує суттєвий вплив природно-кліматичних факторів і воєнного конфлікту на результати діяльності аграрного сектору.

Після оцінки окремих показників ефективності використання інвестиційних ресурсів (фондовіддачі, терміну окупності, продуктивності праці та урожайності сільськогосподарських культур) доцільним є визначення узагальнюючого показника, який дає змогу оцінити здатність сільськогосподарських підприємств трансформувати вкладені інвестиційні ресурси у кінцевий фінансовий результат.

З цією метою використано показник економічної ефективності капітальних інвестицій (рис. 2.22), який визначається як співвідношення чистого прибутку підприємств до обсягу капітальних інвестицій. Даний показник характеризує, скільки гривень чистого прибутку отримує підприємство на одну гривню вкладених інвестиційних ресурсів, що допомагає оцінити не лише масштаби інвестиційної діяльності, а й її результативність.

Динаміка економічної ефективності капітальних інвестицій впродовж 2016–2025 рр. дає змогу оцінити, наскільки ефективно сільськогосподарські підприємства використовували залучені інвестиційні ресурси в умовах економічних змін, пандемії COVID-19 та воєнного стану.

Розрахунок показника економічної ефективності капітальних інвестицій у сільському господарстві України за 2016–2025 рр. свідчить про його нестабільну, але загалом позитивну динаміку.

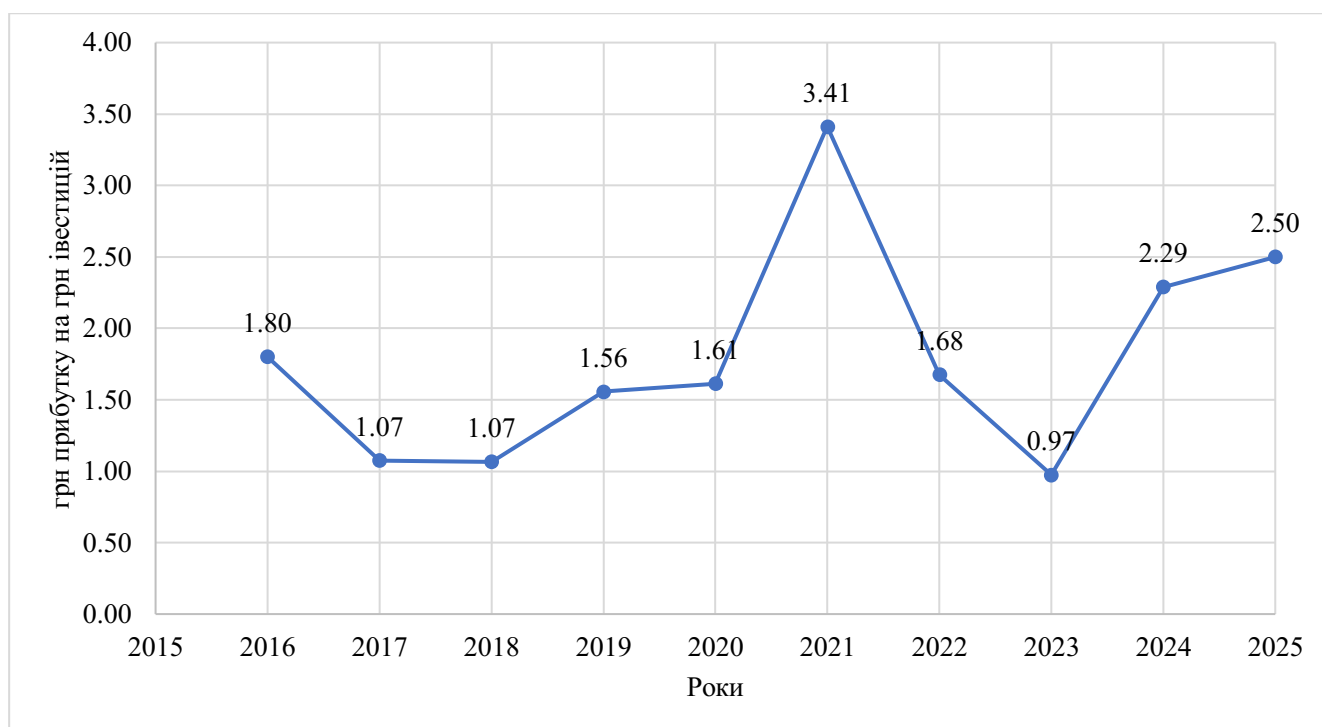

Рис. 2.22. Динаміка економічної ефективності капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств України у 2016–2025 рр.

Джерело: складено на основі [42]

У 2016 р. на 1 грн капітальних інвестицій припадало 1,80 грн чистого прибутку, що характеризує достатньо високу ефективність використання інвестиційних ресурсів. Проте у 2017–2018 рр. відбулося зниження показника до 1,07 грн, що було зумовлено випереджаючими темпами зростання капітальних вкладень, порівняно з прибутковістю підприємств.

У 2019–2020 рр. спостерігалось поступове підвищення ефективності інвестиційної діяльності – відповідно до 1,56 та 1,61 грн прибутку на 1 грн інвестицій. Така тенденція свідчить про покращення фінансових результатів сільськогосподарських підприємств та більш результативне використання вкладених ресурсів.

Найвищого значення показник досяг у 2021 р. – 3,41 грн, тобто кожна гривня капітальних інвестицій забезпечила понад три гривні чистого прибутку, що було зумовлено рекордним рівнем прибутковості сільськогосподарських підприємств, сприятливою ціновою кон'юнктурою на аграрну продукцію та відновленням економічної активності після пандемічних обмежень.

Попри початок повномасштабної воєнної агресії у 2022 р., показник становив 1,68 грн, що свідчить про здатність аграрного сектору адаптуватися до кризових умов та зберігати відносну інвестиційну ефективність.

У 2023 р. спостерігалось зниження економічної ефективності капітальних інвестицій до 0,97 грн, тобто обсяг отриманого чистого прибутку був меншим за величину вкладених інвестиційних ресурсів. Така ситуація пояснюється впливом воєнних ризиків, зростанням виробничих витрат, логістичними обмеженнями та нестабільністю аграрних ринків.

У 2024–2025 рр. відбулося суттєве відновлення ефективності інвестиційної діяльності. Значення показника зросло відповідно до 2,29 та 2,50 грн, що свідчить про поступову адаптацію підприємств до нових умов функціонування, відновлення прибутковості та підвищення результативності використання інвестиційних ресурсів.

Отже, упродовж 2016–2025 рр. економічна ефективність капітальних інвестицій у сільському господарстві характеризувалася значними коливаннями, однак більшість років характеризувалися отриманням понад 1 грн чистого прибутку на кожну гривню інвестицій, що підтверджує збереження інвестиційної привабливості сільського господарства навіть в умовах значної економічної нестабільності та воєнних ризиків.

Водночас значні коливання показника свідчать про залежність результативності інвестиційної діяльності від зовнішніх чинників, насамперед цінової ситуації на аграрних ринках, макроекономічної стабільності, доступності фінансування та ефективності державної інвестиційної політики.

З метою більш глибокого дослідження причин зміни економічної ефективності капітальних інвестицій доцільно провести факторний аналіз даного показника. На відміну від описового аналізу, факторний аналіз дає можливість кількісно оцінити внесок окремих факторів у зміну результативного показника та визначити основні причини підвищення або зниження ефективності інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Факторний аналіз – метод дослідження, який дає змогу розкрити структуру та взаємозв'язки між різними факторами, що впливають на ключові фінансові

показники підприємства. Основна суть факторного аналізу полягає у виявленні та кількісній оцінці впливу різних факторів на зміну результуючих показників, що досягається шляхом розкладання комплексного впливу на окремі складові, що допомагає детально дослідити, які саме фактори і якою мірою впливають на фінансові результати підприємств [156].

Основними завданнями факторного аналізу є визначення та оцінка факторів, що впливають на ключові фінансові показники, а також аналіз їх впливу. Іншими важливими завданнями є виявлення резервів для підвищення ефективності діяльності підприємства, чи галузі в цілому. Для дослідження впливу різних факторів на фінансові показники використовуються способи елімінування, які допомагають визначити вплив кожного фактору на результуючий показник. Серед основних методів елімінування виділяють методи: ланцюгових підстановок, абсолютних та відносних різниць, інтегральний та індексний, метод часткової участі.

Для проведення дослідження будемо використовувати мультиплікативну факторну модель, яка ґрунтується на розкладанні показника економічної ефективності капітальних інвестицій на взаємопов'язані фактори. Такий підхід дає змогу оцінити вплив зміни прибутковості виробництва та інвестиційної віддачі на кінцевий результат.

Кількісну оцінку впливу факторів будемо здійснювати методом ланцюгових підстановок. Його застосування дає змогу послідовно визначити внесок кожного фактора у загальну зміну економічної ефективності капітальних інвестицій за умови незмінності інших факторів, що забезпечує об'єктивну оцінку причин зміни результативного показника та дає змогу визначити основні напрями підвищення ефективності інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Економічну ефективність капітальних інвестицій визначено за формулою:

$$E_{KI} = \frac{ЧП}{KI}, \quad (2.1)$$

де E_{KI} – економічна ефективність капітальних інвестицій;

ЧП – чистий прибуток сільськогосподарських підприємств, млн грн;

KI – капітальні інвестиції, млн грн.

З метою факторного аналізу зазначену модель доцільно представити у мультиплікативному вигляді:

$$E_{KI} = \frac{ЧП}{ВП} \times \frac{ВП}{КІ} = P \times V, \quad (2.2)$$

де ВП – обсяг виробленої продукції, млн грн;

$P = \frac{ЧП}{ВП}$ – коефіцієнт прибутковості виробництва;

$V = \frac{ВП}{КІ}$ – продуктивність (віддача) капітальних інвестицій.

Відповідно до методу ланцюгових підстановок вплив факторів визначається за такими формулами:

– вплив зміни прибутковості виробництва:

$$\Delta E_{KI1} = \left(\frac{ЧП_1}{ВП_1} - \frac{ЧП_0}{ВП_0} \right) \times \frac{ВП_0}{КІ_0} = (P_1 - P_0) \times V_0; \quad (2.3)$$

– вплив зміни віддачі капітальних інвестицій:

$$\Delta E_{KI2} = \frac{ЧП_1}{ВП_1} \times \left(\frac{ВП_1}{КІ_1} - \frac{ВП_0}{КІ_0} \right) = P_1 \times (V_1 - V_0), \quad (2.4)$$

де індекс 0 – базисний рік (2021);

індекс 1 – звітний рік (2025).

Порівнювати логічно саме 2025 та 2021 рр., тому що: 2021 р. відображає максимальну ефективність перед повномасштабним вторгненням; 2025 р. – сучасний стан після адаптації економіки.

Перевірка правильності розрахунків здійснюється за балансовим співвідношенням:

$$\Delta E_{KI} = \Delta E_{KI1} + \Delta E_{KI2}. \quad (2.5)$$

Таблиця 2.8

Вихідні дані для факторного аналізу

Показник	2021	2025	Відхилення	Вплив фактора
Чистий прибуток, ЧП, млн грн	238 807	198 463	–40 344	$\Delta ЧП$
Вироблена продукція, ВП, млн грн	1 030 312	1 020 253	–10 059	$\Delta ВП$
Капітальні інвестиції, КІ, млн грн	69 966	79 370	9 404	$\Delta КІ$
$P = \frac{ЧП}{ВП}$	0,232	0,195	–0,037	ΔE_{KI1}
$V = \frac{ВП}{КІ}$	14,726	12,853	–1,880	ΔE_{KI2}
E_{KI}	3,41	2,50	–0,910	ΔE_{KI}

Вплив першого фактора становить:

$$\Delta E_{KI1} = (0,195 - 0,232) \times 14,726 = -0,545.$$

Вплив другого фактора:

$$\Delta E_{KI2} = 0,195 \times (12,853 - 14,726) = -0,365.$$

Загальна зміна економічної ефективності капітальних інвестицій становить:

$$\Delta E_{KI} = -0,545 + (-0,365) = -0,910.$$

За результатами проведеного факторного аналізу економічної ефективності капітальних інвестицій методом ланцюгових підстановок встановлено, що загалом показник економічної ефективності капітальних інвестицій у 2025 р., порівняно з 2021 р., знизився з 3,41 до 2,50 грн/грн, тобто на 0,91 грн, або на 26,7 %. Отримані результати свідчать, що на зміну результативного показника впливали три основні фактори: рентабельність виробництва, оборотність виробленої продукції відносно капітальних інвестицій та обсяг капітальних інвестицій.

Найсуттєвіший негативний вплив мало зниження прибутковості виробництва. Частка чистого прибутку у вартості виробленої продукції скоротилася з 0,232 до 0,195, що призвело до зменшення економічної ефективності капітальних інвестицій на 0,39 грн. Зазначена тенденція засвідчує, що навіть за збереження значних обсягів виробництва сільськогосподарські підприємства отримували менший фінансовий результат з кожної гривні реалізованої продукції, що пов'язано зі зростанням виробничих витрат, подорожчанням матеріально-технічних ресурсів, логістичними труднощами та суттєвим загостренням воєнно-економічної ситуації.

Другим фактором стало зниження оборотності капітальних інвестицій. Якщо у 2021 р. на 1 грн капітальних інвестицій припадало 14,73 грн виробленої продукції, то у 2025 р. – лише 12,86 грн. Унаслідок цього економічна ефективність інвестицій додатково скоротилася на 0,52 грн. Зменшення цього показника свідчить про зниження віддачі вкладених інвестицій та уповільнення процесу їх трансформації у виробничий результат.

Водночас позитивною тенденцією стало збільшення абсолютного обсягу капітальних інвестицій із 69 966 млн грн у 2021 р. до 79 370 млн грн у 2025 р., тобто на 13,4 %, що підтверджує поступове відновлення інвестиційної активності

в аграрному секторі та збереження інтересу підприємств до модернізації виробництва. Проте збільшення обсягів фінансування не супроводжувалося пропорційним приростом виробництва та чистого прибутку, що обмежило загальний рівень економічної ефективності інвестицій.

Отже, результати факторного аналізу свідчать, що основними причинами зниження економічної ефективності капітальних інвестицій у 2025 р., порівняно з 2021 р., стали погіршення прибутковості виробництва ($-0,39$ грн) та зменшення оборотності капітальних інвестицій ($-0,52$ грн), які у сукупності забезпечили загальне скорочення результативного показника на $0,91$ грн. Проведений аналіз підтверджує, що підвищення ефективності інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств має ґрунтуватися не лише на збільшенні обсягів інвестиційних ресурсів, а й на забезпеченні їх більш продуктивного використання, зростанні прибутковості виробництва та підвищенні ефективності перетворення вкладеного капіталу у кінцеві результати господарської діяльності, що створює передумови для подальшого вдосконалення інвестиційного механізму розвитку сільськогосподарських підприємств, що буде розглянуто у третьому розділі дисертаційної роботи.

Висновки до розділу 2

1. Здійснено комплексну діагностику інвестиційного механізму розвитку сільськогосподарських підприємств України на основі аналізу макроекономічних, галузевих та інвестиційних показників. Отримані результати підтверджують ключову роль підприємств галузі сільського господарства в національній економіці, зокрема у формуванні валового внутрішнього продукту, забезпеченні експортних надходжень і підтриманні позитивного торговельного балансу, що зумовлює його стратегічну значущість як об'єкта інвестування.

2. Аналіз динаміки виробництва валової продукції засвідчив наявність структурних зрушень у сільському господарстві України, зокрема домінування

рослинництва над тваринництвом, що пояснюється різницею у рівні рентабельності, інвестиційній місткості та чутливості до ризиків. Водночас фінансові результати діяльності сільськогосподарських підприємств характеризуються значною волатильністю, що свідчить про залежність галузі від зовнішніх шоків, зокрема макроекономічної нестабільності та воєнних дій. Дослідження зовнішньоторговельних показників показало, що сільськогосподарська галузь залишається одним із провідних джерел валютних надходжень, а географічна диверсифікація експорту створює передумови для збереження його інвестиційної привабливості навіть в умовах обмежень логістики та високих ризиків. Водночас скорочення зайнятості та кількості діючих підприємств у галузі свідчить про посилення процесів концентрації виробництва та підвищення вимог до ефективності інвестиційних рішень.

4. Аналіз капітальних інвестицій у підприємств сільського господарства засвідчив загальну тенденцію до зростання з періодичними коливаннями, що відображає як наявність інвестиційного потенціалу галузі, так і її вразливість до кризових явищ. Динаміка прямих іноземних інвестицій підтверджує збереження інтересу міжнародних інвесторів до української економіки, зокрема до сільськогосподарських підприємств, попри високий рівень політичних, економічних і воєнних ризиків.

5. Результати SWOT-аналізу дали змогу систематизувати ключові сильні та слабкі сторони, можливості і загрози інвестиційного розвитку сільськогосподарських підприємств. Встановлено, що поряд із значним природно-ресурсним і експортним потенціалом галузі суттєвими стримуючими чинниками залишаються інституційна нестабільність, недостатній рівень державної підтримки, високі інвестиційні ризики та обмежений доступ до фінансових ресурсів.

6. Запропоновано алгоритм комплексного оцінювання інвестиційної привабливості підприємств, сформований на основі відповідного інформаційно-аналітичного забезпечення та побудований за послідовністю оцінювання фінансово-економічного стану підприємства, його ресурсного потенціалу, рівня

інвестиційних ризиків, структури джерел фінансування, ринкових можливостей і стратегічних перспектив розвитку. Використання такого алгоритму забезпечує системність і послідовність оцінювання інвестиційної привабливості, сприяє формалізації процесу прийняття інвестиційних рішень, підвищує рівень їх обґрунтованості та створює основу для порівняння альтернативних напрямів інвестування.

Результати дисертаційного дослідження, представлені в цьому розділі, опубліковані в наукових роботах [106; 108; 111; 113; 114; 121].

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ПОСТКОНФЛІКТНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ

3.1. Напрями модернізації інвестиційного механізму розвитку підприємств

У умовах воєнної та постконфліктної трансформації економіки України ефективний інвестиційний механізм виступає визначальним чинником розвитку підприємств. Саме інвестиції забезпечують відновлення виробничих потужностей, впровадження інновацій, підвищення продуктивності та конкурентоспроможності.

Модернізація інвестиційного механізму підприємств має ґрунтуватися на принципах системності, адаптивності, ризик-орієнтованості та узгодженості інтересів держави, бізнесу, фінансових інституцій і міжнародних партнерів. Такий підхід формує стійке інституційне середовище та підвищує здатність підприємств реагувати на зовнішні шоки [57].

Насамперед, в умовах кризи держава має забезпечити швидку й послідовну регуляторну реакцію у сфері інвестиційної політики. Втручання повинно бути системним і стратегічно орієнтованим: формувати прозорі «правила гри», знижувати інвестиційні бар'єри та створювати стимули для довгострокового вкладення капіталу в модернізацію підприємств.

Виконання відповідних функцій державного управління передбачає використання різних форм інституційного регулювання, зокрема [135]:

- прямого інституційного регулювання, що включає, зокрема, механізми ліцензування, квотування, надання цільового фінансування тощо;
- непрямого інституційного регулювання, яке реалізується через інструменти податкової, бюджетної та монетарної політики;
- змішаного інституційного регулювання, до якого належать елементи структурної політики, заходи, спрямовані на економічне зростання, а також

системи державного програмування та прогнозування.

В умовах воєнної агресії видозмінюється та набуває стратегічного значення державна функція встановлення правил господарської діяльності та контролю за їх дотриманням. Традиційні функції забезпечення безпеки держави та захисту національних інтересів в умовах воєнного стану також зазнають суттєвих стратегічних змін. Повоєнне відновлення національної економіки потребує застосування ефективної стратегії, що базуватиметься на господарському потенціалі країни, а також залученні іноземних інвестиційних ресурсів. Зазначена стратегія має передбачати взаємодію між державними інституціями та бізнес-середовищем на принципах транспарентності, солідарності й активізації інноваційних чинників економічного зростання у господарському комплексі України [135].

З метою модернізації інвестиційного механізму на рівні держави необхідно запровадити такі заходи [64]:

1. Провести оновлення податкової, митної та регуляторної політики з метою стимулювання інвестування в інноваційні галузі економіки та розширення фінансових джерел для інвестицій.

2. Розбудовувати системи соціального захисту та пенсійного забезпечення як інструмент залучення заощаджень населення до інвестиційної діяльності.

3. Запровадити ефективний механізм використання амортизаційної політики для спрямування інвестицій у модернізацію підприємств.

4. Активізувати вкладення у розвиток фондового ринку та вдосконалити його інфраструктуру з метою забезпечення прозорості й доступності фінансових операцій.

5. Створити умови для акумулювання вільних фінансових ресурсів через венчурні фонди з подальшим спрямуванням їх на підтримку інноваційних проєктів і стартапів.

6. Розширювати участь населення в інвестиційних процесах, гарантувати надійність збереження заощаджень та заохочувати вкладення у різні програми та фонди.

7. Оптимізувати процедуру отримання довгострокових кредитів для сільськогосподарської галузі з метою забезпечення підприємств стабільними фінансовими ресурсами для розвитку.

Одним із потенційних напрямів модернізації державного регулювання інвестиційної діяльності є вдосконалення правової та нормативної бази. Спрощення процедур, усунення непотрібної бюрократичної тяганини та створення більш чітких інструкцій можуть зробити цей процес більш плавним та зручним для інвесторів. Важливим напрямом модернізації є застосування нових інструментів та підходів у державному регулюванні. Технології, такі як цифрові платформи та смарт-контракти, можуть спростити інвестиційний процес та зменшити необхідність ручного втручання. Освоєння нових тенденцій та ідей може підвищити ефективність функціонування системи державного регулювання інвестиційної діяльності. Важливо також покращити доступність інформації про правові та регуляторні вимоги. Інвестори можуть легко знаходити та розуміти правила, які регулюють їхню діяльність. Держава може створити зручну та зрозумілу платформу, де інвестори зможуть отримати інформацію про потреби, ліцензії та дозволи, не витрачаючи більше часу та сил на пошук і аналіз джерел. Держава може вдосконалити свої системи та впровадити онлайн-платформи, щоб інвестори могли ефективно та зручно подавати заявки та отримувати всі необхідні документи. Це скорочує час та витрати на взаємодію з державними органами та прискорює процес отримання дозволів.

Основні складові модернізації інвестиційного механізму розвитку підприємств з боку держави наведено в табл. 3.1.

Інтеграція України до Європейського Союзу суттєво впливає на формування та реалізацію інвестиційних програм. Гармонізація стандартів якості та укладання торговельних угод створюють сприятливі умови для залучення інвестицій та сприяють підвищенню конкурентоспроможності української продукції. Водночас сільськогосподарське виробництво функціонує в надзвичайно складних умовах, що зумовлено, зокрема, бойовими діями на території країни, які призвели до часткового знищення сільськогосподарських земель.

Таблиця 3.1

Складові модернізації
інвестиційного механізму розвитку підприємств з боку держави

Складова модернізації	Ключовий інструмент	Очікуваний результат
Фінансова складова	Інвестиційні гранти	Запровадження спеціальних грантових програм, спрямованих на підтримку фермерських господарств, що орієнтуються на екологічно чисті технології виробництва та розвиток відновлюваної енергетики. Це сприятиме поширенню інноваційних рішень у сільському господарстві та формуванню стійких практик ведення бізнесу
	Пільгове кредитування	Створення механізму доступних позик із мінімальними відсотковими ставками для підприємств, які впроваджують заходи з оптимізації використання ресурсів та підвищення енергоефективності. Такий інструмент стимулюватиме модернізацію виробництва і зменшить навантаження на природне середовище
	Розвиток системи «зелених» облігацій	Залучення приватного капіталу через випуск боргових цінних паперів, кошти від яких спрямовуються на фінансування екологічно орієнтованих проєктів, зокрема у сільськогосподарській галузі. Це дасть змогу розширити джерела інвестування та забезпечити сталість розвитку сільського господарства
Податкова складова	Зменшення податкового тиску	Надання податкових стимулів підприємствам, що реалізують ініціативи зі скорочення викидів парникових газів і впроваджують сучасні екологічні технології
	Податкові пільги на імпорт обладнання	Звільнення або зниження податків під час ввезення технологічного устаткування, яке використовується для модернізації виробництва та його переходу на екологічно безпечні стандарти
Програми підтримки	Національний фонд сталого розвитку	Створення спеціалізованої інституції, яка фінансуватиме довгострокові інвестиційні програми, спрямовані на модернізацію сільськогосподарської інфраструктури та підтримку проєктів, пов'язаних із досягненням цілей сталого розвитку
	Програми страхування ризиків	Розроблення механізмів компенсації збитків, яких можуть зазнати малі та середні фермерські господарства внаслідок природних катаклізмів чи кліматичних змін
Партнерська складова	Залучення міжнародних організацій (FAO, World Bank, UNDP)	Співфінансування проєктів та впровадження світових практик сталого розвитку
	Державно-приватне партнерство	Реалізація інноваційних рішень, зокрема технологій «розумного» землеробства
Економіко-екологічна складова	Система оцінювання інвестицій	Запровадження критеріїв економічної доцільності та екологічного ефекту під час відбору проєктів
	«Вуглецеві кредити»	Надання фінансових стимулів підприємствам, які знижують викиди CO ₂

Джерело: складено автором

З огляду на актуальність проблеми та необхідність підтримки сільськогосподарського комплексу, уряд України спільно з ЄС розробив комплекс заходів для реформування 15 секторів економіки, в рамках якого функціонує програма Ukraine Facility, загальний обсяг фінансової підтримки якої становить 50 млрд євро. У лютому 2024 р. Європарламент затвердив регламент реалізації цієї програми на період 2024–2027 рр., що відкриває нові можливості для модернізації інвестиційного механізму та підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва [186].

Програма Ukraine Facility передбачає надання приблизно 50 млрд євро, що спрямовуються на розв’язання ключових інвестиційних проблем у сільському господарстві України впродовж 2024–2027 рр., зокрема:

- відновлення інфраструктури (очищення та відновлення пошкоджених об’єктів після бойових дій);
- підтримка фермерів (розширення фінансової підтримки для відновлення виробництва сільськогосподарської продукції);
- підтримка виробників (фінансова підтримка для секторів з вищою доданою вартістю);
- доступ до ноу-хау (доповнення фінансової підтримки знаннями та консультаціями, включаючи реформу системи сільськогосподарського консультування);
- довгострокове відновлення (підтримка різноманітності, інклюзивності, стійкості до зміни клімату, інтеграції енергетики та продовольства, а також екологічної та соціальної сталості);
- розвиток державних установ (інвестиції у цифровізовані лабораторії, системи офіційного контролю, сертифікацію органічної продукції та інші пріоритетні сектори).

Окрім цього Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) також оголосило про програму «Врожай». Це грант до 198 млн грн для розвитку інноваційних рішень у сільському господарстві. Грант для підтримки проєктів у аграрний сектор, спрямованих на підвищення продовольчої безпеки, покращення продуктивності сільського господарства та впровадження сталих практик. Мета

гранту – стимулювати інновації, розвивати нові технології та забезпечити доступ до ресурсів для фермерів, що в результаті призведе до зростання економіки та покращення життя населення. Програма «Врожай» працює вже з 1 вересня 2024 р. та підтримує сільськогосподарський сектор в усіх регіонах України, окрім тимчасово окупованих територій [133].

Метою програми «Врожай» є надання можливості чоловікам і жінкам, які займаються вирощуванням зерна та олійних культур, у тому числі з маргіналізованих груп населення, повернути виробництво та дохід від цільових товарів принаймні до довоєнного рівня, одночасно підвищуючи ефективність виробництва та рентабельність, а також допомогти фермерам збувати їх врожай ефективніше та на більш вигідних умовах. Цільовими товарами Програми USAID «Врожай» є ячмінь, кукурудза, соя, соняшник, пшениця. Програма USAID «Врожай» має три цілі:

- розширення прибуткового, екологічно орієнтованого на ринок виробництва;
- покращення доступу фермерів до прибуткових ринків;
- покращення ефективності та інклюзивності ринкової системи.

Програма USAID «Врожай» передбачає надання приблизно до 1 584 000 000 грн в рамках 20–50 передбачуваних грантів. Очікується, що сума кожного гранту може коливатися від 3,96 млн до 198 млн грн, але остаточна сума буде залежати від грантової діяльності та остаточних переговорів і може бути нижчою або вищою за цей діапазон. Очікується, що тривалість надання будь-якого гранту за цим запитом становитиме не більше 4 років [133].

Водночас роль підприємств у модернізації власного інвестиційного механізму є не менш важливою. Самі підприємства, використовуючи державні інструменти та власні фінансові ресурси, формують комплекс заходів та аспектів для підвищення ефективності інвестиційної діяльності. Такий підхід дає змогу підприємствам не лише адаптуватися до змін ринку та підвищувати фінансову стійкість, а й забезпечувати задоволення соціальних потреб суспільства та підвищення конкурентоспроможності продукції на національному та міжнародному рівнях.

Змістову характеристику ключових аспектів модернізації інвестиційного механізму з боку підприємств наведено у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Ключові аспекти модернізації інвестиційного механізму з боку підприємств

№	Аспект	Інвестиційний фокус	Очікуваний результат для підприємства
1	Науково-технічний	Впровадження нових технологій, модернізацію виробничих потужностей, розвиток науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт	Підвищення виробничої ефективності, зменшення витрати на одиницю продукції та адаптація до динамічних змін ринку. Для сільськогосподарських підприємств це також означає можливість збільшення врожайності, оптимізацію використання ресурсів та впровадження сталих методів виробництва, що відповідають сучасним екологічним вимогам
2	Економічний	Узгодження інноваційних і модернізаційних проєктів із ринковим попитом та фінансовими можливостями підприємства	Завдяки цільовому спрямуванню інвестицій підприємства можуть розширювати асортимент продукції, підвищувати її якість, покращувати фінансові показники та зміцнювати власну економічну стійкість. До того ж ефективне використання інвестицій дає змогу підприємствам оптимізувати внутрішні процеси, скоротити витрати та збільшити конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішньому ринках
3	Соціальний	Реалізація соціально відповідальних ініціатив підприємств	Інвестиції спрямовуються не лише на підвищення економічних показників, але й на створення нових робочих місць, забезпечення соціальної стабільності та підвищення добробуту населення. Впровадження інноваційних технологій і модернізованих виробничих процесів дає змогу підприємствам більш ефективно використовувати наявні ресурси, знижувати виробничі витрати та забезпечувати стабільність постачання якісної продукції, що натомість сприяє задоволенню потреб суспільства та формуванню позитивного іміджу підприємства як соціально відповідальної організації
4	Екологічний	Інвестиції в екологічно орієнтовані технології – такі як енергоощадне обладнання, системи утилізації відходів, відновлювані джерела енергії чи циркулярні виробничі процеси	Зменшення технологічного навантаження на довкілля, виконання сучасних екологічних вимог, формування довгострокових конкурентних переваг і підтримка сталого розвитку

Джерело: складено автором

Обмежений доступ до сучасних технологій та недостатній рівень розвитку відповідної інфраструктури є суттєвими перешкодами для модернізації інвестиційного механізму на рівні підприємств. Багато сільськогосподарських підприємств стикаються з труднощами під час впровадження новітніх технологічних рішень через високу вартість сучасного обладнання, недостатню кваліфікацію персоналу та відсутність умов для ефективного використання цих технологій. Особливо гостро ці проблеми проявляються у регіонах, де бракує інноваційної інфраструктури та можливостей для співпраці з науковими та дослідними установами.

На регіональному рівні модернізація інвестиційного механізму у сфері сільськогосподарського виробництва потребує комплексного підходу, який передбачає не лише фінансові стимули, а й організаційні та технологічні заходи. Одним із ключових напрямів є створення ефективного механізму управління інноваційною діяльністю, що дає змогу координувати зусилля підприємств, наукових установ та органів місцевого самоврядування для підвищення результативності досліджень та впровадження інновацій на практиці.

Важливим елементом є здійснення технічного і технологічного переоснащення підприємств, що забезпечує підвищення продуктивності та якості продукції. Особливу увагу потрібно приділяти малим та середнім суб'єктам господарювання, включно з фермерськими та особистими селянськими господарствами, шляхом застосування інтегрованих інструментів співпраці, як-от кооперативи та об'єднання у виробничі мережі, що допомагає їм ефективно використовувати переваги крупнотоварного виробництва, оптимізувати витрати та підвищувати економічну стійкість.

Одним із дієвих механізмів стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності є вертикальна та горизонтальна інтеграція. Вертикальна інтеграція передбачає об'єднання товаровиробників з переробними, заготівельними, ресурсозабезпечуючими та трейдинговими підприємствами, що дає змогу створити безперервний ланцюг створення доданої вартості та збільшити ефективність управління виробничими процесами. Горизонтальна інтеграція, зокрема кооперативна взаємодія між малими виробниками, сприяє концентрації ресурсів,

масштабуванню виробництва та покращенню доступу до ринків збуту.

Такі інтегровані підходи не лише розширюють виробничі та фінансові можливості регіональних товаровиробників, але й забезпечують стійке економічне зростання, підвищення конкурентоспроможності продукції та ефективне впровадження інновацій у сільському господарстві. Вони також сприяють формуванню регіональних кластерів, де наукові дослідження та практичне виробництво взаємодіють, що значно підвищує результативність інноваційної діяльності та інвестиційної політики.

Інвестори відіграють надзвичайно важливу роль у розвитку та модернізації інвестиційного механізму підприємств, оскільки саме вони забезпечують притік фінансових ресурсів, необхідних для впровадження інновацій, модернізації виробничих потужностей і масштабування бізнесу. Активна участь інвесторів не лише покращує фінансову стабільність підприємств, а й стимулює розвиток нових технологій, підвищує ефективність виробничих процесів і сприяє інтеграції підприємств у національні та міжнародні ринки.

Наведені на рис. 3.1 ключові напрями модернізації інвестиційного механізму розвитку підприємств мають взаємодоповнювальний характер: фінансова підтримка інновацій, довгострокова партнерська взаємодія, ESG-орієнтація, інтеграційні зв'язки та ризик-менеджмент формують єдину систему модернізації інвестиційного механізму підприємства. Їх узгоджене застосування забезпечує підвищення результативності інвестицій, стійкості бізнес-моделі та конкурентоспроможності підприємств у довгостроковому періоді.

Активна участь інвесторів у модернізації інвестиційного механізму є критично важливою для забезпечення ефективного впровадження інновацій, масштабування виробництва та забезпечення стійкого розвитку сільськогосподарської галузі. Через фінансування інноваційних проєктів, формування стратегічних партнерств, впровадження «зелених» і соціально відповідальних інвестицій, підтримку інтеграційних процесів та системне управління ризиками інвестори створюють умови для стабільного економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності продукції та інтеграції підприємств у глобальні ринки.

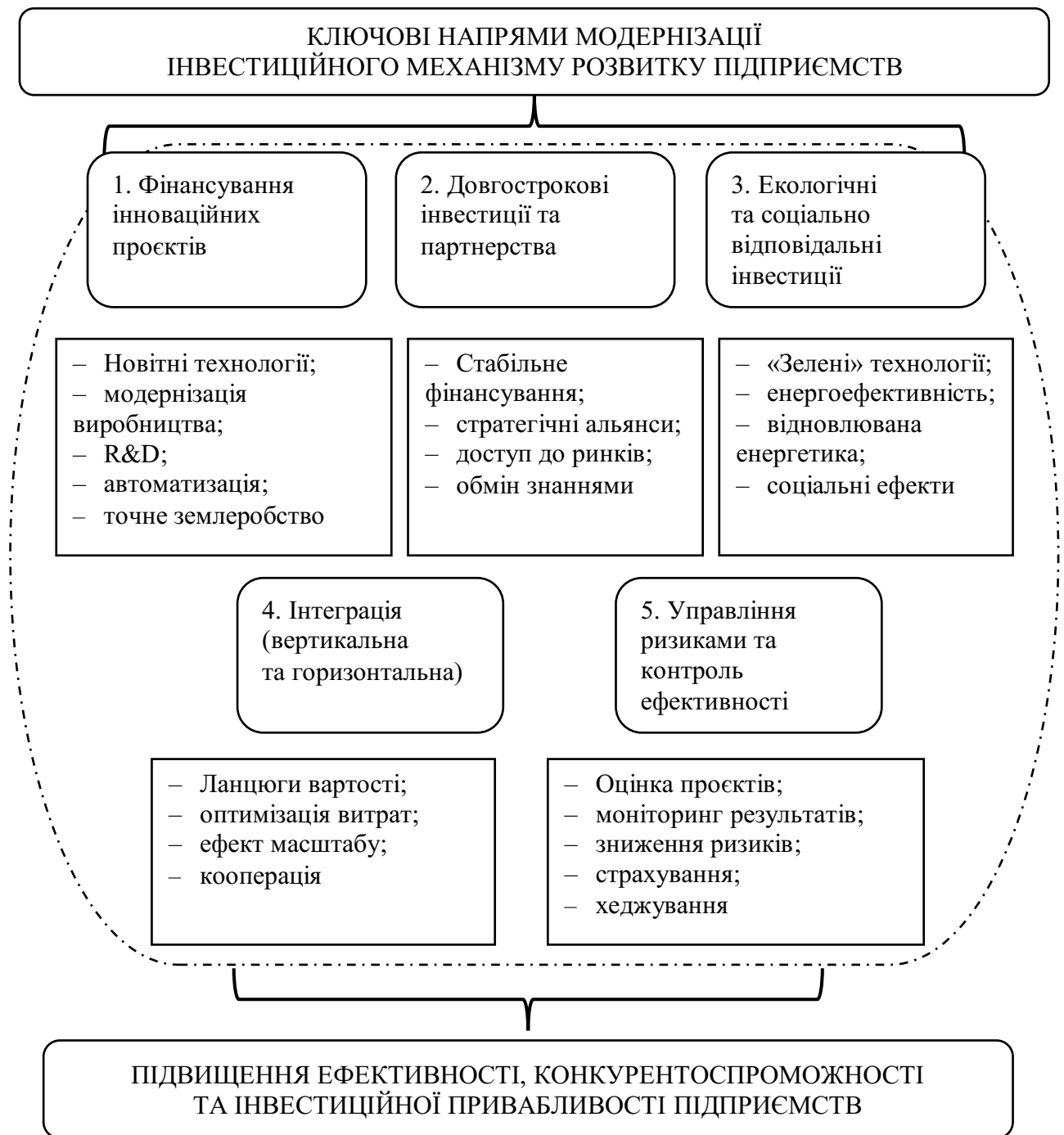

Рис. 3.1. Ключові напрями модернізації інвестиційного механізму розвитку підприємств

Джерело: розроблено автором

Банківський сектор відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні ефективного інвестиційного механізму підприємств. Його участь забезпечує не лише притік фінансових ресурсів, а й розвиток інструментів управління ризиками, кредитних механізмів та систем моніторингу, що сприяють інноваційній діяльності

та модернізації виробництва. Активна роль банків є особливо важливою для галузі сільського господарства, де підприємства часто потребують додаткового фінансування та підтримки для впровадження нових технологій і інтеграційних процесів. Банки відіграють ключову роль у розширенні доступу підприємств до фінансових ресурсів шляхом створення спеціалізованих кредитних продуктів, орієнтованих на модернізацію виробництва, впровадження новітніх технологій та оновлення матеріально-технічної бази.

Використання пільгових умов кредитування, зокрема знижених процентних ставок, відстрочок платежів і тривалих строків погашення, дає змогу суттєво зменшити фінансове навантаження на підприємства. Особливо вагомим цей інструмент є для малих і середніх підприємств, фермерських господарств та кооперативів, які обмежені у власних фінансових можливостях. Завдяки залученим кредитним ресурсам підприємства отримують змогу не лише оновлювати обладнання, але й підвищувати ефективність виробництва та якість продукції.

Паралельно з цим активно розвиваються сучасні фінансові інструменти, що забезпечують гнучкі механізми залучення капіталу для інноваційної діяльності. До таких інструментів належать проєктне фінансування, лізинг, факторинг, кредитні гарантії та спеціалізовані інвестиційні фонди. Їх застосування дає змогу підприємствам реалізовувати інноваційні проєкти без значного навантаження на власний баланс. Зокрема, лізинг забезпечує доступ до сучасного обладнання із поступовою оплатою, а факторинг – оперативне отримання коштів під реалізовану продукцію, що сприяє прискоренню інноваційних процесів, підвищенню фінансової гнучкості та зниженню ризиків.

Важливим напрямом діяльності банків є також забезпечення ефективного управління ризиками та страхування інвестицій. Застосування механізмів хеджування, страхування врожаю, валютних операцій і ф'ючерсних контрактів дає змогу мінімізувати вплив ринкових коливань, природно-кліматичних ризиків та інших зовнішніх факторів, що забезпечує стабільність доходів підприємств і підвищує передбачуваність фінансових результатів. Натомість страхування інвестицій захищає вкладені кошти від непередбачуваних подій і створює

сприятливі умови для реалізації інноваційних проєктів. Особлива увага приділяється підтримці малих і середніх підприємств, що сприяє їх безпечному розвитку та інтеграції у виробничі ланцюги.

Одночасно банки сприяють розвитку інтеграційних процесів у межах виробничих систем, фінансуючи створення кооперативних об'єднань і взаємодію підприємств різних рівнів. Вертикальна інтеграція забезпечує об'єднання виробників сировини, переробних підприємств і дистриб'юторів, що дає змогу оптимізувати логістику, скоротити витрати та підвищити ефективність управління. Горизонтальна інтеграція сприяє кооперації між малими та середніми підприємствами, що забезпечує ефект масштабу, ефективніше використання ресурсів і зміцнення ринкових позицій. У результаті формуються регіональні виробничі кластери, в яких поєднуються виробничі, наукові та фінансові ресурси.

До того ж банківський сектор відіграє важливу посередницьку роль у залученні ресурсів міжнародних фінансових інституцій, грантових програм та інвестиційних фондів. Це відкриває підприємствам доступ до додаткових джерел фінансування, сучасних технологій і передових управлінських практик. Співпраця з міжнародними партнерами дає змогу отримувати довгострокові кредити на вигідних умовах, грантову підтримку для інноваційних проєктів та консультаційний супровід. У результаті підвищується конкурентоспроможність підприємств, активізується інноваційна діяльність і забезпечується сталий розвиток економіки.

Активна участь банківського сектору у модернізації інвестиційного механізму підприємств забезпечує фінансову стійкість, розширює інноваційні можливості та сприяє інтеграції підприємств у виробничі ланцюги. Через розширення доступу до фінансування, розвиток спеціалізованих інструментів, управління ризиками, підтримку інтеграційних процесів та залучення міжнародних ресурсів банки створюють сприятливі умови для сталого розвитку галузі сільського господарства на національному та регіональному рівнях.

Модернізація інвестиційного механізму розвитку підприємств у постконфліктний період неможлива без активної участі наддержавних структур,

міжнародних організацій і транснаціональних корпорацій (ТНК). Їх роль полягає не лише у фінансовій підтримці, а й у формуванні нових стандартів прозорості, підвищенні інвестиційної привабливості та інтеграції національної економіки у глобальний простір.

Міжнародні фінансові організації (Світовий банк, ЄБРР, ЄІБ, МВФ) забезпечують довгострокові кредити, гранти й технічну допомогу, спрямовану на відновлення критичної інфраструктури та підтримку бізнесу. Такі інституції виступають гарантами фінансової стабільності, що знижує ризики для приватних інвесторів. Наприклад, ЄБРР інвестує у проекти з енергоефективності в сільськогосподарській галузі України, стимулюючи модернізацію виробництва.

Донорські програми та міжнародна технічна допомога часто орієнтовані на розвиток малого та середнього бізнесу (МСБ), що є основою відновлення економіки після конфлікту. Гранти від USAID чи FAO дають змогу українським сільськогосподарським підприємствам отримувати сучасне обладнання, навчання для персоналу, консультації з ефективного управління.

Транснаціональні корпорації виступають провідниками технологічних інновацій і каналами інтеграції підприємств у глобальні ланцюги доданої вартості. Вони здатні створювати спільні підприємства, локалізувати виробництво в Україні, формувати нові стандарти якості продукції. Наприклад, у галузі сільського господарства співпраця з ТНК (Cargill, Bayer, John Deere) забезпечує не лише капітал, але й сучасні технології обробки ґрунтів, насіннєвий матеріал, цифрові системи управління виробництвом.

Наддержавні структури та інтеграційні об'єднання (ЄС, СОТ, ООН) створюють інституційні умови для відкриття ринків і зниження бар'єрів у міжнародній торгівлі. Участь України в європейських програмах розвитку сільських територій (наприклад, адаптація досвіду CAP – Спільної аграрної політики ЄС) відкриває доступ до фінансування та сучасних практик управління сільським господарством.

Отже, міжнародний рівень забезпечує синергію фінансової підтримки, доступу до технологій і розширення ринків збуту, що критично важливо для

модернізації інвестиційного механізму.

Важливою складовою модернізації інвестиційного механізму є розвиток внутрішніх інституцій та інноваційної екосистеми, яка здатна не лише адаптувати зовнішню допомогу, а й генерувати власні ресурси та знання для відновлення економіки.

Модернізація інвестиційного механізму розвитку сільськогосподарських підприємств наведена на рис. 3.2.

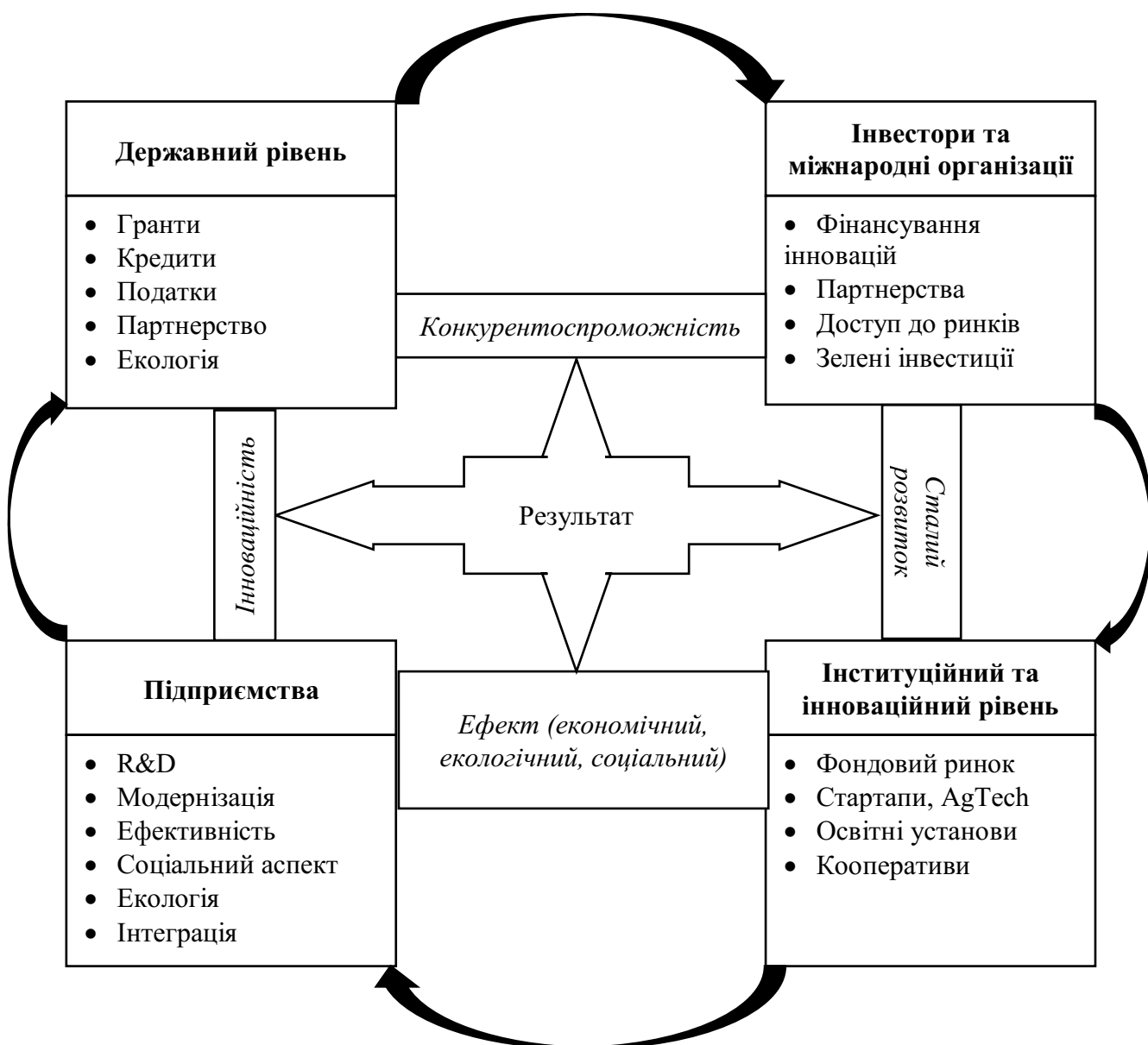

Рис. 3.2. Модернізація інвестиційного механізму розвитку сільськогосподарських підприємств

Джерело: розроблено автором

Наука та освіта відіграють ключову роль у формуванні інноваційного потенціалу економіки. Університети, аграрні академії, науково-дослідні інститути виконують функцію генератора нових знань, які стають основою для залучення інвестицій у високотехнологічні виробництва. Наприклад, аграрні виші можуть співпрацювати з бізнесом у рамках дуальної освіти, готуючи кадри для сучасного агробізнесу та водночас пропонуючи інноваційні розробки у сфері біотехнологій, цифрового землеробства, кліматично стійких культур.

Не менш важливими елементами інвестиційного механізму є фондовий ринок та небанківські фінансові інститути. Розвиток біржових механізмів дає змогу підприємствам диверсифікувати джерела капіталу та залучати інвестиції через облігації, акції, аграрні розписки. У період постконфліктного відновлення економіки це може стати альтернативою класичному банківському кредитуванню, зменшуючи фінансові ризики.

Громадські організації та бізнес-асоціації формують інституційну основу для прозорості та підзвітності інвестиційних процесів. До того ж асоціації аграріїв можуть виступати платформою для кооперації фермерів, що полегшує доступ до фінансів і технологій.

Інноваційні хаби, кластери та стартапи є важливими складовими формування інноваційної екосистеми, оскільки інкубатори бізнесу, агротех-стартапи й кластери сприяють створенню нових моделей підприємництва. Наприклад, розвиток стартапів у сфері «agtech» (дрони для аграрного моніторингу, цифрові платформи управління фермами, big data для прогнозування врожаїв) дає змогу не лише підвищити ефективність виробництва, але й залучати венчурні інвестиції [148].

Громади та кооперативи також можуть виступати як суб'єкти інвестиційної діяльності. Їх роль полягає в акумуляції коштів, спільному користуванні технікою чи переробними підприємствами, що особливо актуально для малих підприємств.

У такий спосіб інституційний та інноваційний рівень створює фундаментальний каркас модернізації інвестиційного механізму, забезпечуючи сталість, прозорість і технологічну конкурентоспроможність національних підприємств.

Модернізація інвестиційного механізму сільськогосподарських підприємств є багаторівневим процесом, що потребує скоординованої взаємодії держави, підприємств, інвесторів та банківського сектору. Держава створює сприятливе інвестиційне середовище через гранти, пільгове кредитування, податкові стимули та державно-приватне партнерство. Натомість підприємства реалізують заходи з розвитку науково-технічного потенціалу, модернізації виробничих процесів, інтеграції у вертикальні та горизонтальні ланцюги та підвищення соціальної відповідальності. Інвестори сприяють фінансуванню інноваційних проєктів, формуванню стратегічних партнерств та «зелених» інвестицій, а банківський сектор забезпечує доступ до кредитних ресурсів, управління ризиками та підтримку інтеграційних процесів. Комплексна реалізація цих заходів дає змогу підвищити ефективність інвестиційної діяльності, стимулювати інновації та забезпечити стійкий розвиток сільськогосподарської галузі на національному та регіональному рівнях.

Важливим напрямом модернізації інвестиційного механізму є наддержавний та міжнародний рівень, що формує умови для інтеграції України у глобальний економічний простір. Залучення ресурсів міжнародних фінансових інституцій (Світового банку, ЄБРР, ЄІБ, МВФ), донорських організацій (USAID, FAO, UNDP) та співпраця з транснаціональними корпораціями (Cargill, Bayer, John Deere) забезпечують фінансову підтримку, передачу технологій, впровадження сучасних управлінських практик і розширення експортних можливостей. Наддержавні структури та інтеграційні об'єднання (ЄС, СОТ, ООН) створюють інституційні умови для прозорого інвестиційного клімату та виходу на нові ринки.

Не менш значущим виступає інституційний та інноваційний рівень, що формує внутрішню екосистему інвестиційного розвитку. Тут ключову роль відіграють наукові установи та освітні заклади, які готують кадри та генерують інновації, фондів ринок і небанківські фінансові інститути, що диверсифікують джерела капіталу, а також громадські організації, бізнес-асоціації й кооперативи, які підвищують прозорість та підзвітність. Важливу роль відіграють і стартапи, інноваційні хаби, що впроваджують новітні технології – від цифровізації

управління до застосування дронів і big data в сільськогосподарській галузі.

Отже, комплексна реалізація заходів на державному, підприємницькому, банківському, інвестиційному, міжнародному, інституційному та інноваційному рівнях забезпечує системну модернізацію інвестиційного механізму, що дає змогу не лише підвищити ефективність інвестиційної діяльності, але й закласти основу стійкого економічного зростання та створити надійні передумови для підвищення конкурентоспроможності, технічного переоснащення виробництва та успішного залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій.

3.2. Модель формування інвестиційного механізму розвитку підприємств у постконфліктних умовах

Сучасні реалії функціонування українських підприємств характеризуються безпрецедентним рівнем складності, невизначеності та ризику. В умовах повномасштабної збройної агресії, що охопила територію України, підприємства стикаються з постійною загрозою для своїх виробничих потужностей та персоналу через регулярні обстріли та атаки безпілотників. Критична інфраструктура, зокрема енергетична, перебуває під постійним ризиком пошкодження, що може призвести до тимчасового припинення виробничих процесів та значних фінансових втрат. До того ж відбувається відтік кваліфікованих кадрів через мобілізацію до лав ЗСУ або вимушену еміграцію, що суттєво впливає на людський капітал підприємств. Економічна криза, яка загострилася в умовах підвищених безпекових ризиків, призвела до різкого падіння купівельної спроможності населення, що безпосередньо відображається на доходах виробників. За таких обставин, без впровадження виважених та економічно обґрунтованих змін, досягнення прибутковості та конкурентоспроможності стає надзвичайно складним завданням не лише зараз, але й у перспективі повоєнного відновлення. Зважаючи на ці виклики, керівництво українських підприємств усіх галузей має вже сьогодні активно шукати ефективні інструменти та механізми, які дають змогу вистояти в

поточних умовах, а також закласти основу для позитивної динаміки розвитку в майбутньому, зокрема в контексті визначених корпоративних стратегічних цілей [81].

Механізм активізації інвестиційного потенціалу підприємств доцільно розглядати як комплексну систему заходів, інструментів та методів, спрямованих на стимулювання та підтримку інноваційної діяльності та інвестиційних процесів на підприємствах або в економіці в цілому. Цей механізм має бути гнучким та адаптивним до змін у зовнішньому середовищі, особливо в контексті повоєнного відновлення України. Його ефективна реалізація дасть змогу створити сприятливі умови для інноваційного розвитку та залучення інвестицій, що є критично важливим для відбудови та модернізації економіки країни [82].

На рис. 3.3 представлено концептуальну модель формування інвестиційного механізму розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки, що демонструє зв'язок між цілями, джерелами фінансування, інструментами стимулювання, ризиками та очікуваними результатами інвестиційної діяльності підприємств.

Представлена модель засвідчує, що результативність інвестиційного механізму визначається не лише наявністю окремих фінансових інструментів, а передусім узгодженістю інституційного, організаційного та управлінського контурів його реалізації. Загалом модель являє собою цілісну систему, яка логічно показує, як від стратегічної мети перейти до конкретних і вимірюваних результатів інвестиційного розвитку підприємств, враховуючи особливості постконфліктного середовища, зокрема фактори, що можуть як стимулювати, так і обмежувати розвиток, що робить її більш пристосованою до умов невизначеності та дефіциту ресурсів. Важливу роль відіграють закладені принципи – системність, адаптивність, прозорість, ефективність, інноваційність та сталий розвиток, які дають змогу узгоджувати управлінські рішення як на рівні підприємств, так і на макрорівні.

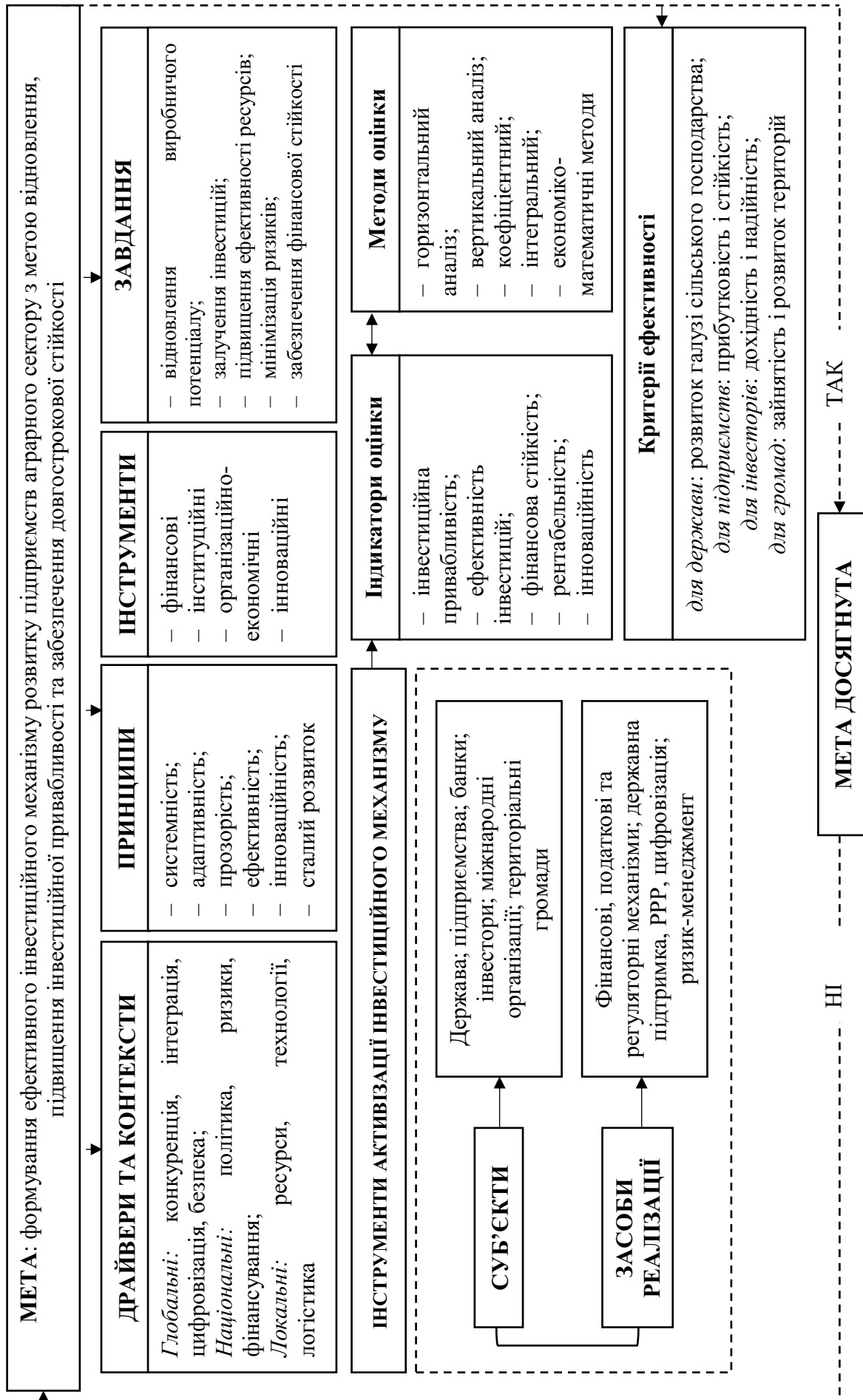

Рис. 3.3. Концептуальна модель формування інвестиційного механізму розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки

Джерело: складено автором

Також передбачено систему оцінювання результатів через відповідні індикатори, що дає можливість контролювати досягнення цілей і своєчасно коригувати управлінські дії. У підсумку реалізація такої моделі орієнтована на довгострокові результати, зокрема відновлення виробничого потенціалу, підвищення конкурентоспроможності підприємств і їх інтеграцію в національні та міжнародні ринки.

Формування інвестиційного механізму підприємств традиційно є важливою умовою їх ефективного розвитку, однак сам факт наявності такої системи ще не гарантує досягнення позитивних результатів. У багатьох випадках інвестиційні механізми існують лише формально, без чіткої системи стимулювання та контролю, що призводить до того, що інвестиційні ресурси розподіляються неефективно, інноваційні проекти залишаються нереалізованими, а конкурентні позиції підприємств на ринку послаблюються.

Особливу актуальність проблема набуває в умовах сучасних викликів, коли сільськогосподарські підприємства України стикаються із низкою обмежень – від воєнних ризиків і руйнування виробничої інфраструктури до нестачі власних фінансових ресурсів та високої вартості кредитних коштів. Більшість сільськогосподарських підприємств не мають можливості активно інвестувати у технологічне переоснащення або впровадження інновацій, навіть якщо формально на підприємствах передбачені відповідні процедури.

У цьому контексті надзвичайно важливим є не лише формування інвестиційного механізму, але й активізація його функціонування. Йдеться про необхідність задіяння усіх можливих джерел фінансування – як внутрішніх (амортизаційні відрахування, нерозподілений прибуток), так і зовнішніх (банківські кредити, лізинг, іноземні інвестиції, державна підтримка). Важливим завданням є також вибір та застосування ефективних фінансових інструментів, які дадуть змогу підприємствам мінімізувати ризики та забезпечити стабільність інвестиційних потоків.

Ще одним невід’ємним елементом є система оцінки результативності інвестиційних процесів. Сучасний підхід передбачає, що ефективність інвестицій

визначається не лише фінансовими показниками (рівнем прибутковості, строком окупності), але й соціально-економічними критеріями, такими як зростання продуктивності праці, підвищення екологічної безпеки виробництва, створення нових робочих місць. Лише за умови комплексного поєднання економічних, технологічних і соціальних факторів інвестиційний механізм може стати реальним інструментом підвищення конкурентоспроможності підприємств.

Отже, інвестиційний механізм розвитку підприємств в постконфліктних умовах має розглядатися не як статична система, а як динамічний комплекс фінансових, організаційних та інноваційних інструментів, які постійно адаптуються до потреб ринку. Активізація його роботи передбачає комплексний підхід: використання широкого спектра джерел фінансування, впровадження гнучких інструментів управління та формування системи оцінювання ефективності. Лише тоді інвестиційний механізм перетвориться із формальної моделі на дієвий інструмент забезпечення фінансової стійкості, конкурентних переваг та довгострокового розвитку підприємств сільськогосподарської галузі (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Порівняння формального та активного
інвестиційного механізму розвитку підприємств

Критерій	Формальний інвестиційний механізм	Активний інвестиційний механізм
Наявність	Описаний у стратегії чи документах	Реально задіяний у практичній діяльності підприємств
Джерела фінансування	Не визначені або обмежені	Диверсифіковані (власні, позикові, іноземні, державні)
Фінансові інструменти	Використовуються рідко, обмежений набір	Гнучке застосування сучасних інструментів (лізинг, венчурні, деривативи)
Гнучкість	Пасивна реакція на зміни середовища	Адаптивність і швидке реагування
Оцінка результативності	Формальна (раз на рік, звітність)	Регулярна, з використанням фінансових і нефінансових показників
Ефективність	Низька, потенціал не реалізується	Висока, сприяє розвитку та інноваціям

Джерело: складено автором

Варто зазначити, що ефективність інвестиційного механізму розвитку підприємств визначається не стільки наявністю різних джерел, скільки їх активізацією та збалансованим поєднанням.

Зокрема, власні кошти формують основу інвестиційної діяльності, проте їх обсяг зазвичай є обмеженим і не дає змогу повною мірою забезпечити потреби розвитку, тоді як залучені ресурси, такі як банківські кредити, лізинг чи облігаційні позики, дають змогу розширювати масштаби інвестиційних проєктів, хоча й вимагають ефективного управління ризиками [27]. Водночас іноземні інвестиції та участь у міжнародних програмах відкривають доступ до сучасних технологій і відносно дешевших фінансових ресурсів, але потребують високого рівня прозорості діяльності та належного корпоративного управління. Окремо варто зазначити, що державна підтримка здатна виступати важливим стимулом модернізації підприємств, проте її нестабільний характер часто ускладнює процес довгострокового планування інвестиційної діяльності.

Отже, для активізації інвестиційного механізму розвитку підприємств вирішальним стає оптимальне комбінування альтернативних джерел фінансування (рис. 3.4), що дає змогу не лише забезпечити реалізацію проєктів, а й підвищити їх результативність і стійкість.

Джерела фінансування інвестиційного механізму	Власні кошти	Використовувати для базових інвестицій, що потребують мінімального ризику
	Залучені ресурси	Ефективність залежить від оптимальної структури боргу та системи ризик-менеджменту
	Іноземні інвестиції та міжнародні програми	Потребують прозорості звітності, партнерських відносин і готовності до інтеграції з міжнародними стандартами
	Державна підтримка	Має сенс у поєднанні з власними та зовнішніми ресурсами, оскільки часто є нестабільною

Рис. 3.4. Альтернативні джерела фінансування інвестиційного механізму та умови їх ефективного використання

Джерело: власна розробка автора

Активізація інвестиційного механізму вимагає не лише наявності формальних процедур і політик, але й застосування конкретних інструментів (рис. 3.5), які забезпечують притік капіталу, розподіл ризиків та трансформацію фінансових ресурсів у реальну модернізацію. Під інструментами активізації інвестиційного механізму розуміємо сукупність фінансових, інноваційних, інституційних та організаційно-економічних засобів, які повинні працювати як єдина система: залучати різні джерела фінансування, знижувати витрати на капітал, підвищувати привабливість проєктів та забезпечувати системний моніторинг результатів.

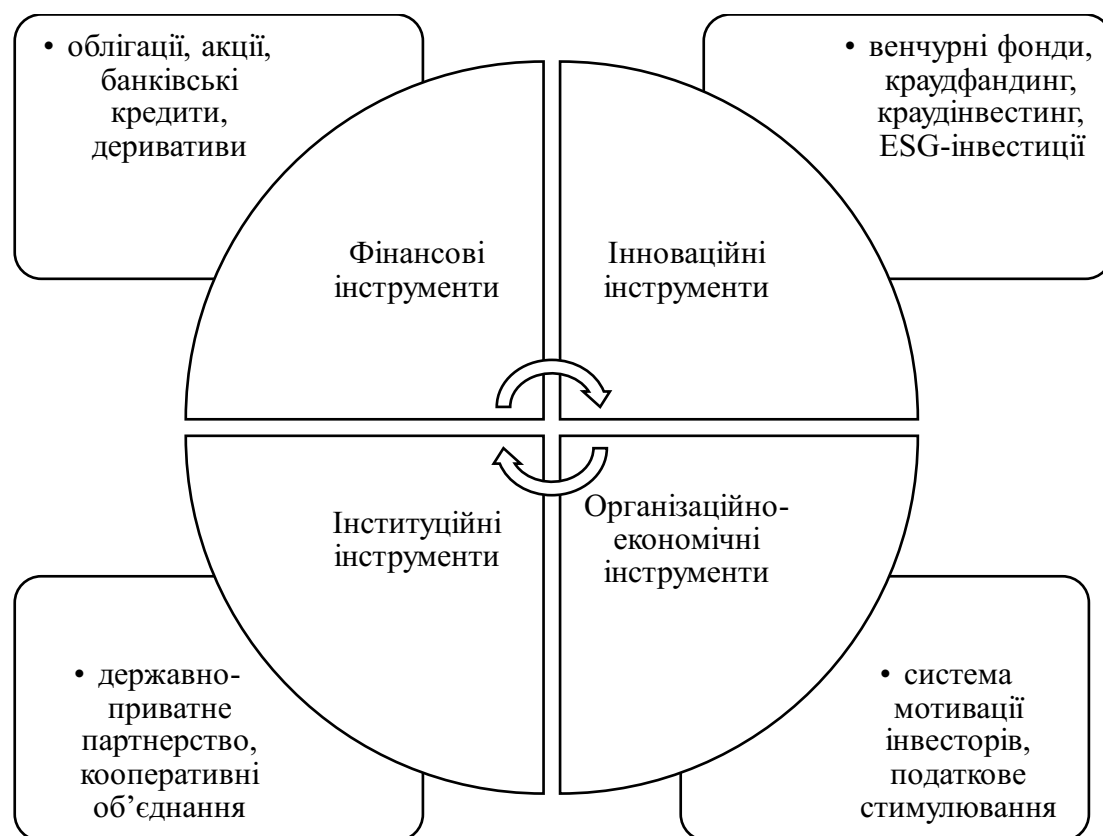

Рис. 3.5. Інструменти активізації інвестиційного механізму розвитку підприємств

Джерело: розроблено автором

Класичні фінансові інструменти залишаються основою фінансування модернізації: акціонерний капітал і облігації дають змогу мобілізувати середньо- та довгостроковий ресурс, тоді як банківські кредити дають змогу оперативно

фінансувати капітальні витрати. Деривативи (ф'ючерси, опціони, свопи) відіграють допоміжну роль у хеджуванні цінових і валютних ризиків, що особливо важливо в сільськогосподарській галузі з його сезонністю та волатильністю цін [182].

Для великих агрохолдингів випуск локальних або міжнародних облігацій може стати джерелом довгострокового фінансування модернізації (логістика, елеватори, переробка). «Зелені» облігації дають змогу привернути інвесторів, орієнтованих на ESG-критерії. Приклад – практика Всесвітнього банку та IFC з Green Bonds [178].

Розміщення частки в бізнесі – інструмент для швидкої ін'єкції капіталу на умовах, що допускають залучення технічного партнера або стратегічного інвестора. Підприємствам варто готувати прозору фінансову звітність і бізнес-план для приваблення інвесторів.

Інвестори все більше оцінюють екологічні та соціальні ризики; галузь сільського господарства має переваги під час впровадження кліматично-розумних практик (water-saving, низьковикидні технології), що підвищує доступ до «зеленого» капіталу. Однак відсутність якісних ESG-даних для МСП ускладнює оцінку [175].

Інституційні механізми формують середовище, в якому фінансові інструменти працюють ефективно: ДПП (державно-приватне партнерство) дають змогу реалізовувати великі інфраструктурні проєкти (елеватори, логістика, сховища), а кооперативи / producer organisations дають змогу сільськогосподарським підприємствам агрегувати пропозицію, отримувати кращі умови фінансування і доступ до технологій.

Держава може передати управління або співфінансування будівництва елеваторів / логістичних хабів приватному партнеру, що знижує бар'єри входу для МСП і забезпечує комерційну експлуатацію інфраструктури. Агрегооперація підвищує переговорну силу малих підприємств, полегшує доступ до кредитів (через спільні гарантії), сприяє стандартизації якості та спільним інвестиціям у переробку. Створення прозорих стандартів ДПП, механізмів держгарантій та технічної допомоги кооперативам (тренінги, бухгалтерія, доступ до ринків) – пріоритетні кроки для регіональної та національної політики.

Система мотивації інвесторів складає набір немонетарних стимулів: «one-stop-shop» для інвестора, прискорена адміністративна процедура, гарантії права власності, публічна інформація про проєкти та успішні кейси.

Дуже важливо встановити КРІ для оцінки ефективності стимулів (кількість нових інвестицій, мультиплікатор інвестицій, створені робочі місця, скорочення викидів / покращення якості).

Активізація інвестиційного механізму розвитку підприємств потребує комплексного підходу, що включає фінансові, інноваційні, інституційні та організаційно-економічні інструменти. Класичні фінансові інструменти забезпечують мобілізацію капіталу та управління ризиками, інноваційні – фінансування високоризикових проєктів, інституційні – створення ефективної екосистеми та масштабування виробництва, а організаційно-економічні – підвищення привабливості інвестицій та контроль результатів.

Поєднання цих інструментів разом із міжнародними практиками забезпечує ефективну трансформацію фінансових ресурсів у реальні інвестиційні результати та сприяє сталому розвитку сільськогосподарської галузі.

Моделювання інвестиційного механізму розвитку підприємств є ключовим інструментом для прийняття обґрунтованих управлінських рішень у сфері інвестиційної діяльності. Воно базується на використанні економіко-статистичних методів, які дають змогу прогнозувати очікувані результати, оцінювати ризики та визначати ефективність різних сценаріїв реалізації інвестиційних проєктів. Завдяки цьому процес інвестування набуває більшої передбачуваності та контрольованості.

Економіко-статистичний аналіз являє собою систему методологічних підходів, що базуються на використанні класичних статистичних та математико-статистичних засобів для об'єктивного відтворення та контролю реальних економічних процесів і явищ. Проведення статистичної обробки даних неможливе без взаємозв'язку з теоретичним осмисленням досліджуваних процесів, а також із якісною інтерпретацією отриманих кількісних результатів з метою глибшого розуміння їх структури, взаємозалежностей і змін у динаміці. Здійснюючи

економіко-статистичне дослідження, необхідно дотримуватись певних засад, які охоплюють як економічні, так і статистичні підходи до вивчення об'єктів [2].

До економічних принципів належать положення, що передбачають урахування особливостей конкретного об'єкта аналізу, узгодженість із основоположними економічними законами, орієнтацію на оцінку кінцевих результатів економічної діяльності та адекватне відображення змісту сучасної економічної політики на відповідному етапі розвитку суспільства. Водночас статистичні принципи охоплюють забезпечення високого рівня аналітичності під час проведення досліджень, чітке визначення мети статистичного аналізу, узгодженість показників у межах горизонтальних і вертикальних структур, повне і всебічне охоплення досліджуваного об'єкта за допомогою системи статистичних показників, а також логічну взаємопов'язаність між окремими індикаторами, що характеризують відповідне явище чи процес. Комплексне дотримання зазначених принципів у поєднанні з використанням сучасної статистичної методології забезпечує здійснення науково обґрунтованого економіко-статистичного аналізу діяльності підприємств.

У цьому контексті особливої актуальності набуває побудова економетричної моделі, яка дає змогу кількісно оцінити вплив основних чинників на обсяг капітальних інвестицій у сільськогосподарських підприємствах. Застосування методу багатофакторної регресії дає змогу не лише встановити ступінь впливу кожної з відібраних змінних, а й виявити пріоритетні напрями стимулювання інвестиційної діяльності з боку держави та внутрішнього менеджменту підприємств. Саме тому наступним етапом дослідження є формалізація залежностей між капітальними інвестиціями та ключовими економічними показниками сільськогосподарського виробництва.

У даному дослідженні (табл. 3.2) результируючим показником (y) обрано обсяг капітальних інвестицій підприємств як ключовий індикатор інвестиційної активності. Водночас як фактори впливу ($x_1 - x_5$) розглядаються:

- x_1 – прибуток сільськогосподарських підприємств, млн грн;
- x_2 – рівень рентабельності операційної діяльності, %;

- x_3 – кількість зайнятих працівників у сільському господарстві, тис. осіб;
- x_4 – обсяг державної підтримки АПК, млн грн;
- x_5 – індекси цін продукції сільського господарства.

Побудова такої моделі дає можливість кількісно оцінити силу та напрямок впливу кожного із чинників на обсяг інвестицій, а також обґрунтувати ефективні шляхи стимулювання інвестиційної активності в сільському господарстві.

Для побудови моделі було відібрано дані, які представлені у табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Вихідні дані для побудови моделі багатофакторної регресії

Роки	Показники					
	Капітальні інвестиції с/г підприємств, млн грн	Прибуток с/г підприємств, млн грн	Рівень рентабельності операційної діяльності с/г підприємств, %	Кількість зайнятих працівників в с/г, тис. осіб	Обсяг держ. підтримки АПК, млн грн	Індекси цін с/г продукції
Умовне позн.	y	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5
2014	18 582,4	21 481,3	20,6	733,4	3,8	124,3
2015	29 798,5	102 849,1	41,7	642,6	3,5	154,5
2016	50 319,6	90 613,2	32,4	658,7	3,7	109,0
2017	64 084,1	68 858,5	22,4	635,6	4,1	111,5
2018	66 576,3	71 002,6	18,3	626,1	6,3	109,3
2019	59 910,1	93 255,4	19,2	610,1	5,9	92,4
2020	50 634,3	81 618,5	18,6	576,0	4,0	119,2
2021	69 966,3	238 807,0	40,3	576,1	4,7	136,0
2022	51 355,7	86 056,2	20,0	488,6	6,1	101,2
2023	65 150,6	63 495,8	12,1	456,9	0,9	92,4
2024	73 070,0	167 375,9	22,7	486,0	1,0	103,3
2025	79 370,0	198 462,7	26,5	472,3	5,9	126,1

Джерело: складено за даними [42]

Завдяки засобам комп'ютерного забезпечення було виконано такі дії:

1. Отримано рівняння багатофакторної регресії, що має вигляд:

$$y = 93\,234,1 + 0,3x_1 - 638,2x_2 - 13,1x_3 + 653,1x_4 - 374,4x_5.$$

Економічна інтерпретація параметрів моделі така:

– зі збільшенням прибутків сільськогосподарських підприємств (x_1) на 1 млн грн, обсяг капітальних інвестицій зростає в середньому на 0,3 млн грн (300 тис. грн), за інших рівних умов. Отриманий результат підтверджує, що

прибуток виступає одним із головних внутрішніх джерел фінансування інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств;

– підвищення рівня рентабельності (x_2) на 1 % сприяє зменшенню капітальних інвестицій у середньому на 638,2 млн грн, за інших рівних умов. Такий результат може пояснюватися особливостями досліджуваного періоду, коли високий рівень рентабельності окремих років не супроводжувався пропорційним збільшенням інвестиційної активності через високий рівень економічної невизначеності, воєнний конфлікт та переорієнтацію підприємств на підтримку поточної ліквідності;

– зі збільшенням кількості зайнятих у сільському господарстві (x_3) на 1 тис. осіб, обсяг капітальних інвестицій зменшується в середньому на 13,1 млн грн, що свідчить про зворотну залежність між трудомісткістю і потребою в інвестиціях – наприклад, із зростанням кількості зайнятих, підприємства можуть орієнтуватися на менш капіталомісткі технології;

– збільшення обсягу державної підтримки (x_4) на 1 млн грн сприяє зростанню капітальних інвестицій на 653,1 млн грн, що демонструє потужний позитивний вплив бюджетного стимулювання на інвестиційні процеси в сільському господарстві;

– підвищення індексу цін на сільськогосподарську продукцію (x_5) на 1 пункт (наприклад, з 110 до 111) веде до зменшення капітальних інвестицій у середньому на 374,4 млн грн, що свідчить про короткострокове прагнення підприємств монетизувати вигідну ринкову ситуацію без нарощування капітальних вкладень.

2. Знайдено коефіцієнт кореляції, коефіцієнт детермінації та середню відносну помилку апроксимації моделі (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Розраховані основні показники моделі

Показник	Умове позначення	Значення
Коефіцієнт кореляції	r_{xy}	0,97
Коефіцієнт детермінації	R^2	0,95
Помилка апроксимації	A	6,74

Джерело: складено автором

На підставі значення коефіцієнта детермінації $R^2 = 0,95$ робимо висновок, що побудована модель пояснює дисперсію (коливання) результативного показника у на 95 %, а 5 % припадають на вибір факторів, не врахованих в моделі.

Середня помилка апроксимації $A = 6,74$ %, що менше загальноновстановленого значення в 7 %, тобто побудовану модель можна використовувати для економічного аналізу і прогнозу.

3. Проведено оцінку статистичної значущості коефіцієнтів регресії і кореляції за допомогою t -критерію Стюдента, також перевірено значущість (адекватність) моделі за допомогою F -критерію Фішера. Результати даного пункту подані в табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Характеристики, якими перевіряється значущість моделі

Характеристика	Умовне позначення	Значення
t -критерій Стюдента для коефіцієнта регресії	t_{rxy}	2,62
t -критерій Стюдента табличний	$t_{\text{табл}}$	2,45
t -критерій Стюдента для x_1	t_{x_1}	3,06
t -критерій Стюдента для x_2	t_{x_2}	3,01
t -критерій Стюдента для x_3	t_{x_3}	-2,68
t -критерій Стюдента для x_4	t_{x_4}	4,01
t -критерій Стюдента для x_5	t_{x_5}	-3,68
F -критерій Фішера розрахунковий	$F_{\text{факт}}$	4,78
F -критерій Фішера табличний	$F_{\text{табл}}$	4,39

Джерело: складено автором

Під час перевірки значущості моделі отримані такі результати: $F_{\text{факт}} = 4,78$, $F_{\text{табл}} = 4,39$. Оскільки $F_{\text{факт}} > F_{\text{табл}}$, то визнається статистична значущість та надійність коефіцієнта детермінації і рівняння регресії.

Під час перевірки значущості коефіцієнтів моделі і коефіцієнта кореляції отримані розрахункові значення t -статистики: $t_{x_1} = 3,06$, $t_{x_2} = 3,01$, $t_{x_3} = -2,68$, $t_{x_4} = 4,01$, $t_{x_5} = -3,68$. Табличне значення t -критерію: $t_{\text{табл}} = 2,45$. Оскільки $|tx_i| > t_{\text{табл}}$, $i = 0,1$, то коефіцієнти x_1 , x_2 , x_3 , x_4 і x_5 та коефіцієнт кореляції r_{xy} значущі.

4. Розраховано коефіцієнти еластичності моделі (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Приватні коефіцієнти еластичності моделі

Характеристика	Умовне позначення	Значення
Коефіцієнт еластичності по x_1	Ex_1	1,27
Коефіцієнт еластичності по x_2	Ex_2	0,05
Коефіцієнт еластичності по x_3	Ex_3	-1,17
Коефіцієнт еластичності по x_4	Ex_4	1,37
Коефіцієнт еластичності по x_5	Ex_5	-0,65

Джерело: складено автором

Приватні коефіцієнти еластичності $|Ex_1| > 1$, $|Ex_3| > 1$, та $|Ex_4| > 1$, отже, вони істотно впливають на результативну ознаку, причому найсильніше впливає x_4 . Решта коефіцієнтів $|Ex_2| < 1$ і $|Ex_5| < 1$, їх вплив на результативну ознаку у є незначний.

Аналізуючи отримані коефіцієнти еластичності, можна зробити висновок, що найбільш вагомий позитивний вплив на обсяг капітальних інвестицій мають прибуток підприємств і державна підтримка, оскільки їх зростання на 1 % супроводжується збільшенням інвестицій відповідно на 1,27 % і 1,37 %, що свідчить про важливість як власних фінансових результатів, так і зовнішнього стимулювання з боку держави. Водночас рівень рентабельності операційної діяльності має мінімальний вплив, адже його коефіцієнт становить лише 0,05, що може означати орієнтацію підприємств переважно на абсолютні показники прибутку, а не відносні. Негативне значення коефіцієнта за кількістю зайнятих працівників (-1,17) вказує на те, що скорочення трудових ресурсів супроводжується зростанням інвестицій, що, ймовірно, пов'язано з автоматизацією виробництва та впровадженням більш капіталомістких технологій. Також від'ємний вплив мають індекси цін на продукцію (-0,65), адже їх зростання призводить до скорочення інвестиційної активності, що можна пояснити інфляційними процесами, нестабільністю ринку та зниженням купівельної спроможності, які стримують інвесторів.

5. Розраховано прогнозне значення результативної ознаки, середня стандартна помилка прогнозу, а також довірчий інтервал для прогнозних значень (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Результати прогнозування на 2026 рік

Характеристика	Умовне позначення	Значення, млн грн
Прогнозне значення y	y -прогноз	82 080,6
Помилка прогнозу	dy -прогноз	6 841,4
Довірчий інтервал для прогнозних значень	$\leq y$ -прогноз $\leq$	Від 50 109,1 до 114 052,0

Джерело: складено автором

На основі побудованої багатофакторної регресійної моделі, яка враховує вплив таких факторів, як прибуток сільськогосподарських підприємств, рівень рентабельності операційної діяльності, чисельність зайнятих у сільському господарстві, обсяг державної підтримки аграрного сектору та індекси цін на сільськогосподарську продукцію, було здійснено прогнозування обсягу капітальних інвестицій на 2026 рік.

У результаті розрахунків прогнозне значення капітальних інвестицій становить 82 080,6 млн грн, що свідчить про збереження відносно стабільного рівня інвестування в галузі, попри виклики останніх років, включно з воєнно-політичною нестабільністю, змінами державної підтримки та коливаннями рентабельності.

Середня стандартна помилка прогнозу становить 6 841,4 млн грн, що вказує на помірну варіативність значень навколо прогнозної оцінки внаслідок впливу нестабільних економічних умов та зовнішніх чинників.

Розраховано довірчий інтервал для прогнозного значення з рівнем значущості 95 %, який становить [50 109,1; 114 052,0] млн грн. Такий досить широкий інтервал підтверджує значну невизначеність та залежність галузі від багатьох макроекономічних та політичних факторів. Проте це також демонструє адаптивність інвестиційної поведінки підприємств до зміни умов господарювання.

Отримані результати можуть бути використані в подальшому для оцінки очікуваних обсягів капіталовкладень у галузь та формування державної політики підтримки сільського господарства, а також розробки стратегій інвестування та планування підприємствами своїх витрат.

Одними з найбільш поширених показників, що застосовуються у практиці моделювання, є *ROI*, *NPV*, *IRR* та період окупності (*PP*).

ROI (Return on Investment) – показник рентабельності інвестицій, який визначає співвідношення між отриманим прибутком та вкладеним капіталом. Він дає змогу оцінити загальну ефективність проєкту і є універсальним для порівняння альтернативних варіантів інвестування [175].

$$ROI = \frac{\text{Прибуток від інвестицій}}{\text{Інвестиційні витрати}} \times 100 \%, \quad (3.1)$$

де Прибуток від інвестицій – чистий дохід після врахування всіх витрат,
Інвестиційні витрати – сума вкладених коштів у проєкт.

Інтерпретація:

$ROI > 0$ – інвестиції прибуткові;

$ROI < 0$ – інвестиції збиткові.

До основних переваг цього підходу належать простота розрахунку, універсальність використання для різних інвестиційних проєктів і можливість швидкої попередньої оцінки їх ефективності, що робить його зручним у практичному застосуванні. Водночас він має і суттєві недоліки, зокрема не враховує часову вартість грошей, тобто зміну їх цінності з плином часу, а також не дає змоги оцінити рівень ризику, пов'язаного з реалізацією інвестиційного проєкту.

NPV (Net Present Value) – чиста приведена вартість, яка враховує часову вартість грошей. Позитивне значення *NPV* свідчить про доцільність проєкту, оскільки очікувані доходи перевищують витрати [187]:

$$NPV = \sum_{t=1}^n \frac{CF_t}{(1+r)^t} - I_0, \quad (3.2)$$

де CF_t – грошові потоки у період t ;

r – ставка дисконту (вартість капіталу);

t – період (рік, квартал);

I_0 – початкові інвестиційні витрати;

n – кількість періодів.

Інтерпретація:

$NPV > 0$ – інвестиції доцільні (дохід перевищує витрати);

$NPV < 0$ – проєкт збитковий;

$NPV = 0$ – інвестор лише відшкодовує вкладення.

Цей підхід має низку переваг, він враховує часову вартість грошей, дає змогу оцінити абсолютний приріст капіталу та є особливо корисним для аналізу довгострокових проєктів. Водночас йому притаманні й недоліки, зокрема значна залежність від правильної оцінки ставки дисконту, а також складніші розрахунки, порівняно з показником *ROI*.

IRR (Internal Rate of Return) – внутрішня норма прибутковості, що показує рівень рентабельності інвестицій. Якщо *IRR* перевищує вартість залученого капіталу, то інвестиційний проєкт є вигідним [177].

$$0 = \sum_{t=1}^n \frac{CF_t}{(1+r)^t} - I_0, \quad (3.3)$$

Інтерпретація:

Якщо *IRR* > вартість капіталу (ставка залучення ресурсів) – інвестиції вигідні.

Якщо *IRR* < вартість капіталу – проєкт збитковий.

Такий підхід зручний для порівняння альтернативних проєктів, він дає змогу інвестору зрозуміти, яку «максимальну ціну капіталу» може витримати проєкт.

З негативних сторін варто зазначити, що даний підхід складний у розрахунках (часто використовується програмне забезпечення) та для нестандартних потоків можливі кілька значень *IRR*.

Період окупності (Payback Period, *PP*) – час, необхідний для повернення початкових інвестицій за рахунок отриманих грошових потоків. Цей показник є зручним для оцінки ліквідності та ризиковості проєкту [174].

$$PP = \frac{\text{Початкові інвестиції}}{\text{Щорічний грошовий потік}}. \quad (3.4)$$

Інтерпретація цього показника полягає в тому, що чим коротший період окупності (*PP*), тим менш ризиковим вважається проєкт, а також підприємства часто встановлюють граничний термін окупності для відбору інвестицій. До його переваг належать простота використання та можливість швидко оцінити рівень ризику проєкту, тоді як недоліками є ігнорування доходів після завершення періоду окупності та неврахування часової вартості грошей.

У сільському господарстві застосування *ROI*, *NPV*, *IRR* та *PP* дає змогу підприємствам оцінити ефективність вкладень у модернізацію виробництва, придбання нових технологій, будівництво елеваторів, закупівлю обладнання для переробки чи впровадження агротехнологій. *ROI* допомагає швидко порівнювати різні інвестиційні проєкти, наприклад, оновлення тракторного парку або встановлення систем точного землеробства. *NPV* і *IRR* дають змогу оцінити довгострокову прибутковість таких вкладень та визначити оптимальні обсяги фінансування, враховуючи ризики ринкових коливань і сезонність виробництва. *PP* дає змогу підприємствам планувати повернення капіталу та оцінювати ліквідність, що особливо важливо для МСП та фермерських господарств з обмеженими фінансовими ресурсами [44].

Комплексне застосування цих показників безпосередньо впливає на інвестиційний механізм розвитку підприємств, оскільки дає змогу:

1. Вибирати проєкти з найвищою економічною віддачею та прийнятним рівнем ризику.
2. Оптимізувати використання власних та залучених джерел фінансування.
3. Впроваджувати систему контролю та моніторингу результатів інвестиційної діяльності.
4. Підвищувати привабливість підприємств для інвесторів і кредиторів завдяки прозорому і обґрунтованому фінансовому плануванню.

Отже, методи економіко-математичного моделювання стають не просто інструментами оцінки проєктів, а ключовим елементом активізації інвестиційного механізму розвитку підприємств, забезпечуючи ефективне залучення ресурсів і підвищуючи результативність інноваційної діяльності підприємств, що відображено на рис. 3.6.

У сучасних умовах функціонування сільськогосподарських підприємств традиційні показники ефективності інвестицій – *ROI*, *NPV*, *IRR* та *PP* – забезпечують лише часткове відображення реальної результативності інвестиційних проєктів, оскільки не враховують специфічні ризики сезонності, волатильності цін, нестабільності врожайності та інших галузевих факторів.

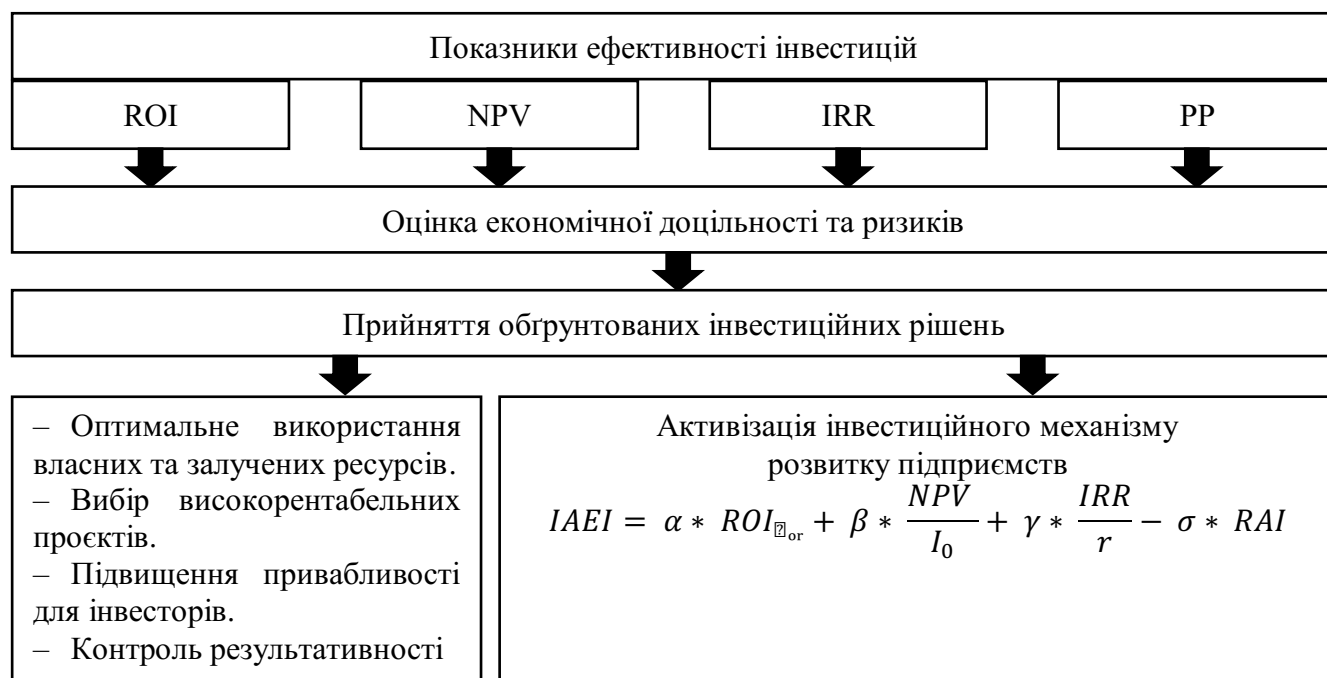

Рис. 3.6. Вплив ключових показників на активізацію інвестиційного механізму розвитку підприємств

Джерело: розроблено автором

Для підвищення точності економіко-статистичного аналізу доцільним є розроблення інтегральних метрик, що поєднують фінансові та ризикові параметри діяльності підприємств.

У межах дослідження пропонуємо інтегральний показник – індекс ефективності інвестицій *IAEI* (Integrated Agricultural Efficiency Index). На відміну від наявних фінансових показників, *IAEI* враховує не лише прибутковість та тривалість окупності інвестицій, але й галузеві ризики, притаманні сільськогосподарському виробництву.

$$IAEI = \alpha * ROI_{\text{кор}} + \beta * \frac{NPV}{I_0} + \gamma * \frac{IRR}{r} - \sigma * RAI, \quad (3.5)$$

де $ROI_{\text{кор}}$ – ROI , скоригований на часову вартість грошей (дисконтований ROI);

NPV/I_0 – відносний приріст капіталу;

IRR/r – співвідношення внутрішньої норми прибутковості до вартості капіталу;

RAI (Risk Adjustment Index) – індекс аграрного ризику;

$\alpha, \beta, \gamma, \delta$ – вагові коефіцієнти, що визначаються експертним методом або методом аналізу ієрархій.

$$RAI = \omega_1 * CV_{\text{врож}} + \omega_2 * CV_{\text{цін}} + \omega_3 * K_{\text{погод}}, \quad (3.6)$$

де $CV_{\text{врож}}$ – коефіцієнт варіації врожайності;

$CV_{\text{цін}}$ – коефіцієнт волатильності ринкових цін;

$K_{\text{погод}}$ – показник природно-кліматичного ризику;

w_1, w_2, w_3 – ваги ризикових факторів.

Інтерпретація:

$IAEI > 1$ – інвестиційний проєкт високоефективний та стійкий до галузевих ризиків.

$IAEI \approx 1$ – проєкт є прийнятним за умови контролю ризиків.

$IAEI < 1$ – ризикове навантаження переважає над ефективністю, інвестиції недоцільні.

Послідовність формування інтегрального показника оцінки ефективності інвестицій $IAEI$ наведено на рис. 3.7. На першому етапі формування інтегрального показника оцінки ефективності інвестицій $IAEI$ визначаються нормовані фінансові індикатори ефективності інвестицій, після чого вони доповнюються оцінкою аграрного ризику.

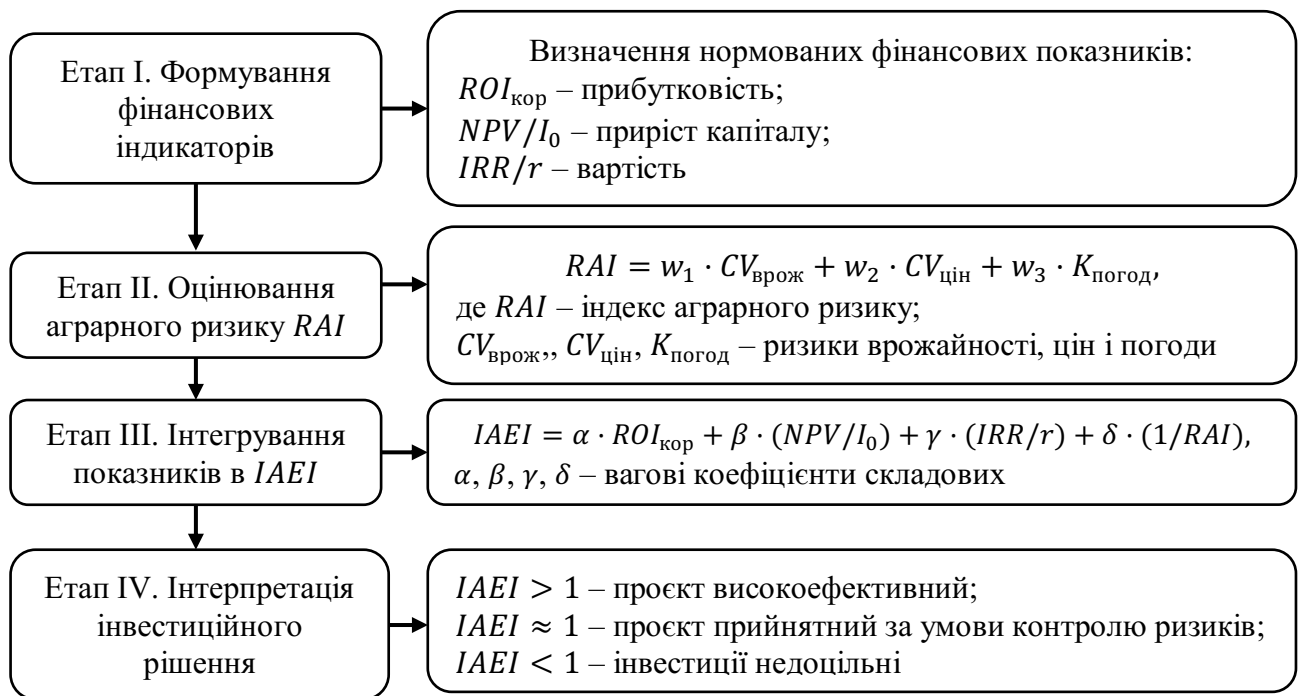

Рис. 3.7. Формування інтегрального показника оцінки ефективності інвестицій $IAEI$

Джерело: розроблено автором

Поєднання показників $ROI_{\text{кор}}$, NPV/I_0 , IRR/r та RAI дає змогу врахувати не лише очікувану прибутковість проєкту, а й ризикове навантаження, характерне для сільськогосподарського виробництва. Отримане значення $IAEI$ використовується для інтерпретації доцільності інвестування, порівняння альтернативних інвестиційних рішень і підвищення обґрунтованості вибору проєкту в умовах невизначеності.

Наукова новизна запропонованого показника $IAEI$ полягає в його комплексності, оскільки він поєднує чотири ключові фінансові індикатори в єдиному інтегральному індексі та створює можливість більш повної оцінки ефективності інвестицій. Вперше до структури такого показника введено окрему складову аграрного ризику, що відсутня у традиційних методиках і дає змогу адекватніше враховувати нестабільність ринкових умов. Індекс є адаптованим до особливостей сільськогосподарського виробництва, оскільки включає вплив коливань цін, урожайності та погодних факторів. Завдяки цьому $IAEI$ може застосовуватися для моделювання, порівняння альтернативних інвестиційних рішень, формування рейтингів проєктів та оптимізації інвестиційного портфеля підприємства. До того ж показник відповідає міжнародним стандартам аналізу, оскільки його базова структура ґрунтується на загальновизнаних фінансових метриках, що забезпечує сумісність із системами управлінського обліку.

Додатково до методів розрахунку ефективності інвестиційного механізму розвитку підприємств, запропоновано застосування сценарного моделювання (рис. 3.8), що дає змогу оцінити не лише фінансовий результат проєкту, а й його стійкість до різних економічних умов, підвищити точність прогнозів тощо.

Оптимістичний сценарій передбачає реалізацію проєкту за найбільш сприятливих умов ринку. Основними його характеристиками є високий попит на продукцію або послугу, зниження виробничих та адміністративних витрат, сприятлива кон'юнктура ринку, стабільна або зростаюча економічна ситуація. Застосування оптимістичного сценарію дає змогу визначити потенційний максимум прибутковості проєкту та обсяг можливих фінансових надходжень. Він часто використовується для стратегічного планування та оцінки потенційної привабливості інвестицій з точки зору високого ризику, але і високого доходу.

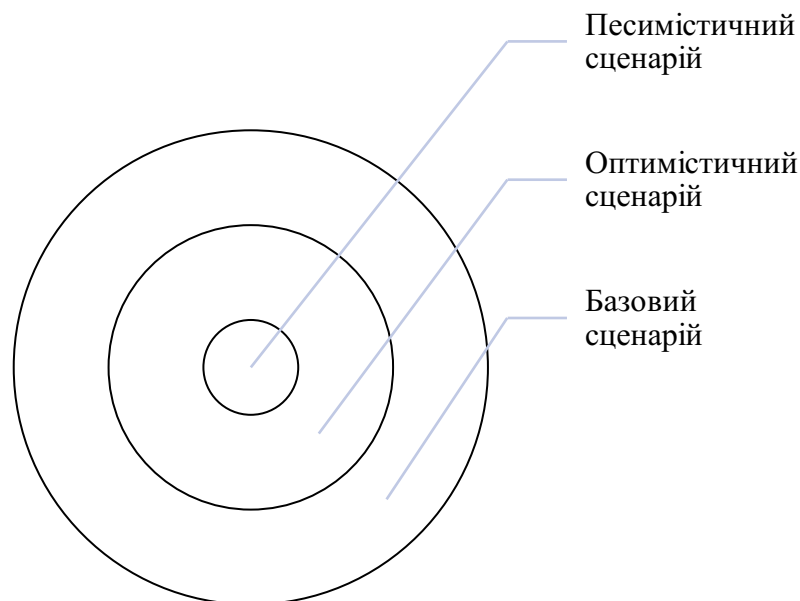

Рис. 3.8. Складові сценарного моделювання

Джерело: розроблено автором

Песимістичний сценарій виходить із припущення про несприятливий розвиток подій. До його ключових параметрів відносяться падіння ринку, зростання виробничих витрат, затримки у реалізації проєкту та низький попит на продукцію. Песимістичний сценарій дає змогу виявити «слабкі місця» інвестиційного механізму та сформувані стратегії мінімізації ризиків. Наприклад, підприємства можуть заздалегідь передбачити додаткові резерви фінансування, альтернативні канали збуту чи заходи щодо оптимізації витрат.

Базовий сценарій відображає найбільш імовірний розвиток подій. Він ґрунтується на середніх очікуваннях ринку та реалістичних умовах, враховує тенденції розвитку галузі, очікувані витрати та доходи. Використання базового сценарію допомагає підприємствам сформувані об'єктивне уявлення про ефективність проєкту та оцінити його фінансову стійкість.

Сценарне моделювання дає змогу підприємствам підготуватися до різних економічних умов, прогнозувати можливі ризики та приймати своєчасні управлінські рішення. Завдяки цьому знижується ймовірність фінансових втрат, підвищується гнучкість бізнес-процесів та забезпечується більш стабільний розвиток підприємств.

Сучасне моделювання інвестиційного механізму розвитку підприємств вже не обмежується лише фінансовими показниками, оскільки все більшого значення набуває комплексна оцінка, що враховує соціально-економічні критерії. Зокрема, інвестиційні проєкти можуть сприяти створенню нових робочих місць, що позитивно впливає на рівень зайнятості, зменшує безробіття та підвищує соціальну стабільність у регіоні. Важливим результатом також є підвищення продуктивності праці завдяки впровадженню сучасних технологій і модернізації виробничих процесів, що дає змогу підвищити ефективність діяльності підприємств і знизити собівартість продукції. Інвестиції в дослідження та розвиток стимулюють інновації, забезпечуючи появу нових продуктів і покращення їх якості, що підвищує конкурентоспроможність як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Окремо варто відзначити екологічний ефект, адже сучасні проєкти часто передбачають заходи з енергоефективності, скорочення викидів і зменшення відходів, що підвищує екологічну відповідальність бізнесу. У підсумку такі інвестиції також сприяють зміцненню іміджу підприємств та підвищенню їх конкурентоспроможності серед партнерів, клієнтів та інвесторів.

Отже, сучасний інвестиційний механізм розвитку підприємств оцінюється комплексно, з урахуванням як фінансових, так і соціально-економічних факторів, що дає змогу підприємствам приймати більш обґрунтовані рішення, спрямовані на сталий розвиток, забезпечувати довгострокову прибутковість та підвищувати соціальну значущість своєї діяльності.

Холдинг «Астарта-Київ» є одним із провідних вертикально інтегрованих сільськогосподарських холдингів України, діяльність якого охоплює ключові сегменти аграрного виробництва, зокрема рослинництво, цукрову промисловість, переробку сої та тваринництво. Агрохолдинг демонструє комплексний підхід до ведення бізнесу, поєднуючи виробництво сировини, її переробку та реалізацію готової продукції як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. Агровиробничі активи компанії розташовані у семи областях України – Полтавській, Вінницькій, Житомирській, Тернопільській, Хмельницькій, Чернігівській та Харківській, що забезпечує значну географічну диверсифікацію її діяльності. Така територіальна

диверсифікація є важливою передумовою для сценарного аналізу, оскільки дає змогу врахувати вплив регіональних відмінностей у врожайності, погодних умовах, логістичних витратах та рівні ризиків на фінансові результати компанії. У 2025 р. земельний банк «Астарті» становив приблизно 214 тис. га, що характеризує її як масштабного виробника сільськогосподарської продукції. Особливістю функціонування холдингу є високий рівень вертикальної інтеграції, що забезпечує ефективне управління витратами, контроль якості продукції та зниження залежності від зовнішніх постачальників. Водночас така структура бізнесу зумовлює підвищену чутливість до змін макроекономічних умов, зокрема коливань світових цін на аграрну продукцію, валютного курсу, вартості енергоресурсів та логістичних витрат [173].

Фінансові результати діяльності підприємства формуються під впливом як внутрішніх факторів (ефективність виробничих процесів, рівень технологічного забезпечення, структура витрат), так і зовнішніх (ринкова кон'юнктура, погодні умови, державна політика у сфері аграрного сектору). У зв'язку з цим традиційний аналіз фінансової звітності є недостатнім для повноцінної оцінки перспектив розвитку підприємства, що обумовлює необхідність застосування більш гнучких аналітичних інструментів.

Холдинг «Західний Буг» є одним із провідних представників аграрного сектору України, діяльність якого зосереджена переважно на вирощуванні зернових, олійних культур та цукрових буряків. Холдинг характеризується значним виробничим потенціалом, масштабами землекористування та розвиненою системою організації сільськогосподарського виробництва. Група компаній «Західний Буг» здійснює діяльність у чотирьох областях України – Львівській, Тернопільській, Чернівецькій та Волинській. Основна концентрація виробничих активів припадає на західний регіон України, що забезпечує компанії значний земельний та виробничий потенціал. Загальна площа земельного банку групи становить приблизно 65 тис. га [52].

Холдинг «KSG Agro» є вертикально інтегрованим агрохолдингом, основними напрямками діяльності якого є рослинництво та свинарство. Холдинг

обробляє приблизно 24 тис. га земель, а її рослинницькі господарства переважно зосереджені у Дніпропетровській області. Основними культурами є пшениця, ячмінь, ріпак, соняшник, кукурудза, сорго та горох. Поряд із рослинництвом важливе місце у структурі бізнесу займає свинарство, що забезпечує додаткову диверсифікацію джерел доходу компанії [181].

З огляду на зазначене, особливого значення набуває сценарне моделювання, яке дає змогу оцінити можливі варіанти розвитку діяльності холдингу за умов зміни ключових параметрів його функціонування. Такий підхід є доцільним для підприємств аграрного сектору, оскільки їх діяльність характеризується високим рівнем невизначеності та залежності від зовнішніх факторів.

Територіальна структура холдингу «KSG Agro» істотно відрізняється від інших досліджуваних агрохолдингів. Якщо холдинг «Астарта» має виробничі активи у низці областей України та характеризується значно вищим рівнем географічної диверсифікації, то холдинг «Західний Буг» концентрує свою діяльність переважно у західних областях, а холдинг «KSG Agro» – переважно у Дніпропетровській області. Отже, у вибірці представлені три різні моделі територіальної організації аграрного бізнесу: диверсифікована, західнорегіональна та східнорегіональна.

Таке співвідношення є важливим для подальшого сценарного аналізу, оскільки дає змогу врахувати вплив територіальної концентрації виробництва на результати діяльності компаній. Географічно диверсифіковані підприємства мають більші можливості компенсувати несприятливі умови в окремому регіоні за рахунок інших виробничих територій. Натомість висока концентрація активів підвищує залежність підприємств від регіональних, погодних, логістичних, виробничих та безпекових факторів, тому порівняння холдингів «Астарті-Київ», «Західного Бугу» та «KSG Agro» у межах сценарного аналізу дає можливість не лише оцінити потенційні фінансові результати за оптимістичного, базового та песимістичного сценаріїв, а й простежити, наскільки різна географія діяльності впливає на стійкість аграрних підприємств до зміни зовнішніх умов.

У цьому дослідженні сценарний аналіз фінансових результатів усіх холдингів здійснюється на основі консолідованої фінансової звітності за 2025 р. і поданий у табл. 3.9.

За результатами проведеного сценарного моделювання трьох агропромислових холдингів, як-от «Астарта-Київ», «Західний Буг» та «KSG Agro», можна зробити висновок, що вплив зміни ринкових умов на ефективність інвестиційного механізму істотно відрізняється залежно від масштабу діяльності підприємств, структури витрат, рівня операційної маржі та фінансового навантаження.

Порівняння оптимістичного, базового та песимістичного сценаріїв дає змогу оцінити не лише абсолютні фінансові результати, але й запас фінансової стійкості підприємств та їх здатність адаптуватися до несприятливих змін зовнішнього середовища.

Таблиця 3.9

Сценарний аналіз діяльності холдингів

«Астарта-Київ», «Західний Буг» та «KSG Agro» за 2025 рік, млн євро

Холдинг	Сценарій	Виручка	Собівартість	Валовий прибуток / збиток	EBITDA	Чистий прибуток / збиток	Рентабельність за чистим прибутком, %	Рентабельність EBITDA, %
Астарта-Київ	оптиміст.	394	256	138	125	70	18	32
Астарта-Київ	базовий	343	269	121	101	44	13	29
Астарта-Київ	песиміст.	292	296	–4	60	10	3	21
Західний Буг	оптиміст.	105	95	11	40	12	12	38
Західний Буг	базовий	91	100	–8	21	–7	8	23
Західний Буг	песиміст.	78	109	–32	–3	–31	–39	–4
KSG Agro	оптиміст.	23	16	7	6	5	21	25
KSG Agro	базовий	20	17	5	4	3	15	20
KSG Agro	песиміст.	17	19	–2	–3	–4	–22	–16

Джерело: складено на основі [52; 173; 181]

Найбільш стійкі результати демонструє «Астарта-Київ». За оптимістичного сценарію виручка холдингу становить 394 млн євро, що супроводжується валовим прибутком у розмірі 138 млн євро, EBITDA – 125 млн євро та чистим прибутком – 70 млн євро. Рентабельність за чистим прибутком досягає 18 %, а рентабельність EBITDA – 32 %. Отже, сприятливе поєднання високого попиту, сприятливої цінової кон’юнктури та контролю витрат створює умови для істотного підвищення результативності діяльності холдингу.

Базовий сценарій холдингу «Астарта-Київ» характеризується виручкою на рівні 343 млн євро, валовим прибутком 121 млн євро, EBITDA 101 млн євро та чистим прибутком 44 млн євро. Рентабельність за чистим прибутком становить 13 %, а EBITDA – 29 %. Отже, навіть за найбільш імовірного сценарію холдинг демонструє значний запас операційної ефективності та здатність генерувати позитивний фінансовий результат. Особливо важливим є те, що за песимістичного сценарію, коли виручка скорочується до 292 млн євро, а собівартість зростає до 296 млн євро, підприємство не переходить до збитковості за чистим результатом. Валовий результат у цьому випадку є від’ємним і становить – 4 млн євро, однак EBITDA залишається позитивною на рівні 60 млн євро, а чистий прибуток – 10 млн євро. Відповідно, навіть за несприятливих умов чиста рентабельність зберігається на рівні 3 %, а EBITDA margin – 21 %.

Цей результат має важливе значення для оцінювання інвестиційного механізму холдингу «Астарта-Київ». Незважаючи на суттєве погіршення співвідношення доходів і витрат, підприємство зберігає здатність генерувати позитивний фінансовий результат, що свідчить про високий рівень адаптивності бізнес-моделі, який може бути пов’язаний із масштабом діяльності, диверсифікацією напрямів бізнесу, вертикальною інтеграцією та можливістю компенсувати погіршення результатів одного сегмента результатами інших. Для інвестиційного механізму розвитку підприємств – це означає наявність більшого запасу міцності під час реалізації інвестиційних проєктів і нижчу ймовірність того, що несприятливі зміни зовнішнього середовища призведуть до втрати інвестиційної спроможності.

Інша ситуація спостерігається у групі компаній «Західний Буг». За оптимістичного сценарію виручка становить 105 млн євро, собівартість – 95 млн євро, що дає змогу сформувати валовий прибуток на рівні 11 млн євро. EBITDA становить 40 млн євро, а чистий прибуток – 12 млн євро. Рентабельність за чистим прибутком досягає 12 %, тоді як рентабельність EBITDA є найвищою серед трьох підприємств у цьому сценарії – 38 %, що свідчить про значний потенціал операційної ефективності підприємства за сприятливого розвитку ринкової ситуації.

Водночас базовий сценарій холдингу «Західний Буг» демонструє принципово іншу картину. За умови виручки 91 млн євро собівартість становить 100 млн євро, унаслідок чого підприємство отримує валовий збиток у розмірі 8 млн євро. Незважаючи на це, EBITDA залишається позитивною – 21 млн євро, що свідчить про наявність операційного потенціалу та здатність підприємства генерувати грошовий результат. Однак чистий фінансовий результат становить – 7 млн євро, що свідчить про недостатню здатність поточного рівня доходів компенсувати сукупне витратне та фінансове навантаження.

Особливо показовим є песимістичний сценарій холдингу «Західний Буг». За скорочення виручки до 78 млн євро та зростання собівартості до 109 млн євро валовий збиток поглиблюється до –32 млн євро. EBITDA переходить у від’ємну зону та становить – 3 млн євро, а чистий збиток досягає 31 млн євро. Відповідно, чиста рентабельність становить –39 %, а рентабельність EBITDA – 4 %. Отже, холдинг «Західний Буг» виявляється найбільш чутливим до несприятливого поєднання падіння доходів та зростання собівартості.

Отриманий результат свідчить про вищий рівень операційного та фінансового ризику порівняно з холдингом «Астарта-Київ». Якщо в оптимістичному сценарії підприємство демонструє досить високу операційну ефективність, то під час переходу до базового і особливо песимістичного сценаріїв відбувається швидке погіршення фінансових результатів, тому для підтримання ефективності інвестиційного механізму розвитку підприємств необхідно приділяти особливу увагу контролю собівартості, управлінню фінансовими витратами, диверсифікації джерел доходу та формуванню фінансових резервів.

Холдинг «KSG Agro» займає проміжне положення за масштабом діяльності, але демонструє досить високу чутливість фінансового результату до зміни сценарних параметрів. В оптимістичному сценарії виручка становить 23 млн євро, собівартість – 16 млн євро, а валовий прибуток – 7 млн євро. EBITDA досягає 6 млн євро, чистий прибуток – 5 млн євро, причому чиста рентабельність становить 21 %, а рентабельність EBITDA – 25 %. Отже, за сприятливих умов холдинг «KSG Agro»

здатний забезпечувати досить високу відносну прибутковість, незважаючи на значно менший масштаб діяльності порівняно з Астартою.

Базовий сценарій холдингу «KSG Agro» характеризується виручкою 20 млн євро, собівартістю 17 млн євро, валовим прибутком 5 млн євро, EBITDA 4 млн євро та чистим прибутком 3 млн євро. Рентабельність за чистим прибутком становить 15 %, а рентабельність EBITDA – 20 %. Отже, у базових умовах підприємство демонструє позитивний фінансовий результат та достатню операційну ефективність.

Проте за песимістичного сценарію холдингу «KSG Agro», як і холдинг «Західний Буг», переходить до збиткової діяльності. Зниження виручки до 17 млн євро у разі зростання собівартості до 19 млн євро призводить до формування валового збитку – 2 млн євро. EBITDA знижується до – 3 млн євро, а чистий збиток становить – 4 млн євро. Рентабельність за чистим прибутком становить 22 %, а рентабельність EBITDA – 16 %. Отже, підприємство має достатньо високу відносну прибутковість у сприятливих умовах, однак його фінансова модель є чутливою до несприятливих змін обсягів доходів та собівартості.

Порівняння трьох холдингів дає змогу зробити висновок про різний рівень сценарної стійкості їх інвестиційних механізмів. Водночас необхідно враховувати, що абсолютні показники не можуть використовуватися як єдиний критерій порівняння. Холдинг «Астарта-Київ» істотно перевищує холдинги «Західний Буг» та «KSG Agro» за масштабом виручки та прибутку, однак саме відносні показники рентабельності дають змогу оцінити ефективність використання доходу. У цьому аспекті особливо цікавим є оптимістичний сценарій холдингу «Західний Буг», де рентабельність EBITDA становить 38 %, що перевищує відповідний показник холдингів «Астарта-Київ» (32 %) та «KSG Agro» (25 %), що свідчить про наявність значного потенціалу операційної ефективності холдингу «Західний Буг», який може бути реалізований за умови покращення співвідношення між доходами та виробничими витратами.

Порівняння базових сценаріїв, навпаки, демонструє перевагу холдингу «Астарта-Київ» за поєднанням масштабу, абсолютної прибутковості та стійкості.

EBITDA холдингу «Астарта-Київ» становить 101 млн євро, тоді як у холдингу «Західний Буг» 21 млн євро, а у холдингу «KSG Agro» – 4 млн євро. Чистий прибуток холдингу «Астарта-Київ» становить 44 млн євро, холдингу «KSG Agro» – 3 млн євро, тоді як холдинг «Західний Буг» має чистий збиток 7 млн євро. Отже, за базових умов саме холдинг «Астарта-Київ» демонструє найбільш збалансоване поєднання операційної ефективності та фінансової стійкості підприємства.

Важливим результатом є також аналіз діапазону зміни фінансових результатів між оптимістичним та песимістичним сценаріями. Для холдингу «Астарта-Київ» чистий результат змінюється від 70 до 10 млн євро, тобто підприємство зберігає прибутковість навіть у найгіршому із змодельованих варіантів. Для холдингу «Західного Бугу» цей діапазон становить від 12 до – 31 млн євро, а для холдингу «KSG Agro» – від 5 до 4 млн євро. Отже, останні два підприємства характеризуються значно більшою ймовірністю переходу до збитковості за несприятливих умов.

З позицій функціонування інвестиційного механізму розвитку підприємств – це означає, що для холдингу «Астарта-Київ» може застосовуватися більш проактивна інвестиційна стратегія, орієнтована на масштабування, технологічну модернізацію та диверсифікацію. Наявність позитивного фінансового результату навіть у песимістичному сценарії створює передумови для продовження інвестиційної активності без критичного погіршення фінансової стійкості.

Для холдингів «Західного Бугу» та «KSG Agro» інвестиційний механізм розвитку підприємств має більш захисний і адаптивний характер. Перед реалізацією масштабних інвестиційних проєктів доцільно оцінювати їх чутливість до зміни цін, обсягів реалізації, виробничих витрат, вартості ресурсів та фінансового навантаження. За несприятливого сценарію пріоритетним завданням має бути не максимізація обсягів інвестицій, а забезпечення ліквідності, оптимізація витрат і збереження позитивного операційного грошового потоку.

Отже, результати сценарного моделювання підтверджують, що ефективність інвестиційного механізму розвитку підприємств визначається не лише здатністю

генерувати прибуток за сприятливих умов, а передусім здатністю зберігати фінансову стійкість у разі погіршення ринкової кон'юнктури. Сценарний підхід дає змогу виявити критичні точки кожного підприємства та визначити диференційовані напрями управлінського впливу.

Для холдингу «Астарта-Київ» ключовими перевагами виступають масштаб діяльності, диверсифікація та високий запас фінансової стійкості. Для холдингу «Західний Буг» основним напрямом удосконалення інвестиційного механізму розвитку підприємств має стати зниження витратної залежності та відновлення позитивної валової маржі, оскільки саме собівартість є одним із найбільш критичних факторів переходу до збитковості. Для холдингу «KSG Agro» першочергового значення набуває підвищення операційної ефективності та формування фінансового резерву, який дасть змогу компенсувати негативний вплив несприятливих змін доходів і витрат.

Отже, проведений аналіз демонструє доцільність диференційованого підходу до управління інвестиційними процесами. Єдиної універсальної інвестиційної політики для всіх сільськогосподарських підприємств не існує, оскільки однакові зміни ринкових параметрів призводять до різних фінансових наслідків залежно від структури бізнесу та рівня його операційної і фінансової стійкості. Саме тому результати сценарного моделювання можуть бути використані як інформаційна основа для подальшого формування системи управління ризиками, визначення пріоритетів інвестування та обґрунтування механізмів підвищення інвестиційної стійкості сільськогосподарських підприємств.

Загалом сценарне моделювання є дієвим інструментом удосконалення інвестиційного механізму розвитку підприємств, оскільки дає змогу перейти від оцінки фактичного фінансового стану до прогнозування потенційних результатів та своєчасного формування адаптаційних управлінських рішень. Його поєднання з аналізом ризиків, оцінюванням інвестиційної ефективності та системою фінансових індикаторів створює комплексну основу для забезпечення довгострокової стійкості та конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Крім фінансових показників, важливо також враховувати соціально-економічний вплив інвестиційного проєкту, оскільки він має значення для розвитку регіону та суспільства загалом. Зокрема, розширення виробництва сприяє створенню нових робочих місць для місцевого населення, а залучення працівників із регіону підвищує рівень зайнятості та зменшує безробіття. До того ж розвиток сільськогосподарської галузі може позитивно впливати на якість життя, зокрема через покращення інфраструктури та соціальних умов у сільській місцевості. Важливим є й екологічний аспект, адже впровадження органічного землеробства сприяє збереженню біорізноманіття та зменшенню негативного впливу на довкілля.

Сценарне моделювання інвестицій у галузі сільського господарства дає змогу не лише прорахувати фінансові та соціально-економічні наслідки проєктів за різних умов розвитку подій, але й виявити найбільш критичні фактори невизначеності. Саме на цьому етапі особливого значення набуває оцінка ризиків (рис. 3.9), адже від рівня їх ідентифікації та контролю безпосередньо залежить ефективність інвестиційного механізму розвитку підприємств. Ігнорування ризиків призводить до зниження прибутковості, погіршення фінансової стабільності та навіть втрати конкурентних позицій на ринку. Натомість системна робота з ризиками створює передумови для сталого розвитку, зростання довіри інвесторів і підвищення привабливості підприємства.

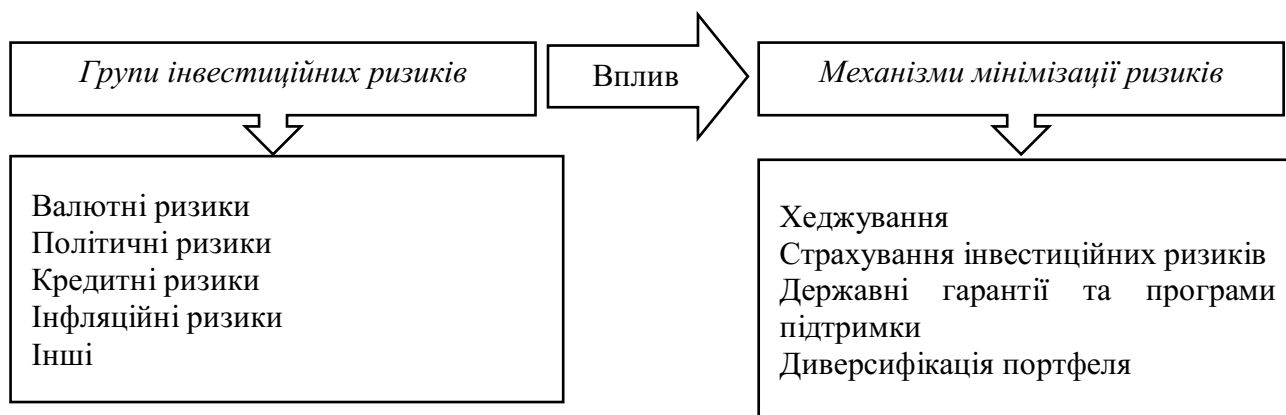

Рис. 3.9. Основні групи інвестиційних ризиків та механізми їх мінімізації

Джерело: розроблено автором

Основні групи інвестиційних ризиків включають: валютні ризики, що виникають через коливання курсу національної валюти та особливо впливають на підприємства, які працюють з імпортними ресурсами або експортом продукції; політичні ризики, пов'язані зі змінами державної політики, регуляторного, податкового чи митного середовища; кредитні ризики, що виникають у разі невиконання зобов'язань контрагентами або складнощів із поверненням позикових коштів, а також інфляційні ризики, які призводять до зниження реальної вартості інвестицій і прибутків у довгостроковій перспективі. Для мінімізації цих ризиків застосовуються різні механізми, зокрема: хеджування за допомогою фінансових деривативів (форвардів і ф'ючерсів), що дає змогу зменшити втрати від коливань валютних курсів і цін; страхування інвестиційних ризиків, яке забезпечує захист від форс-мажорних обставин і невиконання контрактів; державні гарантії та програми підтримки, що підвищують надійність інвестицій через компенсації та субсидії, а також диверсифікація інвестиційного портфеля, яка зменшує залежність від одного ринку чи джерела доходу.

Отже, оцінка ризиків та використання інструментів їх мінімізації є критично важливими для формування ефективного інвестиційного механізму розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки. Вони дають змогу перетворити невизначеність із загрози на керований фактор, що підвищує передбачуваність результатів, зменшує витрати та сприяє стабільному розвитку сільськогосподарських підприємств.

Доцільно також розглянути приклади застосування механізмів мінімізації ризиків сільськогосподарськими підприємствами України, які включають як державні, так і міжнародні інструменти підтримки. Зокрема, важливу роль відіграє використання державних гарантій та міжнародних програм, серед яких програма страхування морських перевезень, реалізована за участі уряду України та міжнародних партнерів, як-от Marsh і Lloyd's of London, що дала змогу знизити витрати на відшкодування збитків і сприяла відновленню експорту та металургійного сектору. Також значну підтримку забезпечує Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (MIGA), яке надає гарантії на сотні мільйонів

доларів для підтримки аграрного сектору та малого бізнесу, що сприяло залученню інвестицій і стабілізації фінансового стану підприємств. Окремо варто відзначити впровадження інструментів хеджування та страхування, зокрема програму страхового брокера Aon у партнерстві з U.S. International Development Finance Corporation (DFC), яка забезпечила значне страхове покриття для аграрного сектору та знизила ризики, пов'язані з воєнними діями. Подібно цьому, програма Європейського банку реконструкції та розвитку (EBRD) надала гарантії для відновлення перестрахування воєнних ризиків у сфері внутрішнього транспорту, що дало змогу суттєво зменшити фінансове навантаження на українських страховиків і забезпечити покриття значних обсягів вантажів. До того ж результати досліджень економічних ризиків для сільськогосподарських підприємств України, проведених у 2025 р., підтверджують значний вплив інфляційних та валютних коливань і дають змогу сформулювати відповідні стратегії їх мінімізації для підвищення фінансової стійкості галузі.

На рис. 3.10 запропоновано авторську модель удосконалення інвестиційного механізму розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки України. Вона інтегрує фінансові, інноваційні, інституційні та організаційно-економічні інструменти, поєднуючи джерела фінансування, механізми управління ризиками та інструменти державної підтримки в єдину системну конструкцію.

Запропонована модель відображає логіку трансформації фінансових ресурсів у реальні інвестиційні результати та створює методичну основу для підвищення інвестиційної привабливості й забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств у період постконфліктного відновлення економіки.

Підвищення доступу до фінансування, зниження фінансових ризиків та покращення фінансової стабільності сільськогосподарських підприємств тісно взаємопов'язані: залучення міжнародних фінансових інституцій та державних гарантій сприяло збільшенню доступу до необхідних ресурсів для відновлення та розвитку.

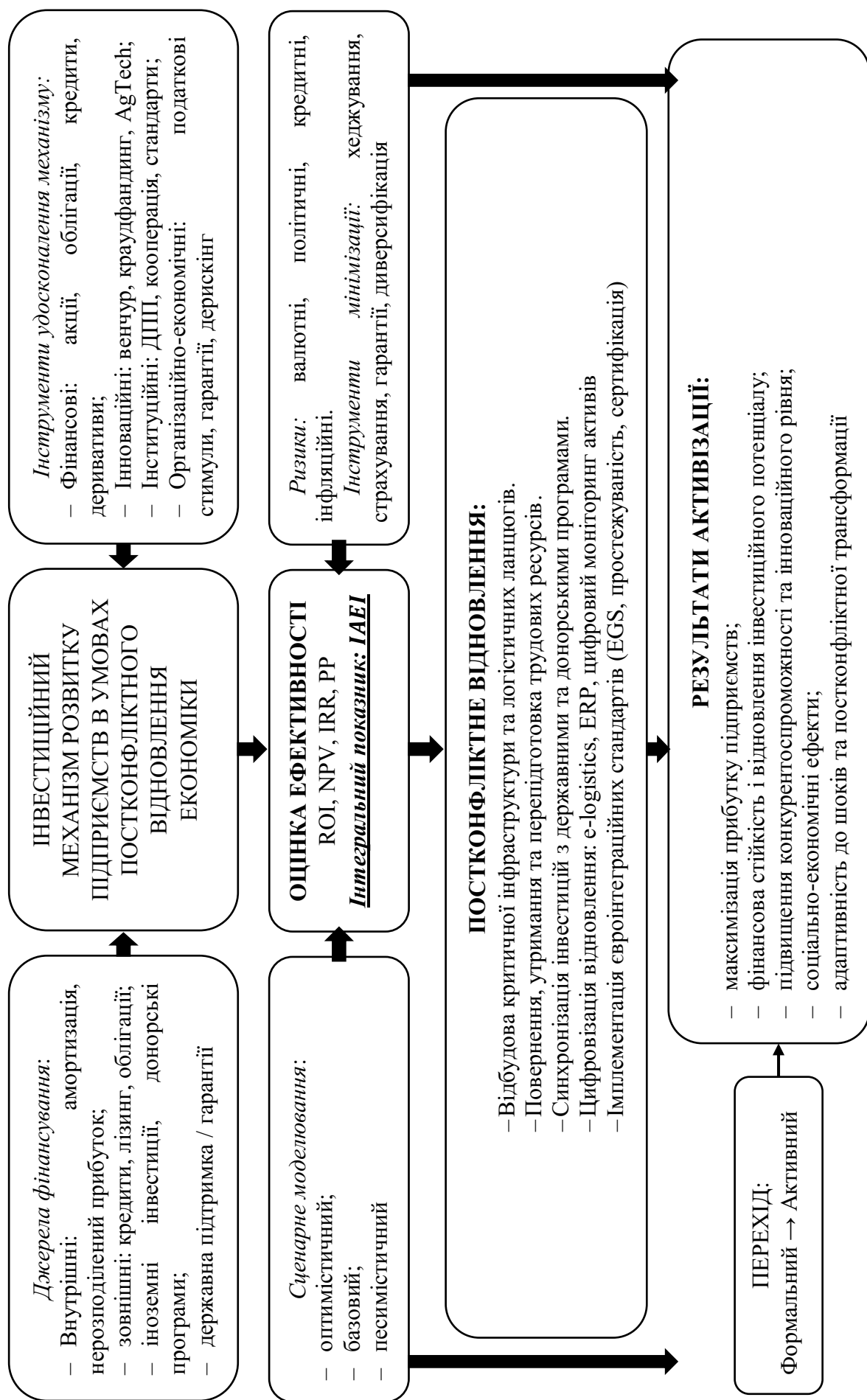

Рис. 3.10. Модель удосконалення інвестиційного механізму розвитку підприємств сільського господарства в умовах постконфліктного відновлення економіки
Джерело: розроблено автором

Водночас впровадження програм страхування та хеджування дасть змогу зменшити фінансові ризики, пов'язані з економічною нестабільністю, а системний аналіз економічних ризиків та реалізація стратегій їх мінімізації підвищили загальну фінансову стійкість підприємств, забезпечуючи стабільний розвиток галузі сільського господарства в умовах постконфліктного відновлення.

Для перевірки прикладної стійкості запропонованої моделі (див. формули 3.5–3.6) проведено короткий аналіз чутливості інтегрального індексу $IAEI$ за трьома сценаріями. Для модельного розрахунку прийнято вагові коефіцієнти $\alpha = 0,25$; $\beta = 0,25$; $\gamma = 0,35$; $\delta = 0,15$.

Вхідні параметри сценаріїв сформовано на основі емпіричних даних фінансової звітності сільськогосподарських підприємств, а також статистичних рядів щодо врожайності, цін і витрат за попередні періоди.

Вагові коефіцієнти α , β , γ , δ та межі сценаріїв уточнено експертним методом (опитування фахівців у сфері інвестиційного аналізу та аграрної економіки) з подальшою нормалізацією оцінок.

Результати сценарного аналізу демонструють, що модель є найбільш чутливою до погіршення співвідношення IRR/r та зростання RAI ; саме ці параметри найшвидше переводять $IAEI$ у зону значень менше 1.

Таблиця 3.10

Перевірка моделі $IAEI$: аналіз чутливості за сценаріями

Показник	Оптимістичний сценарій	Базовий сценарій	Песимістичний сценарій
$ROI_{\text{кор}}$	0,45	0,35	0,24
NPV/I_0	0,50	0,40	0,26
IRR/r	2,00	1,80	1,20
RAI	0,60	0,75	1,10
$IAEI$	1,19	1,02	0,68
Висновок	Проект доцільно масштабувати	Проект прийнятний за умови контролю ризиків	Проект потребує перегляду параметрів або відтермінування

Джерело: розраховано автором

Отже, практична імплементація моделі має супроводжуватися інструментами страхування, хеджування та поетапного фінансування, що підвищує стійкість інвестиційних рішень у постконфліктних умовах.

З метою підтвердження прикладної придатності запропонованого інтегрального індексу *IAEI* проведено його валідацію за трьома взаємодоповнювальними напрямками: емпірична верифікація вхідних параметрів, методична перевірка стійкості розрахунку та інтерпретаційна перевірка управлінської корисності результатів. Такий підхід дає змогу оцінити модель не лише як формальний аналітичний інструмент, а як практичний механізм підтримки інвестиційних рішень у середовищі підвищеної невизначеності.

Інформаційну базу валідації сформовано з використанням: (1) фінансової звітності сільськогосподарських підприємств (показники рентабельності, структури витрат, капіталовкладень і грошових потоків); (2) офіційних статистичних рядів щодо врожайності, цінової динаміки та виробничих витрат; (3) експертних оцінок для уточнення вагових параметрів α , β , γ , δ та ваг ризикових складових w_1 , w_2 , w_3 . Для мінімізації впливу структурних розривів воєнного періоду використано сценарну логіку оцінювання (оптимістичний, базовий, песимістичний сценарії), що забезпечує порівнюваність результатів у різних комбінаціях ринкових і ризикових умов.

Валідація передбачає такі етапи: нормалізацію часткових індикаторів моделі ($ROI_{\text{кор}}$, NPV/I_0 , IRR/r , RAI); перевірку знакової узгодженості впливу факторів (позитивний внесок фінансових показників і обернений вплив ризикової компоненти $1/RAI$); тестування стабільності результатів у разі зміни вагових коефіцієнтів у допустимому інтервалі; порівняння ранжування інвестиційних альтернатив за *IAEI* з ранжуванням за класичними індикаторами (ROI , NPV , IRR); а також сценарну перевірку порогових значень ($IAEI > 1$; $IAEI \approx 1$; $IAEI < 1$). У межах такої процедури підтверджено, що модель зберігає логічну цілісність за різних параметричних налаштувань і не втрачає здатності диференціювати інвестиційні рішення за рівнем ризику та очікуваної віддачі.

Результати валідації підтверджують (табл. 3.11), що *IAEI* є методично обґрунтованим і практично придатним індикатором для умов постконфліктного відновлення.

Таблиця 3.11

Валідація моделі *IAEI* інвестиційного механізму розвитку підприємств

Компонент валідації	Зміст	Підтвердження / висновок
Дані	Фінансова звітність сільськогосподарських підприємств; статистичні ряди врожайності, цін і витрат; експертні оцінки вагових параметрів α , β , γ , δ і ризикових ваг w_1 , w_2 , w_3 . Застосовано три сценарії: оптимістичний, базовий, песимістичний	Сформовано репрезентативну базу для оцінки <i>IAEI</i> за різних ринкових і ризикових умов
Метод	Нормалізація індикаторів ($ROI_{кор}$, NPV/I_0 , IRR/r , RAI); перевірка знакової узгодженості впливу факторів; тест стійкості за варіювання ваг; порівняння ранжування <i>IAEI</i> з $ROI/NPV/IRR$; перевірка порогів $IAEI > 1$, $IAEI \approx 1$, $IAEI < 1$	Модель зберігає логічну цілісність і диференціює інвестиційні альтернативи за віддачею та ризиком
Критерії валідації	1. Змістова узгодженість. 2. Параметрична стійкість. 3. Конвергентність із класичними метриками. 4. Дискримінаційна здатність. 5. Управлінська релевантність	Підтверджено: <i>IAEI</i> зростає зі зростанням $ROI_{кор}$, NPV/I_0 , IRR/r і знижується зі зростанням RAI ; ранжування стабільне в ключових сценаріях; модель відокремлює ризикові проекти
Інтерпретація	<i>IAEI</i> інтегрує фінансові показники з ризиковою компонентою, що забезпечує більш збалансовану оцінку в сільському господарстві за умов воєнної/постконфліктної невизначеності	Зменшується ймовірність відбору формально прибуткових, але надмірно вразливих інвестиційних проєктів
Практичне застосування і обмеження	Використання для пріоритизації портфеля, поетапного фінансування та ризик-орієнтованої політики. Обмеження: чутливість до якості даних і експертного налаштування ваг	Доцільні регулярне оновлення параметрів, розширення емпіричної бази та повторна валідація у разі істотних макро- і галузевих змін

Джерело: узагальнено автором

На відміну від використання окремих традиційних фінансових показників, дана модель забезпечує більш збалансовану оцінку, оскільки враховує ризикову складову в загальному результаті, що зменшує ймовірність ухвалення формально прибуткових, але надто ризикованих інвестиційних рішень, що має особливе значення для сільського господарства, де природні, цінові та логістичні коливання суттєво впливають на реальну ефективність інвестицій. Практична цінність валідації полягає в тому, що *IAEI* може використовуватися як інструмент відбору пріоритетних проєктів у портфелі підприємств, визначення умов поетапного

фінансування та формування ризик-орієнтованої інвестиційної стратегії. Водночас модель має певні обмеження, зокрема чутливість до якості вихідних даних і залежність від коректного визначення вагових коефіцієнтів, що обумовлює необхідність періодичного оновлення параметрів, розширення емпіричної бази та повторної перевірки у разі суттєвих змін макроекономічного або галузевого середовища.

3.3. Стратегія інвестиційного розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки

Повномасштабна збройна агресія формує довготривалі економічні наслідки, що проявляються у втраті виробничого потенціалу, руйнуванні інфраструктури, зростанні ризиків та зміні інвестиційних пріоритетів. За таких умов інвестиційний механізм має виконувати не лише функцію фінансування, а й функцію структурного відновлення та стратегічної трансформації підприємств.

Умови постконфліктного відновлення формують нову парадигму інвестиційного розвитку підприємств, яка відрізняється від традиційної моделі зростання. Якщо в мирний період інвестиції орієнтуються переважно на підвищення прибутковості та масштабування виробництва, то в умовах відновлення ключовими стають відновлення виробничого потенціалу, підвищення стійкості до ризиків, структурна модернізація та інтеграція у міжнародні економічні простори. Отже, інвестиційний механізм розвитку підприємств трансформується у стратегічний інструмент довгострокової реконструкції економіки.

Економічні наслідки воєнного стану проявлялися у багатьох формах. Перш за все, це був значний вплив на виробничі потужності, руйнування інфраструктури, зменшення обсягів сільськогосподарського та промислового виробництва, а також зміни в структурі ринку праці, пов'язані зі мобілізацією населення та переміщенням робочих ресурсів. Водночас воєнно-політична нестабільність

завжди стимулювала інновації та технологічний розвиток, адже потреба у швидкому виробництві озброєння, транспортних засобів, продовольства та матеріалів сприяла пошуку нових рішень та ефективнішого використання ресурсів.

У новітню епоху дослідження Міжнародного валютного фонду та Світового банку демонструють, що навіть локальні конфлікти можуть призводити до сильних макроекономічних потрясінь, включаючи інфляцію, падіння ВВП, знецінення національної валюти та зменшення інвестиційної активності. Воєнні конфлікти також значно впливають на структуру державних фінансів, змушуючи державу збільшувати військові витрати та перерозподіляти бюджетні ресурси, що часто призводить до скорочення інвестицій у соціальну сферу, освіту та інфраструктурні проєкти.

На прикладі сучасних конфліктів можна побачити, що економічні наслідки воєнного стану відчуються не лише під час бойових дій, а й у довгостроковій перспективі. Руйнування підприємств, логістичних мереж та енергетичної інфраструктури створює системні проблеми для економіки, відновлення якої потребує значних інвестицій, планування та зовнішньої підтримки. Водночас воєнний конфлікт змінює інвестиційні пріоритети підприємств, адже в умовах невизначеності вони змушені шукати механізми мінімізації ризиків та оптимізації ресурсів.

Українські сільськогосподарські підприємства демонструють значну адаптивність, розробляючи нові стратегії виживання та розвитку в умовах воєнного стану, що включає диверсифікацію виробництва, впровадження цифровізації, пошук нових експортних напрямів та створення більш стійких до зовнішніх шоків бізнес-моделей. Аналіз поточної ситуації та розробка інвестиційної стратегії для забезпечення стабільності та розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах тривалого воєнного конфлікту, а також постконфліктного відновлення економіки є життєво важливим. Це стосується не лише самих підприємств, а й формування ефективної державної політики підтримки сектору, а також міжнародних партнерів, зацікавлених у співпраці з українським агробізнесом. Адже стабільність української галузі сільського господарства має стратегічне

значення для глобальної продовольчої безпеки та загальної економічної стабільності регіону [148].

Важливим аспектом є те, що постконфліктне відновлення не обмежується лише фінансовою підтримкою підприємств і відбудовою інфраструктури. Необхідно створювати умови для стійкого економічного розвитку, впроваджувати інновації, залучати внутрішні та міжнародні інвестиції, а також забезпечувати ефективне управління ресурсами на всіх рівнях. У цьому контексті інвестиційний механізм розвитку підприємств виступає ключовим інструментом відновлення, оскільки дає змогу поєднати фінансову ефективність із соціально-економічними цілями та мінімізувати ризики у високовразливому середовищі.

Постконфліктне відновлення економіки формує нову логіку інвестиційного розвитку підприємств. Якщо в умовах стабільного функціонування інвестиції орієнтуються переважно на розширення виробництва та максимізацію прибутку, то у період відновлення ключовими стають відтворення виробничого потенціалу, підвищення стійкості до ризиків, структурна модернізація та забезпечення довгострокової конкурентоспроможності.

Воєнні дії спричиняють системні зміни у функціонуванні підприємств: руйнування інфраструктури, втрату активів, трансформацію ринків збуту, зростання фінансових та інституційних ризиків. У таких умовах інвестиційний механізм набуває стратегічного характеру та виступає не лише інструментом фінансування розвитку, а й механізмом відновлення, стабілізації та адаптації підприємств до нової економічної реальності.

Після завершення активної фази конфлікту ключовим завданням для економіки стає стале відновлення підприємств та регіональної інфраструктури. У цьому контексті особливого значення набувають стратегічні орієнтири формування інвестиційного механізму (рис. 3.11), які можна згрупувати за п'ятьма взаємопов'язаними напрямками, що визначають пріоритети та інструменти вкладення ресурсів.

Вони дають змогу підприємствам ефективно розподіляти фінансові, матеріальні та людські ресурси, адаптуватися до умов невизначеності та ризиків, а

також формувати основу для модернізації, інноваційного розвитку та соціальної підтримки громад.

В умовах постконфліктного відновлення основним стратегічним пріоритетом є відновлення виробничого потенціалу підприємств та модернізація обладнання. Інвестиції спрямовуються на ремонт і реконструкцію зруйнованих цехів, складів, транспортної та енергетичної інфраструктури.

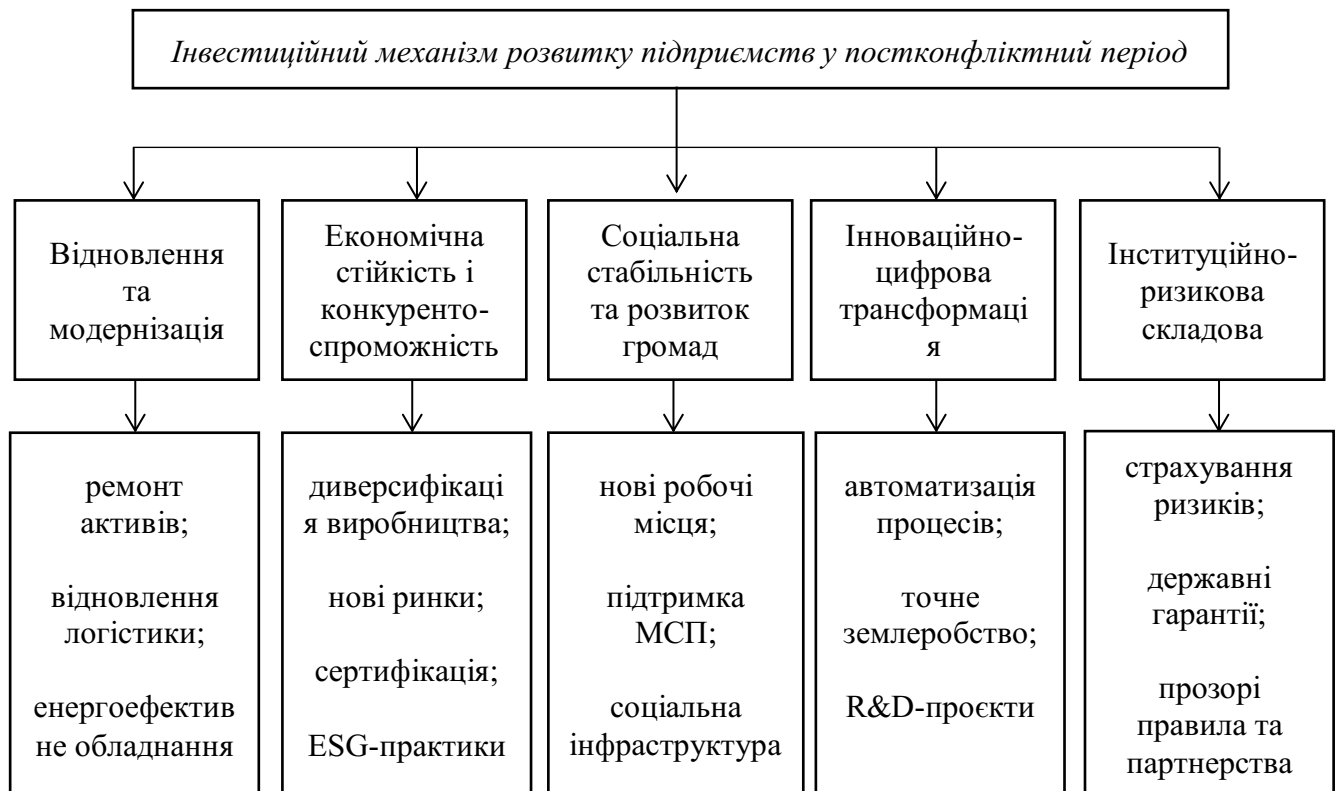

Рис. 3.11. Стратегічні орієнтири формування інвестиційного механізму розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення

Джерело: складено автором

Вкладення інвестицій у ремонт і відновлення виробничих потужностей дають змогу швидко повернути підприємства до роботи та забезпечити стабільність виробничих процесів. Наприклад, у сільському господарстві це може бути відновлення теплиць, зерносховищ або іригаційних систем тощо.

Модернізація обладнання та впровадження енергоефективних технологій забезпечує зниження виробничих витрат, скорочення споживання енергії та підвищення продуктивності праці. Такі проєкти можуть включати заміну старих

котлів на сучасні енергоефективні, встановлення автоматизованих ліній, оновлення систем логістики та зберігання продукції.

Використання державних програм підтримки та грантів є ключовим фактором для швидкого запуску процесу відновлення. Наприклад, в Україні держава та міжнародні донори пропонують гранти на відновлення малого та середнього бізнесу, кредити під державні гарантії та податкові пільги для підприємств, що модернізують виробництво після руйнувань.

Другий стратегічний орієнтир спрямований на підвищення економічної стійкості та конкурентоспроможності підприємств.

Диверсифікація виробництва та джерел фінансування дає змогу підприємствам зменшити ризики, пов'язані з нестабільністю ринку, і забезпечити більш рівномірне надходження доходів. Наприклад, фермерське господарство може одночасно вирощувати овочі, зернові та ягоди, а підприємство – виробляти кілька видів продукції.

Підвищення конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках досягається за рахунок впровадження нових технологій, підвищення якості продукції та сертифікації відповідно до міжнародних стандартів.

Впровадження сталих інвестиційних практик включає застосування екологічно чистих технологій, утилізацію відходів, використання відновлюваних джерел енергії. Це не лише знижує витрати та вплив на навколишнє середовище, а й підвищує привабливість підприємства для інвесторів.

Інвестиції мають не тільки економічну, а й соціальну функцію, особливо в постконфліктних умовах. Створення нових робочих місць допомагає відновити зайнятість у постраждалих регіонах, зменшити соціальну напругу та підтримати місцеві громади. Підтримка малого та середнього бізнесу через мікрофінансування, пільгові кредити та партнерські програми сприяє відновленню економічної активності, формує ланцюги доданої вартості та підвищує внутрішню мобільність підприємств. Забезпечення безпеки та соціальної стабільності здійснюється через інвестиції у соціальні проекти, що одночасно покращує інвестиційний клімат і зміцнює довіру громади до підприємств.

Інновації та цифровізація стають критично важливими для конкурентоспроможності підприємств у постконфліктний період. Інвестиції у цифровізацію виробничих та управлінських процесів дають змогу автоматизувати бухгалтерію, управління запасами, логістику та планування виробництва. Використання сучасних технологій для оптимізації логістики та виробництва забезпечує зменшення витрат, скорочення часу на доставку та підвищення продуктивності.

Підтримка науково-дослідних проєктів стимулює впровадження інновацій, створення нових продуктів та технологічних рішень, що відкриває підприємствам нові ринки та підвищує їх довгострокову конкурентоспроможність.

Реалізація стратегічних орієнтирів інвестиційного механізму підприємств у постконфліктний період потребує чітко визначених механізмів, які забезпечують ефективне використання фінансових, матеріальних та людських ресурсів. Інвестиційне забезпечення відновлення та розвитку підприємств наведено на рис. 3.12. Синергетичний результат реалізації інвестиційних проєктів виражається через послідовний ланцюг трансформацій: від першочергового відновлення зруйнованих потужностей і технологічної модернізації виробництва до формування комплексної стійкості підприємства перед екзогенними шоками. У довгостроковій перспективі це забезпечує зростання його конкурентоспроможності, створення нових робочих місць та вихід на якісно новий рівень експортного й інноваційного розвитку.

Одним із ключових шляхів є державна підтримка підприємств, що особливо актуально для галузі сільського господарства, яка зазнала значних руйнувань. Податкові пільги дають змогу підприємствам знизити фінансове навантаження у період відновлення. Наприклад, фермерські господарства можуть отримувати пільги на податок на землю або на прибуток під час модернізації обладнання та впровадження енергоефективних технологій.

Гранти на відновлення підприємств надаються державними органами або міжнародними фондами для реконструкції теплиць, складських приміщень, іригаційних систем та обладнання для переробки продукції.

Рис. 3.12. Інвестиційне забезпечення відновлення та розвитку підприємств

Джерело: складено автором

Доступні кредити під державні гарантії дають змогу підприємствам залучати ресурси для модернізації виробництва без значного фінансового ризику. Зокрема, реалізація державних програм здешевлення кредитування (наприклад, пільгового кредитування за програмою «Доступні кредити 5–7–9 %») зменшує процентне навантаження на позичальників, що сприяє підтримці ліквідності аграрного сектору та стимулює розширення його інвестиційної діяльності в умовах підвищеної макроекономічної невизначеності.

Залучення іноземних інвестицій є ще одним важливим механізмом реалізації стратегічних орієнтирів. Міжнародні партнери можуть надавати фінансування для

модернізації виробництва, впровадження новітніх технологій та підвищення експортного потенціалу. Наприклад, українські фермерські кооперативи співпрацюють із європейськими інвесторами для будівництва ліній з переробки фруктів та овочів, що дає змогу продавати продукцію на міжнародному ринку.

Партнерство також включає обмін досвідом і технологіями: міжнародні інвестори допомагають впроваджувати екологічно чисті технології, автоматизацію логістики та сучасні системи зберігання продукції.

Не менш важливим є використання власних ресурсів підприємств для відновлення та модернізації. Підприємства реінвестують прибуток у відновлення зруйнованих потужностей, закупівлю нового обладнання або цифровізацію виробництва. Для сільськогосподарських підприємств рослинницького напрямку це проявляється у модернізації тепличних комплексів, придбанні сучасної техніки для обробітку ґрунту та інвестуванні в автоматизовані системи зрошення.

Для забезпечення успішної реалізації стратегії інвестиційного розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки необхідне системне планування і постійний контроль ефективності інвестицій. Сценарне моделювання ризиків дає змогу оцінювати можливі варіанти розвитку подій і готувати підприємства до різних економічних та кліматичних умов.

Оцінка фінансових, соціально-економічних та екологічних показників забезпечує комплексну оцінку результатів інвестицій: прибутковість, створення робочих місць, впровадження інновацій, екологічну безпеку. У сільському господарстві це проявляється у аналізі прибутковості різних культур за різних сценаріїв врожайності, впливу кліматичних змін та цін на продукцію, а також оцінці економічного ефекту від модернізації обладнання або автоматизації процесів.

Формування стратегії інвестиційного розвитку підприємств у постконфліктний період передбачає досягнення різноманітних економічних, соціальних та інноваційних результатів. Систематизацію очікуваних результатів реалізації стратегії інвестиційного розвитку підприємств наведено на рис. 3.13.

Одним із перших і найбільш очевидних результатів є повернення підприємств до повноцінної роботи після руйнувань. У сільському господарстві

зазначений результат проявляється у відновленні роботи теплиць, складів для зберігання продукції, іригаційних систем, зерносховищ та тваринницьких ферм.

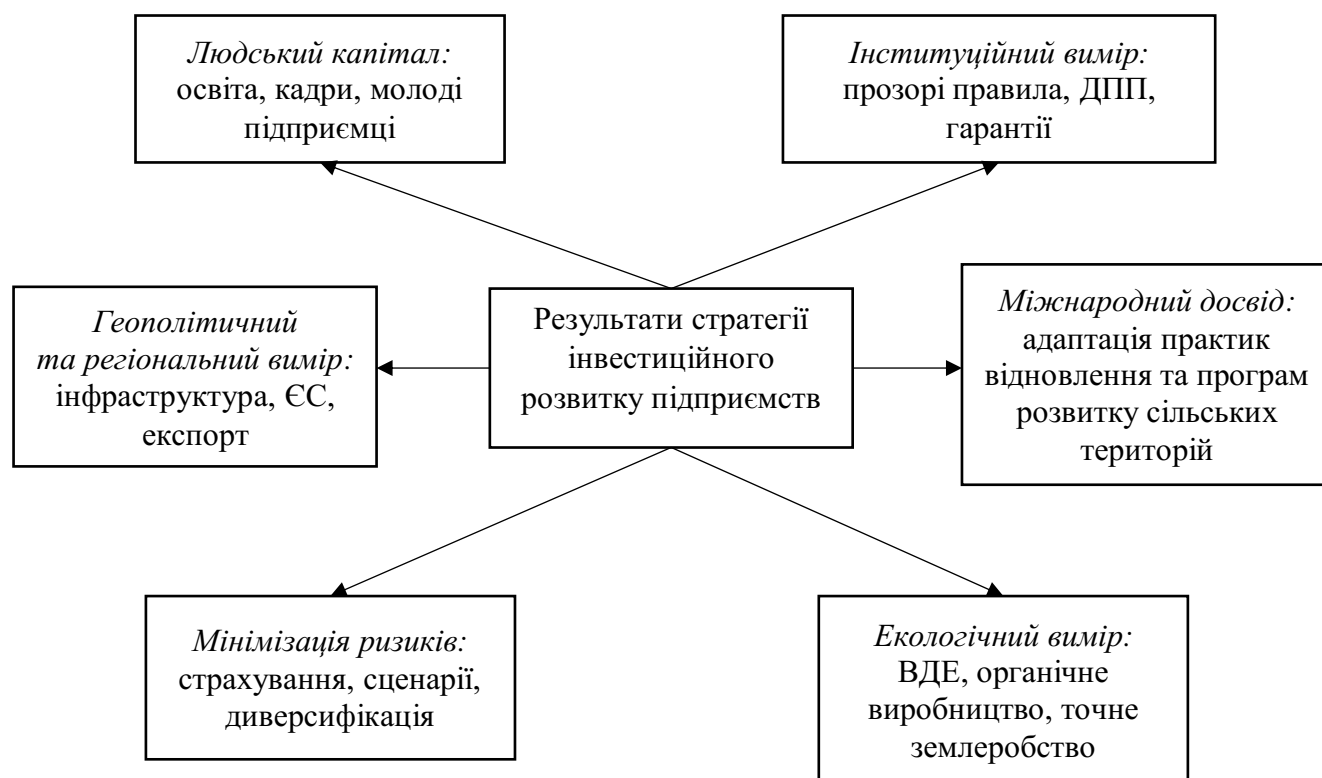

Рис. 3.13. Очікувані результати реалізації стратегії інвестиційного розвитку підприємств

Джерело: складено автором

Відновлення виробничих потужностей дає змогу забезпечити безперервність бізнес-процесів, що є критично важливим для підтримки поставок продукції на внутрішній та зовнішній ринок. Реалізація цього результату знижує ризики зриву виробництва, скорочує втрати від неготовності підприємств до сезону та стабілізує фінансові потоки підприємств.

Другим очікуваним результатом є укріплення фінансової та економічної стійкості підприємств. Стратегічне використання інвестицій, диверсифікація джерел фінансування та модернізація виробничих процесів дають змогу зменшити залежність від зовнішніх ризиків та коливань ринку. У сільському господарстві, наприклад, фермери можуть поєднувати вирощування різних культур, що зменшує ризики від зміни цін або погодних умов.

Економічна стійкість включає підвищення оборотності капіталу, зменшення витрат на енергію та логістику, а також забезпечення регулярного надходження доходів, що допомагає підприємствам планувати довгострокові інвестиції та розвиток.

Важливим результатом є створення умов для соціально відповідального та інноваційного розвитку підприємств, що сприяє відновленню регіонів. Соціально орієнтований бізнес включає створення робочих місць, підтримку місцевих громад через соціальні проекти, забезпечення стабільності та безпеки населення.

Інноваційний розвиток проявляється у впровадженні новітніх технологій, автоматизації виробництва, цифровізації управлінських процесів, а також підтримці науково-дослідних проектів. У сільському господарстві можна виділити такі аспекти:

- автоматизовані системи поливу та обробки ґрунту;
- високотехнологічні теплиці;
- інноваційні методи переробки та зберігання продукції.

Розвиток інновацій та соціально відповідальних практик підвищує привабливість підприємств для інвесторів, створює додаткову вартість продукції та стимулює відновлення економіки на регіональному рівні. Успішна імплементація інвестиційної стратегії забезпечує розширення доступу до зовнішніх джерел фінансування, що є фундаментальною передумовою сталого розвитку підприємств.

Сільськогосподарські підприємства, які демонструють ефективне використання ресурсів, прозорість управління та інноваційний потенціал, стають більш привабливими для внутрішніх та міжнародних інвесторів. Для підприємств сільського господарства зазначений процес реалізується через:

- залучення грантів на розвиток органічного виробництва;
- кредити та інвестиції на модернізацію сільськогосподарських підприємств;
- партнерство з міжнародними компаніями для розвитку експортного потенціалу.

Такий підхід забезпечує довгострокову модернізацію підприємств, покращує технологічну базу та підвищує конкурентоспроможність продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку.

Крім основних результатів, реалізація стратегії інвестиційного розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки забезпечує:

- стимулювання регіональної економіки, відновлення логістичних та виробничих ланцюгів;
- підвищення екологічної відповідальності, впровадження енергоефективних та ресурсозберігаючих технологій;
- зміцнення довіри громад до підприємств і держави через соціально орієнтовані інвестиції;
- формування стабільного інвестиційного клімату, що сприяє подальшому розвитку підприємств та залученню нових проєктів.

Реалізація стратегії інвестиційного розвитку у постконфліктний період забезпечує комплексне відновлення підприємств та економіки. Очікувані результати включають відновлення виробничих потужностей, що гарантує безперервність бізнес-процесів та стабільність поставок продукції, а також підвищення економічної стійкості підприємств через диверсифікацію виробництва та оптимізацію фінансових потоків.

До того ж реалізація стратегії сприяє розвитку соціально орієнтованого та інноваційного бізнесу, створює робочі місця, впроваджує сучасні технології, цифровізацію та енергоефективні рішення, що підвищує привабливість підприємств для інвесторів та стимулює відновлення регіонів.

Залучення інвестиційних потоків та ефективне використання власних ресурсів підприємств забезпечує довгостроковий розвиток, модернізацію та підвищення конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках. Реалізація стратегічних орієнтирів також сприяє формуванню стабільного інвестиційного клімату, зміцненню довіри громад і держави, а також підвищенню екологічної відповідальності підприємств.

Отже, очікувані результати є багатограними та взаємопов'язаними, забезпечуючи комплексний ефект для економічного, соціального та інноваційного розвитку у постконфліктний період.

В умовах постконфліктного відновлення економіки стратегічні орієнтири формування інвестиційного механізму підприємств мають враховувати не лише фінансово-економічні чинники, а й широкий спектр соціальних, екологічних, інституційних та геополітичних аспектів. Додаткові напрями стратегічних орієнтирів дають змогу сформувати цілісну модель інвестиційного відновлення, що забезпечує довгострокову конкурентоспроможність.

Додаткові напрями стратегічних орієнтирів, що розширюють традиційний фінансово-економічний підхід до інвестиційного розвитку, систематизовано на рис. 3.14. Ефективне відновлення інвестиційного потенціалу аграрного сектору України потребує комплексного підходу, що охоплює інституційний, геополітичний, екологічний та соціальний виміри.

Фундаментом для залучення інвестицій залишається інституційна стабільність. Держава має забезпечити прозорі правила ведення бізнесу, передбачувану податкову систему та дієве правове середовище – без цього будь-які заходи підтримки матимуть лише тимчасовий ефект. Паралельно важливою є співпраця з міжнародними організаціями – ЄБРР, Світовим банком, ФАО, – які відкривають доступ до фінансових ресурсів і до експертизи та сучасних стандартів агробізнесу.

Кооперація держави з бізнесом дає змогу реалізовувати масштабні інфраструктурні проекти – будівництво логістичних хабів, елеваторів, переробних підприємств – які жодна зі сторін не потягне самотійно.

Не менш важливим є геополітичний та регіональний контекст, зокрема відновлення зруйнованої інфраструктури – доріг, залізниць, енергетичних об'єктів – є передумовою для доступу сільськогосподарської продукції до ринків збуту. Водночас інтеграція у європейський економічний простір відкриває нові можливості: приведення стандартів до вимог ЄС та участь у програмах «Зеленого курсу» дають змогу нарощувати експорт зерна, олії, м'яса та органічної продукції на преміальні ринки.

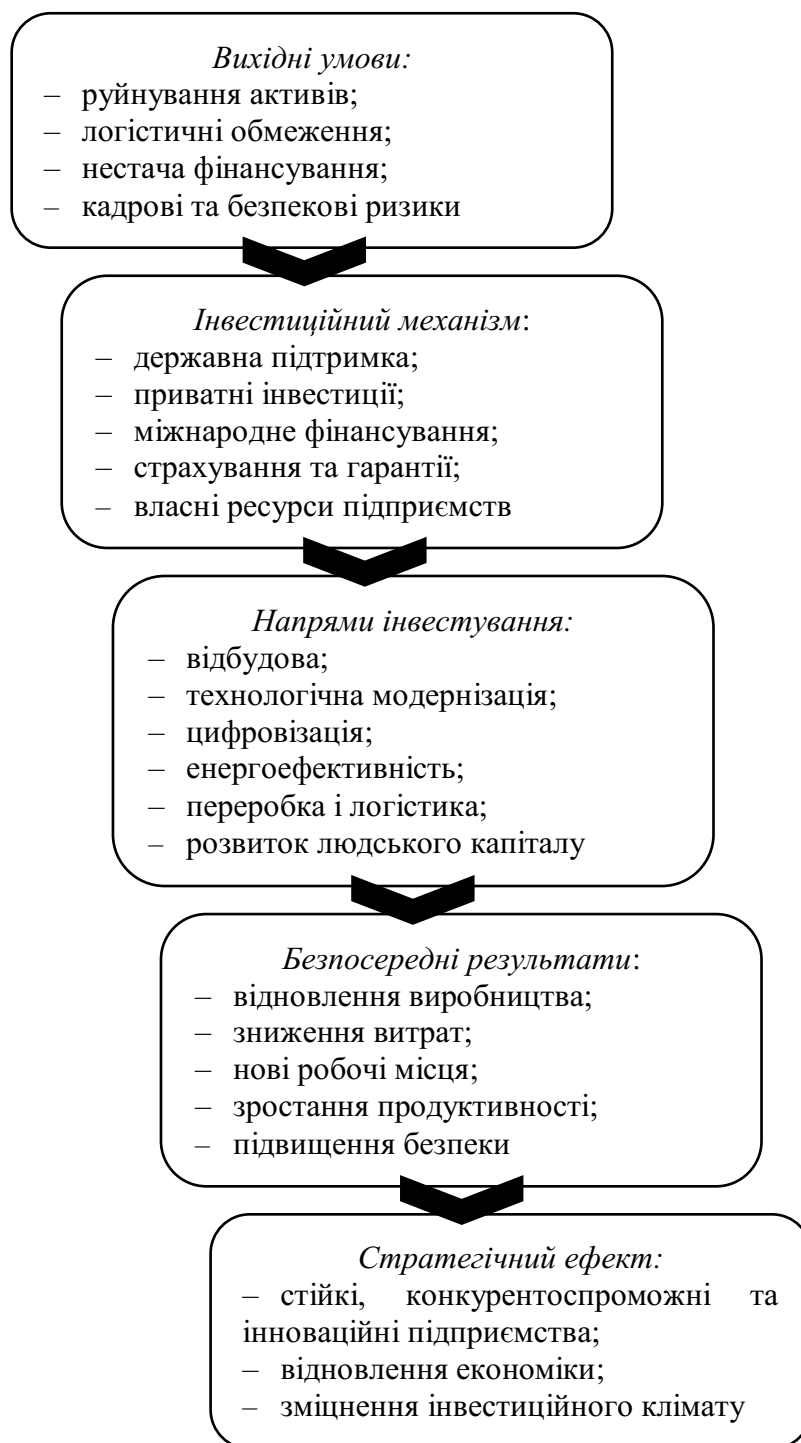

Рис. 3.14. Додаткові напрями стратегічних орієнтирів формування інвестиційного механізму розвитку підприємств

Джерело: розроблено автором

В умовах тривалої невизначеності критичним стає управління ризиками. Йдеться про розбудову систем страхування від воєнних і політичних ризиків, формування фондів відшкодування збитків, а також впровадження сценарного

планування – здатності прогнозувати кризові ситуації та мати готові плани реагування.

Людський капітал у цьому контексті – не допоміжний, а системоутворюючий чинник. Розвиток профільної аграрної освіти, дуальних програм підготовки, підтримка молодих підприємців через мікрокредитування та бізнес-інкубатори формують середовище, здатне утримувати та повертати кваліфіковані кадри. Особливої уваги заслуговує стимулювання повернення трудових мігрантів – зокрема через механізми підтримки власних фермерських господарств.

Екологічний вимір дедалі більше визначає конкурентоспроможність сільського господарства на зовнішніх ринках. Впровадження біогазових комплексів та сонячних електростанцій знижує енергетичну залежність виробництва, тоді як перехід на органічні технології та енергоощадні методи – крапельне зрошення, точне землеробство – забезпечує вихід на преміальний сегмент ринку ЄС.

Цінним орієнтиром у цьому контексті слугує міжнародний досвід постконфліктного відновлення аграрного сектору Хорватії та Боснії і Герцеговини. Досвід цих країн підтверджує, що поетапне повернення сільськогосподарських земель до господарського обігу, оновлення логістичної інфраструктури та поглиблення євроінтеграційних процесів дають змогу досягти відчутних економічних результатів.

Адаптація таких програм, як LEADER, та практик субсидування кооперативів до українських реалій може стати ефективним інструментом регіонального розвитку.

З метою практичної реалізації запропонованих стратегічних орієнтирів доцільно впроваджувати стратегію постконфліктного переходу після офіційного припинення правового режиму воєнного стану. Така стратегія має фазову логіку і забезпечує узгодження короткострокових завдань стабілізації з довгостроковими цілями структурної модернізації.

Ключовими учасниками реалізації стратегії постконфліктного переходу мають бути:

- центральні органи державної влади – формування нормативно-правових умов, податково-бюджетних стимулів і гарантійних інструментів;
- органи місцевого самоврядування та обласні військові (надалі – державні) адміністрації – пріоритизація проєктів відновлення на територіальному рівні та координація інфраструктурних рішень;
- підприємства і галузеві об’єднання – ініціювання, співфінансування та практична реалізація інвестиційних проєктів;
- фінансові установи (банки, небанківські інститути, страхові компанії) – кредитування, страхування ризиків і фінансовий супровід інвестиційних програм;
- міжнародні фінансові організації та донорські структури – залучення ресурсів, гарантій, технічної допомоги й експертизи;
- наукові та освітні установи, експертно-консалтингові центри – методичне забезпечення, підготовка кадрів, моніторинг досягнення цільових KPI.

Координація взаємодії між зазначеними учасниками потребує запровадження єдиного організаційного контуру управління (координаційної платформи) з чітким розподілом повноважень, відповідальності та індикаторів результативності на кожній фазі переходу. Забезпечення керованості інвестиційного процесу передбачає безперервний цикл планування, реалізації, моніторингу та коригування інвестиційних рішень, представлений на рис. 3.15.

Рис. 3.15. Система KPI оцінювання ефективності інвестиційного механізму розвитку підприємств

Джерело: розроблено автором

Переходи між фазами мають здійснюватися на основі досягнення цільових індикаторів (KPI): частки відновлених потужностей, обсягу залучених приватних інвестицій, рівня страхового покриття ризиків, частки переробленої продукції, приросту продуктивності праці, рівня експортної диверсифікації. Застосування такої стратегії дає змогу мінімізувати інституційні розриви між етапами відновлення і забезпечити керований перехід від антикризової моделі функціонування підприємств до моделі стійкого конкурентного розвитку.

Стратегія інвестиційного розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки із визначенням фаз, часових горизонтів та умов переходу між ними подано на рис. 3.16, де зазначено планомірний перехід від оперативного усунення наслідків воєнних руйнувань до реалізації масштабних інноваційно-інвестиційних проєктів.

Стратегія інвестиційного розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки розпочинається з першочергового антикризового реагування та усунення диспропорцій, зокрема стабілізаційно-відновлювальною фазою (0–12 місяців після припинення воєнного стану). Ключовими пріоритетами тут є інвентаризація завданих збитків, відбудова критичної інфраструктури та перезапуск основних операційних процесів. Основними фінансовими інструментами виступають гранти швидкого реагування, портфельні державні гарантії, пільгові кредитні лінії та механізми страхування воєнно-політичних ризиків. Ключова роль на цій фазі належить центральним і місцевим органам влади, банківським установам та міжнародним донорським організаціям. Індикаторами (KPI) успішного завершення фази та переходу до наступного етапу є рівень відновлення виробничих потужностей, відновлення логістичної доступності та стабілізація поточної операційної діяльності.

Модернізаційно-структурна фаза (1–3 роки) є другою складовою стратегії інвестиційного розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки, орієнтованою на якісну технологічну перебудову підприємств. Пріоритети зміщуються у бік технологічного переоснащення, цифровізації процесів, розвитку глибокої переробки сировини, агрокооперації та підвищення загальної продуктивності. Фінансове забезпечення забезпечується через змішане

фінансування (blended finance), інвестиційні податкові стимули, лізингові інструменти та кластерні програми. До реалізації залучаються галузеві об'єднання, органи місцевого самоврядування та міжнародні фінансові інституції (МФІ).

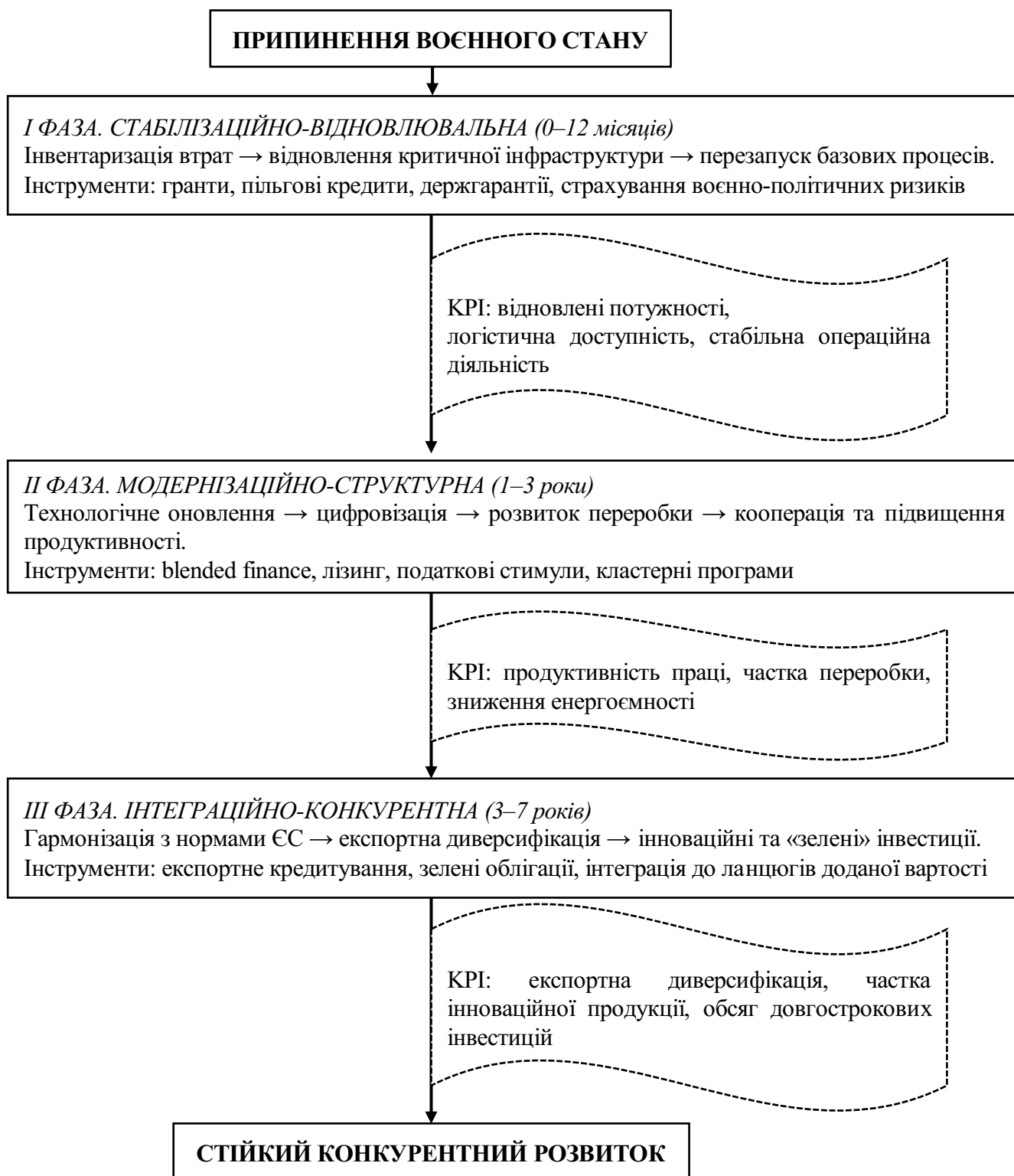

Рис. 3.16. Стратегія поетапної реалізації інвестиційного механізму розвитку підприємств у постконфліктний період

Джерело: розроблено автором

Оцінювання результативності другої фази здійснюється за такими КРІ: приріст продуктивності праці, зростання частки переробленої продукції у загальному обсязі виробництва та зниження енергоємності.

Заключною фазою стратегії інвестиційного розвитку підприємств є інтеграційно-конкурентна фаза (3–7 років), яка передбачає забезпечення довгострокової конкурентоспроможності підприємств та їх повноцінну сумісність із ринком ЄС. Ключовими завданнями є інституційна гармонізація з вимогами ЄС, диверсифікація експортних потоків, стимулювання інновацій та залучення «зелених» інвестицій. Базовими інструментами виступають експортно-кредитні механізми, інструменти «зеленого» фінансування та програми вбудовування вітчизняних підприємств у європейські ланцюги доданої вартості. Основними КРІ переходу є рівень експортної диверсифікації, частка інноваційної продукції та стає зростання обсягів довгострокових приватних інвестицій.

Запропоновано етапи реалізації стратегії інвестиційного розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки, що ґрунтуються на структуризації інвестиційного процесу за трьома послідовними фазами (стабілізаційно-відновлювальною, модернізаційно-структурною та інтеграційно-конкурентною) із релевантною прив'язкою спеціалізованих фінансових інструментів та таргетованих показників ефективності (КРІ) на кожній фазі (табл. 3.12).

Таблиця 3.12

Реалізація стратегії інвестиційного розвитку підприємств
в умовах постконфліктного відновлення економіки

Фаза	Часовий горизонт	Ключові пріоритети	Ключові інструменти	Відповідальні учасники	КРІ переходу до наступної фази
I. Стабілізаційно-відновлювальна	0–12 місяців після припинення воєнного стану	Інвентаризація втрат, відновлення критичної інфраструктури, перезапуск базових виробничих процесів	Гранти швидкого реагування, портфельні держгарантії, пільгові кредитні лінії, страхування воєнно-політичних ризиків	Центральні органи влади, обласні / місцеві адміністрації, підприємства, банки, донорські організації	Частка відновлених потужностей; відновлення логістичної доступності; стабілізація операційної діяльності

Продовження таблиці 3.12

II. Модернізаційно-структурна	1–3 роки	Технологічне переоснащення, цифровізація, розвиток переробки та кооперації, підвищення продуктивності	Змішане фінансування (blended finance), інвестиційні податкові стимули, лізинг, кластерні програми	Підприємства та галузеві об'єднання, фінансові установи, органи місцевого самоврядування, міжнародні фінансові інституції	Приріст продуктивності праці; частка переробленої продукції; зниження енергоємності виробництва
III. Інтеграційно-конкурентна	3–7 років	Інституційна гармонізація з ЄС, експортна диверсифікація, розвиток інновацій та «зелених» інвестицій	Експортно-кредитні механізми, «зелені» інструменти фінансування, програми інтеграції до ланцюгів доданої вартості ЄС	Центральні органи влади, експортно-кредитні агенції, бізнес-асоціації, міжнародні партнери та інвестори	Рівень експортної диверсифікації; частка інноваційної продукції; зростання довгострокових приватних інвестицій

Джерело: розроблено автором

Отже, поетапність реалізації стратегії інвестиційного розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки забезпечує перехід від стабілізації до модернізації та інтеграційно-конкурентного розвитку. Використання КРІ для переходу між фазами підвищує керованість інвестиційних рішень і дає змогу своєчасно коригувати інструменти підтримки, що формує практичну основу для узгодження короткострокових відновлювальних заходів із довгостроковими цілями структурної трансформації підприємств.

Висновки до розділу 3

Здійснено комплексне обґрунтування напрямів удосконалення інвестиційного механізму розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки, що охоплює визначення пріоритетних напрямів його модернізації, побудову прикладної моделі його формування та розроблення стратегії інвестиційного розвитку підприємств.

1. Запропоновано напрями модернізації інвестиційного механізму розвитку підприємств, що, на відміну від традиційних, передбачають синергію інноваційно-

технологічних, партнерських, екологічно орієнтованих (ESG), інтеграційних і ризик-менеджментних елементів, сфокусованих на цифровій трансформації, впровадженні екологічних інновацій, мінімізації ризиків та підвищенні ефективності ланцюгів вартості, що дає змогу оптимізувати інвестиційні потоки, стимулювати технологічне оновлення, гарантувати фінансову стабільність і зміцнити довгострокові конкурентні позиції підприємств. Доведено, що модернізація інвестиційного механізму передбачає його трансформацію у багаторівневу систему, що поєднує внутрішні ресурси підприємства з державними, міжнародними та ринковими інструментами підтримки.

2. Запропоновано інтегровану модель формування інвестиційного механізму розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки, яка забезпечує комплексну системну взаємодію між джерелами фінансування, інструментами активізації, сценарним моделюванням, оцінкою ефективності та напрямками поствоєнної відбудови. У межах запропонованої моделі диверсифіковано джерела капіталу (внутрішні, зовнішні, іноземні інвестиції, донорські програми та державну підтримку) та виокремлено чотири блоки інструментів удосконалення механізму: фінансові, інноваційні (венчур, краудфандинг, AgTech), інституційні (ДПП, кооперація) та організаційно-економічні (податкові стимули, дерискінг).

3. Доведено доцільність застосування комплексної оцінки ефективності агроінвестицій на основі інтегрального показника *IAEI*, який акумулює нормативно-розрахункові критерії (*ROI*, *NPV*, *IRR*, *PP*) у єдиній системі з ризиковим навантаженням. Така синергія фінансових метрик та ризикової компоненти формує збалансовану аналітичну платформу для прийняття обґрунтованих інвестиційних рішень сільськогосподарськими підприємствами за умов невизначеності та екзогенних шоків.

4. Обґрунтовано, що реалізація інвестиційного механізму розвитку підприємств спрямована на вирішення ключових завдань постконфліктного відновлення (відбудова інфраструктури, повернення кадрів, цифровізація через e-logistics та ERP, імплементація євроінтеграційних стандартів ESG), що

забезпечує формально-активний перехід та гарантує досягнення підсумкових результатів: максимізацію прибутку, фінансову стійкість, підвищення інноваційного рівня, позитивні соціально-економічні ефекти та високу адаптивність підприємств до зовнішніх шоків.

5. Сформовано систему стратегічних орієнтирів інвестиційного механізму розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки України. Встановлено, що стратегічні орієнтири повинні охоплювати відновлення виробничого потенціалу, підвищення економічної стійкості, інноваційно-цифрову модернізацію, соціально-екологічну відповідальність та інституційно-євроінтеграційний розвиток. Такий підхід дає змогу поєднати завдання короткострокового відновлення з довгостроковою трансформацією сільського господарства.

6. Запропоновано стратегію інвестиційного розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки, що включає стабілізаційно-відновлювальну (0–12 місяців), модернізаційно-структурну (1–3 роки) та інтеграційно-конкурентну (3–7 років) фази. Доведено, що фазова організація переходу з прив'язкою до КРІ забезпечує послідовність інвестиційних рішень, підвищує керованість ризиків і створює практичну основу для переходу підприємств від антикризового функціонування до стійкого зростання.

Результати дисертаційного дослідження, представлені в цьому розділі, опубліковані в наукових роботах [109; 118; 122; 185].

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження вирішено важливе науково-практичне завдання з удосконалення теоретико-методологічних положень та розроблення практичних рекомендації для ефективного формування інвестиційного механізму розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки України, що дало змогу сформулювати такі загальні висновки:

1. Узагальнено теоретичні засади формування інвестиційного механізму розвитку підприємств. Інвестиційний механізм розвитку підприємств визначено як цілісну систему взаємопов'язаних суб'єктів, об'єктів, принципів, методів, інструментів, джерел фінансування та управлінських рішень, спрямованих на залучення, розподіл і результативне використання інвестиційних ресурсів для забезпечення стратегічного розвитку підприємств. Систематизовано структуру інвестиційного механізму розвитку підприємств, в основі якого лежить взаємозв'язок між вхідними детермінантами (мотивами, чинниками активності та інвестиційною стратегією), правовим і нормативно-методичним забезпеченням, а також функціонально-інструментальним базисом. Доведено, що ефективне функціонування інвестиційного механізму розвитку підприємств досягається шляхом синергії інституційного забезпечення (через реалізацію регулятивної, контрольної та координаційної функцій із використанням прямого й непрямого інструментарію) та комплексного ресурсного забезпечення (фінансових, матеріальних, інформаційних і кадрових ресурсів із внутрішніх, зовнішніх та змішаних джерел). Установлено, що реалізація даного механізму базується на безперервній оцінці ресурсів за допомогою аудиту та KPI, а також на дотриманні базових принципів.

2. Обґрунтовано особливості впливу державного регулювання на формування інвестиційного механізму розвитку підприємств. Встановлено, що роль держави полягає не у заміщенні інвестиційної активності підприємств, а у системному узгодженні макро- та мікроекономічних параметрів і створенні сприятливого інституційного середовища через нормативно-правову стабільність,

податково-бюджетні стимули, гарантійні інструменти, програми компенсації, підтримку кредитування, страхування ризиків і розвиток державно-приватного партнерства.

3. Удосконалено методичні підходи до формування інвестиційного механізму розвитку підприємств на основі поєднання статичного та динамічного підходів. Статичний підхід дає змогу оцінити наявний ресурсний потенціал, структуру джерел фінансування та поточний стан інвестиційної діяльності підприємств, тоді як динамічний підхід орієнтований на прогнозування інвестиційних потреб, змін зовнішнього середовища, ризиків і стратегічних пріоритетів розвитку. Їх поєднання забезпечує комплексність управління інвестиційними процесами в умовах нестабільності.

4. Проведено діагностику сучасних тенденцій розвитку сільськогосподарських підприємств України та визначено чинники їх інвестиційної привабливості. Доведено, що аграрний сектор зберігає стратегічне значення для економічного розвитку, експортного потенціалу, зайнятості населення та продовольчої безпеки держави. Водночас інвестиційний розвиток сільськогосподарських підприємств стримується високим рівнем безпекових ризиків, логістичними обмеженнями, нестабільністю цінового середовища, недостатністю власних фінансових ресурсів, обмеженим доступом до кредитування та потребою в оновленні матеріально-технічної бази.

5. Проаналізовано інвестиційне забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств і встановлено, що ефективність їх інвестиційної діяльності залежить від збалансованого поєднання власних, позикових, державних, міжнародних та альтернативних джерел фінансування. Обґрунтовано необхідність диверсифікації фінансової бази підприємств через розширення доступу до банківського кредитування, грантових програм, компенсаційних механізмів, державних гарантій, міжнародної технічної допомоги, страхових інструментів і партнерських форм інвестування.

6. Удосконалено оцінювання економічної ефективності інвестиційної діяльності підприємств шляхом обґрунтування науково-методичного підходу,

який, поряд із традиційним аналізом фінансових показників, окупності та ризиків, базується на мультиплікативній факторній моделі. Використання моделі забезпечує декомпозицію ефективності капітальних інвестицій і дає змогу точно ідентифікувати вплив прибутковості виробництва та інвестиційної віддачі на узагальнюючий результат. Розроблено алгоритм оцінювання інвестиційної привабливості підприємств, який базується на інформаційному забезпеченні та передбачає послідовний аналіз фінансово-економічного стану, ресурсного потенціалу, рівня ризиків, структури джерел фінансування, ринкових можливостей і стратегічних перспектив розвитку. Застосування такого алгоритму дає змогу формалізувати процес прийняття інвестиційних рішень, підвищити їх обґрунтованість і забезпечити порівнянність інвестиційних альтернатив підприємств.

7. Обґрунтовано напрями модернізації інвестиційного механізму розвитку підприємств, що передбачають інтеграцію технологічно-інноваційних, партнерських, ESG-орієнтованих, мережевих та ризик-менеджментних складових. Доведено, що фокус на цифровізації, екологічних технологіях, хеджуванні ризиків та оптимізації ланцюгів вартості створює підґрунтя для раціонального розподілу інвестиційних ресурсів, нарощування фінансової стійкості та забезпечення конкурентних переваг підприємств у довгостроковій перспективі.

8. Побудовано інтегровану модель формування інвестиційного механізму розвитку підприємств у період постконфліктної відбудови, яка забезпечує комплексну взаємодію джерел капіталу, інструментів стимулювання, сценарного прогнозування та підсумкової оцінки за допомогою інтегрального показника *IAEI*. Впровадження цієї моделі забезпечує спрямованість інвестицій на цілі структурної перебудови підприємств, раціональне використання ресурсного потенціалу, активізацію інновацій і підвищення рівня їх захисту від зовнішніх ризиків та шоків впливів. Обґрунтовано використання інтегрального показника *IAEI* для оцінки ефективності інвестиційних проєктів сільськогосподарських підприємств, який забезпечує наскрізну інтеграцію фінансово-економічних критеріїв (*ROI*, *NPV*, *IRR*, *PP*) та галузевих ризиків, що притаманні сільському господарству.

Об'єднання цих параметрів у межах єдиної моделі дає змогу формувати збалансовану аналітично-оціночну платформу, необхідну для прийняття виважених управлінських рішень сільськогосподарськими підприємствами у постконфліктних умовах.

9. Сформовано систему стратегічних орієнтирів інвестиційного механізму розвитку підприємств у постконфліктний період, що охоплює відновлювальний, стійкісний, інноваційно-цифровий, соціально-екологічний та інституційно-євроінтеграційний напрями. Обґрунтовано стратегію інвестиційного розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки на основі переходу від стабілізації до модернізації та інтеграційно-конкурентного розвитку, яка передбачає поетапне відновлення виробничого потенціалу, залучення інвестицій, розвиток переробки, підвищення продуктивності праці, експортну диверсифікацію та інтеграцію підприємств у європейський економічний простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атамас О. Інвестиційна діяльність в Україні: реалії сьогодення. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-42>
2. Бабець І. Моделювання впливу прямих іноземних інвестицій на економіку України в умовах повоєнної відбудови. *Галицький економічний вісник*. 2023. Т. 80. № 1. С. 131–143. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.01.131
3. Базиліук А. В., Губенко В. Д. Систематизація фінансових інструментів забезпечення інвестиційних стратегій відновлення підприємства. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2024. № 11. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14599982>
4. Базилінська О. Державне регулювання інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2022. № 4(32). С. 27–38. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-4\(32\)-27-38](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-4(32)-27-38)
5. Барановська В. М. Особливості міжнародного інвестування в Україні в умовах воєнного стану. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2023. Т. 3, № 1. С. 102–110. DOI: <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2023.1.3.10>
6. Барчук П. Роль інвестицій у фінансуванні повоєнного відновлення України. *Економічний простір*. 2026. № 213. С. 370–375. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.213.370-375>
7. Бевзюк Н. А. Поняття та складові інвестиційного механізму розвитку підприємства. *Економічні науки*. 2015. № 2. С. 15–22.
8. Берідзе Т. М. Інвестиційні ризики підприємства. *III Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Сучасна молодь в світі IT»*: матеріали конф. Херсон; Кропивницький, 2022. С. 102–105.
9. Бестужева С. В., Козуб В. О. Формування та реалізація міжнародної інвестиційної стратегії підприємства: методичний аспект. *Економічний простір*. 2020. № 154. С. 16–20. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/154-2>

10. Більська О. В. Перспективи розвитку інвестиційної діяльності в Україні. *Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету*. 2024. Вип. 1(8). С. 7–13. DOI: [https://doi.org/10.31319/2709-2879.2024iss1\(8\).306376pp7-13](https://doi.org/10.31319/2709-2879.2024iss1(8).306376pp7-13)
11. Бланк І. О., Гуляєва Н. М., Вавдійчик І. М. Інвестиційний менеджмент: підручник: у 3 ч. Ч. 2. Київ: Держ. торг.-екон. ун-т, 2023. 388 с.
12. Бурлака Н. І. Розвиток інвестиційної діяльності підприємств України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 8. С. 37–44. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.8.37>
13. Вакун О. В., Готич М. І. Інвестиційний потенціал економіки України у постконфліктний період: виклики та можливості. *Ефективна економіка*. 2025. № 1. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.1.48>
14. Вдовенко Л. О. Інструменти державної фінансової підтримки аграрного сектора в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-82>
15. Вдовенко Л. О., Герасимчук В. Г., Тітов Д. В. Формування інвестиційного середовища безпеки підприємств аграрного бізнесу. *Ефективна економіка*. 2025. № 9. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.9.13>
16. Вдовенко Л. О., Тітов Д. В. Безпека підприємств аграрного сектора економіки: загрози та наслідки. *Агросвіт*. 2023. № 20. С. 16–22. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2023.20.15>
17. Виклюк М. І., Щебель А. І., Мрихін С. О. Механізми залучення інвестицій в економіку регіонів в умовах війни. *Економіка і регіон*. 2025. № 2(97). DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2025.2\(97\).3785](https://doi.org/10.26906/EiR.2025.2(97).3785)
18. Вініченко І. І., Дідур К. М., Добродзій Т. В. Інвестиції в сільське господарство як головне джерело досягнення продовольчої безпеки України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 1. С. 49–55. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.1.49>
19. Вініченко І. І., Самілик Т. М., Олексюк В. О. Бізнес-процеси в теорії інвестиційної діяльності підприємств. *Агросвіт*. 2021. № 18. С. 22–27. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2021.18.22>

20. Волосяк М. В., Степаненко Т. О., Максимова І. І. Економічні механізми стимулювання зелених інвестицій та підприємництва. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-127>

21. Галько Л. Інвестиційна діяльність підприємства: стратегія і тактика управління. *Економіка та суспільство*. 2021. № 31. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-63>

22. Гарбар Ж. В., Майбородюк К. С. Інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 12. С. 18–22. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.12.18>

23. Гладка М., Охріменко І. Інвестиційна привабливість України: реалії в умовах війни та перспективи повоєнної відбудови. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44.

24. Голобородько В., Скопенко Н., Баталова О. Відновлення та розвиток підприємств у сучасних умовах. *Розвиток міста*. 2026. № 1(09). С. 198–211. URL: <https://doi.org/10.32782/city-development.2026.1-24>

25. Гончаренко І. Г. Відновлення післявоєнної економіки: джерела фінансування, роль міжнародних інституцій, інвестиційний клімат. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Економічна»*. 2025. Вип. 109. DOI: <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2025-109-11>

26. Горяча О. Л., Федоренко Ю. І. Етапи розробки інвестиційної стратегії підприємства. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2020. № 2(48). С. 28–35. DOI: <https://doi.org/10.33783/1977-4167-2020-48-2-28-35>

27. Горященко Ю. Г., Книш О. А. Інвестиційні ресурси підприємств та джерела їх формування. *Економічні інновації*. 2022. Т. 24. № 4(85). С. 38–47. DOI: [https://doi.org/10.31520/ei.2022.24.4\(85\).38-47](https://doi.org/10.31520/ei.2022.24.4(85).38-47)

28. Гранти від програми USAID «Врожай» для підтримки сільського господарства України. *Gurt*. URL: <https://gurt.org.ua/news/grants/102024/> (дата звернення: 22.02.2026).

29. Гривківська О. В. Інвестиційна стратегія як інструмент відновлення та розвитку підприємств. *Київський економічний науковий журнал*. 2025. № 10. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2025-10-5>

30. Гривківська О. В., Мірчук Н. З. Концептуальні засади формування механізму інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств харчової промисловості. *Економіка та суспільство*. 2024. № 70. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-161>

31. Гривківська О. В., Страшинська Л., Томецький В. Методичні підходи щодо визначення ефективності використання інструментів регулювання інвестиційної діяльності підприємств у контексті забезпечення продовольчої безпеки України в умовах воєнного стану. *Розвиток міста*. 2024. № 2(02). С. 38–44. DOI: <https://doi.org/10.32782/city-development.2024.2-5>

32. Гринчуцький В. І. Механізми забезпечення інвестиційної активності підприємств та інтелектуалізації виробництва. *Економіка промисловості*. 2023. № 2. С. 105–109.

33. Гринько Т. В., Гвініашвілі Т., Алещенко В. Стратегічне управління як елемент організаційно-економічного механізму забезпечення економічної стійкості підприємства. *Економіка та держава*. 2021. № 12. С. 30–34. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2021.12.30>

34. Гринюк Н., Докієнко Л. Фінансові індикатори забезпечення інвестиційної привабливості підприємства. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2022. № 3(122). С. 81–96. DOI: [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022\(122\)06](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022(122)06)

35. Гудзь О. Є. Інвестиційний менеджмент: нові ціннісні орієнтири для після воєнного відновлення. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 2(53). С. 237–242. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-53-32>

36. Гук О., Мохонько Г., Шендерівська Л. Тенденції інвестування в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. № 29. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-35>

37. Гуляєва Н., Вавдійчик І. Інвестиційна активність підприємств: джерела відновлення. *Scientia Fructuosa*. 2021. № 4(138). С. 36–55. DOI: [https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2021\(138\)03](https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2021(138)03)

38. Гуменний М. І. Науково-теоретичний зміст і економічна сутність інвестиційної діяльності підприємства. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Т. 5. № 1. С. 236–243. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2020-1-28>

39. Гуменний М. І., Гайтко Д. Стратегічне управління інвестиційною привабливістю підприємств. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Т. 5. № 4. С. 413–421. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2020-4-49>

40. Дем'яненко Н. В. Аналіз динаміки та структури інвестицій підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 34. С. 110–117. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct34-16>

41. Деньга С. М. Управління ефективністю інвестиційної діяльності: методологія, інформаційно-аналітичне забезпечення: монографія. Полтава: ПУЕТ, 2020. 455 с.

42. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 07.09.2025).

43. Дзюрах Ю. М. Сутність та класифікація інвестицій як фінансово-економічної категорії. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Економіка». 2022. Вип. 25(53). С. 87–94. DOI: [https://doi.org/10.25264/2311-5149-2022-25\(53\)-87-94](https://doi.org/10.25264/2311-5149-2022-25(53)-87-94)

44. Дідур К. М. Сутність інвестиційної діяльності та методи визначення її ефективності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 5. С. 66–73. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.5.66>

45. Дідур К. М. Сутність, класифікація й структура інвестиційної та інноваційної діяльності підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 9–10. С. 30–38. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2022.9-10.30>

46. Добриніна Л. В. Етапи впровадження інвестиційних стратегій на підприємстві. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Вип. 1(12). С. 76. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/1_12_uk/1_12_2019.pdf (дата звернення: 22.02.2026).

47. Дорошенко Т. В. Сутність інвестицій як економічної категорії. *Фінанси України*. 2018. № 11. С. 114–118.
48. Драган І. О., Шпак Ю. В. Конституційні основи розвитку механізму державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні. *Державне управління*. 2022. № 1. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2022.1.3>
49. Європейська Бізнес Асоціація. URL: <https://eba.com.ua>
50. Єфімова Г., Павлова М. Оцінювання ефективності міжнародних інвестицій у діяльність територіальних громад України. *Економіка України*. 2024. № 4. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.04.068>
51. Замрига А. В., Стріяшко Г. М. Публічне адміністрування інвестицій в умовах воєнного стану: правовий погляд. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 9(27). С. 674–682. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/5f6aa403-fe4f-4dfb-bfe5-8c175f8fa9a9>
52. Західний Буг. URL: <https://zahbug.com> (дата звернення: 22.02.2026).
53. Зварич І. Т., Зварич О. І., Дмитришин Л. І. Інвестиційний механізм забезпечення потенціалу розвитку регіонів. *Наукові перспективи*. 2023. № 5(35). С. 372–385.
54. Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету, спрямованих на надання державної підтримки агропромислового комплексу: рішення від 20.08.2019 № 20-6. *Рахункова палата України*. Київ, 2019. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2019/20-6_2019/Zvit_20-6_2019.pdf
55. Зелені інвестиції як складова фінансово-інвестиційного забезпечення екологізації національної економіки: відтворювальні та секторальні виміри. *Інвестиції: практика та досвід* / Ю. М. Марчук, В. А. Голян, Р. В. Коробка, Ю. Б. Заставний. 2024. № 5. С. 19–25. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.5.19>

56. Івашко А. О., Вергелюк Ю. Ю. Шляхи підвищення інвестиційної привабливості України в період військової агресії. *Фінансова система країни: тенденції та перспективи розвитку*: матер. IX Міжнар. наук.-практ. інт.-конф. Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2022. С. 43–46. URL: https://eprints.oa.edu.ua/8793/1/Tezy_fin_systema_2022.pdf#page=43

57. Іжевський П., Потапова Н. Формування інвестиційного механізму забезпечення інноваційного розвитку суб'єкта господарювання. *Modeling the Development of the Economic Systems*. 2023. Вип. 1. С. 139–145. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-7-20>

58. Інвестиції в підприємства з вирощування картоплі в умовах повоєнного відновлення економіки / С. В. Козловський, Р. В. Лавров, Т. Ю. Фурман, Р. О. Заболотний. *Агросвіт*. 2026. № 5. С. 92–98. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2026.5.92>

59. Інвестиційна активність підприємств з виробництва продукції з високою доданою вартістю в умовах обмежених ринків: парадигма та механізми забезпечення: монографія / Н. Ю. Брюховецька, І. П. Булеев та ін. НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2019. 388 с.

60. Інвестиційна політика сільськогосподарських підприємств: управлінський контекст / Н. В. Трусова, Н. І. Свиноус, Н. В. Желавська, Л. Ю. Нянько. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 4(55). С. 342–349. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-55-47>

61. Інвестиційний процес: сутність та етапи / М. О. Слатвінська та ін. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2023. № 5–6 (306–307). С. 54–61. DOI: <https://doi.org/10.32680/2409-9260-2023-5-6-306-307-54-61>

62. Іпатов А. В. Mechanisms for attracting investments in the agricultural sector. *Актуальні проблеми інноваційної економіки та права*. 2024. № 6. С. 105–110. DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2024-6-21>

63. Качула С. В., Лисяк Л. В. Інвестиції домогосподарств як джерело їх фінансової стійкості. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 14. С. 12–17. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.14.12>

64. Качур Р. П. Державне регулювання інвестиційної діяльності в трансформаційній економіці України: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03 / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2015. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/12/dis_kachur.pdf

65. Китайчук Т. Інвестиційна привабливість: теоретичний аналіз та впливові фактори. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-65>

66. Ковальчук Н., Калугарь А. Виклики для підприємств України в умовах війни з росією. *Економіка та суспільство*. 2022. № 42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-57>

67. Козак К. Б., Ларіна Т. О. Трансформація інвестиційної політики під час війни та післявоєнного відновлення. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.16751528>

68. Коць О. О., Скіп Р. А. Дослідження сутності та динаміки інвестиційної привабливості українських підприємств. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*. 2023. № 4(2). С. 30–35.

69. Кравченко М., Павленко Т. Проблеми забезпечення інвестиційної привабливості вітчизняних підприємств: макроекономічні аспекти. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-104>

70. Крамаренко К. М. Формування механізму управління інвестиційною діяльністю підприємства. *Економіка та управління підприємствами*. 2020. Вип. 1(18). С. 104–108. DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2020-1-19>

71. Крижанівська М. С., Степанова А. А. Концептуальні засади управління інвестиційною діяльністю підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-10>

72. Кропельницька С. О., Александрович О. Механізми інвестиційної підтримки сталого відновлення та розвитку бізнес-середовища в Україні. *Ефективна економіка*. 2025. № 5. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.5.88>

73. Куджаїдзе З. Сутність і структура виробничих інвестицій та чинники інвестиційної привабливості підприємства. *Академічні візії*. 2023. № 18. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7954545>

74. Кузьмін О., Юринець О. Розвиток інвестиційної привабливості підприємств в умовах антикризового управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 10. С. 5–12. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.10.5>

75. Легінькова Н. І., Бондар Ю. А. Інвестиційні ресурси як економічна категорія та об'єкт підприємства. *Науковий вісник Льотної академії. Серія: Економіка, менеджмент та право*. 2020. № 2. С. 22–28. DOI: <https://doi.org/10.33251/2707-8620-2020-2-22-28>

76. Легкоступ І., Саїнчук Н. Сучасний стан інвестиційної діяльності в Україні: вітчизняний та міжнародний аспекти. *Економіка та суспільство*. 2022. № 46. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-56>

77. Майорова Т. В. Інвестиційний процес і фінансово-кредитні важелі його активізації в Україні: монографія. Київ: КНЕУ, 2013. 332 с.

78. Маковецька І. М., Вознюк І. В. Управління інвестиційною діяльністю сучасного підприємства. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2022. № 3–4(40). С. 62–66. DOI: <https://doi.org/10.31673/2415-8089.2022.036266>

79. Малахова Ю. А., Хобта М. О., Гончар Т. М. Зарубіжний досвід стимулювання інвестиційної активності підприємств. *Ефективна економіка*. 2021. № 2. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.2.91>

80. Манаєнко І. М. Інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку підприємств електроенергетики: монографія. Київ: НТУУ «КПІ», 2016. 157 с.

81. Манн Р. В., Махно С. В. Інноваційно-інвестиційний потенціал підприємств України: умови збереження та розвитку в повоєнний період. *Економічний простір*. 2022. № 182. С. 144–148. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/182-23>

82. Манн Р., Панін Є. Механізм активізації інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємств в умовах повоєнного відновлення України. *Сучасні теорія і практика менеджменту та бізнес-адміністрування*: зб. тез доп. IX Всеукр. наук.-практ. конф. (з міжнар. участю) (м. Черкаси, 30 квіт. 2025 р.) / упоряд. Л. В. Проданова, О. А. Білик; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. Черкаси: ЧДТУ, 2025. 221 с.

83. Материнська О. А., Пустова П. Д. Відновлення та розвиток: інвестиційні перспективи України після війни. *Економіка та суспільство*. 2024. № 64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-28>

84. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua>

85. Мовчанюк А. В. Інвестиційний потенціал сільськогосподарського виробництва як основа забезпечення сталого розвитку аграрного сектору України. *Ефективна економіка*. 2021. № 9. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.9.91>

86. Навольська Н. В., Блащак Б. Я. Дослідження та оцінка рівня інвестиційної привабливості підприємств харчової промисловості. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2019. Вип. 36. С. 28–35.

87. Назаркевич І. Б. Державне регулювання структурних змін в економіці України: проблеми та перспективи: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 356 с.

88. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua>

89. Нечипорук О. Проблема залучення іноземних інвестицій в Україні під час війни. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-6>

90. Нікольчук Ю., Лопатовська О. Інвестиційна привабливість України: основні тенденції, проблеми та ключові вектори вирішення. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 1. С. 164–175. DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.1.164.175>

91. Новик І. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств. *Економіка та суспільство*. 2024. № 68. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-181>

92. Носань Н. С., Якименко Т. В., Панченко Р. В. Стратегічне планування діяльності підприємства. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-16>

93. Олійник Л. В. Джерела залучення інвестиційних ресурсів для розвитку підприємства. *Наука, освіта, суспільство: реалії, виклики, перспективи*: зб. матеріалів конф. Вінниця: ТОВ «Твори», 2019. Т. 1. С. 119–121. URL: <https://jnos.donnu.edu.ua/article/view/6523>

94. Олійник Л. В. Стратегія формування інвестиційних ресурсів підприємства. 2019. URL: <https://r2.donnu.edu.ua/items/5a1c1c52-0c6a-4b44-8631-6615e9481429/full>

95. Оптимізація портфеля агроекологічних інвестицій / Є. Мішенін, І. Мареха, І. Ярова, О. Ковальова, Т. Пізняк. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2022. Vol. 8, № 1. Р. 115–132. DOI: <https://doi.org/10.51599/are.2022.08.01.06>

96. Орехова Т. В., Роздобудько М. Теоретичні аспекти та основні тенденції розвитку «зелених» інвестицій у глобальному вимірі. *Економіка і організація управління*. 2022. № 1(45). С. 39–46. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2022.1.4>

97. Оцінювання ризиків шоків періодів та інвестиційної привабливості агрохолдингів України / Н. Клименко, І. Вороненко, М. Негрей, К. Рогоза, Н. Рогоза. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2023. DOI: <https://doi.org/10.51599/are.2023.09.02.07>

98. Падерін І. Д., Жадько К. С., Горященко Ю. Г. Економіка інвестиційних процесів на підприємстві. *Вісник економічної науки України*. 2020. № 1(38). С. 192–195. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.1\(38\).192-195](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.1(38).192-195)

99. Паньков О. Б. Управління інвестиційною діяльністю як базовий складник економічної безпеки підприємства. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2020. № 4(115). С. 90–93.

100. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом. Київ: Лібра, 2017. 472 с.

101. Пилипенко Д., Шевченко Н., Пилипенко М. Економічні ризики аграрних підприємств в Україні: аналіз загроз та стратегій мінімізації для гарантування фінансової безпеки. *Економічний форум*. 2025. Т. 15. № 1. С. 58–73. DOI: <https://doi.org/10.62763/ef/1.2025.58>
102. Плахотнікова Л. О., Булах Т. М. Особливості забезпечення інвестиційної привабливості підприємства. *Статистика України*. 2021. № 1(92). С. 26–33. DOI: [https://doi.org/10.31767/su.1\(92\)2021.01.03](https://doi.org/10.31767/su.1(92)2021.01.03)
103. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
104. Поліщук Н. В., Зволінський А. А. Інвестиційна привабливість сільського господарства. *Актуальні проблеми розвитку фінансів в умовах цифровізації економіки України*: матеріали II Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 25 квітня 2024 р.). Вінниця. 2024. С. 81–83.
105. Поліщук Н. В., Мацідон В. В. Особливості управління інвестиційною діяльністю підприємств в умовах воєнного стану: збірник наукових матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 55-річчю кафедри фінансів і банківської справи «Актуальні проблеми розвитку фінансів в умовах цифровізації економіки України» (м. Вінниця, 27 квітня 2023 р.). Вінниця. 2023. С. 46–48.
106. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Збільшення інвестиційної активності підприємств. *Імперативи економічного зростання в контексті реалізації Глобальних цілей сталого розвитку*: матеріали V Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Київ, 23 квітня 2024 р.). Київ: КНУТД, 2024. С. 265–266. DOI: <https://dx.doi.org/10.30857/123456789.26759>
107. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Інвестиційна стратегія підприємства. *Сучасні пріоритети розвитку науки та суспільства*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 11–12 квітня 2024 р.). У 2 т. Т. 1, ч. 1 / за заг. ред. В. І. Мельник. Тернопіль: Крок, 2024. С. 202–204.

108. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Інвестиційне забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств. *Фінансово-управлінські інновації як драйвер сталого розвитку в умовах сучасних викликів*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 7 листопада 2025 р.). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2025. Частина 1. С. 187–188.

109. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Модель активізації інвестиційного механізму розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки. *Ефективна економіка*. 2026. № 3. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.3.46>

110. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Особливості формування інвестиційного механізму розвитку підприємств. *Актуальні проблеми розвитку фінансів в умовах цифровізації економіки України*: Збірник матеріалів I Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої 55-річчю кафедри фінансів і банківської справи (м. Вінниця, 27 квітня 2023 р.). Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2023. С. 50–52.

111. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Оцінка рівня інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств в умовах воєнного стану. *Бізнес-Навігатор*. 2024. № 4(77). С. 217–222. DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.77-38>

112. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Правове регулювання інвестиційної діяльності підприємств. *Економічний та соціальний вплив конфліктів на сучасний світ*: матеріали міжнар. наук. конф. (м. Седльце, 23 травня 2024 р.). Седльце, 2024. С. 146–48.

113. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Сутність інвестиційної привабливості підприємств. *Актуальні проблеми розвитку фінансів в умовах цифровізації економіки України* : праці II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця 25 квітня 2024 р.). Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2024. С. 52–54.

114. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Сучасний стан розвитку та інвестування сільськогосподарських підприємств. *Економіка та суспільство*. 2024. № 68. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-49>

115. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Теоретико-методичні аспекти інвестиційного механізму підприємства. *Бізнес Інформ*. 2023. № 11. С. 161–167. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-11-161-167>

116. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Управління інвестиційною діяльністю як ключовий елемент інвестиційного механізму. *Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання* : XXIV Міжнар. наук. конф. студентів та молодих вчених. (м. Вінниця, 3 грудня 2024 р.). С. 131–133.

117. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Управління інвестиціями як передумова формування інвестиційного механізму підприємства. *Пріоритетні напрями розвитку науки під час воєнного стану: збірник наукових матеріалів СХХХІХ міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.* (м. Одеса, 8 березня 2024 р.). Одеса, 2024. С. 152–156.

118. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Шляхи вдосконалення інвестиційного механізму розвитку сільськогосподарських підприємств на рівні держави. *Актуальні питання розвитку науки, економіки та соціуму в умовах війни та повоєнного відновлення: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Вінниця, 16–17 жовтня 2025 р.). У 2 т. Т. 1, ч. 1 / за заг. ред. В. І. Мельник. Тернопіль: Крок, 2025. С. 228–231.

119. Поліщук Н. В., Сидоренко О. В. Підвищення ефективності інвестиційної діяльності господарюючого суб'єкта в умовах сучасних викликів. *Modern Economics*. 2025. № 53. С. 200–205. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V53\(2025\)-28](https://doi.org/10.31521/modecon.V53(2025)-28)

120. Поліщук О. Т., Поліщук О. А. Перспективи інвестування в Україні: виклики в умовах війни та можливості відновлення. *Економіка і організація управління*. 2024. № 4. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2024.4.6>

121. Попадюк Я. А. Визначення джерел формування інвестиційних ресурсів на підприємстві. *Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень: зб. наук. праць з матеріалами VII Міжнар. наук. конф.* (м. Херсон, 29 бер. 2024 р.) / Міжнар. центр наук. досліджень. Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2024. С. 10–12. DOI: <https://doi.org/10.62731/mcnd-29.03.2024>

122. Попадюк Я. А. Напрями модернізації інвестиційного механізму розвитку сільськогосподарських підприємств. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2025. № 5(102). С. 36–43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2025-5-5>
123. Попова О. П., Коцюбинська Л. М., Скубій О. А. Інвестиційна діяльність в сільському господарстві в сучасних умовах. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-49>
124. Про Державний бюджет України на 2021 рік: Закон України від 15.12.2020 № 1082-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20>
125. Про Державний бюджет України на 2022 рік: Закон України від 02.12.2021 № 1928-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20>
126. Про Державний бюджет України на 2023 рік: Закон України від 03.11.2022 № 2710-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20>
127. Про Державний бюджет України на 2024 рік: Закон України від 09.11.2023 № 3460-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20>
128. Про Державний бюджет України на 2025 рік: Закон України від 19.11.2024 № 4059-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20>
129. Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні: Закон України від 17.12.2020 № 1116-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20>
130. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>
131. Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць: Закон України від 06.09.2012 № 5205-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5205-17>.
132. Проблемні аспекти управління ризиками інвестиційних та інфраструктурних проєктів відновлення України / С. О. Кропельницька, З. М. Криховецька, В. В. Мацьків, І. І. Плещь. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2023. Вип 19, т. 1. С. 254–263.

133. Програма USAID «Врожай». *Prostir*. URL: <https://www.prostir.ua/wpcontent/uploads/2024/08/USAID-HARVEST-APS-2024-001-Українська.pdf>

134. Прозорість аграрних компаній: обґрунтування відповідального інвестування для кращого прийняття рішень у контексті сталого розвитку / І. Макаренко, А. Пластун, Я. Мазанцова, З. Югасова, П. Брінь. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2022. Vol. 8, № 2. Р. 50–66. DOI: <https://doi.org/10.51599/are.2022.08.02.03>

135. Ракитська А. О. Напрями модернізації економічних функцій держави в контексті інвестиційно-інноваційного розвитку. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2023. Т. 22, вип. 2(54). С. 150–169. DOI: [https://doi.org/10.18524/2413-9998.2023.2\(54\).297361](https://doi.org/10.18524/2413-9998.2023.2(54).297361)

136. Редзюк Є. Механізми ефективного державного стимулювання і пріоритети при інвестуванні в економіку України. *Економіка України*. 2021. № 8. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.08.068>

137. Римар О. Г. Фінансово-інвестиційні інструменти як основа відновлення підприємств. *Економічні інновації*. 2025. Вип. 37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/37.8>

138. Різник Д. Інвестиційна діяльність в Україні після повномасштабного вторгнення в Україну. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-60>

139. Романюха С. М., Тропіна О. М. Стратегічний підхід до формування інвестиційної привабливості підприємства. *Розвиток форм і методів сучасного менеджменту в умовах глобалізації*: матеріали 11-ї Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 8–9 листоп. 2023 р.): тези доповідей. Дніпро: Поліграфічний відділ ДДАЕУ, 2023. С. 59–61.

140. Рябенко В. В., Томецький В. М. Особливості інвестиційної діяльності в умовах воєнного стану: аналіз змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства. *Київський економічний науковий журнал*. 2025. № 11. С. 242–249. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2025-11-30>

141. Рябчин О., Орехова Т. В. Пріоритети фінансування сталого відновлення міжнародними фінансовими організаціями та агенціями з міжнародного розвитку. *Економіка і організація управління*. 2025. № 2. С. 186–197. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2025.2.18>

142. Савченко М. В., Степанюк В. Л. Залучення іноземних інвестицій в економіку України: тенденції, проблеми та перспективи повоєнного відновлення. *Економіка*. 2024. № 6(276). С. 6–15.

143. Сакун Л. М., Петрухненко Л. Е., Дорожкіна Г. М. Аналіз та напрямки покращення інвестиційної діяльності промислових підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 2(280). С. 150–154. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2020-280-2-28>

144. Сакун О. С., Барчук П. Л., Саміленко І. І. Дослідження ролі інвестиційного потенціалу України в контексті повоєнного відновлення. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2025. № 17. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2025-17-03-01>

145. Світличин І. І. Зростання інвестиційної активності підприємств. *Економіка, управління та адміністрування*. 2021. № 4(98). С. 18–27. DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2021-4\(98\)-18-27](https://doi.org/10.26642/jen-2021-4(98)-18-27)

146. Семенчук Д. В. Інвестиційний механізм і його місце в національній економіці. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2019. № 5. С. 49–55.

147. Сидоренко О. В. Теоретичні засади підвищення ефективності інвестиційної діяльності підприємства. *Проблеми розвитку соціально-економічних систем в національній та глобальній економіці: зб. матеріалів XXV Всеукр. наук. конф. студентів та молодих вчених (м. Вінниця, 02 квіт. 2025 р.)*. Вінниця, 2025. Т. 1. С. 64–66.

148. Сисоліна І. П., Сисоліна Н. П. Інноваційний розвиток та забезпечення стійкості агропромислового комплексу України. *Strategic Priorities for Sustainable Development in the Context of Global Economic Transformation: Scientific monograph*. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2025. Р. 861–885. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-575-4-33>

149. Сімкова Т. О., Байда О. К. Формування системи управління інвестиційною діяльністю підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.12.119>.
150. Скрипаль А. Інвестування в Україну під час війни. 2022. URL: <https://trans.info/ro/investuvannya-vukrayinu-pid-chas-viyny-327240>
151. Ставицький А., Наумова О., Шевчук А. Прямі іноземні інвестиції та економічне зростання в Україні: емпіричний аналіз. *Економіка та суспільство*. 2025. № 75. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-59>
152. Статистика зовнішнього сектору. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>
153. Стахурська С. А. Методичні підходи до формування механізму інвестування інноваційного розвитку підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. № 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-49>
154. Тарасенко А., Яблоновський Д. Яка модель субсидіювання аграрного сектора потрібна Україні. Київ: Центр економічної стратегії, 2018. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/Яка-модель-підтримки-сільського-господарства-потрібна-Україні.pdf>
155. Трусова Н. В., Трусова А. О. Формоутворюючі компоненти інвестиційного середовища агробізнесу в умовах ESG-інтеграції. *Modern Economics*. 2025. № 52. С. 210–216. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V52\(2025\)-29](https://doi.org/10.31521/modecon.V52(2025)-29)
156. Тютюнник С. В., Тютюнник Ю. М. Факторно-фінансові оцінки у стратегічному управлінні прибутковістю суб'єктів малого підприємництва: монографія. Київ: Талком, 2020. С. 216–228.
157. Формування інвестиційної політики в системі організаційно-економічного механізму господарської діяльності підприємства та ефективного використання його ресурсно-фінансового потенціалу / О. В. Гук, А. А. Мохонько, Н. А. Телічко, М. В. Сірик. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2022. № 1. С. 103–110.

158. Фрум О., Левченко М. Об'єктна система оцінки результатів інвестиційної діяльності підприємств за стадіями життєвого циклу проектів. *Modeling the development of the economic systems*. 2022. № 2. С. 133–138. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2022-5-19>

159. Харчук С. А. Стан інвестиційної діяльності підприємств України в умовах економічної нестабільності. *Економіка та держава*. 2020. № 1. С. 66–72. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2020.1.66>

160. Хома І., Воробій Х. Інвестування в Україні під час війни та перспективи інвестиційних процесів у післявоєнний час. *Галицький економічний вісник*. 2024. № 1(86). С. 84–89.

161. Цимбалюк Ю. А., Бондаренко Н. В., Андрусішина Т. В. Стан інвестиційної діяльності підприємств України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2022. Вип. 101, ч. 2. С. 91–100. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2022-101-2-91-100>

162. Череп А. В. Механізм стратегічного планування інвестиційної діяльності на підприємстві. *Вісник Запорізького національного університету*. 2017. № 4(36). С. 55–59.

163. Черничко Т. В., Гладинець Н. Ю., Росола У. В. Проблеми залучення іноземних інвестицій у воєнний період та шляхи їх активізації. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2023. Вип. 4(93). С. 46–52.

164. Чернишов В. В. Напрями розвитку інвестиційної діяльності підприємств. *Modern Economics*. 2021. № 26. С. 167–172. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V26\(2021\)-25](https://doi.org/10.31521/modecon.V26(2021)-25)

165. Чернуха Д. В. Інноваційні інструменти залучення інвестицій в економіку після воєнного відновлення. *Вісник економічної науки України*. 2025. № 1(290). С. 105–112. DOI: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2025-1-290-105-112>

166. Чичотка В. Науково-методичний підхід до формування й оцінювання стратегічного потенціалу підприємства. *Економіка та суспільство*. 2025. № 82. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-82-4>

167. Шекера С. С. Державне регулювання інвестиційної діяльності в Україні та на підприємствах консервної галузі. *Український журнал прикладної економіки*. 2018. Т. 3, № 4. С. 288–293.
168. Шепиленко В. Ю. Інвестиційна складова діяльності підприємства. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2022. Вип. 2(88). С. 91–96. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2022-2-13>
169. Юрченко О. М. Інвестиційний механізм та інвестиційний менеджмент: теоретичний аспект. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2018. № 4. С. 181–185. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2018-260-4-181-185>
170. Юрчишена Л. В., Гуменюк В. Р. Трансформація структури прямих іноземних інвестицій в Україні в умовах воєнної економіки. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2026. Вип. 2(23). С. 466–474. URL: <https://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/1043/1008>
171. Яськов Є. Державне регулювання інвестиційної діяльності в новітніх економічних умовах. *Via Economica*. 2024. № 5. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8559/2024-5-18>
172. Assessing the probability of bankruptcy when investing in cryptocurrency / S. Kozlovskiy, Ia. Petrunenko, H. Mazur, V. Butenko, N. Ivanyuta. *Investment Management and Financial Innovations*. 2022. Vol. 19, № 3. P. 312–321. DOI: [https://doi.org/10.21511/imfi.19\(3\).2022.26](https://doi.org/10.21511/imfi.19(3).2022.26)
173. Astarta Holding. URL: <https://astartaholding.com> (дата звернення: 22.02.2026).
174. Comparison of Capital Budgeting Methods: NPV, IRR, Payback Period / A. S. Sinaga, M. M. Sari, A. A. Hutasuhut, S. T. Zahara, A. Amanda, A. Fitri, M. A. Caesario. *World Journal of Advanced Research and Reviews*. 2023. Vol. 19. № 2. P. 1078–1081. DOI: <https://doi.org/10.30574/wjarr.2023.19.2.1483>
175. ESG in Agriculture Report. *Agri Investor*. 2022. URL: <https://www.agriinvestor.com/esg-report>
176. Euromoney. URL: <https://www.euromoney.com>

177. Huang J. Comparison Between NPV and IRR: Evaluation of Investment. *BCP Business & Management*. 2023. Vol. 40. P. 149–154. DOI: <https://doi.org/10.54691/bcpbm.v40i.4373>
178. IBRD Green Bonds. *World Bank*. 2025. URL: <https://treasury.worldbank.org/en/about/unit/treasury/ibrd/ibrd-green-bonds>
179. Investment Attractiveness of Agriculture in Ukraine: Factors and Prospects for the Future / В. Рудевська, Т. Гуцул, О. Тесак, О. Кисельов. *Futurity Economics & Law*. 2024. Vol. 4, № 1. P. 22–37. DOI: <https://doi.org/10.57125/FEL.2024.03.25.02>
180. Investments in the Sustainable Development of the Potato Sector in Ukraine Based on the Optimal Balance of Production and Consumption / R. Lavrov, L. Remnova, I. Sadchykova, H. Mazur, M. Tymoshenko, V. Kozlovskyi, S. Kozlovskyi. *WSEAS Transactions on Business and Economics*. 2022. Vol. 19. P. 186–196. DOI: <https://doi.org/10.37394/23207.2022.19.19>
181. KSG Agro. URL: <https://ksgagro.com>
182. Labeled Sustainable Bonds Market Update – February 2025. *World Bank*. 2025. URL: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/cd82b4033281dab2cb1a1c71eeb691e4-0340012025/original/Labeled-Bond-Quarterly-Newsletter-Issue-No-10.pdf>
183. Nivievskyi O., Neyter R. An Interim Assessment of the War-Induced Damages and Losses in Ukraine's Agriculture. *Ukrainian Analytical Digest*. 2024. № 5. P. 2–7. DOI: <https://doi.org/10.3929/ethz-b-000665476>
184. Oriekhova T., Svyrgun A. The influence of foreign investments on economic growth. *Економіка і організація управління*. 2023. № 4(52). P. 40–48. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2023.4.5>
185. Popadiuk Y. Developing the organizational and economic mechanism to stimulate increased investment activity of the enterprise. *Актуальні питання розвитку галузей науки: матеріали II Міжнар. наук. конф. (м. Чернігів, 1 груд. 2023 р.) / Міжнар. центр наук. досліджень*. Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2023. С. 30–32. DOI: <https://doi.org/10.36074/mcnd-01.12.2023>

186. Regulation (EU) 2024/792 of the European Parliament and of the Council of 29 February 2024 establishing the Ukraine Facility. *Official Journal of the European Union*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024R0792>

187. The Analysis of Three Main Investment Criteria: NPV, IRR and Payback Period / H. Dai, N. Li, Y. Wang, X. Zhao. *Proceedings of the 2022 7th International Conference on Financial Innovation and Economic Development (ICFIED 2022)*. Atlantis Press, 2022. P. 185–189. DOI: <https://doi.org/10.2991/aebmr.k.220307.028>

188. Trusova N. V. Attracting foreign investment in agribusiness on the basis of ESG-integration. *Collection of Scientific Papers of Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University (Economic Sciences)*. 2025. № 2(55). C. 58–66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2519-884X-2025-55-7>

189. UkraineInvest. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ
«БІЛОПІЛЛЯ АГРОСВІТ»

41800 Україна, Сумська обл., м. Білопіль, вул. Соборна, 10, в ПАТ «АГРОПРОСПЕРІС
БАНК», МФО 380548, п/р № UA403805480000026008004920801, код ЄДРПОУ 35671804,

ІПН 356718002053, факс 05443 9 12 46, smakarenko@agroprosperis.com

№187

«24» листопада 2025 р.

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертації
на здобуття ступеня доктора філософії
Попадюка Ярослава Анатолійовича
на тему: «Формування інвестиційного механізму розвитку підприємств в
умовах постконфліктного відновлення економіки»**

Підтверджуємо, що результати дисертаційного дослідження Попадюка Я.А. на тему: «Формування інвестиційного механізму розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки» були впроваджені у практичну діяльність ТОВ «БІЛОПІЛЛЯ АГРОСВІТ», зокрема практичні рекомендації, імplementовані в модернізацію інвестиційного механізму розвитку підприємств у постконфліктних умовах.

У процесі використання результатів дослідження підприємством застосовано запропонований алгоритм оцінювання інвестиційної привабливості, який передбачає послідовний аналіз фінансово-економічного стану, ресурсного потенціалу, рівня ризиків, структури джерел фінансування, ринкових можливостей і стратегічних перспектив розвитку. Такий підхід дав змогу формалізувати процес підготовки прийняття інвестиційних рішень і підвищити їх обґрунтованість.

Ідеї та рекомендації, запропоновані Попадюком Я.А., є новими, мають практичну цінність, що обумовило їх практичне застосування в діяльності ТОВ «БІЛОПІЛЛЯ АГРОСВІТ» в рамках розробки стратегічних орієнтирів розвитку підприємства та оптимізації його інвестиційного забезпечення.

Генеральний директор

К.О. Левчак

ТОВ «ЄВРО-2012»

23226, Україна, Вінницька область, Вінницький район, с. Медвеже Вушко, вул. Калинова, 131

ЄДРПОУ 37618449 ІПН 376184402283

№ 1201 «12» січня 2026 р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Попадюка Ярослава Анатолійовича

на тему «Формування інвестиційного механізму розвитку підприємств в умовах
постконфліктного відновлення економіки»

Постконфліктне відновлення економіки вимагає колосальних капіталовкладень, проте гострий дефіцит внутрішніх бюджетних ресурсів та високі макроекономічні ризики суттєво обмежують приплив традиційних інвестицій. У цих умовах класичні підходи до фінансування підприємств перестають ефективно працювати, що актуалізує потребу в розробці принципово нового, адаптивного інвестиційного механізму.

ТОВ «ЄВРО-2012» використано наступні наукові розробки аспіранта Донецького національного університету імені Василя Стуса Попадюка Я.А. щодо формування інвестиційного механізму розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки:

модель формування інвестиційного механізму розвитку підприємств для узгодження джерел фінансування, інструментів активізації та стратегічних орієнтирів розвитку підприємств у постконфліктних умовах.

Наукові доробки використано ТОВ «ЄВРО-2012» у практичній діяльності для визначення стратегічних пріоритетів залучення капіталу та оптимізації структури джерел фінансування, що дозволило підвищити рівень інвестиційної привабливості підприємства, мінімізувати фінансові ризики в умовах загальної макроекономічної нестабільності.

Директор

Волощук Ю.В.

ТОВ «ВП «ВЕЛСО»
№ 02/03-26
«02» березня 2026 р.

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Попадюка Ярослава Анатолійовича
на тему «Формування інвестиційного механізму розвитку підприємств в
умовах постконфліктного відновлення економіки» у діяльність ТОВ «ВП
«ВЕЛСО»

Сучасний етап розвитку економіки України характеризується критичною необхідністю масштабної відбудови та системної трансформації реального сектору, який зазнав суттєвих деструкцій унаслідок воєнних дій. Постконфліктне відновлення вітчизняних підприємств вимагає залучення колосальних обсягів капіталовкладень, проте гострий дефіцит внутрішніх бюджетних ресурсів, інституційна нестабільність та високі макроекономічні ризики роблять класичні фінансові інструменти малоефективними. За цих умов виникає об'єктивна потреба у розробці принципово нових, адаптивних підходів до формування інвестиційного механізму.

У діяльності ТОВ «ВП «ВЕЛСО» використано запропоновану в дисертації систему стратегічних орієнтирів інвестиційного механізму розвитку підприємств у постконфліктний період. Використання зазначених рекомендацій сприяє підвищенню обґрунтованості стратегічного планування, визначенню пріоритетів залучення інвестицій, підвищенню продуктивності праці, диверсифікації виробничих і збутових можливостей, а також формуванню передумов для зміцнення конкурентоспроможності підприємства в умовах відновлення економіки України.

Довідка видана для представлення за місцем захисту дисертації Попадюка Ярослава Анатолійовича на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Директор

Котенко О.М.

Донецький національний
університет імені Василя Стуса

АКТ

«26» 06 2026 № 57-26/12.0-24

м. Вінниця

Про впровадження результатів дисертаційного дослідження у освітній процес ДонНУ імені Василя Стуса

Складено комісією:

Голова: Олена АРТЕМЕНКОВА, завідувач навчальної лабораторії
«Бізнес-клініка»;
Члени комісії: Світлана КНИШ, завідувач навчального відділу;
Ганна ПЕТРЕНКО, завідувач відділу аспірантури та
докторантури «Докторська школа»

Комісія у період з «24» червня 2026 р. по «26» червня 2026 р. розглянула матеріали впровадження результатів дисертаційного дослідження Попадюка Ярослава Анатолійовича на тему «Формування інвестиційного механізму розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки» (спеціальність 051 Економіка) в освітній процес кафедри фінансів і банківської справи економічного факультету Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Комісія встановила:

результати дисертації було впроваджено в освітній процес шляхом використання викладачами кафедр основних положень роботи, що стосуються теоретико-методологічних засад формування інвестиційного механізму розвитку підприємств, зокрема, поєднання статичного та динамічного підходів, що дозволяє враховувати як структурні елементи механізму, так і процеси, цикли та сценарії інвестування в умовах мінливого середовища.

Використання результатів дисертаційного дослідження сприяло формуванню у здобувачів економічного факультету поглибленого розуміння сутності інвестиційного механізму підприємств, його складових, а також особливостей формування інвестиційного механізму розвитку підприємств в

умовах постконфліктного відновлення економіки. Наукові розробки Попадюка Я. А. використовуються під час викладання такого освітнього компонента:

1. «Інвестування» (для здобувачів ОС «Бакалавр», спеціальність 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок, 4 курс, 2 години лекцій).

Позитивний вплив упровадження результатів дисертаційного дослідження Попадюка Ярослава Анатолійовича на тему «Формування інвестиційного механізму розвитку підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки» обговорено на засіданні кафедри фінансів і банківської справи (протокол № 15 від 22 червня 2026 р.)

Складений в 2-х примірниках:

1-й прим. Науково-дослідна частина

2-й прим. Економічний факультет

Голова

Члени комісії

З актом ознайомлені:

Т.в.о. декана економічного
факультету

Завідувач кафедри фінансів і
банківської справи

Олена АРТЕМЕНКОВА

Світлана КНИШ

Ганна ПЕТРЕНКО

Неля ВОЛКОВА

Людмила ЮРЧИШЕНА

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

1. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Теоретико-методичні аспекти інвестиційного механізму підприємства. *Бізнес Інформ*. 2023. № 11. С. 161–167. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-11-161-167>

Особистий внесок: систематизовано теоретичні підходи до визначення сутності інвестиційного механізму підприємства та уточнено його структурні складові.

2. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Сучасний стан розвитку та інвестування сільськогосподарських підприємств. *Економіка та суспільство*. 2024. № 68. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-49>

Особистий внесок: досліджено сучасний стан інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств та визначено основні тенденції їх розвитку.

3. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Оцінка рівня інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств в умовах воєнного стану. *Бізнес-Навігатор*. 2024. № 4(77). С. 217–222. DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.77-38>

Особистий внесок: здійснено оцінку чинників інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств в умовах воєнного стану та обґрунтовано напрями зниження інвестиційних ризиків.

4. Попадюк Я. А. Напрями модернізації інвестиційного механізму розвитку сільськогосподарських підприємств. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2025. № 5(102). С. 36–43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2025-5-5>

5. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Модель активізації інвестиційного механізму розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах постконфліктного відновлення економіки. *Ефективна економіка*. 2026. № 3. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.3.46>

Особистий внесок: розроблено складові моделі активізації інвестиційного механізму розвитку сільськогосподарських підприємств і обґрунтовано її застосування в умовах постконфліктного відновлення економіки.

Публікації за матеріалами конференцій:

1. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Особливості формування інвестиційного механізму розвитку підприємств. *Актуальні проблеми розвитку фінансів в умовах цифровізації економіки України*: збірник матеріалів I Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої 55-річчю кафедри фінансів і банківської справи (м. Вінниця, 27 квітня 2023 р.). Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2023. С. 50–52.

Особистий внесок: досліджено теоретичні засади формування інвестиційного механізму розвитку підприємств.

2. Popadiuk Y. Developing the organizational and economic mechanism to stimulate increased investment activity of the enterprise. *Актуальні питання розвитку галузей науки*: матеріали II Міжнар. наук. конф. (м. Чернігів, 1 грудня, 2023 р.) / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2023. С. 30–32. DOI: <https://doi.org/10.36074/mcnd-01.12.2023>

3. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Управління інвестиціями як передумова формування інвестиційного механізму підприємства. *Пріоритетні напрями розвитку науки під час воєнного стану*: збірник наукових матеріалів СXXXIX міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Одеса, 8 березня 2024 р.). Одеса, 2024. С. 152–156.

Особистий внесок: обґрунтовано роль управління інвестиціями як базової передумови формування ефективного інвестиційного механізму підприємства.

4. Попадюк Я. А. Визначення джерел формування інвестиційних ресурсів на підприємстві. *Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень*: збірник наукових праць VII Міжнар. наук. конф. (м. Херсон, 29 березня 2024 р.) / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2024. С. 10–12. DOI: <https://doi.org/10.62731/mcnd-29.03.2024>

5. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Сутність інвестиційної привабливості підприємств. *Актуальні проблеми розвитку фінансів в умовах цифровізації економіки України*: праці II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця 25 квітня 2024 р.). Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2024. С. 52–54.

Особистий внесок: проаналізовано наукові підходи до визначення сутності інвестиційної привабливості підприємств.

6. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Збільшення інвестиційної активності підприємств. *Імперативи економічного зростання в контексті реалізації Глобальних цілей сталого розвитку*: матеріали V Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Київ, 23 квітня 2024 р.). Київ: КНУТД, 2024. С. 265–266. DOI: <https://dx.doi.org/10.30857/123456789.26759>

Особистий внесок: визначено основні напрями та чинники збільшення інвестиційної активності підприємств в сучасних умовах господарювання.

7. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Інвестиційна стратегія підприємства. *Сучасні пріоритети розвитку науки та суспільства*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 11–12 квітня 2024 р.). У 2 т. Т. 1, ч. 1 / за заг. ред. В. І. Мельник. Тернопіль: Крок, 2024. С. 202–204.

Особистий внесок: досліджено теоретичні підходи до формування інвестиційної стратегії підприємства та визначено етапи її розроблення.

8. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Правове регулювання інвестиційної діяльності підприємств. *Економічний та соціальний вплив конфліктів на сучасний світ*: матеріали Міжнар. наук. конф. (м. Седльце, 23 травня 2024 р.). Седльце, 2024. С. 146–148.

Особистий внесок: систематизовано нормативно-правові засади регулювання інвестиційної діяльності підприємств.

9. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Управління інвестиційною діяльністю як ключовий елемент інвестиційного механізму. *Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання*: XXIV Міжнар. наук. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Вінниця, 03 грудня 2024 р.). Том II. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2024. С. 131–133.

Особистий внесок: обґрунтовано місце управління інвестиційною діяльністю у структурі інвестиційного механізму підприємства.

10. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Шляхи вдосконалення інвестиційного механізму розвитку сільськогосподарських підприємств на рівні держави. *Актуальні питання розвитку науки, економіки та соціуму в умовах війни та повоєнного відновлення*: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 16–17 жовтня 2025 р.). У 2 т. Т. 1, ч. 1 / за заг. ред. В. І. Мельник. Тернопіль: Крок, 2025. С. 228–231.

Особистий внесок: запропоновано шляхи вдосконалення інвестиційного механізму розвитку сільськогосподарських підприємств на державному рівні.

11. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Інвестиційне забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств. *Фінансово-управлінські інновації як драйвер сталого розвитку в умовах сучасних викликів*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 7 листопада 2025 р.). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2025. Частина 1. С. 187–188.

Особистий внесок: досліджено особливості інвестиційного забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств.

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

1. I Всеукраїнська науково-практична конференція, присвячена 55-річчю кафедри фінансів і банківської справи «Актуальні проблеми розвитку фінансів в умовах цифровізації економіки України» (м. Вінниця, 2023), виступ з доповіддю.
2. II Міжнародна наукова конференція «Актуальні питання розвитку галузей науки» (м. Чернігів, 2023), дистанційна участь.
3. CXXXIX Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Пріоритетні напрями розвитку науки під час воєнного стану» (м. Одеса, 2024), дистанційна участь.
4. VII Міжнародна наукова конференція «Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень» (м. Херсон, 2024), дистанційна участь.
5. II Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми розвитку фінансів в умовах цифровізації економіки України» (м. Вінниця, 2024), виступ з доповіддю.
6. V Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Імперативи економічного зростання в контексті реалізації глобальних цілей сталого розвитку» (м. Київ, 2024), дистанційна участь.
7. Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні пріоритети розвитку науки та суспільства» (м. Вінниця, 2024), виступ з доповіддю.
8. Міжнародна наукова конференція «Економічний та соціальний вплив конфліктів на сучасний світ» (м. Седльце, 2024), дистанційна участь.
9. XXIV Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених «Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання» (м. Вінниця, 2024), виступ з доповіддю.
10. Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання розвитку науки, економіки та соціуму в умовах війни та повоєнного відновлення» (м. Вінниця, 2025), дистанційна участь.
11. Міжнародна науково-практична конференція «Фінансово-управлінські інновації як драйвер сталого розвитку в умовах сучасних викликів» (м. Хмельницький, 2025), дистанційна участь.

Таблиця В1

Визначення поняття «інвестиції» відповідно до чинного законодавства України

Нормативно-правова база	Визначення	Коментар автора
Закон України «Про інвестиційну діяльність» [130]	Інвестиції – це сукупність усіх видів майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об’єкти підприємницької діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект	Це базове та найбільш універсальне визначення, яке охоплює як матеріальні, так і нематеріальні активи, а також враховує можливість досягнення не лише економічного, а й соціального ефекту, що є важливим у контексті формування інвестиційного механізму розвитку підприємств
Податковий кодекс України [103]	Інвестиції – це господарські операції, які передбачають придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та/або цінних паперів в обмін на кошти або майно	Дане визначення має прикладний і фіскально орієнтований характер, оскільки зосереджується на конкретних господарських операціях та об’єктах інвестування з позицій податкового обліку. Воно не розкриває цільової та результативної складової інвестування, що обмежує його використання для комплексного аналізу інвестиційного механізму розвитку підприємств

Джерело: складено автором на основі [104; 131]

ДОДАТОК Г

Таблиця Г1

Класифікація інвестицій

Критерій	Характеристика інвестицій
1. За об'єктами вкладень	Фінансові – передбачають придбання корпоративних прав, цінних паперів та інших фінансових інструментів
	Корпоративні – це право власності на статутний капітал юридичної особи або його частку (пай), включаючи права на управління, отримання відповідної частки прибутку такої юридичної особи, а також активів у разі її ліквідації відповідно до чинного законодавства
	Капітальні – передбачають придбання будинків, споруд, машин та інших об'єктів основних засобів і нематеріальних активів, які підлягають амортизації
	Реінвестиції – передбачають здійснення капітальних або фінансових шляхом доходу (прибутку), отриманого від інвестиційних операцій
2. За характером участі	Прямі – передбачають внесення коштів або майна до статутного капіталу юридичної особи в обмін на корпоративні права, емітовані такою юридичною особою
	Портфельні, які передбачають придбання цінних паперів, їх похідних та інших фінансових активів за кошти на фондовому ринку
3. За формою власності ресурсів	Приватні – здійснюються громадянами, недержавними підприємствами, організаціями та установами, спілками й товариствами, громадськими та релігійними організаціями, заснованими на приватній власності
	Державні – здійснюють органи влади й управління України, місцевих рад народних депутатів шляхом коштів бюджетів і позабюджетних фондів
	Іноземні – здійснюють іноземні держави, юридичні особи та громадяни
	Спільні – здійснюють громадяни і юридичні особи
4. За регіональною ознакою	У разі внутрішніх інвестицій діяльність проводять винятково на території України, а у разі зовнішніх – як на території України, так і за її межами
5. За ступенем ризику	Безризиковими вважають вкладення в короткострокові державні облігації провідних країн світу
	Ризикові – це такі, які мають певний ступінь ризику
6. Залежно від вибору інвестиційної стратегії	Активні – самостійне управління капіталовкладенням
	Пасивні – довірення свого капіталу в управління третій особі або компанії
7. За періодичністю вкладень	Ординарні, якщо інвестиції вкладено одноразово чи протягом кількох послідовних базових періодів, а потім відбувається приплив коштів
	Неординарні, коли інвестиційні вкладення чергуються із припливами коштів у будь-якій послідовності
8. За ступенем сумісності	Незалежні інвестиції – інвестиції в об'єкти інвестування (інвестиційні проекти, фінансові інструменти), які можуть бути реалізовані як самостійні (незалежні від інших інвестиційних об'єктів і не є взаємовиключними)
	Взаємозалежні інвестиції – капітальні вкладення в об'єкти інвестування, порядок здійснення та подальшої експлуатації яких залежить від інших об'єктів інвестування і можуть здійснюватися лише в поєднанні з ними
	Взаємовиключні інвестиції – мають аналогічний характер за метою їх впровадження, характером технологій, номенклатурою продукції та іншими основними параметрами та потребують альтернативних рішень

Продовження Додатка Г
Продовження табл. Г1

Критерій	Характеристика інвестицій
9. За рівнем дохідності	Високодохідні інвестиції – вкладення коштів в такі інвестиційні проекти або фінансові інструменти, за якими очікувана чиста прибутковість перевищує середню прибутковість на інвестиційному ринку
	Середньодохідні інвестиції – очікуваний рівень чистої інвестиційної прибутковості та фінансових інструментів цієї групи приблизно відповідає середній дохідності на інвестиційному ринку
	Низькодохідні (малодохідні) інвестиції – очікуваний рівень прибутковості інвестицій, як правило, значно нижчий за середню норму прибутковості;
	Бездохідні інвестиції – група об'єктів інвестування, вибір і реалізацію яких інвестор не пов'язує з отриманням інвестиційного доходу
10. За характер скерованості дії	Нетто-інвестиції – початкові інвестиції, здійснені під час започаткування проекту або купівлі бізнесу
	Екстенсивні інвестиції – метою є розширення виробничих потужностей, підвищення активності на тому самому технічному рівні (інвестиції у впровадження додаткових сховищ, виробничих площ, основного технологічного обладнання тощо)
	Реінвестиції – повторні інвестиції завдяки використанню прибутку, отриманого від первинного вкладення капіталу. Сюди входять інвестиції в заміну зношеного обладнання, впорядкування, зміна асортименту продукції, диверсифікація, навчання, дослідження та розробки, охорона навколишнього середовища, забезпечення виживання компанії в майбутньому тощо
	Брутто-інвестиції, що складаються з нетто-інвестицій та реінвестицій і являють собою сукупність інвестицій, що здійснюються під час заснування (придбання) підприємства та пов'язаних з ним коштів, що вивільняються
11. За джерелами фінансування	Дезінвестиції – процес вилучення раніше вкладеного капіталу з інвестиційного обороту без подальшого використання його в інвестиційних цілях
	Власні – здійснюються за рахунок прибутку, амортизаційних відрахувань або інших внутрішніх ресурсів підприємства
	Залучені – формуються за рахунок коштів інвесторів, партнерів або тимчасово вільних ресурсів інших підприємств
12. За технологічною ознакою	Позикові – надходять у вигляді кредитів, облігацій, фінансової допомоги або лізингу
	Інноваційні – спрямовані на впровадження нових технологій, продуктів або процесів
	Традиційні – спрямовані на підтримання вже існуючих технологій або процесів без суттєвих змін
13. За фазами інвестиційного процесу	Попередні – витрати на передінвестиційні дослідження, техніко-економічне обґрунтування, проектування
	Основні – витрати безпосередньо на реалізацію проекту – будівництво, придбання активів
	Експлуатаційні – додаткові витрати на адаптацію, запуск об'єкта, маркетинг, навчання персоналу

Рис. Д1. Інвестиційна діяльність як вид економічної діяльності підприємства

Джерело: складено автором

Таблиця Е1

Класифікація видів інвестиційної привабливості підприємства

№	Ознака класифікації	Види та характеристика
1	За об'єктом вкладення інвестицій	– Поточна (характеризує доцільність придбання певної частки наявного пайового капіталу); – перспективна (характеризує доцільність інвестування у проекти, що передбачають зміни у внутрішньому середовищі підприємства)
2	За моментом утворення	– Наявна (існує на тепер); – майбутня (очікується за прогностичними оцінками через певний проміжок часу)
3	За способом представлення результатів оцінювання	– Якісна (описується якісними характеристиками); рейтингова (подається як місце у рейтингу інвестиційної привабливості у групі досліджуваних суб'єктів господарювання); – кількісна (характеризується числовим значенням або низкою числових значень)
4	За суб'єктом оцінювання	– Оцінена власниками та працівниками підприємства як потенційними інвесторами (або з позиції потенційних інвесторів); – оцінена зовнішніми потенційними інвесторами; оцінена незалежними дослідниками з позиції потенційних інвесторів
5	За кількістю інвесторів	– Індивідуальна (результат оцінювання певним потенційним інвестором); – середня (результат усереднення оцінок, наданих декількома потенційними інвесторами)
6	За способом розрахунку	– Абсолютна (без зіставлення рівня привабливості з іншим підприємством); – відносна (зіставлення рівня привабливості з рівнем інвестиційної привабливості іншого підприємства)
7	За незмінністю (змінюю) рівня у часі	– Стабільна (рівень незмінний або змінюється несуттєво протягом певного проміжку часу); – змінна (рівень відчутно змінюється протягом певного проміжку часу)
8	За часом оцінювання	– Моментна (встановлюється на певний момент часу); – усереднена інтервальна (визначається усередненням моментних значень протягом певного проміжку часу)
9	За реагуванням на вплив чинника	– Нейтральна до чинника (не реагує на його вплив); – не нейтральна до чинника (реагує на вплив чинника, змінюючи свій рівень)
10	За наявністю потенціалу розвитку	– Така, що характеризується потенціалом розвитку; – така, у якій потенціал розвитку відсутній

Таблиця Ж1

Основні компоненти законодавчого блоку інвестиційної діяльності

№	Компонент	Зміст
1	Закони про інвестиції	Законодавчі акти, що визначають загальні принципи та правила інвестування, права і обов'язки інвесторів, а також механізми державного регулювання інвестиційної діяльності.
2	Податкове законодавство	Охоплює правила оподаткування інвестицій, податкові пільги для інвесторів та інші податкові аспекти, пов'язані з інвестиційними операціями.
3	Валютне законодавство	Встановлює правила здійснення валютних операцій, конвертації та репатріації прибутків від інвестицій.
4	Антимонопольне законодавство	Регулює конкурентні відносини на ринку та визначає правила участі інвесторів у справедливій конкуренції.
5	Закони про охорону навколишнього середовища	Визначають вимоги та обмеження для інвестиційних проєктів з точки зору екологічної безпеки.
6	Закони про дозвільну систему	Встановлюють порядок отримання дозволів, ліцензій та інших документів, необхідних для здійснення конкретних інвестиційних операцій.
7	Міжнародні договори та угоди	Регулюють участь іноземних інвесторів і міжнародних компаній у національній системі інвестування.

Таблиця И1

Основні елементи нормативно-методичного блоку інвестиційної діяльності

№	Елемент	Зміст
1	Законодавство	Визначає правові рамки інвестиційної діяльності, зокрема права та обов'язки інвесторів, процедури отримання інвестиційних ліцензій і порядок вирішення спорів.
2	Стандарти бухгалтерського обліку	Встановлюють правила ведення обліку інвестицій, підходи до оцінки їх вартості та вимоги до подання фінансової звітності.
3	Методи оцінки ризиків	Визначають методологію оцінки ризиків інвестиційних проєктів, включаючи фінансові, економічні, політичні та інші ризики.
4	Рекомендації та методичні матеріали	Містять рекомендації щодо вибору інвестиційних об'єктів, поради з оптимальних стратегій інвестування та навчально-методичні матеріали для підготовки фахівців.
5	Положення та норми	Визначають деталізовані вимоги до виконання інвестиційних операцій, порядок подання звітності та інші аспекти реалізації інвестиційного процесу.
6	Керівництво та консультації	Охоплюють методичні матеріали і рекомендації експертів у сфері інвестицій, спрямовані на вдосконалення процесів інвестування.